

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ-ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

ΙΟΥΝΙΟΣ 1998

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ, δικηγόρος, βουλευτής Ν. Χαλκιδικής, Πρόεδρος
ΕΡΑΤΩ ΖΕΛΛΙΟΥ-ΜΑΣΤΟΡΟΚΩΣΤΑ, προϊσταμένη Β'/θμιας εκπαίδευσης, Α' αντιπρόεδρος
ΤΙΜΟΛΕΩΝ ΜΑΚΡΟΓΙΑΝΝΗΣ, καθηγητής πανεπιστημίου, Β' αντιπρόεδρος
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, μαθηματικός τ. λυκειαρχής, γενικός γραμματέας
ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΔΑΛΙΩΤΟΥ-ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, φιλόλογος, ειδικός γραμματέας
ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ, τραπεζικός, ταμίας
ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΣΑΠΟΥΝΤΖΗΣ, καθηγητής, υπεύθυνος δημοσίων σχέσεων
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΑΓΙΑΣ, τραπεζικός, έφορος
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΖΗΡΙΤΗΣ, δήμαρχος Πολυγύρου, πρόεδρος ΤΕΔΚ Ν. Χαλκιδικής, μέλος
ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ, δήμαρχος Αρναίας, μέλος
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΔΑΛΑΜΠΡΑΣ, δήμαρχος Ν. Μουδανιών, μέλος
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, δήμαρχος Κασσανδρείας, μέλος
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ, δήμαρχος Ιερισσού, μέλος
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΑΧΤΑΡΙΔΗΣ, δήμαρχος Ν. Καλλιφράτειας, μέλος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το διοικητικό συμβούλιο της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Χαλκιδικής, ανταποκρινόμενο σε πάγιο αίτημα των μελών της, των Χαλκιδικέων γενικότερα και μελετητών του χώρου, αποφάσισε την επανεκτύπωση εξαντλημένων τευχών από την περιοδική έκδοσή της "ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ".

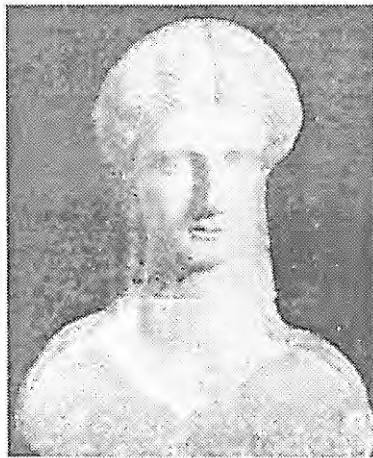
Σήμερα βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να επανεκδώσει το παρόν τεύχος με την ευγενική οικονομική συμπαράσταση του Δικηγορικού Συλλόγου Χαλκιδικής, τον οποίον και ευχαριστεί θερμά.

Με την ευκαιρία η Εταιρεία, ενημερώνει τους συνδρομητές αυτής της περιοδικής έκδοσής της ότι τα τεύχη της, όπως και τα Πρακτικά των Συνεδρίων που πραγματοποιεί (και εκδίδονται ως παράρτημα της κύριας έκδοσης) κυκλοφορούν κανονικά.

Ιούνιος 1998

Βασίλειος Ν. Πάππας
Πρόεδρος

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Ἄπο τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλύμπου

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ-ΛΟΓΟΓΡΑ
ΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1961-ΤΕΥΧΟΣ 2

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

Ι. Κ. ΒΑΣΙΔΡΑΒΕΛΛΗ

I

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ. ΚΟΥΡΣΑΡΙΚΑ ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

1. Για τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στὴ Χαλκιδικὴ Ἐμμανουὴλ Παπᾶν, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψα στὴν ἐργασία μου «Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἀνεξαρτησίας Β'. ἔκδοσις σελ. 63 - 108» καὶ ἀπὸ ὅ,τι δημοσίευσε ὁ κ. Μαμαλάκης στὴν Ἐπετηρίδα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Τ. Ζ/1956 καὶ στὸ Δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρίας Τ. 14, σελ. 406 ἔφ., πρέπει τώρα νὰ προσθέσουμε καὶ ἄλλες εἰδήσεις, ποὺ προέρχονται ἀπὸ σπάνιες καὶ δυσεύρετες ἐκδόσεις, μερικὲς δὲ εἶναι ἀνέκδοτες. (Εὐάγγ. Στράτης, ὁ Σερραῖος ἀρχιστράτηγος Ἐμμ. Παπᾶς κ.λ.π., Σέρραι 1914. Κώδικες τῆς Μητροπόλεως Σερρῶν κ.λ.π. Πληροφορίες ἀπὸ τὴν νῆσο Ὑδρα κ.ο.κ.).

Ὁ πατέρας τοῦ Σερραίου ἀρχιστρατήγου ἦταν παπᾶς στὸ χωριὸ Δοβίστα (Παπᾶς τώρα) τῶν Σερρῶν καὶ πλούσιος κτηματίας, ὀνομαζόμενος Δημήτριος μὲ σύζυγο τὴν Βασιλική. Στὴ μνήμη τοῦ πατέρα του ὁ Παπᾶς ἔκτισε ἐκκλησίαν στὴ Δοβίστα ποὺ διασώζεται. Εἶχεν ἀνάστημα μέτριον ὁ Σερραῖος ἀρχιστράτηγος, βᾶδισμα γοργό, βλέμμα ἀέτειον καὶ ἦταν σοβαρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς. Διενεμήθη τὴν πατρικὴ περιουσίαν μὲ τοὺς ἀδελφούς του Γεώργιον, Κωνσταντῖνον, Ἀθανάσιον ποὺ χειροτονήθηκε ἱερέας, Μάλαμα, Παναγιώτη καὶ Ἐλένη. Στὸν ἀποτεφρωθέντα Κώδικα τῶν Σερρῶν ὑπῆρχε μιὰ ἐνθύμησις ποὺ ἔγραφε «Τιμιώτατος καὶ χρησιμώτατος ὡς πραγματευτῆς κύρ Ἐμμανουήλος Παπᾶς».

Ἡ παλαιὰ σχολὴ τῶν Σερρῶν ποὺ ἰδρύθη στὰ 1735, ἐστεγάζετο στὸ οἶκον ὅπου ἐγκατεστάθη ἀργότερα τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο. Ἀνῆκε κατὰ κυριότητα στὴ μητρόπολιν Σερρῶν, ἀλλὰ τὸ ἔτος 1808 τὴν ἀγόρασε ὁ Ἐμμαν. Παπᾶς καὶ ἀφ' οὗ τὴν ἀνεκαίνισε ἐκ βᾶθρων τὴν χρησιμοποίησε γιὰ κατοικίαν του. Στὸν ἴδιον κώδικα ἦταν καταχωρημένη μιὰ πράξις μὲ χρονολογίαν 1 Μαΐου 1815 «Καθ' ἣν ἐτέλει τοὺς γάμους τῆς Θεονύμφης ἀνεψιᾶς τῆς συζύγου του εὐγενεστάτη, ἀρχοντίσσης Ἀφέντρας καὶ τῆς ὑπηρετρίας αὐτοῦ Χρυσάνθης, προικισθειῶν ὑπ' αὐτοῦ τῆς μὲν ἀνεψιᾶς διὰ 5213¹/₂, τῆς δὲ ὑπηρετρίας διὰ 2313¹/₂ γροσίων. (Μακεδ. Ἡμερολόγιον 19096.148/149). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παπᾶ τὸ ἀρχοντικὸν του περιῆλθε στὸ γαμβρὸν τοῦ Ἰωάν. Καπέτη, ἀργότερα δὲ ἐχρησιμοποιήθη γιὰ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο.

Πρὶν ἀναχωρήσει ὁ Παπᾶς γιὰ γιὰ τὴν Κων/πολη, ὅπου ἐμυήθη στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ ἐνῶ ἀκόμα ἦταν ἐπίτροπος στὴν ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, δώρησε στὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα Σερρών δύο προσοδοφόρα κτήματα στὴν συνοικία Κουλούκι.

Ὁ τουρκικὸς ὄχλος στὰς Σέρρας, ὅταν ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάσταση στὴ Χαλκιδικὴ μὲ τὸ Παπᾶ ἀρχιστράτηγο, πυρπόλησε τὸ ἀρχοντικὸ του, φυλάκισε τὴ γυναίκα του καὶ τοὺς συγγενεῖς του, κατακρεούργησε δὲ ἕνα ἀρτοποιοὺ καὶ δύο κορασίδες.

Ἐκτὸς ἐκείνων ποὺ ἔγραψα στὴ σελ. 96/97 τοῦ βιβλίου μου γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ ἀρχιστράτηγου, πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ κατωτέρω. Ἀπὸ τὰ παιδιὰ του ὁ Γεώργιος πέθανε πτωχότατος στὴ Βόνιτσα καὶ ὁ Μιχάλης στὴ Χαλκίδα. Ὁ Ἀναστάσιος ποὺ εὗρίσκετο στὴ Μολδαβία ἐμπορευόμενος, ἔλαβε μέρος μὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό στὴν Ἐπανάσταση τῶν Ἡγεμονιῶν κι ὅταν τὸ κίνημα ἐκεῖνο ἀπέτυχε, μαζί μὲ δώδεκα φίλους του Ἑλληνας ἔφθασε στὴν Ἑλλάδα μέσῳ Τεργέστης ὅπου πολέμησε ἡρωϊκά. Διετήρησε φιλικὴ ἀλληλογραφία μὲ τὸν μεγάλο Γάλλο φιλέλληνα Θιέρσο, σχετικὴ μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 κι ὅταν ἔληξεν ὁ ἀγῶνας παντρεύτηκε τὴν ἀνεψιὰ τοῦ ἐθνομάρτυρα πατριάρχη Γρηγορίου καὶ πέθανε ἀτεκνος. (Γ. Λαῖτου, Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βιέννης σελ. 21, 92, 223, 236).

Πρὶν ἀπὸ 4 χρόνια πῆγα στὴν Ὑδρα ἐκδρομὴ κι ἔχοντας πληροφορίες, ὅτι στὸ Ναὸ τῆς Ἀναλήψεως, ποῦ ναι μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου, διεσώζετο ἡ ἐπιτύμβιος πλάκα ποὺ σκέπαζε τὸν τάφο τοῦ ἀρχιστράτηγου Ἐμμ. Παπᾶ, κατόρθωσα νὰ τὴν ἀνακαλύψω στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν πλάκα ποῦναι σπασμένη ἀντέγραψα τὸ κατωτέρω ἐπιτύμβιο:

Γόνος ἀρητῆρος οὔτο σθεναρὸς γε Μανουὴλ
 ὃς λιπε Σέρρης τὴν τοτουνὶ γενναμένην
 μαρνάμενος κατὰ Κοιράνων ὄφρα σαώσῃ
 Ἑλλάδα κλεινὴν καὶ κῦδος ἔλοι τὸ μέγα
 Ἐμψης μαρνάμενον τὸ χρέον κρατεῖ παραδόξον
 σῶμα δι' οὗ ἡ Ὑδρα ἔλεν πνεῦμα δ' οὐρανίῳ
 σωκά Δεκεμβρίου ε'.

Ἄς προστεθῇ ἐδῶ, ὅτι ἀπὸ τίς θυγατέρες τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ ἡ Εὐφροσύνη εἶχε παντρευτῆ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τὸν Ἑλληνα ἀπὸ τὴν Ρουμανία καὶ μεγαλέμπορο Δημήτρη Καλτσαῖον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀπέκτησε δύο παιδιά, τὴν Σοφίαν καὶ τὸν Ἀλέξανδρο. Ἡ ἄλλη θυγατέρα του Ἑλένη παντρεύθηκε τὸν Ἰωάν. Καπέτη Σερραῖο, τοῦ ὁποῖου ἀπόγονοι διασώζονται. Ὁ μικρότερος υἱὸς του Κωνσταντῖνος παντρεύθηκε ἀγνωστον ποῦ τὴν Ἑλένη, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησε δύο θυγατέρες τὴ Ζωὴ καὶ τὴν Χαρίκλεια, ποῦ

περνούσαν σιὰς Σέρρας, δυστυχημένη ζωή. Ἡ γράϊα Ἐλένη ἐσφάγη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους σιὰ 1913 σιὴ λεηλασία καὶ πυρπόληση τῶν Σερρών καὶ αἱ θυγατέρες τῆς περισυνελέγησαν σὲ ἄθλια κατάσταση ἀπὸ τὸν Γενικὸ Λοικητὴ Μακεδονίας, τὸν αἰμίμηστο Στέφανο Δραγούμη, καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Ἀθήνας ὅπου καὶ πέθαναν ἀργότερα.

Αὐτὰ γιὰ τὸν Ἐμμ. Παπᾶ καὶ τὴν οἰκογένειάν του.

2. Ὁ φιλόλογος Γ. Σούλης πὸ ἠρεύνησε τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard σιὴν Ἀμερικὴ ὅπου φυλάσσονται τὰ Ἀμερικανικὰ Ἀρχεῖα τοῦ American Board of Commissioners for Foreign Missions συνεκέντρωσε τὶς παρακάτω πληροφορίες, πὸ ἀναφέρονται σιὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 σιὴ Χαλκιδικὴ Χερσόνησο.

α) Οἱ ὄμηροι πὸ συνεκέντρωσε ὁ μοντεσελμιης Γιουσούφ μπέης, μόλις ἐξεροάγη ἢ ἐπανάσταση σιὴ Χαλκιδικὴ καὶ φυλάκισε σιὴ Θεσσαλονίκη, εἶχαν ἀνέλθει σὲ 1700 καὶ προέροχονταν ἀπὸ τὴ Χαλκιδικὴ, τὰ Ἀγιορειτικὰ μετόχια καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.

β) Ἡ δύναμη ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ μπέη, πὸ κατέλαβε τὰ Βασιλικὰ καὶ τὴ Γαλάτιστα, ἀναβιβάζεται σὲ 20.000 Τούρκους. Αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ θεωρῶ ὑπερβολικὸ. Δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἀπὸ καμμιά ἄλλη πηγὴ.

γ) Ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς Καλαμαριάς ἀνήροχετο σὲ 60.000 Ἑλληνες καὶ Τούρκους. Κατὰ τοὺς πρῶτους μῆνας τῆς ἐπαναστάσεως χιλιάδες Τούρκοι ἐγκατέλειψαν τὴ Χαλκιδικὴ καὶ ἔφθασαν σὰν πρόσφυγες σιὴν Θεσσαλονίκη.

δ) Τὸ χωριὸ Ζαγκλιβέρι, πὸ δὲν εἶχε ἐπαναστατήση ἐπυροπολήθη. Οἱ μοναχοὶ τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας συλληφθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν, οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες τοὺς Τούρκους Ἐβραῖοι ἀγόρασαν τὰ τιμαλφῆ σὲ ἐξευτελιστικὲς τιμές.

ε) Ὅταν οἱ Τούρκοι κατέλαβαν τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς Καραμπουρνου, Μεσημέρι καὶ Ἐπανωμὴ, δὲν βροῆκαν μέσα ζωντανὴ ψυχὴ. Παρ' ὄλα αὐτὰ τὰ ἐλεηλάτησαν καὶ τὰ ἔκαψαν.

στ) Ἀπὸ 1 - 5 Ἰουλίου 1821 ἐπωλήθησαν σιὴ Θεσ/νίκη σὰν σκλάβοι 150 γυναικόπαιδα ἀπὸ τὴ Γαλάτιστα καὶ τὰ Ραβνὰ (Πετροκέρασα) καὶ ἔτερα 500 ἀργότερα.

3) Ψάχνοντας νὰ εὔρω ὕλικὸ γιὰ τὴν ὑπὸ ἔκδοσιν μελέτη μου «Ἡ πειρατεία εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας», πὸ τυπώνει τώρα ἢ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, χάρις σιὴ συνδρομὴ τοῦ φίλου μου λαογράφου καθηγητῆ κ. Δ. Πετροπούλου, βροῆκα σιὸ Λαογραφικὸ ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μιὰ ἀνέκδοτη συλ-

λογή τραγουδιῶν ἀνωνύμου πού ἔγινε στὰ 1891 στὴ Χαλκιδικὴ προφανῶς.

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ ἐπιγράφεται «Τραγοῦδια τῆς Χαλκιδικῆς» καὶ ἀπ' ὅ,τι ξεύρω εἶναι ἀγνωστὴ στοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴ λαογραφία καὶ γενικὰ στοὺς Χαλκιδικιώτες. Παραθέτω ἐδῶ κατ' ἐκλογὴν τέσσερα τραγοῦδια, πού ἔχουν σχέση μὲ τοὺς κουρσίρους καὶ γενικὰ μὲ τὴ θάλασσα, κάμνω δὲ σύσταση θερμῆ στὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Χαλκιδικῆς, νὰ φροντίσῃ νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὴν τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ:

A'.

Καράβι Μισιριώτικο
κι' ἀπ' τὴ Βλαχιά Βλαχιώτικο
ἀπ' τὸ Μισίρι ἔρχεται
κι' ὅσα θαλάσσια πέρασε

5. καράβι δὲν ἔσταύρωνε
κι' οὐδὲ Τούρκικο
κι' οὐδὲ Φράγκικο,
μὸν' ἓνα Γιαντισάρικο.
— Σερνάρη μ' τ' εἶν τὰ σίδηρα

10. γυρίσεται καὶ τὰ πανιά
μῆνα καὶ θὰ γλυτώσωμε.
— Νιὰ γύρισαν καὶ τὰ πανιά
καὶ πάλι δὲν ἐγλύτωσαν,
γιατ' ἦταν τ' ἀρχοντόπουλο

15. κι' ἀπ' τὴ Βλαχιά Βλαχόπουλο

(χειρόγρ. Λαογρ. Ἀρχεῖου 1, σ. 7 Τραγοῦδια
Χαλκιδικῆς συλλογὴ ἀνωνύμου 1891.)

B'.

Βρὲ τοῦ Τσιπέλου τὰ παιδιὰ καὶ τοῦ Βουργάρ' οἱ κλέφτες
μυζώνονταν, συνιάζονταν, τὸ κάστιρο νὰ πατήσουν.

Τὸ κάστιρο δὲν ἐπάτησαν, μὸν πάτσιν τὴν Καλάντραν,

Πῆραν εἰκόνες ἀργυρὲς κι' ὀλόχρυσα βαγγέλια

5. πῆραν τὰ χρυσοτσέμπερα τὰ χρυσοκεντημένα....

(Χειρόγρ. Λαογρ. Ἀρχεῖο ἀρ. 1, σ. 9 Τραγοῦδια
Χαλκιδικῆς συλλογὴ ἀνωνύμου 1891)

Γ'.

Πέντε καράβια τούρκικα
 και δεκαπέντε φράγκικα
 τοῦ Τζιώρατζη πᾶν νὰ κυνηγοῦν,
 Κι' ὁ Τζιώρατζης ἦταν πονηρὸς
 καὶ πάει καὶ κρυβήθηκε
 ἔπο πίσ σὲ μαρμαρόπορτα

(Χειρόγρ. Λαογρ. Ἀρχείου 1, σ. 14. Τραγούδια
 Χαλκιδικῆς, συλλογὴ ἀνωνύμου 1891.)

Τὰ φῶτα μὲ τὸν ἁγιασμό και τοῦ Βαγιοῦ μὲ τ' βάρια,
 Γρηγόρης ξενιτεύεται και πάει μὲ τὰ καράβια
 κι' οὐδὲ στήν Πόλιν ἄραξε κι' οὐδὲ στή Σαλονίκη
 στήν Κατερίνην ἄραξε μ' ὄλα τὰ φεργαδιά του.

Νιά μέσ' στή σιάϊκα πήδησε μέ δυὸ σπαθιά ζωμένος
 κι' ἡ σιάϊκα αἷμα γιόμουζε κι' ἀπὸ τὰ μούνια τρέχει.

Τὸν κλαῖν τὰ μαναστήρια του, τὸν κλαῖν και τὸν λυποῦνται,
 τὸν κλαίει κ' ἡ παραμάνα του, τὸν κλαίει και τὸν λυπᾶται
 — Δὲ σ' ἔλεγα, Γρηγόρη μου, μὴν πᾶς στὸ μοναστήρι;

(Χειρόγρ. Λαογρ. Ἀρχείου 1, σ. 21. Τραγούδια
 τῆς Χαλκιδικῆς, συλλογὴ ἀνωνύμου 1891.)

Νόμισμα ἐξ Ὀλύνθου.

ΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
ΕΞΟΡΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΜΜ. ΠΑΠΠΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΘΩΝΑ *

Με τὴν εἰσβολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη στὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες καὶ με τὴν ἐξάπλωση τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο, τὰ νησιά, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα κλπ., οἱ Τοῦρκοι, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, κατατρόμαξαν καὶ περιμέναν πὼς ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή θὰ ξεσηκώνονταν καὶ οἱ ἄλλες ἐπαρχίες, ὅπου ἐπλειοψηφοῦσαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες. Γι' αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς φυλακίσεις καὶ ἐκτελέσεις σημαντικῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν καὶ στὴν Πόλη καὶ σ' ἄλλες πόλεις καὶ ἐπαρχίες, πὸν τὸ ἀποκορύφωμά τους ἦταν ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' (10 Ἀπριλίου 1821), ἐφρόντιζαν νὰ παρακολουθοῦν με τὰ μυστικά ὄργανά τους κάθε ὑποτιτὴ κίνηση τῶν Χριστιανῶν, γιὰ νὰ προλάβουν, εἰ δυνατόν, τὴν ἐξέγερση τῶν «Ρωμιῶν» καὶ σ' ἄλλα μέρη.

Στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπου ἦταν τόσοι Ἕλληνες, ὁ Γιουσοῦφ μπέης, ἀναπληρωτὴς τοῦ διοικητοῦ, εἶχε δώσει ἐντολὴ στὰ ὄργανά του νὰ παρακολουθοῦν καὶ τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς Χριστιανοὺς καὶ μέσα στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτήν.

Σ' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ μάλιστα στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο ὄχι μονάχα ἦταν σημαντικὸ ἀλλὰ καὶ διακρινόταν τόσο γιὰ τὴ μόρφωσή του καὶ γιὰ τὰ φρονήματά του, ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ του εὐρωστία, οἱ Φιλικοὶ εἶχαν κατορθώσει νὰ μνησούν ἀρκετοὺς στὶς ἰδέες καὶ στοὺς σκοποὺς τους.

Μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ὑψηλάντη γιὰ τὴ γενικὴ ἐξέγερση, οἱ συνεννοήσεις καὶ ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Κέντρου καὶ τῶν ἀδελφῶν, πὸν βρισκόνταν στὴ Μακεδονία, εἶχαν γίνεи συχνότερες. Ἔτσι δὲν ἄργησαν νὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ Γιουσοῦφ μπέη στοιχεῖα, πὸν ἐνοχοποιοῦσαν πολλοὺς καὶ σπουδαίους Ἕλληνες, τόσο τῆς Θεσσαλονίκης, ὅσο καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ ἀπὸ τὰ «ἐπαναστατικὰ ἔγγραφα», πὸν βρῆκαν στὰ χέρια τοῦ ἱερέα Ἀνανία Μαρκοποῦλου, μεταξὺ ἄλλων ἐνοχοποιόταν καὶ κάποιος Βασιλικός, πὸν ἔμενε στὸ Ἄγ. Ὄρος. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι φρόντιζαν νὰ συλλάβουν τοὺς ἄλλους ἐνόχους, ἔγραφαν καὶ στὸ Ἄγ. Ὄρος, στὴν Κοινότητα, νὰ πιάσουν τὸν Βασιλικὸ καὶ νὰ τὸν στείλουν στὴ Θεσσαλονίκη. Οἱ Ἀγιορεῖτες ὅμως τοὺς ἀπάντησαν, πὼς ὁ Βασιλικὸς αὐτὸς εἶχε φύγει πιά ἀπὸ τὸ Ἄγιον Ὄρος. Ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Γιουσοῦφ καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος θὰ ἔγινε τὸν Ἀπρίλιο καὶ μάλιστα ὄχι τὸ τελευταῖο δε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 1.

καήμερό του, ἀφοῦ ἡ ἀπάντηση σὲ σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ Γιουσούφ μπέη ἐγράφηκε στὴν Πόλη, ἀρχὲς Μαΐου 1821.⁴⁴ Ἡ ἀπάντηση τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος γιὰ τὸν Βασιλικὸ δὲν ἦταν τέτοια, ποὺ θὰ καθυσύχασε τὸν Γιουσούφ μπέη· ἡ ἐμφάνιση ἐξ ἄλλου τῶν Ψαριανῶν καραβιῶν στὸ Θερμαϊκὸ καὶ ἡ καταδίωξη τῶν δύο τουρκικῶν πλοίων τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Ἀπριλίου 1821 στὴ Συκιά καὶ στὸ Ἅγιο Ὄρος⁴⁵ τὸν ἀνησύχησαν ἀκόμη περισσότερο.

Ὅταν στίς 6-7 Μαΐου 1821 καὶ ἄλλα καράβια ἑλληνικὰ παρουσιάσθηκαν στὸ Στρυμωνικὸ καὶ μπῆκαν στὸν ὄρμο τοῦ Τσάγεζι καὶ πῆραν τὸν τελῶνη καὶ κᾶραπαξαν ὅσον προῖγμα ἦτον ἐκεῖ καὶ ὅσους Τούρκους ἐμπόρους ἤθραν, ἐδημιουργήθηκε μεγάλη ἀναστάτωση καὶ ζοηρὸς ἀναθρασιμὸς στὰ γύρω μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ στὴ Θεσσαλονίκη ἡ ἀνησυχία ἔγινε πολὺ πλεονεκτήματα. Τότε ὁ Γιουσούφ μπέης διέταξε τὸν Τζερίμπασην ἀπὸ τὴν Παζαρούδα μὲ τριακοσίους ἄνδρες καὶ τὸ σεργάτη ἀγὰ ἀπὸ τὴν Καλαμαριά μὲ ἄλλους τόσους νὰ μποῦν ἀπὸ δύο μεριεὲς στὴ Χαλκιδικὴ καὶ νὰ ἐνεργήσουν ἔτσι, ὥστε νὰ προλάβουν ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Ὁ Γιουσούφ μπέης, ἐπειδὴ προηγουμένως ὑποπευθόταν καὶ ἐπίστευεν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῶν μερῶν αὐτῶν συνεννοοῦνταν μὲ τὰ ἐπαναστατικὰ καράβια, εἶχε γράψει στὰ διάφορα χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς νὰ συγκεντρωθοῦν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη οἱ πρόκριτοι στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ συσκεφθοῦν δῆθεν γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐξασφαλιζόνταν τὰ μέρη αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν ἐπαναστατικῶν καραβιῶν, πραγματικὰ ὅμως γιὰ νὰ τοὺς κρατήσῃ ὡς δμήρους καὶ νὰ προλάβῃ ἔτσι τὴν ἐπανάσταση σ' αὐτὰ, ὅπου μονάχα Ἕλληνες ὑπῆρχαν.

Ἀπὸ τὴ Χαλκιδικὴ ὅμως ἔστειλαν οἱ πρόκριτοι τῶν διαφόρων χωριῶν μερικοὺς ἐντελῶς ἄσημους στὴ Θεσσαλονίκη, ἐπειδὴ, ὅπως ἦταν τότε ἡ κατάσταση καὶ μὲ τὴν εἰδήσεις ποὺ εἶχαν γιὰ συλλήψεις Χριστιανῶν καὶ μέσα στὴ Θεσσαλονίκη, εἶχαν ἀντιληφθῆ τὴν πραγματικὰ ἦθελεν ὁ Γιουσούφ μπέης, καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦταν ἀμέτοχοι στίς ἐνέργειες ποὺ γίνονταν γιὰ νὰ ξεσηκωθῆ καὶ ἡ Χαλκιδικὴ.

Οἱ λιγοστοὶ Τούρκοι ποὺ θρῖσκονταν στὴν Χαλκιδικὴ καὶ οἱ χωροφύλακες, ποὺ ἦταν σὲ διάφορα κέντρα καὶ μάλιστα στὸν Πολύγυρο, εἶχαν ἀντιληφθῆ τὴν ὑποπτες κινήσεις τῶν Χριστιανῶν, ὅταν δὲ ἔμαθαν τὰ πραξικοπήματα τῶν ἐπαναστατικῶν καραβιῶν στὴ Σιθωνία καὶ στὸ Ἅγιο Ὄρος καὶ στὸ Στρυμωνικὸ, ἀνησύχησαν πολὺ καὶ ἀρχισαν νὰ φοβοῦνται γιὰ

⁴⁴ Ἰδ. διαταγὴ τῆς Ἱ. Πόλης πρὸς τὸ μουτεσελίμη Θεσσαλονίκης Γιουσούφ μπέη τῆς 4 Μαΐου 1821 (Βαστραδέλλης Ἰ. ἔ.δ. σ. 191).

⁴⁵ Ἰδ. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς Α'. σ. 51.

⁴⁶ Ἰδ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, τόμ. Α'. σελ. 137.

τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. "Όταν ὅμως ἐπληροφορήθηκαν, πὼς καὶ ἀπὸ τὴν Καλαμαριά καὶ ἀπὸ τὴν Παζαρούδα διατάχθηκαν νὰ ῥθοῦν σοβαρὲς δυνάμεις στὴ Χαλκιδική, ἐπῆραν θάρρος καὶ ἄρχισαν νὰ ἀπειλοῦν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ πρὸ παντὸς στὸν Πολύγυρο."⁴⁷

Οἱ ἀπειλὲς ὅμως αὐτὲς τῶν Τούρκων καὶ ἡ εἶδηση, πὼς ἐρχόταν στρατὸς ἀπὸ δυὸ κατευθύνσεις στὴ Χαλκιδική, ἔγιναν αἰτία, ὥστε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση ἀπὸ τὸν Πολύγυρο. Ἐδῶ εἶχε στείλει, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ Ἐμμ. Παπᾶ τὸν Βασιλικὸν ἀπὸ τὸ "Αγ. Ὅρος, γιὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους Φιλικοὺς καὶ τοὺς Ἑλληνες προύχοντες, ὥστε καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴ Χαλκιδική, νὰ ἐπαναστατήσουν ὅλοι συγχρόνως, μαζὶ καὶ τὸ "Αγ. Ὅρος.

Τότε λοιπὸν οἱ Πολυγυρινοί, γιὰ νὰ προλάβουν τὸν κίνδυνο, πὸν πραγματικὰ ἦταν μεγάλος, ἂν ἐνώνονταν τὰ δύο τμήματα τῶν Τούρκων, πὸν ἤρχονταν γιὰ τὰ μέρη τους, ἀφοῦ ἐσκότωσαν τοὺς λίγους Τούρκους χωροφύλακες μὲ τὸ διοικητὴ τους, πὸν ἦταν στὴν κωμόπολή τους, ἔσπευσαν μαζὶ καὶ μὲ ἄλλους Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ νὰ καταλάβουν τὰ κατάλληλα μέρη, ὥστε νὰ μὴν ἀφήσουν τοὺς Τούρκους ἐνόπλους νὰ μποῦν στὴ Χαλκιδική, πὸν καὶ τὸ πέτυχαν.

Αὐτὰ ὅμως ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ ἡ Κασσάνδρα καὶ ἡ Σιθωνία καὶ πολλοὶ ἔνοπλοι ἀπὸ διάφορα χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς ἐκινήθηκαν πρὸς τὴν Καλαμαριά καὶ Θεσσαλονίκη, ἐνῶ καὶ τὰ Μαντεμοχώρια ἐπαναστατοῦσαν καὶ αὐτά. Τὸ πραξικόπημα τῶν Πολυγυρινῶν ἔγινε στίς 16 Μαΐου 1821 καὶ κατόπιν ἀκολούθησαν τὰ ἄλλα μέρη τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο.

Στὸ "Αγιον Ὅρος, πὸν εἶχαν ἀνησυχῆσει ἐξαιρετικὰ μὲ τὸ κινήγημα τοῦ τουρκικοῦ карабиоῦ ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικὰ πολεμικὰ στὰ παράλια τους, μόλις ἔμαθαν ὅτι εἶχε δοθῆ διαταγὴ γιὰ νὰ προχωρήσουν Τούρκοι ἔνοπλοι ἀπὸ τὴν Παζαρούδα καὶ Καλαμαριά στὴ Χαλκιδική, ἐπίστεψαν, πὼς αὐτοὶ θὰ κατευθύνονταν στὸ Ὅρος. Καὶ καθὼς πληροφορήθηκαν ὅτι φανερὰ πιά εἶχαν ἐπαναστατήσει στὸν Πολύγυρο, στὴν Κασσάνδρα καὶ

⁴⁷ Ὁ Δοσίθεος σ. 201 (κώδικος) γράφει: «Ὁ τζερίμπασης ἀπὸ Παζαρούδα διωρίσθη ἀπὸ τὸν κριτὴν τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Μουσελίμην, νὰ ἀπέλθῃ μὲ τριακοσίους στρατιώτας εἰς τὸ Ὅρος. Ὁμοίως καὶ ὁ Σερδάρης τῆς Καλαμαριάς μὲ ἄλλους τόσους». Ὁ Φιλήμων ὅμως (ἔ.δ. Γ'. σ. 143) γράφει: «Ὁ μουσελίμης ἀπεφάσισεν, νὰ συλλάβῃ πρῶτους τοὺς προεστῶτας τῆς κωμοπόλεως Πολυγύρου... ὡς μᾶλλον Ἰσχυροὺς καὶ μᾶλλον παρ' αὐτῷ ὑπόπτους» διέταξε δ' ἐπομένως τὸν μὲν ἀρχηγὸν τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς Παζαρούδας Τσιρίβασην μετὰ 500 τὸν δὲ διοικητὴν τῶν Χασικῶν χωριῶν Χασὰν ἀγὰν μετ' ἄλλων τοσοῦτων, ὅπως ἐπιπέσωσιν ὁ μὲν ἔνθεν, ὁ δὲ ἔνθεν κατὰ ρητὴν ἡμέραν, συλλάβωσι δὲ τοὺς προεστῶτας, ἀφοπλίωσι τοὺς κατοίκους καὶ καθέξωσι τὴν κωμόπολιν. Πρὸβλ. καὶ Βασδραβέλλη Ἱ. ἔ. ἀ. σ. 67 ἔ.

Λογκό (=Σιθωνία)⁴⁸, ἐπῆραν πιά τὴν ἀπόφαση νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ τὸ ᾽Ορος. Πρῶτα λοιπὸν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μονῶν, ποὺ ἦταν συγκεντρωμένοι στὴ Μονὴ «Ἐσφιγμένου, ἐπήφισαν τὸν Ἐμμ. Παπᾶ ὡς ἀρχιστράτηγον τῆς Μακεδονίας»⁴⁹. Κατόπιν, ἀφοῦ πῆγαν ἀπὸ τὴν Μ. Ἐσφιγμένου στὶς Καρυές, περιώρισαν τὸν μποσιαντζῆ Χασεκὴ Χαλῆλ ἀγὰ στὴ Μονὴ Κουτλουμουσίου, καὶ μὲ ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ στὸ Πρωτᾶτο τῶν Καρυῶν, ὅπου πρωτοστατοῦσεν ὁ Μαρωνεῖας Κωνστάντιος, ἀπηύθυναν θερμὴ παράκληση στὴν Προστάτιδα τοῦ Ἄγ. ᾽Ορους Θεοτόκον, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ ᾽Ορος ἀπὸ τοὺς ἀλλοθρήσκους «ἀντίληψιν θερμὴν καὶ βοήθειαν εὐχρηθέντες» καὶ δι' ὅλους τοὺς ἐπαναστημένους «Ἕλληνες»⁵⁰. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπαναστατικὸς ὄργανος κυριαρχεῖ ἀπὸ τὴν μίαν ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς χερσονήσου τοῦ ᾽Αθῶνα καὶ ἀπὸ τὴν Λαύρα ὡς τὰ μικρότερα κελλιά φεύγουν οἱ νέοι καλόγηροι καὶ κληρικοί, μὲ ὅ,τι ὄπλα ἔβρισκαν γιὰ τὶς βίβλους.⁵¹

Ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἀντικατέστησε τότε τὴν παλιὰ τετραμερῆ σφραγίδα τῆς μὲ νέα ἐπαναστατικὴ σφραγίδα σὲ σχῆμα ρόμβου μὲ σταυρὸ στὴ μέση, «1821» κάτω ἀπὸ τὸ σταυρὸ, καὶ γύρω «Σφραγίς τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου ᾽Ορους»⁵².

Πότε ἀκριβῶς ἔγιναν ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχομε στοιχεῖα ποὺ νὰ τὸ δείχνουν. Φαίνεται ὅμως πὼς θὰ συνέβησαν τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Μαΐου

⁴⁸ Ὁ Δοσίθεος (ἐ.ἀ. σ. 209) γράφει: «ὡς ἤκουσαν (οἱ Ἁγιορεῖτες) ὅτι ἔρχεται ὁ Τζερίμπασης ἀπὸ Παζαρούδα καὶ ὁ σερδὰρ ἀγὰς ἀπὸ Καλαμαριάν, ἔγιναν ἄλλοι ἐξ ἄλλων ἀπὸ φόβον των καὶ δειλιαν...» καὶ σ. 203): «Τότε ἔξω εἰς τὸν Κόσμον οἱ ἐπαρχιώται τοῦ ἁγίου Κασσανδρείας Πολυγερινοί, καὶ τὰ χωρία τοῦ Λογκοῦ ἐπαναστατοῦν πρῶτοι, καὶ εἰς τὴν ἔξουσίαν ἀντιφερόμενοι φονεύουσιν καὶ κτυποῦν τοὺς διοικητὰς τῶν Τούρκων».

⁴⁹ Ἰδ. Δοσιθέου, Διήγησις κλπ. σ. 202.

⁵⁰ Ἰδ. Φιλήμονος Ἰ., Δοκίμιον κλπ. Γ'. σελ. 144 καὶ Λιγνοῦ Ἀ., Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος ᾽Ορους, τόμ. 7, σελ. 161, ἔ.

⁵¹ Στὸ κατάστιχο τῆς Μ. Ἐσφιγμένου ὑπ' ἀριθ. 27, ὅπου σημειώνεται ἐν κομπάνια, ὅπου δίδομεν εἰς τοὺς σερδαρούς» βλέπομεν πὼς ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες, καὶ ἰδίως τὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ Μαΐου 1821, ὄλο καὶ περισσότερο ψωμί κλπ. ἐτοιμάζον γιὰ τοὺς ἐνόπλους. Σύμφωνα μὲ ἄλλη σημείωση τοῦ ἰδίου καταστίχου (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 10) ἀπὸ τὴν Λαύρα στὶς 25 Μαΐου 1821 ἔφεραν ἐτρία τζουβάλια ἀλέβρι δκ. 92 καὶ φασούλια ψιλὰ δκ. 31:2». Καὶ στὶς 31 Μαΐου ἰ.ἔ. «εἰρία φορτία ἀλέβρι δκ. 192». Ἀλλὰ «τὸ ἀνωτέρω τὸ ἐπῆραν ψωμί». (ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 9). «Ὡστε μαζὶ μὲ τὰ τελευταῖα τρία φορτία ἀλεύρι θὰ ἦλθαν καὶ οἱ ἔνοχοι τῆς Λαύρας καὶ φεύγοντας μὲ τὸν Ἐμμ. Παπᾶ ἐπῆραν μαζὶ τους καὶ τὸ ψωμί ποὺ ἔκαμαν ἀπὸ αὐτὸ στὴ Μ. Ἐσφιγμένου».

⁵² Τὴ σφραγίδα αὐτὴ δρῶσκομε μονάχα σὲ ἓνα σημείωμα τῆς 3 Ἰουλίου 1821, ποὺ δρῶσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μ. Ἐσφιγμένου. (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 37). Τὰ ἄλλα στοιχεῖα μὲ αὐτὴν τὴν σφραγίδα, φαίνεται ὅτι τὰ κατέστρεψαν ὅταν ἀποφύσαν τὴν συνθηκολόγησι οἱ Ἁγιορεῖτες.

1821. Γιατί τὸ πρῶτο δοκοιμέντο, ἀπὸ ὅσα γνωρίζομεν, ποὺ φαίνεται νὰ ἐγράφηκε μετὰ τὴν κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως στὸ Ὑόρος ἔχει χρονολογία 30 Μαΐου 1821. Εἶναι ἕνα γράμμα, ποὺ στέλνουν «Ἄπαντες οἱ τῶν εἴκοσιν ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὑόρους προεστῶτες καὶ λοιποὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί», «Πρὸς τὸν ἐντιμότατον κύριον καπετάνιον τῶν ἀρμαμένων τῆς Ἐλευθερίας, καὶ τοὺς αὐτῷ συμμάχους ἀδελφούς ἡμῶν χριστιανούς». Σ' αὐτὸ διαβάζομεν: «Παρακαλοῦμεν τὴν ἔφορον ἡμῶν Κυρίαν Θεοτόκον καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἀσπόρως τεχθέντα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ νὰ σᾶς ἐνισχύουν, νικοῦντες τὸν κοινὸν ἡμῶν ἐχθρὸν τύραννον καὶ ἀσεβῆ Ἀγαρηνόν, ἀμῆν. Ἐπειδὴ, καθ' ὃ κοινὰ εἰς ὄλους καὶ γνωστὰ τὰ πράγματα, δὲν συμφέρει, οὔτε καιρὸς μᾶς συγχωρεῖ διὰ νὰ σᾶς γράψωμεν πολλὰ τοσοῦτον μόνον σᾶς δίδομεν τὴν εἰδησιν, ὅτι ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἦλθε στρατεύμα τουρκικὸν τώρα ἔξω τοῦ Ἁγίου Ὑόρους καὶ βούλονται μὲ σκοπὸν πονηρὸν διὰ νὰ εἰσέλθουν μέσα εἰς τὸ Ὑόρος. Ὅθεν παρακαλοῦμεν πάντας πατρικῶς διὰ νὰ σταθῆτε γενναίως ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ἡμεῖς πάλιν διὰ ξηρᾶς, νὰ μὴν τοὺς ἀφήσωμεν τοὺς ἀσεβεῖς καὶ εἰσέλθουν εἰς τὸ Ὑόρος καὶ ἀφανίσουν τὰ ἱερὰ καταγῶγια καὶ ἡμᾶς ἅπαντας. Οὕτω παρακαλοῦμεν ἐκζητητοῦντες ὡς εἶπομεν τὴν διὰ θαλάσσης βοήθειάν σας, καὶ μένομεν».^{52a}

Τόσο σύντομο ἔγραφο τῆς Κοινότητος δὲ βρῖσκει κανεῖς εὐκόλα. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ψυχικῆς διαθέσεως ποὺ βρῖσκονταν τότε. Ὁ κίνδυνος, ποὺ τοὺς παρουσιάζεται ὀλοζώντανος καὶ ἄμεσος, τοὺς κάνει νὰ περιορίζουν τὰ λόγια καὶ νὰ προχωροῦν στὶς πράξεις οἱ ἴδιοι καὶ νὰ παροτρύνουν καὶ τοὺς ἄλλους σὲ ἄμεσες ἐνέργειες.

Τὴν ἴδια μέρα πιθανὸν θὰ ἐπῆραν ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα, γραμμὴν τὴν προηγουμένη—29 Μαΐου 1821—ὅπου τοὺς γράφουν: «Ἡμεῖς, οἱ ἐν χερσονήσῳ Κασσάνδρα ἐσηκώσαμεν τ' ἄρματα κατὰ τοῦ τυράννου μας. Τὴν Πέμπτην, σήμερον, ἐσηκώθηκα καὶ τ' ἀντίξρου χωρία Παρθενώνας, Ὁρμούλια καὶ Νικήτη. Μᾶς ἦλθον καὶ δύο ἀρμαμένα μεγάλα μὲ σημαίαν ἐλευθερίας. Εἶναι καὶ δύο ὅμοια μικρὰ καὶ αὐτὰ ἀρμαμένα. Ἐτοίμασθητε λοιπὸν στρατιῶται τοῦ ἐπουρανίου Χριστοῦ καὶ ὀπλίσατε ὅλους τοὺς ἰδικούς σας κατὰ τοῦ τυράννου. Ἢ Πανοσιότης σας ἀπὸ τὸ μέρος σας χτυπώντας νὰ φθάσητε ὁμοῦ μὲ τοὺς εἰς τὰ Μαδέμια εὐρισκομένους καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸ ἐδικόν μας ὁμοίως ν' ἀνταμιθῶμεν εἰς τοὺς μαχαλάδες καὶ νὰ δρμήσωμεν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὴν Παρασκευὴν ἀπέρασαν πέντε καράβια διὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ προσιένομεν κατ' αὐτὰς καὶ ἄλλα 15. Μὴν ἀμελήσητε, Ἅγιοι Πατέρες, ἀλλ' ὀπλισθῆτε καὶ ταχύνατε πρὸς ἀφανισμόν τοῦ ἀσεβοῦς τυράννου μας δι' ἀγάπην τοῦ γένους καὶ

^{52a} Ἔδ. Λιγνοῦ Ἁ., Ἀρχεῖον τῆς Ἐδρας, τόμ. 7, σελ. 157.

τῆς πίστεως ἡμῶν. Στείλατε εἶδησιν καὶ εἰς τὰ Μαδέμια καὶ ταχύνετε διὰ νὰ λάβωμεν καὶ παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ τοῦ γένους τὸν στέφανον. . . ».⁵³

Τὸ γράμμα αὐτὸ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ πάρῃ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τὴν ἀπόφαση νὰ ξεκινήσῃ μὲ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερους ἀπὸ τοὺς ἐνόπλους, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὸ στενὸ τοῦ Ἐθῶνα, νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ Μαντεμοχώρια, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ συνεχίσῃ τὴν πορεία του γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπως τοὺς ἔγραφαν ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ θὰ ἔγινε καὶ ἡ δέηση στὸ Πρωτάτο, ἀφοῦ γι' αὐτὴν δὲν ἔγραφαν τίποτε στὸ γράμμα τοὺς τῆς 30 Μαΐου 1821, μιλᾶν ὅμως σχετικὰ στὸ ἄλλο τοὺς γράμμα τῆς 1 Ἰουνίου 1821.^{53α}

Ὁ Μαρωνεῖας Κωνσταντῖος χωρὶς ἄλλο ἐνίσχυσε τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν πῶ πάνω ἀπόφαση, καὶ ἐπηρεάσεν ἀρκετὰ καὶ τοὺς Ἀγιορεῖτες, γιὰ νὰ δεχθοῦν νὰ στείλουν μαζί καὶ τοὺς δικούς τους ἀντιπροσώπους, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἐπροτοστάτησε στὴ δέηση καὶ κατόπιν παρακολούθησε καὶ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ καὶ λοιποὺς στὴν ἐκστρατεία τους. Ἡ δέηση λοιπὸν θὰ ἔγινε τὴν 31 Μαΐου 1821 καὶ τὴν ἴδια ἡμέρα ἔφυγαν ἀπὸ τὶς Καρυές ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ὁ Μαρωνεῖας Κωνσταντῖος, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Κοινότητος καὶ λοιποὶ γιὰ τὴν Μονὴν Ἐσφιγμένου.

Ἐκεῖ τὴν ἐπομένη, πρώτη Ἰουνίου 1821, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ οἱ ἐπιστάται καὶ Ἐφοροὶ παρὰ τῆς συντάξεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους», Ναθαναὴλ προηγούμενος Λαύρας καὶ ὁ ἀρχιμανδρῆτης Κουτλουμουσίου Γρηγόριος ὑπέγραψαν συμφωνητικὸ μὲ τὸν Καπετὰν Ἀθανάσιον Μαργαρίτη Λημινὸν γιὰ ἐνὰ παρευρίσκειται μὲ τὸ καράβι του ἐδῶ εἰς τὸ Ἁγιον Ὄρος μέχρι τοῦ Τζιάγιαζι πρὸς φύλαξιν».⁵⁴

Τότε ἐτοίμασαν ψωμί⁵⁵ γιὰ τοὺς ἐνόπλους, ποὺ θὰ ἔφυγαν μαζί μὲ

⁵³ Ἰδ. Φιλήμονος Ἰ., Δοκίμιον κλπ. Γ'. σελ. 431 ἔ.

^{53α} Ἰδ. ἀν. σελ. (17).

⁵⁴ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 15. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπὸ προηγουμένως ὁ καπετὰν Ἀθανάσιος Μαργαρίτου εἶχε μπῆ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγ. Ὄρους, γιὰτι ἐκτός τοῦ ὅτι ὁ Ἀρχ/της Ἰωακεῖμ ἔγραφε ἀπὸ τὶς 18 Μαΐου 1821 στὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ὅτι ὁ Καπετὰν Ἀθανάσιος ἀπέφρασε νὰ δουλεύσῃ διὰ τὸ γένος μὲ τὸ καράβι του καὶ παρακαλοῦσεν ὁ Ἀρχ/της Ἰωακεῖμ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ νὰ ἐφοδιάσῃ τὸν καπετὰν Ἀθανάσιον ἐμὲ τὴν παντιέραν τοῦ Γένους» (Ἰδ. Φιλήμων, Ἰ. Δοκίμιον κλπ. Γ'. 432) καὶ στὸ ὑπ' ἀριθμ. 22α κατὰστιχο τῆς Μ. Ἐσφιγμένου (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 11) διαβάζομε μεταξὺ ἄλλων: «200 ὄκ. ψωμί εἰς τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Ἀθανάσιου ἐν μηνὶ Μαΐω... κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀρχοντος κατὰ Μάϊον». Καὶ στὸ Α. Χ. (Φ. 1821) ὑπάρχει τὸ συμφωνητικὸ τοῦ καπετὰν Ἀθανασίου Μαργαρίτου μὲ τὴν Κοινότητα μὲ χρονολογίαν 18 Ἰουνίου 1821 (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 15).

⁵⁵ Στὸ κατὰστιχο τῆς Μ. Ἐσφιγμένου ὑπ' ἀριθμ. 27 (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 10) βλέπομεν, πῶς, ἐνῶ στίς 28 Μαΐου 1821 δίδουν 42 ὄκ. ψωμί χωρὶς νὰ δώσουν στίς 29

τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἔδιδε 4001 γρ. καὶ 20 παράδες⁵⁶ στὸν Νεόφυτο τὸν Ἐσφιγμενίτη, ποὺ εἶχε τοὺς λογαριασμοὺς τῆς τροφοδοσίας τῆς «πότουρας» καὶ ποὺ, καθὼς φαίνεται,^{56a} πῆγε καὶ κείνος μαζί, καὶ ἡ Κοινότης ἐπέβαλε «ἀνὰ δέκα γρόσια εἰς τὸ καθὲν κεφάλι», «διὰ τὰ τοπικὰ ἔξοδα τῆς... κοινότητος τοῦ τρέχοντος ἔτους».^{56b} Καὶ ἀφοῦ ἀπεφάσισαν νὰ πάη διὰ θαλάσσης ὁ χαρτοφύλαξ Νικηφόρος στὴν Κασσάνδρα, γιὰ νὰ τοὺς ἀνακοινώσῃ τὸ ξεκίνημα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τὸ «Ἅγιον Ὅρος»⁵⁷ σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τους, ἔφυγαν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ οἱ ἄλλοι γιὰ τὸν Πρόβλακα καὶ ἀπὸ κεῖ γιὰ τὴν Ἱερισσό, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι, ποὺ τοὺς εἶχαν συνοδεύσει ὡς τὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου, γύρισαν στὶς Καρυὲς ἢ στὴ μονὴ του ὁ καθεὶς^{57a}.

Ὁ Δοσίθεος μᾶς γράφει γιὰ τὸ ξεκίνημα αὐτὸ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ λοιπῶν⁵⁸: «Ἐξεστράτευσεν λοιπὸν τότε ὁ ἐκλαμπρότατος ἐκεῖνος Ἄρχων Μανολάκης μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ πεζοὺς καὶ καθαραίους καὶ μὲ φλάμπουρα... καὶ ἦτον μὲ τὴν συνωδίαν (sic) αὐτοῦ τότε ζηλωτῆς ὑπέρμαχος πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὁ Ἅγιος Μαρωνεῖας Κωνστάντιος λεγόμενος. Εἶτα ὁ ἔξοχώτατος ἄρχων ἰατρὸς Εὐάγγελος^{58a} μὲ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ καὶ μὲ πατέρας, ὡς ἔθος εἶναι εἰς τὰ στρατεῖματα. Πρὸς τού-

ι.μ., τὴν ἐπομένη 30 Μαΐου, ἐτομάζουν 121 ὀκ. ψωμὶ καὶ εἴτι ψωμὶ ὀκ. 76». Στις 31 Μαΐου εἰσωμὶ ὀκ. 342», τὴν πρώτη Ἰουνίου εἰσωμὶ ὀκ. 264» ὁπότε ἔδωκαν καὶ ἐκροθᾶρι διὰ τὰ ζῶα τῶν κερατζίδων κούτουλο 1» καὶ στις 2 Ἰουνίου ἰ.ἔ. σημειώνουν ἐστελεσαμεν εἰς τὴν πότουρα μὲ τὸ κατὶ μας ψωμὶ ὀκ. 224 κρασί, ὀκ. 92».

⁵⁶ Στὸν ὑπ' ἀριθμ. 346 κώδικα τῆς Μ. Ἐσφιγμένου (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 7) διαβάζομεν, «1821 Ἰουνίου 1 ἀπὸ τὸν Ἄρχων Τζελεπῆ Μανολάκη Σεργιώτην Παπᾶ γρόσ. 4001 - 20».

^{56a} Ὁ Γ. Παχώμιος, ἔ.ἀ. σ. 581, παρατηρεῖ, ὅτι οἱ σημειώσεις ποὺ γίνονται στὰ κατάστιχα τῆς Μ. Ἐσφιγμένου, ὅπου ἐκρατοῦσε τοὺς λ/μοὺς ὁ Νεόφυτος, γράφονται μὲ ἄλλο χέρι ἀπὸ τὴν πρώτη Ἰουνίου 1821 καὶ ὕστερα.

^{56b} Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 16.

⁵⁷ Ὁ Δοσίθεος, (ἔ.ἀ. σ.203) γράφει σχετικὰ: «ἀπεφάσισαν ὁ Ἄρχων Μανολάκης νὰ εὐγῆ εἰς τὰ ἔξω τοῦ Ὁρους χωρία, ὃ δὲ κτὸ Νικηφόρος νὰ περάσῃ εἰς Κασσάνδραν διὰ θαλάσσης».

^{57a} Ὁ Δοσίθεος, συνεχίζοντας γράφει «Τὰ ὅποια ὄλα αὐτὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπεφασίσθησαν τότε εἰς τὴν τοῦ Ἐσφιγμένου Μονήν, καὶ οὕτως ἐδιαλύθη ἡ σκοτεινὴ σύναξις».

⁵⁸ Ἰδ. Διήγησιν κλπ. σελ. 203 ἔ. Στὸν ὀνομαστικὸν κατάλογο τῶν Φιλικῶν ποὺ δίδει ὁ Φιλήμων (Δοκίμιον κλπ. τόμ. Α΄.) στὴν σελ. 393 ὑπ' ἀριθμ. 139, ἀναγράφεται καὶ ἓνας «Εὐάγγελος» ἀπὸ τὴν Ἠπειρὸ ἰατρὸς κατηχηθεὶς τὸ 1820 στὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν Ν. Λογάδη, Πρωβλ. καὶ Κανδηλώρου, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία... σελ. 323. Στὸ Α.Χ. (Φ. 1821) ὑπάρχει μιὰ ἐπιστολὴ του ἀπὸ τὴν Ἰδρα πρὸς τὴν Κοινότητα μὲ χρονολογία 13 Αὐγούστου 1821 (ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 56).

τοὺς ἦσαν Θεόφιλος Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Βατοπεδίου, Ἡσαΐας Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Χιλανδαρίου, Γρηγόριος Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Κουτλουμουσίου, ὅστις ἐπροπορεύετο μὲ πολλοὺς στρατιώτας καὶ παργιάκια. Ναθαναὴλ προηγούμενος τῆς Μεγίστης Λαύρας. . . Ὁ καθηγούμενος Εὐθύμιος τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου Μονῆς, καὶ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἄρχοντα Μανολάκη, Γεδεών Ξενοφωντικός, ψηφισμένος σπαθάριος ἀπὸ τὸν Ἄρχοντα. . . Καὶ ἄλλοι πολλοὶ καλόγηροι καὶ κοσμικοὶ ἐξεστράτευσαν ἀκολουθοῦντες τὸν ρηθέντα Ἄρχοντα».

Ἀπὸ αὐτῶν, ποὺ ἀναφέρει ὁ Δοσίθεος, οἱ πέντε θὰ ἦταν «ἐπιστάται καὶ ἔφοροι, παρὰ τῆς συνάξεως τοῦ Ἁγίου Ὅρους», οἱ τέσσερις ἀπὸ τὶς ἰσάριθμες μεγάλες Μονὲς καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Κουτλουμουσιανός⁵⁹ ἀπὸ τὶς ἄλλες· αὐτοὶ ἔμειναν κατόπιν στὴν Ἱερισσό, γιὰ νὰ ἀποτελοῦν τοὺς μεσάζοντες μεταξὺ τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ καὶ τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγ. Ὅρους⁶⁰. Ἐνοπλιοί, ποὺ παρακολουθοῦσαν τὸν Ἐμμ. Παπᾶ καὶ λοιπούς, δὲν θὰ ἦταν περισσότεροι ἀπὸ πεντακόσιοι, ὅπως μπορεῖ νὰ συμπεράνη κανεὶς μελετώντας τὸν πίνακα μισθοτροφοδοσίας, ποὺ ὑπάρχει στὴν Μ. Ἐσφιγμένου⁶¹.

Στὴν Ἱερισσό πάντως ἔφθασαν τὴν ἴδια μέρα—1 Ἰουνίου 1821—καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ Ἁγίου Ὅρους Ἰγνάτιος, ἐνθουσιασμένος γράφει τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν Ἐμμ. Παπᾶ⁶².

«Δηλοποιῶ διὰ τοῦ παρόντος μου ταπεινοῦ ὅτι [εὕρισκόμενοι εἰς τὸν

⁵⁹ Ἰδ. ἀν. σελ. (20).

⁶⁰ Ἡ Κοινότης στίς 14 Ἰουνίου 1821 στέλνοντας ἐγκύκλιο στίς 20 Μονὲς τοῦ Ἁγ. Ὅρους γιὰ νὰ δώσουν, ὅσο μαροῦτι μποροῦσεν ἡ κάθε μιά, γράφουν μεταξὺ ἄλλων. . . «Ἐπειδὴ ὁ μὲν φιλόχρητος Μακεδονικὸς στρατὸς προδραίνει νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κατὰ τὴν χθεσινὴν περιγραφὴν καὶ πληροφορίαν τῶν ἐν Ἱερισσῷ προσώτων καὶ ἐφόρων» καὶ πῶς κάτω συνεχίζουν: «ἡ ἄφυκτος ἀνάγκη θέλει δεκάδες ἑκατὸν (μαροῦτι) ὡς γράφουσιν οἱ εἰρημένοι φιλαλήθεις εἰς τὴν σωτηρίαν μας πρόθυμοι ἀδελφοί. (Ἰδ. Σμυρνάκη, ἑ.ἀ. σελ. 174) Καὶ στίς 17 Ἰουνίου 1821, ἀπὸ τὰ Μαντεμοχώρια τοὺς γράφουν: «Καθὼς σᾶς πληροφόρησαν καὶ οἱ εἰς Ἱερισσὸν γενικοὶ ἐπίτροποί σας» (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 23).

⁶¹ Πρὸς. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 10.

⁶² Δίδομεν δλόκληρο τὸ ἔγγραφο αὐτό, ὅπως βρίσκεται σὲ ἀντίγραφο στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη στὸ Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν, φάκελος Ἐμμ. Παπᾶ. Ὁ Φιλήμων Ἰ. ἑ. ἀ. τόμ. Γ'. σελ. 431 δίδει μόνο ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμά του, αὐτὸ ποὺ κλείομε στίς ἀγκύλες, καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα: «Τῆς ἐν τῇ Μακεδονίᾳ γενομένης ἐκδιδάσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔχομεν εἰς χεῖρας τὴν ὁμολογίαν δύο ἀρχιερέων τοῦ τῆς Ἱερισσοῦ Ἱεροθέου καὶ τοῦ τῆς Μαρωνας Κωνσταντίνου». Ὅπως φαίνεται ὁμῶς ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔγγραφο, μόνος ὁ ἐἹερισσοῦ Ἰγνάτιος καὶ ὄχι Ἱερόθεος τὸ ἔγραψε. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαρωνας λέγεται Κωνσταντίνος. Καὶ στὰ βουνὰ θὰ ἔφυγαν μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ Πολυγύρου καὶ ὄχι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γράμμα ποὺ στέλνουν ἀπὸ τὰ Μαντεμοχώρια στὴν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὅρους στίς 3 Ἰουνίου 1821. (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 17).

κίνδυνον, ὅπου οἱ Τούρκοι παίρνοντες τὰ ἄρματα εἶχον νὰ μᾶς κόψουν καὶ νὰ μᾶς σκλαβώσουν, καὶ ἐκ τούτου ἐφύγαμεν εἰς τὰ βουνά, οὕτω κινδυνεύοντες ἠλεήθημεν μετὰ Θεὸν παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου καὶ ὀρθοδοξάτου ἀρχιστρατήγου Κυρίου Ἐμμανουὴλ Παππᾶ προφθάσαντος μετὰ τὰ χριστιανικὰ στρατεύματά του] ὅπου εὐθὺς ἐκυρίευσεν τὸν τόπον μας, τὴν ἐπαρχίαν μας Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγ. Ὅρους καὶ ἠφάνισεν τοὺς Τούρκους καὶ μᾶς ἠλευθέρωσεν ὅλους ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μαχαίρας, χωρὶς νὰ βλαφθῆ κανένας μας, ὁ Θεὸς νὰ τὸν στερεώῃ, νὰ τὸν δυναμώῃ νὰ πηγαίῃ νικῶντας τοὺς ἐχθρούς, καθὼς καὶ νικῶντας πηγαίνει ἕως τῆς Θεσσαλονίκης· ὅλοι μας ὑπερευχαριστοῦμεν μικροὶ καὶ μεγάλοι ὅπου κατὰ Θεὸν οἱ τρόποι τοῦ εἶναι μὲ σύνεσιν, μὲ χριστιανωσύνην, μὲ γλυκύτητα καὶ μὲ πόνον καὶ μὲ ζῆλον θεῖον νὰ ἐλευθερωθῆ τὸ γένος, δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω τοὺς πρέποντας ἐπαίνους μόνον μὲ θιάμβος παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ τὸν δυναμώῃ οὕτως εὐμορφα νὰ νικᾷ τοὺς ἐχθρούς μας καὶ ἄς μαρτυρεῖ τοὺς ἀρχηγούς καὶ ὁ Ἅγιος Μαρωνείας, Κύριος Κωνστάντιος τοὺς πρέποντας ἐπαίνους τῆς εὐγενείας του, ὅπου εὐρέθη μαζί, χωρὶς βέβαια νὰ κρύπτεται τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ εἰσεργέτου μας μετὰ τὸν Θεὸν Κυρίου Ἐμμανουὴλ Παππᾶ τοῦ εὐλογημένου ἀρχιστρατήγου μας, ὃν ὁ Κύριος διαφυλάττει ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, θριαμβεύοντα καὶ νικῶντα τοὺς ἐχθρούς, ἀμήν. ΑἰΩΚΑ Ἰουνίου Α'.

Ὁ Ἱερεσοῦ καὶ Ἁγίου Ὅρους Ἰγνάτιος ὑποβεβαίω.

Τὴν ἴδια μέρα, πὸν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τῆ Μ. Ἐσφιγμένου ἦλθε στὴν Ἱερισσό, «ἅπαντες οἱ τῶν εἴκοσι ἱερῶν, σεβασμίων, βασιλικῶν καὶ πατριαρχικῶν μοναστηρίων καὶ παντὸς τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους κάτοικοι, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες» στέλνουν μὲ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ πρὸς τὴν «καντσελλαρίαν τῆς Θεοσώστου νήσου Ἐδρας» ἀντιπρόσωπό τους μὲ ἐπιστολὴν «πρὸς τὴν ἀλμιράντην τοῦ Θεσσαλικοῦ καὶ Μακεδονικοῦ κόλπου καὶ... λοιπούς... καπεταναίους καὶ ἀρχηγούς τῶν θεοφυλάκτων καραβιῶν τοῦ χριστιανικοῦ γένους καὶ ὀρθοδόξου ἐταιρίας» γιὰ νὰ τοὺς ἀναγγεῖλῃ καὶ πληροφρήσῃ πᾶσαν τὴν αἴτησιν ἡμῶν καὶ ἀνάγκην διὰ ζώσης αὐτοῦ φωνῆς». Καὶ καταλήγουν μὲ τὰ ἀκόλουθα: «Περιμένομεν λοιπὸν τὸν ἀδελφικὸν ὑμῶν ζῆλον καὶ τὴν πρὸς τὰ θεῖα καὶ σεβαστὰ ἱερὰ μοναστήρια τοῦ ἁγιωνύμου τούτου Ὅρους ἀντίληψιν, βοήθειαν καὶ συμμαχίαν τῆς ἀδελφικῆς ὑμῶν ἀγάπης καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν ὡς λεόντων ὠρυομένων κατὰ τοῦ ἁγίου ὄρους βαρβαρικῶν καὶ ἀλλοφύλων ἐχθρῶν καὶ γενῶν· ἡμεῖς δὲ μένομεν διὰ παντὸς πρὸς Θεὸν ἰκέται ἐκτενεῖς καὶ πρὸς τὴν κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον ὑπὲρ τῆς στερεώσεως, ἐνισχύσεως τῆς ἱερᾶς βουλῆς καὶ χριστιανικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους». Προσθέτοντας σὲ Τ.Γ. «Διὰ μαρπούτι παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς προφθάσετε»⁶³.

⁶³ Ἰδ. Λιγνοῦ Ἰ., Ἀρχεῖον τῆς Ἐδρας, τόμ. 7, σελ. 161 - 162.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΡΕΝΤΙΝΑΣ

Τὴν ἄλλῃ μέρα—2 Ἰουνίου 1821—ἀπὸ τὴν Ἱερισσοῦ ὁ Γεδεῶν ὁ Ξενοφωντινός, «ψηφισμένος σπαθᾶριος ἀπὸ τὸν ἄρχοντα», μὲ τὸν ἐπίσκοπον «Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγ. Ὁρους» Ἰγνάτιον καὶ μὲ ἓνα τμήμα ἐνόπλων, ὡς πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, προχωροῦν καὶ ἔρχονται στὰ Μαντεμοχώρια. Τὴν ἐπομένη, 3 Ἰουνίου ἰ.ἔ. «ἅπαντες οἱ πρόκριτοι καὶ προϊστάμενοι τῶν Μαδεμοχωρίων μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ», κατενθουσιασμένοι πληροφοροῦν τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἀγ. Ὁρους, «ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῶν χωρίων... καθ' ὀπλίσθησαν (sic) ἅπαντες ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ γένους καὶ τῆς πίστεως, καὶ εὐγῆκαν ἀπὸ τὰ χωριά καὶ προβαίνουσι διὰ τῶν ἀγίων σας εὐχῶν εὐτυχῶς», καὶ γνωρίζοντάς τους ὅτι ὁ Γεδεῶν βρῖσκεται ἐκεῖ «μὲ τοὺς ἐδικούς σας καπεταναίους», ζητᾶν: «νὰ πέμψητε αὐτόθεν ὄλας Σας τὰς δυνάμεις ἐδῶ» καὶ ἐπειδὴ «ὁ τόπος μας εἶναι πτωχὸς καὶ ἐτοιμασίας τζεπχανέδων καὶ ἀρμάτων δὲν ἔχει ἀναλογούσας, ὡς σύμμαχοι καὶ γείτονες (sic) νὰ προβλέψετε ὑπὲρ τοιοῦτων ἀναγκαίων, ὁμοίως καὶ διὰ μερικὰ τουφέκια καὶ σπαθιά». Συγχρόνως τοὺς παρακαλοῦν: «Ἰδεάσατε δὲ καὶ τὰ περιπλέοντα αὐτόσε χριστιανικὰ καρᾶβια εἰς τὸ νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τε τὸν Στρυμονικὸν κόλπον κατὰ τὸν Σταυρὸν φοβερίζοντες μὲ τὰ τηλεβόλα ὄπλα τὸν ἐχθρόν», καὶ τοὺς κάνουν γνωστὸ ὅτι ἔγραψαν καὶ στὸν Ἐμμ. Παππᾶ γιὰ «νὰ τρέξῃ μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις ἐνταῦθα εἰς τὸ νὰ μᾶς συγκροτῇ» κλπ. Τέλος ὁ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγ. Ὁρους Ἰγνάτιος προσθέτει γράφοντας διαγώνια, ὅτι εἶναι βέβαιος πὼς οἱ Ἀγιορεῖτες θὰ σπεύσουν νὰ ἐνεργήσουν, ὅπως τοὺς παρακαλοῦν οἱ Μαντεμοχωρίτες, «διὰ νὰ προφθασθῇ καὶ ὁ τόπος Σας καὶ ὁ τόπος μας, ὅπου εἴμεθα γείτονες συμματικοί»⁶⁴.

Τὴν ἴδια μέρα, 3 Ἰουνίου ἰ.ἔ., ἔρχεται καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ μὲ τοὺς ὑπολοίπους ἐνόπλους του στὸ Στρατόνι. Ἀπὸ ἐκεῖ γράφει «τοῖς προεστῶσι τῆς κοινότητος» μεταξὺ ἄλλων, ὅτι, ἂν γίνῃ δυνατόν νὰ καταλάβουν καὶ ὀχυρώσουν τὴν κορυφογραμμὴ ἀπὸ τὸ Τζάγεζι ὡς τὴ Νιγρίτα, θὰ λείψῃ πιά κάθε κίνδυνος γιὰ τὸ Ἀγ. Ὁρος ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Γι' αὐτὸ τοὺς ζητᾶ νὰ στείλουν πεντακοσίους ἀνθρώπους τοὺς μὲ τὰ δικά τους καρᾶβια στὸ Σταυρὸ μαζὶ μὲ τὰ κανόνια, ποὺ τοὺς εἶχε γράψει τὸ πρῶτ τῆς

⁶⁴ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 17.

ίδιαις μέραις. Στὸ τέλος διαγώνια προσθέτει πὼς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς γράψῃ περισσότερα, «καθότι μελετῶμεν τὴν εἰς τὰ ἔξω ἐκστρατείαν μας»⁶⁵.

Ἐν τῷ μεταξὺ δ' Ἐμμ. Παππᾶ ἔστειλε ἀνθρώπους τοῦ μὲ γράμματα στὰ διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας, γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ αὐτὰ καὶ νὰ κινηθοῦν ὅλοι μαζί κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ ἀπαντήσεις τοῦ ἔρχονται ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Πρῶτα ὁ Ἄγγελος Βασιλικὸς τοῦ γράφει στὶς 4 Ἰουνίου 1821. «Ἴδου μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ ἐκινήθημεν εἰς τὴν δουλειὰν μὲ πάσης προθυμίας, ὥστε ἐκοντεύσαμεν ἕως τὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης ὅμως προσμένοντας τὸν καλὸν ἔρχομόν σας, ἑσταθήκαμεν ἕως ἐκεῖ». Ἴσως εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Βασιλικός, ποῦ εἶχε ζητήσει ὁ Γιουσούφ μπέης ἀπὸ τὴν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τὸν ἔστειλε τότε στὸν Πολύγυρο, ὅπου πιθανὸν νὰ συνετέλεσε, νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἡ ἐπανάστασις⁶⁶. Δυὸ μέρες ἀργότερα, στὶς 6 Ἰουνίου 1821, καὶ ὁ Ἰωάννης Χ. Χριστοδοῦλου γράφει στὸν Ἐμμ. Παππᾶ⁶⁷: «Ἡμεῖς, ἄρχοντα, ὠπλίσθημεν πρὸ ἡμερῶν καὶ ἡμέραν παρ' ἡμέραν κτυπῶμεν κατὰ τοῦ τυράννου. Μάλιστα χθὲς ἐν μέρος τῶν ἰδικῶν μας, πολλὰ ὀλίγοι συνήντησαν εἰς τὸ Τζινὰρ - τερεσί τὸν λόφον ὑπεράνω τῶν διακοσίων, καὶ ἐκεῖ ἐπολέμησαν ἀνδρείως καὶ τοὺς κατετρόπωσαν. . . Τὰ στρατεύματά μας ἕως εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν ἐπλησίασαν, τριῶν ὥρῶν μακρόθεν τῆς Θεσσαλονίκης». Τὴν ἐπομένη, 7 Ἰουνίου 1821, ὁ Διαμαντῆς Νικολάου ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ἀπαντώντας γράφει⁶⁸: «Ἐλαβον τὸ ἀδελφικὸν σας γράμμα καὶ καλῶς ἐκατάλαβα. Λοιπὸν, ἀδελφέ, σήμερον στέλνω τὸ γράμμα μου εἰς τὸν Καπετὰν Τάσιον ὅμως αὐτοὶ οἱ καπετανεοὶ δὲν εἶναι, καθὼς ἐστοχάζησθε αὐτοὶ τὰ φερσίματά τους εἶναι τούρκικα. Λοιπὸν σᾶς στέλνω τοὺς ἀδελφούς μου κολιτζίδες μου Λιάκον καὶ Μπίνον, τοὺς ὁποίους τοὺς στέλνω νὰ ἦναι κεφάλια εἰς αὐτουνοὺς, ὁποῦ σᾶς ἔστειλα τὸ πρῶτον, καὶ ὅσους κάμω τρόπον νὰ στείλω⁶⁹. Ὅμως θέλητε πληροφορηθῆ ἐκ στόματος τοῦ Λιάκου καὶ Μπί-

⁶⁵ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 18.

^{65α} Ἰδ. Φιλήμονα Ἰ., ἔ.ἀ. τόμ. Δ'. σ. 118.

⁶⁶ Ἰδ. ἀν. σ. (15).

⁶⁷ Ἰδ. Φιλήμονα Ἰ., ἔ.ἀ. τόμ. Δ'. σ. 118.

⁶⁸ Ἰδ. Φιλήμονα Ἰ., ἔ.ἀ. τόμ. Δ'. σ. 437.

⁶⁹ Ὁ Ν. Κασομούλης διηγεῖται (Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α'. σ. 143), πὼς ὁ Διαμαντῆς τοῦ εἶχε γράψῃ, «ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ Παππᾶ ζητᾷ δοθῆειαν (καὶ ἔστειλεν καὶ 12 χιλιάδ. γρόσια μετρητὰ εἰς φλωρὶ νὰ πληρώσωμεν καὶ νὰ στείλωμεν στρατιώτας, καὶ ὅτι ἔστειλεν ἓνα ἀξιωματικὸν τὸν Λιάκον μὲ 150», δὲν φαίνεται ὅμως ἀπὸ ὅσα γράφει, πότε ἔστειλεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τὰ χρήματα καὶ πότε καὶ πὼς ἐπῆγαν οἱ 150 ἄνδρες καὶ ὁ Λιάκος, ἂν δηλαδὴ πῆγαν ὅλοι μαζί, ἢ πρῶτα οἱ ἄνδρες καὶ ἔπειτα ὁ Λιάκος, ὅπως μποροῦμε, νομίζω, νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὸ πῶς πάνω γράμμα τοῦ Διαμαντῆ. Ὅποτε καὶ τὰ χρήματα θὰ τὰ ἔστειλεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ μπροστὰ ἀπὸ τὸ

νου διὰ τὰ πάντα. Κῆρ Γιαννὸ ἀδελφικῶς προσκυνῶ, τὸ γράμμα τὸ ἔστειλα εἰς τὸν Γούλαν, καὶ δὲν μ' ἀποκρίθησαν οὔτι καλόν, οὔτι κακόν. Δὲν ἐνθυμήθησαν τὸ καλόν, ὅπου τοὺς ἔχγητε κάμει ὅμως ἄς εἶναι καλά. Ἐγὼ λοιπὸν δι' ἀγάπην Χριστοῦ καὶ ἰδικὴν σας κουσούρι δὲν ἀφήνου. καὶ γὰρ ὅλου προσμένου, διὰ νὰ τοὺς σηκώσου καὶ ἐδῶ, εἰδὲ καὶ δὲν ἤμπορέσω, νὰ ἤξέρετε, ὅτι εἶμαι μαζὴ σας. Δὲν σᾶς γράφω περισσότερον· βεβαιώνεσθε ἀπὸ τὸν Λιάκον καὶ Μπίουν. Οὕτου καὶ μένω τῆς εὐγενείας σας (ἀδελφός σας) Διαμαντῆς Νικολάου». Τέλος στίς 9 Ἰουνίου οἱ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ποὺ εἶχαν ἐπαναστατήσῃ καὶ συνεργάζονταν στὴ Χαλκιδική, γράφουν «πρὸς τὸν εὐγενέστατον ἄρχον καὶ ὑπερασπιστὴν ἡμῶν»⁷⁰. . . «Ἐρχόμεθα . . . διὰ νὰ σᾶς φανερώσωμεν τὰ ὅσα μᾶς κάμουν χρεῖαν. Λοιπὸν . . . πρώτη ἀνάγκη μας εἶναι ἀπὸ ἔλλειψιν τοῦ Τζεπχανέ, καὶ παρακαλοῦμεν ὅπου νὰ μᾶς προφθάσῃ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου στέλνομεν· δεύτερον παρακαλοῦμεν . . . νὰ μᾶς πληροφορήσῃ εἰς τί ὀρδινία νὰ σταθοῦμεν καὶ τί μᾶς διορίζετε, νὰ ἤξεύρωμεν, ἐπειδὴ τὸ ἀσκέρι στενοχωρεῖται καὶ σημιώσαμεν κοντὰ χέρια καὶ καμμιά ὀρδινία δὲν ἔχομεν καὶ δὲν ἤξεύρομεν τὴν διωρισμένην ἡμέραν ὅπου θέ να γενῆ τὸ κίνημα, διὰ νὰ γένουν ἡ τοιμασίαις, πῶς κάμει χρεῖα, καὶ τί ἀπὸ τζεπχανέ καὶ τί ἀπὸ ἀσκέρι. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὥραν τὸ ἀσκέρι μας εἶναι πολλὰ ὀλίγον μάλιστα ἔχομεν ἔως τώρα πέντε ἔξη πολέμους ὅπου κάμαμεν καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τοὺς καταδαμάσαμεν τοὺς ἐχθρούς. Πρὸς τοῦτοις αὐθέντα, νὰ μᾶς στείλῃς ἕναν ἀνθρωπον ἰδικόν σας, διὰ νὰ κάμη ἕνα κουμάντο ἀπάνω εἰς τὸ ἀσκέρι, ἐπειδὴ σὲ ρέπελο εὐρισκόμασθε. . . Ἰανουλάκης Ἀγγέλου—εἰς τὴν προσταγὴν σας (Ἀναγνώστης Γεωργίου ἀπὸ τὴν Κασσάνδραν. . .) Ἀθανάσιος ἀπὸ Πολύγερον».

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἐν τῷ μεταξῦ, ἀν καὶ εἶχε γράψῃ στίς 3 Ἰουνίου ἰ.ἔ. στὴν Κοινότητα τοῦ Ἀγ. Ὄρους, ὅτι ἐτοιμαζόταν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Στρατόνι γιὰ τὸ Καστρί καὶ ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ τὸ Σταυρό⁷¹, στίς 6 Ἰουνίου ἦταν ἀκόμη στὰ Μαντεμοχώρια. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι προσπαθοῦσε νὰ συγκεντρώσῃ γύρω του καὶ ἄλλους πολεμιστὲς ἀπ' αὐτὰ τὰ χωριά, ἐφρόντιζε καὶ νὰ οργανώσῃ κάπως τὰ μέρη ἀπὸ ὅπου περνοῦσε, καθὼς φαίνεται ἀπὸ ἔγγραφο, ποὺ τὴν ἡμέρα αὐτῆ, 6 Ἰουνίου, τοῦ ἔδιδαν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἄδαμος Δήμου κ.ἄ. ὅπου μεταξὺ ἄλλων γράφουν⁷²: «Δῆλον γίνεται, ὅτι, διαλαμψάσης τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας εἰς τὴν Πατρίδα μας. . . διὰ τῆς ἐκ-

γράφου αὐτοῦ τοῦ Διαμαντῆ, ἐπομένως καὶ προτοῦ νὰ ῥθοῦν τόσο τὰ 150 παλικάρια, ὅσο καὶ ὁ Λιάκος καὶ ὁ Μπίνος.

⁷⁰ Ἰδ. Φιλήμονα Ἰ., ἔ.ἄ. τόμ. Δ'. σελ. 434-5.

⁷¹ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 18.

⁷² Ἰδ. Φιλήμονα Ἰ., ἔ.ἄ. Δ. σελ. 433-34.

στρατείας τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἀρχηγοῦ καὶ ὑπερασπιστοῦ τῆς Μακεδονίας, κυρίου Ἐμμανουήλ, ἐγένετο φροντίς περὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς. . . Ὅθεν διωρίσθημεν. . . εἰς αὐτὴν τοῦ τόπου μας τὴν διοίκησιν, ἔχοντες συμπράκτορα καὶ τὸν ἀρχιερέα μας Ἰγνάτιον. . . Ὑποσχόμεθα λοιπὸν νὰ ἐπιμένωμεν ἀγρύπνως εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς διοικήσεως. . . καὶ ἐν ταῦτῳ ὑποσχόμεθα νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὰς ἐπιταγὰς τῆς ἐκλαμπρότητός του».

Γιὰ τὸ πῶς ἐνήργησαν οἱ Ἀγιορεῖτες ὕστερα ἀπὸ ὅσα τοὺς ἔγραψεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὶς 3 Ἰουνίου 1821, δὲν ἔχομεν ἄλλα στοιχεῖα γιὰ νὰ συμπεράνωμεν, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ σημείωση, ποὺ βρίσκεται στὸ ὑπ' ἀριθμ. 69 κατ'ἀστυχο τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου, ὅπου στὴ σελίδα, ὅπου καταγράφεται κῆση κουμπάνια δίδομεν εἰς τὰς βίβλας διὰ τὴν Κοινότητα», στὸ τέλος σημειώνεται⁷³: «Ἰουνίου 7 ἐδόσαμεν εἰς τὸν Γαρόφαλον διὰ προσταγῆς τῆς Κοινότητος ψωμὶ ὀκ. 43 κρασί ὀκ. 38 ψάρια ὀκ. 5 ἔλιες ὀκ. 3». Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Γαρόφαλος ἦταν μπουλούμπασης, δηλαδὴ ἀρχηγὸς τοῦ ἑνὸς τμήματος τῶν σερδαρέων, καὶ τὸ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ τῆς 3 Ἰουνίου 1821 τὸ ἐπῆραν στὶς Καρυὲς στὶς 5 Ἰουνίου 1821, ἴσως μετὰ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἔδωκαν ἐντολὴ οἱ προϊστάμενοι τῆς Κοινότητος στὸν Γαρόφαλο νὰ πάρῃ ὅσους ἄνδρες εἶχε καὶ περνώντας ἀπὸ τὴ Μ. Ἐσφιγμένου νὰ πάῃ στὴν Ἱερισσό, καὶ νὰ τεθῆ στὴ διάθεση τῶν ἐκεῖ ἀντιπροσώπων καὶ ἐφόρων» τους. Ἐκεῖνοι θὰ τοῦ ἔλεγαν, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ πάῃ πρὸς τὰ Μαντεμοχώρια, ὅπως τοὺς εἶχαν γράψει ἀπὸ ἐκεῖ, ἢ πρὸς τὸ Σταυρό, ὅπως τοὺς ζητοῦσε ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὸ γράμμα, ποὺ τοὺς εἶχε γράψει τὴν ἴδια μέρα, ὅπου τοὺς ἔγραφαν καὶ οἱ Μαντεμοχωρίτες. Ἔτσι βρέθηκεν ὁ Γαρόφαλος στὶς 7 Ἰουνίου 1821 νὰ περνᾷ ἀπὸ τὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου.

Ὁ Ἐμμαν. Παππᾶ ὡς τόσο, συγκεντρώνοντας ὀλοένα καὶ περισσοτέρους ἄνδρες γύρω του, προχωροῦσε πρὸς τὸν Σταυρό. Ὅσο περισσότεροι ὅμως ἐγίνονταν οἱ πολεμιστές, τόσο καὶ περισσότερα πολεμοφόδια τοὺς ἐχρειάζονταν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ ἐζητοῦσαν τζεπχανεν⁷⁴ (πολεμοφόδια), καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὶς πληροφορίες ποὺ εἶχε δὲν θὰ ἀργοῦσε νὰ χτυπηθοῦν οἱ ἄνδρες του μὲ τουρκικὸ τακτικὸ στρατό, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Καβάλας⁷⁵, ἔγραψε νὰ τοῦ στείλουν ἐσπευσμένα ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο μπαρούτι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος· παράλληλα οἱ «ἐπιστάται καὶ ἔφοροι» τῆς Κοινότητος, ποὺ εἶχαν ξεκινήσει μαζὶ μὲ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος καὶ κατόπιν εἶχαν παραμείνει στὴν Ἱερισσό, ἔγραφαν στὴν Κοινότητα νὰ στείλουν ὅσο τὸ «δυνατὸν γρηγορώτερα» τουλάχιστον 100 ὀκ. μπαρούτι.

⁷³ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 10.

⁷⁴ Ἰδ. ἀν. σ. 20.

⁷⁵ Ἰδ. κατωτέρω σ. 29.

Ἡ Κοινότης ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπείγουσα αὐτὴ ζήτηση μαρτυροῦν γιὰ τοὺς ἐνόπλους τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ στέλνει στὶς 14 Ἰουνίου 1821 τὸν Θεόκλητον, προηγούμενο τῆς Λαύρας, καὶ τὸν Ἰωσήφ, προηγούμενο τῆς Μ. Ξηροποτάμου, μὲ μακροσκελῆ ἐπιστολὴ στὴν Ὑδρα, ὅπου ἐξιστοροῦσεν, ὅσα εἶχαν γίνεи ὡς τότε, καὶ ὅτι «ὁ τῆς ἱερᾶς... ἐταιρίας ἀπόστολος καὶ ἤδη στρατηγὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἀπάσης Μακεδονίας εὐγενέστατος κύριος Ἐμμανουήλ... συντάξας τοὺς ἐνταῦθα καὶ τῶν εἰρημένων χωρίων χριστιανοὺς ἐκίνησε μὲ μεγαλοφυγίαν καὶ γενναιότητα κατὰ τῶν ἀσεβῶν, εἰς τὸ στρατεύμα τοῦ ὁποῦ ἐδώσαμεν ὄπλα καὶ μαρτυρῆσι καὶ ἄλλα». Καὶ συνεχίζοντας πῶς κάτω ἡ Κοινότης προσθέτει: «Οἱ ἡμέτεροι ἐκίνησαν μὲ ὁρμὴν καὶ ἀνδρίαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Σταυροῦ λεγομένου χωρίου, καὶ πολεμοῦσι μὲ τοὺς ἐκεῖ συναχθέντας Ἀγαρηνοὺς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμαθον ὅτι καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔρχεται πασιᾶς μὲ πλῆθος ἐχθρῶν, ἀπέστειλαν ζητοῦντες παρ' ἡμῶν καὶ ἄλλο μαρτυρῆσι καὶ βόλια, καὶ ἄλλα πρὸς πολεμικὴν παράταξιν ἐπιτήδεια· ἡμεῖς δὲ ὕστεροῦμενοι τούτων... ἐπιρριπτομεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν δυνατὴν ὕμῶν προστασίαν καὶ ἀντίληψιν, καὶ δεόμεθα εἰς τὸ νὰ εἰσακουσθῶμεν ὁποῦ καὶ αὐτοὺς νὰ προφθάσωμεν εἰς τὸ νὰ ἀποδιώξουν ἐκεῖθεν τοὺς ἐχθρούς... καὶ τὰ ἱερὰ μοναστήρια νὰ διαφυλάξωμεν...»⁷⁶. Στὸς ἀπεσταλμένους αὐτοὺς ἡ κοινότης ἔδωσε καὶ δυὸ χιλιάδες γρόσια γιὰ κάθε ἀνδεχόμενον⁷⁷.

Τὴν ἴδια μέρα ὅμως, 14 Ἰουνίου 1821, στέλνει ἡ Κοινότης καὶ σ' ὄλες τίς Μονές τοῦ Ἀγ. Ὁρους ἐγκυκλίους, ζητώντας νὰ στείλῃ «ἐπιμόνως καὶ ἀπροφασίστως ἕκαστον μοναστήριον ἐκ τῶν ὕστερημάτων του ἀπὸ τρεῖς ἕως πέντε ὀκάδες (μαρτυρῆσι) καὶ ὅ,τι περισσότερο ἐν συνειδήσει καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ δύναται νὰ δώσῃ ἢ δανεικὸν ἢ μὲ ἔξαγοράν, ἐπειδὴ ἐστάλησαν εἰς Ὑδραν ἀδελφοὶ δι' ἀποκόμισιν τῶν πολεμικῶν ἀναγκαίων...». Θὰ ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν ἀμέσως τοῦλάχιστον 100 ὀκάδες μαρτυρῆσι⁷⁸. Λὲν ἐπρόλαβαν ὅμως νὰ στείλουν τὸ μαρτυρῆσι αὐτὸ στὸν Ἐμμ. Παππᾶ, γιατί ὁ Μπαϊράμ πασάς, προχωρώντας ἀπὸ τὴν Καβάλα πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, ἀνάγκασε τοὺς περὶ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὸ στενὸ τῆς Ρεντίνας κλπ. καὶ μάλιστα ἄτακτα.

Κατὰ τὸν Δοσίθεον⁷⁹: «... Ἐκβάντες ἔξω εἰς τὰ στάγειρα τοῦ σιδεροκαυσίου, καὶ φθάνοντες εἰς τὸ στενὸν (μπογάξι) τῆς ρεντίνας, καὶ καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ λεγόμενον Παζαροῦδα, καὶ ἐγρυμποτζάκι, ἐσκορπίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅλοι οἱ ἄνωθεν στρατιῶται ἔνθεν κακεῖθεν,

⁷⁶ Ἰδ. Λιγνοῦ Ἀ., Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, τόμ. 7, σελ. 223-226.

⁷⁷ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 21.

⁷⁸ Ἰδ. Σμυρνάκη ἔ.ἀ. σ. 174.

⁷⁹ Ἰδ. «Διήγησις κλπ.» σελ. κώδ. 204-5.

καὶ ἔχασεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ μόνος ὁ ἄρχων Μανολάκης ἐσώθη εἰς Κασσάνδραν».

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ μιᾶν ἐπιστολὴ τοῦ μπουλούμπαση Γαρόφαλου⁸⁰, ποῦ, ὅπως εἶδαμεν πῶς πάνω⁸¹, εἶχε περάσει στίς 7 Ἰουνίου ἰ.ἔ. ἀπὸ τὴν Μ. Ἐσφιγμένου, ποῦ εἶναι γραμμὴν στίς 16 Ἰουνίου, χωρὶς νὰ ἀναγράφεται ὁ τόπος τῆς ἀποστολῆς, ἐπιβεβαιώνονται ὅσα μᾶς διηγεῖται ὁ Δοσίθεος.

Οἱ ἔνοπλοι λοιπὸν τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ, ποῦ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὸ στενὸ τῆς Ρεντίνας, στὴν Παζαρούδα καὶ τὸ Ἐγριμποτζάκι, ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑποχωρήσουν μπροστὰ στὸν τακτικὸ στρατὸ τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ, ὁ ὁποῖος καὶ πολυαριθμότερος ἦταν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄποψη ἐξοπλισμοῦ δὲν μποροῦσε νὰ συγκριθῆ μὲ τοὺς ἐπαναστάτες, ποῦ οὔτε μπαρούτι ἀρκετὸ εἶχαν.

Ἄλλὰ καὶ θέσεις ὀχυρῆς δὲν κρατοῦσαν οἱ Χριστιανοί, ἀπὸ ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ ἀναχαιτίσουν τὸ στρατὸ· ἔτσι οὔτε θὰ κράτησε πολὺ ἡ σύρραξη, οὔτε καὶ πολλὰ θύματα εἶχαν οἱ ἐπαναστάτες.

Μόνο γιὰ τὸ Βασιλικὸ γράφει ὁ Γαρόφαλος ὅτι σκοτώθηκε στὴν μάχη αὐτῇ, ἐνῶ γιὰ τοὺς Ἀγιορεῖτες οἱ Μανδεμοχωριῖτες σὲ ἐπιστολὴ τους πρὸς τὴν Ἱ. Κοινότητα τῆς 17 Ἰουνίου 1821 γράφουν: «Πολλοὶ ἀγιορεῖται ἐλλειποτάκησαν (sic) καθὼς δὲν ἔπρεπε (τοὺς ὁποίους καὶ πρέπει βέβαια νὰ τοὺς ὑποχρεώσητε καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσητε εἰς τὸ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν τάξιν των)».

Καί, ἂν πρέπει νὰ πιστέψωμεν τὸν Γαρόφαλο, μονάχα διακόσιοι ἔνοπλοι ἀκολούθησαν τὸν Ἐμμ. Παπᾶ, καθὼς ἐκεῖνος ὑπεχώρησε στὸν Πολύγυρο.

Ὡς πρὸς τὴν ἡμέρα, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀφήσουν τὰ στενὰ τῆς Ρεντίνας, νομίζω πὼς πρέπει νὰ δεχθοῦμεν ὅτι ἦταν ἡ 15ῃ Ἰουνίου 1821. Γιατὶ ὁ Γαρόφαλος, εἴτε ἦταν στὴν Ἱερισσό, εἴτε βρισκόταν στὸ δρόμο πρὸς τὸ Σταυρὸ, δὲν θὰ ἄργησε νὰ μάθῃ τὸ τί συνέβη ἐκεῖ καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀνθρώπους, ποῦ εἶχαν φύγει ἀπὸ τόσο κοντινὸ μέρος. Δὲν φαίνεται ὅμως πιθανὸν νὰ συνέβησαν αὐτὰ καὶ στίς 16 Ἰουνίου, δηλαδὴ τὴν ἴδια μέρα, ποῦ ἔγραψε ὁ Γαρόφαλος τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς τὴν Ἱ. Κοινότητα, γιὰ τὴν ἴδια μέρα—16 Ἰουνίου—γράφει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμ. Παπᾶ ἀπὸ τὸν Πολύγυρο πρὸς τοὺς Ἀγιορεῖτες. Καὶ ὅσο καὶ νὰ εἶναι, δὲν μπορούσε τὴν ἴδια μέρα νὰ ἔγινε ἡ σύγκρουση στὰ στενὰ τῆς Ρεντίνας, νὰ ὑπεχώρησαν στὸν Πολύγυρο, καὶ νὰ εἶχε καὶ καιρὸ καὶ διάθεση γιὰ νὰ γράψῃ ὁ Ἐμμ. Παπᾶ στὴν Ἱ. Κοινότητα. Ἡ ὑποχώρησις αὐτῆ τῶν ἐπαναστατῶν, μὲ τὸ νὰ ἀφήνῃ ἀπὸλυτὴ ἐλευθερία δράσεως ἤχι μονάχα

⁸⁰ *16. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 20α.

⁸¹ *16. ἀνωτ. σελ. 28.

στον τουρκικό στρατό, ἀλλὰ καὶ στοὺς ντόπιους Τούρκους, ἔφερε τὸν πανικὸ στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῶν γύρω χωριῶν, ὅπως φαίνεται καὶ στὸ γράμμα τοῦ Γαρόφαλου, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιστολὴ τῶν Μανδεμοχωριτῶν τῆς 17 Ἰουνίου 1821⁸².

Σ' αὐτῇ, ἐνῶ ζητοῦν νὰ στείλουν ἀπὸ τὸ "Αγ. Ὁρος μερικοὺς ποὺ «τοὺς ζητοῦσαν οἱ καπεταναῖοι ὡς ἀναγκαίους», κάνουν καὶ τὴ θερμὴ παράκληση: «Φροντίσατε ἅγιοι πατέρες τώρα διὰ τὰ ἔξω, δὲν εἶναι ἀνάγκη ἀδελφοί, τώρα νὰ φυλάξωμεν τὴν μεγάλην βίγλαν καὶ ἐδῶ νὰ κιντυνεύη ὁ κόσμος, φοβηθῆτε τὸν Θεὸν καὶ μὴν ἀμελήσητε τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὸν πόλεμον, νὰ μὴν ἀφήσετε κουσοῦρι ἀπὸ τὸ νὰ προβλέψητε καθὼς σᾶς τὸ πληροφόρησαν καὶ οἱ εἰς Ἱερισσὸν γενικοὶ ἐπίτροποὶ σας νὰ προβλέψητε, νὰ προβλέψητε, ἀδελφοί, δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ». Καὶ ὁ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγ. Ὁρους Ἰγνάτιος κλεῖ τὴν ἐπιστολὴ αὐτῇ μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχολογίας τῆς στιγμῆς ἐκείνης λόγια: «Πατέρες ἅγιοι, Ἰδέτε τοὺς κινδύνους μας, ὁποῦ καὶ τὸ Ὁρος, οὕτω προχωροῦντων τῶν ἐχθρῶν τὰ ἴδια πάσχει, τὰ πράγματα λόγων οὐ χρήζουν, αὐτὰ γὰρ καθ' ἑαυτὰ εἰσὶ φαινόμενα, προφθάσατε ὅπως δύνασθε δι' ἀγάπην Θεοῦ, καὶ τῶν ἐδῶ γειτόνων σας Χριστιανῶν, ὅπου νὰ ἐγέμωσε τὸ Ὁρος ἀπὸ τῶν φυγόντων ἀδελφῶν. Λυπηθῆτε, λυπηθῆτε, ἐχάθημεν. Ἰλεως ὁ Θεὸς διὰ τῶν πρεσβεῶν τῆς κυρίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων...».

Πραγματικά, ἐνῶ ὁ στρατὸς τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ, προχωρώντας μετὰ τὴν Ρεντίνα, ἔσφαζεν ὅσους πρόφθανε καὶ κατέστρεφεν ὅ,τι ἔβρισκε⁸³, ὁ κόσμος, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἔφευγαν πρὸς τὸ Ὁρος, ἐνῶ καὶ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς Ἀγιορεῖτες, ποὺ εἶχον πάει μαζὶ μὲ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ἀκόμη καὶ ὁ ἠγούμενος τοῦ Ἐσφιγμένου Εὐθύμιος, ἔσπευδαν νὰ γυρίσῃ ὁ καθένας στὸ κελλί του⁸⁴.

⁸² Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 23.

⁸³ Ὁ ἴδιος ὁ Μπαϊράμ πασᾶς σὲ διαταγὴ του (Ἰδ. Ἰ. Βαστραβέλλη ἔ.δ. σ. 223) γράφει: «Δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου ἐπιφορτισθεὶς μὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Πελ/νήσου ἀπὸ τοὺς... ραγιάδες... ἀνεχώρησα ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας... κατευθυνόμενος εἰς Λάρισαν. Ἀκολούθως ἐπειδὴ οἱ ραγιάδες τῶν δήμων Καλαμαριάς καὶ Παζαροῦδας... ὡς καὶ οἱ τῶν Μαντεμοχωριῶν, Πολυγύρου καὶ Κασσάνδρας εἶχον ἐπαναστατήσῃ, μοὶ ἀνετέθη καὶ ἡ καταστολὴ τοῦ κινήματος τούτου. Δι' ὃ ἐπισπεύσας τὴν προέλασίν μου, ἤρξατο τὴν μάχην κατ' α.ἰ.τ.ῶν ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Ρεντίνης καὶ... κατόπιν γενναίας ἐφόδου τῶν στρατιωτῶν τῆς Α. Μ. κατηγάγομεν περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καί, ἀφοῦ διεπεράσαμεν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς ἀπίστους τεσσαράκοντα δύο χωριῶν... ἤχμαλωτίσαμεν τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ἐλαφυραγωγῆσαμεν τὰς πλουσίας περιουσίας αὐτῶν τὰ δὲ χωρία καὶ στρατόπεδα αὐτῶν παρεδώσαμεν εἰς τὰς φλόγας διασκορπίσαντες καὶ τὰ χωρία αὐτῶν...».

⁸⁴ Πρὸβλ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 20α, 23 καὶ 65.

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, πού εἶχεν ὑποχωρήσει μὲ διακοσίους περίπου ἄνδρες στὸν Πολύγυρο, γράφοντας ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κοινότητα τοῦ Ἄγ. Ὁρους στίς 16 Ἰουνίου 1821, δὲν γράφει τίποτε γιὰ ὅ,τι εἶχε γίνεи στὴν Ρεντίνα⁸⁵ καὶ περιορίζεται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ δίδουν τακτικά «τὴν κουμπάνιαν» στὸ καράβι τοῦ καπετὰν Ἀθανάση καὶ νὰ ἐτοιμάσουν παξιμάδι γιὰ ἄλλα δυὸ καράβια, πού «κατ' αὐτὰς θέλομεν στείλει». Συγχρόνως στὸ ἴδιο γράμμα ζητᾶ νὰ στείλουν τεχνίτες, πού, καθὼς εἶχε πληροφορηθῆ, κατασκευάζαν «περικεφαλαίας ἑλληνικάς», γιὰ νὰ προσθέσῃ στὸ τέλος: «Τὸ παρὸν ἐσώκλειστον θέλετε τὸ ἐγχειρίσει εἰς τοὺς προϋσταμένους τοῦ Παντοκράτορος καὶ ἐνεργήσατε περὶ τῶν κανονίων ὡς γράφομεν εἰς αὐτοὺς ἰδιαιτέρως νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ καράβι τοῦ Καπετὰν Ἀθανάση χωρὶς ἄλλο». Ἴσως εἶχε πάρει πιά τὴν ἀπόφαση νὰ ἀποσυρθῆ, μὲ ὄσους εἶχε, στὴν Κασσάνδρα καὶ ἤθελε τὰ κανόνια ἀπὸ τὴν Μ. Παντοκράτορος γιὰ νὰ ὀχυρώσῃ τὶς «Πόρτες».

Ὁ γιαιτὸς Εὐαγγέλου, πού κατὰ τὸν Δοσίθεο, εἶχε γῆμαζι μὲ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τὸ Ἄγ. Ὁρος, ἀποσύρεται καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν πολεμικὴ κοινίστρα. Πολὺ ἀργότερα, στίς 13 Αὐγούστου 1821, μονάχα τὸν βρῖσκομε νὰ γράφῃ ἀπὸ τὴν Ἰδρα στοὺς «Ἐπιστάτας τῆς συνάξεως τοῦ Ἄγ. Ὁρους»⁸⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΡΕΝΤΙΝΑ

Ἄφου οἱ περὶ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου 1821⁸⁷ ἀναγκάσθησαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν πολυάριθμο τακτικὸ στρατὸ τοῦ Χη Μπαϊράμ πασᾶ νὰ φύγουν καὶ νὰ κορπιστοῦν πρὸς τὰ διάφορα μέρη τῆς Χαλκιδικῆς, οἱ Τοῦρκοι, στρατὸς καὶ ἄτακτοι, ἄρχισαν νὰ σκοτώνουν, ὄσους Χριστιανοὺς ἐπρόφθαιναν καὶ νὰ διαρπάζουν καὶ νὰ καταστρέφουν, ὅ,τι φεύγοντας ἄφηναν οἱ δυστυχισμένοι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν.

Ὁ στρατὸς τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μετὰ ἀπὸ τὸ στενὸ τῆς Ρεντίνας θὰ προχώρησε δυτικὰ δίπλα καὶ νότια ἀπὸ τὶς λίμνες Βόλθης καὶ Ἀγίου Βασιλείου καί, καταστρέφοντας ὅσα ἑλληνικὰ χωριά βρῖσκονταν στὸ δρόμου του, ἤλθε στὴ Θεσσαλονίκη.

Ὅπως εἶδαμε⁸⁸ στίς 17 Ἰουνίου 1821 δὲν εἶχαν ἔρθει ἀκόμη Τοῦρκοι στὰ Μαντεμοχώρια, ἂν καὶ ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ βορειότερα ἔτρεχε πρὸς τὰ ἐκεῖ.

⁸⁵ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 22.

⁸⁶ Πρὸβλ. ἄνωτ. σελ. 21 καὶ σημ. 58α.

⁸⁷ Ἰδ. ἄν. σελ. 30.

⁸⁸ Ἰδ. ἄν. σελ. 31 &.

'Από τὴ Θεσσαλονίκη ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Μπαϊράμ πασᾶς ἔστειλεν ἐνόπλους Τούρκους νὰ χτυπήσουν τοὺς ἄλλους ἐπαναστάτες πὺν εἶχαν προχωρήσει ὡς τὰ Βασιλικά καὶ τὸ Σέδες. Τοὺς Τούρκους ἀκολούθησαν τότε καὶ Ἑβραῖοι, πὺν συνεπλήρωναν τὸ καταστρεπτικὸ ἔργο τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὰ Βασιλικά, ὅπου οἱ ἐπαναστάτες πολεμώντας γενναῖα ἔχασαν πολλὰ παλικάρια καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἀρχηγὸ τους Χάφα. ἡ Ἄγ. Ἄναστασία, τὸ Λιβάνι, ἡ Γαλάτιστα, ὁ Βάβδος καὶ ἄλλα καταστράφηκαν ὀλότελα ἀπὸ τοὺς Τούρκους⁸⁹.

Πρὸς τὸν Πολύγυρο προχώρησαν μὲ μεγάλη προσοχή, γιατί εἶχαν πληροφορηθῆ πὺς ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τὴ Ρεντίνα εἶχεν ὑποχωρήσει ἐκεῖ μὲ τοὺς ἄνδρες του. Καὶ παραξευέθησαν πολὺ, ὅταν φθάνοντας ἐκεῖ δὲν συνάντησαν καμὴν ἀντίσταση⁹⁰.

'Αφοῦ μπῆκαν στὸν Πολύγυρο ἔκαμαν καὶ ἐκεῖ τὰ ἴδια καὶ χειρότερα, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα χωριά, καὶ κατόπιν μοιράστηκαν σὲ δυὸ τμήματα. Τὸ ἕνα ἐβάδισε τότε πρὸς τὴν Κασσάνδρα, ὅπου εἶχαν μάθει πιά, πὺς εἶχεν ὑποχωρήσει ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, καὶ τὸ ἄλλο ἐπῆρε τὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἄρναία καὶ τὰ ἄλλα χωριά τῶν Μαδεμιῶν καὶ τὴν Ἱερισσό. Τὸ τμήμα, πὺν προχώρησε πρὸς τὴν Κασσάνδρα, τὸ διηύθυνεν ὁ Ἀχμέτ μπέης, ἐνῶ πρὸς τὴν Ἄρναία καὶ Ἱερισσό θὰ ἐπῆγεν ὁ Μουσταφὰ Ἄγας⁹¹.

Ἄν ξέρομε πότε ἀκριβῶς ἔφθασεν ὁ «σερσασκέρης Ἀχμέτπεῖς» στὴν Κασσάνδρα. Πάντως στὶς 26 Ἰουνίου 1821 ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, γράφοντας στοὺς Ἀγιορεῖτες, ἀναφέρει ἀπλῶς τὸν Ἀχμέτ μπέη, χωρὶς νὰ φαίνεται, πὺς εἶχαν συγκρουσθῆ οἱ ἄνδρες του μὲ τοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς Κασσάνδρας⁹². Τὴν ἐπομένην ὅμως 27 Ἰουνίου 1821 γράφει ὁ ἴδιος: «ἡμεῖς χθὲς ἐπολεμήσαμεν τοὺς ἐχθροὺς διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης ἔμπροσθεν ταῖς Πόρταις τῆς νήσου ταύτης, ὀρμήσαντας ἀπὸ τοῦ εἰς Μυριόφυτον οὐρδὶ τοῦ Σερσασκέρη Ἀχμέτπεῖ ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐρίππους τε καὶ πεζοὺς, καὶ μετὰ κανονίων ἐλθόντας, καὶ μετὰ ἑπτὰ ὥρῶν πόλεμον, ἀφοῦ ἐθανατώθη-

⁸⁹ Πρὸβλ. Ἰ. Φιλῆμων, ἔ.ἀ. τόμ. Γ'. σελ. 119 - 120, Σπυρ. Τρικούπη σ. 190 ἔ. κ.ἀ.

⁹⁰ Πρὸβλ. Μ. Lascaris ἔ.ἀ. (Balcania VI σ. 148) τὴν ὑπ' ἀριθ. I καὶ χρονολογία 12 Julii 1821 (= 30 Ἰουνίου π. ἡ.) ἐκθεση τοῦ αὐστριακοῦ προξένου.

⁹¹ Στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ τῆς 26 καὶ 27 Ἰουνίου 1821 ἀναφέρεται ὡς σερσασκέρης τοῦ ἐκεῖ τουρκικοῦ στρατοῦ ὁ Ἀχμέτ μπέης (*Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα 31, 33). Καὶ στὸ ὑπ' ἀριθμ. 14 τοῦ παραρτήματος τῆς ἐργασίας τοῦ Ἰ. Βασδραβέλλη (ἔ.ἀ. σ. 206) ὁ Ἀχμέτ μπέης καὶ ὁ Μουσταφὰ Ἄγας ἀναφέρεται, ὅτι ἐχοντας τὴν ἄδειαν τοῦ νῦν μουτεσελίμη Θεσσαλονίκης... Σερίφ Γιουσοφ μπέη, ἔδωσαν εἰς τινὰς τῶν μέχρι τοῦδε συλληφθέντων αἰχμαλώτων ἔγγραφα ἀπολυτρώσεως.

⁹² Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 31.

σαν παρ' ἡμῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ πληγωθέντες ἄμετροι, κατέφυγον νικημένοι καὶ ἐντροπιασμένοι καὶ ἦλθον εἰς τὸν ἴδιον πάλιν τόπον τοῦ οὐρόδιου τους»⁹³.

“Ὡστε ἡ πρώτη ἐπίθεση τῶν Τούρκων κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ ἀνδρῶν ἔγινε στις 26 Ἰουνίου 1821. Ἴσως ὅμως θὰ περιμέναμεν, ἀφοῦ ἦλθαν ὡς ἐκεῖ, οἱ Τούρκοι μερικὲς μέρες γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τοῦ στενοῦ τῆς Κασσάνδρας πού τὴν ἐνίσχυε καὶ ἡ διώρυγα τῶν Πορτῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀποκαλεῖ τὴν Κασσάνδρα νησί.

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τῆς 16 Ἰουνίου 1821, ὅποτε εἶδαμε, πὼς ἔγραψεν ἀπὸ τὸν Πολύγυρο στὴν Κοινότητα τοῦ Ἀγ. Ὁρους, εἶχε, φαίνεται, ἀποφασίσει νὰ ὑποχωρήσῃ ὡς τὸ στενὸ τῆς Κασσάνδρας καὶ ἐκεῖ, ὀχυρώνοντας τὶς Πόρτες, νὰ προσπαθήσῃ νὰ σταματήσῃ τὴν προέλαση τῶν Τούρκων. Γι' αὐτὸ ἔγραφε νὰ στείλουν κανόνια οἱ Παντοκρατορινοὶ μὲ τὸν Καπετὰν Ἀθανάση⁹⁴.

Συγχρόνως ὅμως ἔστειλε καὶ τὸν Ρήγα Μάνθο στὸ στενὸ τοῦ Ἀθωνα, δίδοντάς του σχετικὲς ὁδηγίες, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ μποῦν στὸ Ἅγιον Ὄρος οἱ Τούρκοι.

Στις 19 Ἰουνίου 1821 γράφει ὁ Ρήγας Μάνθος πρὸς τὸν Ἐμμ. Παππᾶ⁹⁵: «... Κατὰ τὴν παραίνεσίν της (δηλ. τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ) ἔξακολουθῶ φυλάττων τὸν στρατὸν ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων καὶ μεταχειριζόμενός τινα στρατηγήματα, ἀποστέλλων στρατιώτας εἰς τὰ βουνά, τὸ ὁποῖον ὠφέλησε καὶ ὠφέλει».

Καὶ ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὰ παρακάτω φαίνεται, ὅτι δὲν ἦταν ἡ πρώτη μέρα, πού εἶχε πάει ὁ Ρήγας Μάνθος στὸ στενὸ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀφοῦ, καθὼς γράφει, εἶχεν ἀνεβῆ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ στις Καρνὲς ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τῆς Κοινότητος. Μετὰ ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις, πού τοῦ ἀφῆκεν ἡ πρώτη αὐτῆ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἀγιορεῖτες, ἐρωτᾷ στὸ ἴδιο ἐκεῖνο γράμμα τὸν Ἐμμ. Παππᾶ: «Μὰ τί νὰ κάμῃ κανεῖς μὲ τὴν μικρολογίαν τῶν Ἁγίων Πατέρων;» καὶ συνεχίζει: «Αὐτὴ ἡ στυγερὰ ἀνελευθεριότης καὶ μικροπρέπεια αὐτῶν μᾶς ἐμπόδισεν ἀπὸ πολλὰ ὠφέλεια καὶ ἀπὸ πολλὰ ἀναγκαῖα. Ἄμποτες νὰ μεταβάλλῃ ὁ ἀναλλοίωτος Θεὸς τὴν διάθεσίν των, νὰ τοὺς ἀναδείξῃ εὐσπλάγγχονους, κριτικούς, γενναίους καὶ ἐλευθερίους, καὶ μὲ δόκιμον νοῦν διὰ νὰ εὐδοκίμησουν καὶ τοῦ πολέμου τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα χρειάζονται ἀπαραιτήτως καὶ διὰ σύστασίν των καὶ διὰ εὐδόωσίν των αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ προτερήματα καὶ πλεονεκτήματα. Ἐγὼ ἐπορεύθην εἰς Ἅγιον Ὄρος μετὰ τοῦ λογιωτάτου Δημητρίου κατὰ πρόσκλησιν τῆς ἀγιοσύνης

⁹³ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33.

⁹⁴ Ἰδ. ἀν. σελ. 32 καὶ Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 22.

⁹⁵ Ἰδ. Φιλήμων, ἔ. ἀν. τόμ. Δ', σελ. 439-440.

των πλὴν κανένα γενναῖον δὲν εὔρον εἰς αὐτοὺς παρὰ μίαν ἐπίπλαστον πολιτικαν. Ἐπάσχισα νὰ τοὺς διαθέσω διαφορετικὰ μὲ τὸν λόγον· ὅμως αὐτοὶ ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῶν δὲν εὐγαίνουσι. Ἐχουσι τὰ φρονήματά των, τὰ ὁποῖα μόνον ἐγκρίνουσι διὰ καλὰ, καὶ τὰ προσκυνοῦσι καὶ τὰ λατρεύουσι, καὶ φροντίζουσι μόνον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἰδίων τῶν ὑποκειμένων καὶ μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν αὐτῶν ὑποκειμένων των. Τὰ ἱερὰ μοναστήρια καὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ δὲν τοὺς ἐμψυχώνουσι, καθ' ὅσον δύναται· προβλέπουσι δὲ μόνον καὶ παρεικάζονται ἀλλεστρόπως τὴν ἰδίαν τῶν ἀσφάλειαν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται, Αὐθέντα μου, ἡ μεγίστη ἀδυναμία εἰς τὰ στρατεύματά μας καὶ ἡ ἀνάλογος ἀκαταστασία... Φοβοῦμαι, ὅμως, μήπως ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς λοιπὰς θλίψεις τοῦ ἐφορηήσῃ ἐναντίον των, καὶ δὲν δυνηθῶμεν νὰ ἀπαντήσωμεν τὴν ὁρμὴν των».

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ φαίνεται, ὅτι πολλοί, φεύγοντας τὴ μανία τῶν Τούρκων, εἶχαν καταφύγει καὶ στὸ Ἄγ. Ὄρος, ὅπως καὶ στίς ἄλλες δύο γλῶσσες τῆς Χαλκιδικῆς.

Ὁ Μπαϊράμ πασάς, γράφοντας γιὰ τὴ διαταγὴν ποὺ πῆρε, νὰ καταπνίξῃ, περτώνοντας, τὴν ἐπανάσταση, ποὺ εἶχεν ἐκρηγῆ στὰ μέρη τῆς Θεσσαλονικῆς, δὲν συγκαταλέγει μὲ αὐτὰ καὶ τὸ Ἄγ. Ὄρος. Οὔτε καὶ στὰ ἄλλα τουρκικὰ ἔγγραφα, ποὺ δημοσιεύει ὁ κ. Ἰωάν. Βασδραβέλλης, φαίνεται νὰ ἐθεωροῦσαν καὶ τὸ Ἄγ. Ὄρος ἐπαναστατημένο⁹⁶. Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ δὲν ἐξήτησαν ἀμέσως νὰ μποῦν καὶ στὸ Ἄγ. Ὄρος οἱ Τούρκοι. Μόνον ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑποχώρησιν γυναικοπαίδων ἀλλὰ καὶ ἐνόπλων στὸ Ἄγ. Ὄρος δίδεται διαταγὴν στὸ μουτεσελίμη καὶ τὸ στρατόν του ἐνὰ ἐπιτεθεῖν μὲ αὐταπάρνησιν ἐναντίον τῶν εἰς τὰ μέρη τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς Κασσάνδρας κατὰ φωνήν των ἐπαναστατῶν ραγιαδῶν⁹⁷.

⁹⁶ Στὸ ὑπ' ἀριθμ. 11 ἔγγραφο τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ἰ. Βασδραβέλλης (ἔ.δ. σ. 201) διαβάζομεν: «Κατὰ τὰς ἡμέρας δὲ ταύτας ἐξηγέρθησαν οἱ ραγιαδες τοῦ... χασίου Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ ἐν τῷ δήμῳ Παζαρούδας κειμένου χωρίου Πολυγύρου... Τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χωρία, σήμερον δὲ εὐρίσκονται ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ χάσιον τοῦτο, καθὼς καὶ πέντε ἢ δέκα χωρία τῶν Μαντεμοχωριῶν καὶ οἱ ραγιαδες τῆς Κασσάνδρας. Γιὰ τὸ Ἄγ. Ὄρος οὕτε λέξι. Καὶ αὐτὸ εἶναι γραμμένο στὴν Πόλιν τὴν πρώτην Ἰουλίου 1821.

Καὶ στὸ ἐπόμενο, ἀριθ. 12 τῆς ἰδίας συλλογῆς, (ἔ.δ. σ. 203) γράφουσι καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Πόλιν στίς 2 Ἰουλίου 1821... ἐξὼ γνωστὸν ὅτι εἶχον ἐξεγερθῆ καὶ οἱ ραγιαδες χωριῶν τινῶν τοῦ... χασίου Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ μεταλλείου Μαντεμοχωριῶν, ἐπὶ κάτω ὅμως προσθέτει: «Ὁ εἰρημένος (X' Μπαϊράμ πασάς), ὡς ἀνέφερε,... ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τούτων, καὶ τὸ πλεῖστον μὲν αὐτῶν συνέτριψε, κατώρθωσαν ὅμως τινὲς νὰ διαφύγουν εἰς τὰ μέρη τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς Κασσάνδρας».

⁹⁷ Ἰ. Βασδραβέλλης, ἔ.δ. σ. 203.

Ὁ Ἐμμ. Παπᾶ γράφει στίς 27 Ἰουνίου 1821⁹⁸: «ἡμεῖς μαθόντες αὐτὴν ταύτην τὴν ἀνάγκην σας, τὴν ἔφοδον δηλ. τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ αὐτόσε, προσβλέψαμεν πρὸ ἡμερῶν καὶ ἐδιωρίσαμεν ἀρκετὸν στράτευμα ἀπὸ τοὺς εἰς τὸν Λογκὸν καταφυγόντας ἰδικούς μας ἐκ τῶν πέριξ ἐκεῖ συναθροισθέντων καὶ ἀπὸ τοὺς ἐγκατοίκους τοῦ Λογκοῦ νὰ ἔλθουν εἰς τὰ αὐτόθη, ἀλλὰ μὲ τὸ «τὰ αὐτόσε» μπορεῖ νὰ ἐννοῆται καὶ μονάχα ἡ Ἱερισσός, ὅπου εἶχαν προχωρήσει Τοῦρκοι. Ἀπὸ ἄλλο στοιχεῖο δὲν φαίνεται νὰ ἔγινεν ἐπίθεση κατὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἄθωνα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1821. Οἱ Ἁγιορεῖτες ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν ἐπηρεασθοῦν ἀπὸ τὸν πανικὸ—τὸν δικαιολογημένο—, ποὺ εἶχε κυριεύσει ὅλους ἐκείνους, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ Ἄγ. Ὄρος, καὶ περιμέναν, ὅπως καὶ ὅλοι, ὅσοι ἦταν ἐκεῖ, πὼς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ εἰσορμοῦσαν οἱ Τοῦρκοι στὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθωνα.

Γι' αὐτὸ καὶ ἀποφάσισαν καὶ στέλνουν στίς 19 ἀκόμη τοῦ Ἰουνίου 1821, λίγες μέρες δηλ. μετὰ τὴ μάχη τῆς Ρεντίνας, δύο ἀντιπροσώπους τοὺς μὲ γράμμα πρὸς τὸν Δημ. Ἐψηλάντη⁹⁹, ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχαν πληροφορηθῆ τὸν ἐρχομὸ του.

Στὸ γράμμα αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ μιὰ πομπώδη προσφώνηση¹⁰⁰ καὶ ἀπὸ

⁹⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33.

⁹⁹ Τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ δημοσιεύει ὁ Ἰ. Φιλῆμων, (ἔ.ἀ. Τόμ. Δ'. σ. 437-8) μὲ χρονολογίαν 9 Ἰουνίου 1821. Ὁ ἴδιος ὅμως γράφει παραπέμποντας σ' αὐτὸ (ἔ.ἀ. σ. 119): «Ὁ μέγας ἐνθουσιασμὸς τῶν ἡγουμένων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας καὶ ἡ μεγάλη ἐν ταύτῳ φειδῶ πρὸς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καταφαίνονται ἐν τινι πρὸς τὸν Ἐψηλάντη ἀναφορᾷ αὐτῶν ἀπὸ 19 Ἰουλίου δι' ἧς ἐξητοῦντο καὶ ὄπλα καὶ πυρίτιδα καὶ πλοῖα καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀρμόδιον τῷ πολέμῳ». Ἄλλωστε πὼς μποροῦσε νὰ γράφουν οἱ Ἁγιορεῖτες στὸν Δ. Ἐψηλάντη στίς 9 Ἰουνίου 1821, ἀφοῦ αὐτὸς μόλις τὴν προηγούμενη εἶχε φθάσει στὴν Ἐδρα; (Ἰδ. Ἰ. Φιλῆμων ἔ.ἀ. τόμ. Γ'. σ. 389). Καὶ στίς 7 Ἰουνίου 1821 νὰ εἶχεν ἔλθει ὁ Δ. Ἐψηλάντης στὴν Ἐδρα, ὅπως γράφει ὁ Σπυρ. Τρικοῦπης (Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως Α'. 1860² σ. 305) πάλιν δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ εἶχαν μάθει ὡς τίς 9 Ἰουνίου 1821 στὸ Ἄγ. Ὄρος. Ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του φαίνεται, πὼς εἶχαν μεσολαβήσει πᾶ τὰ κατὰ καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Ρεντίνας. Μιὰ ἀπλὴ ἀντιπαραβολὴ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Κοινότητος τῆς 14 Ἰουνίου 1821 πρὸς τοὺς Ἐδραίους καὶ τῆς πῦρ πάνω πρὸς τὸν Δ. Ἐψηλάντη δὲν μᾶς ἀφήνει καμιάν ἀμφιβολία γιὰ τὸ ὅτι ἡ πρώτη γράφηκε μπροστὰ ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ρεντίνας, ὁπότε καὶ δὲν ἤξεραν ἀκόμη ὅτι εἶχεν ἔλθει ὁ Δ. Ἐψηλάντης, γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἀπήντησαν πρὸς τοὺς Ἐδραίους, καὶ ἡ δεύτερη μετὰ τὴ μάχη τῆς Ρεντίνας καὶ ἀφοῦ εἶχεν ἔλθει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ εἰδηση τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Δ. Ἐψηλάντη. Πρὸβλ. καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν δύο ἐπόμενων σημειώσεων.

¹⁰⁰ Ὡς ἐξῆς ἀρχίζει τὸ γράμμα πρὸς τὸν Δ. Ἐψηλάντη: «Θεοσεβέστατε, Θεόπεμπτε εὐλογημένε παρὰ Κυρίου! Τὴν ἡμετέραν ὑψηλὴν γαληνότητα, ὡς εἰκόσ, προσκυνοῦμεν ἐν ὅλῃ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατείνοντες αὐτῷ ἐπευχόμεθα».

μιὰ ρητορικότατη εἰσαγωγή, ὅπου μιλᾷν καὶ γιὰ τὸ «μέλαν νέφος τῆς δεινῆς ἀθυμίας» ποὺ τοὺς εἶχε κυριεύσει¹⁰¹, ἔρχονται στὸν κύριο σκοπὸ τῆς ἀποστολῆς τῶν αὐτῆς. «Ἄλλ' οὖν γε θάρρος ἔτι λαβόντες, προσπίπτομεν ἰνώπιον αὐτῆς καὶ ἐκλιπαροῦντες καθικετεύομεν, ὅπως ἀνάγκη πάση ἐπιταχύνῃ τὴν ταχεῖαν αὐτῆς ἐπικουρίαν καὶ ἐπίσκεψιν ἐπὶ τὸν Ἱερνὸ τοῦτον τόπον καὶ τὰ πέριξ ἐν ἐσχάτῳ ὄντα κινδύνῳ καὶ ὀλέθρῳ ὑπὸ τῶν πέριξ γειτνιαζόντων ἐχθρῶν δυσσεβῶν Ἀγαρηνῶν, καθ' ἡμῶν βουλομένων ὅλον τὸν ἴον αὐτῶν ἔξεμέσαι, ἡμᾶς μὲν ἔργον διαπράξασθαι μαχαίρας, τὰ δ' ἱερὰ τεμένη πυρὸς ποιήσασθαι παρανάλωμα, καὶ τὸν ἱερὸν τοῦτον περιβόλον ἔρημον καὶ ἄβατον ἀποδείξασθαι πρὸς ὄνειδος τοῦ γένους καὶ τῆς εὐσεβείας. Ὅρεξασα γοῦν ἡμῖν χεῖρα βοηθείας, ἐπιχορηγήσῃ καὶ ὄπλα καὶ πυρίτιδα κόνιν καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀρμόδιον τῷ πολέμῳ, διορίζουσα καὶ πλοῖα εἰς τὸ περιφέρεισθαι εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη τοῦ ἀγιωνύμου τούτου Ὅρους πρὸς ἐμπόδιον πάσης ὀρμῆς καὶ ἐφόδου τῶν ἀπίστων ἀγαρηνῶν. Ἐὰν γάρ, θεοσεβέστατε κύριε, εἰς ἣν εὐρισκόμεθα ἡμεῖς καὶ οἱ περὶ ἡμᾶς Χριστιανοὶ μεγίστην ἀνάγκην, οὐ προφθάσῃ ἢ εἰς τοῦτο ἀρμόδια βοήθεια καὶ ὑπεράσπισις τῆς Ὑμετέρας Πανεκλαμπρότητος, ὁ τόπος οὗτος κινδυνεύει καὶ εἰς παντελῆ πανωλεθρίαν ἔρχεται, ἐφορμούντων τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς ἡμᾶς μετὰ μεγάλου θυμοῦ καὶ ἀνειλεότητος ὥσπερ ἐκ τῶν ἀποστελλομένων παρ' ἡμῶν δύο ἀδελφῶν, τοῦ τε ἀγίου ἀρχιμανδριτοῦ κυρίου Θεοφίλου Βατοπαιδινοῦ καὶ ἀγίου καθηγουμένου τοῦ ἱεροῦ κοινοβίου Κωνσταμονῆς κυρίου Χρυσάνθου σαφῶς μαθήσεται. . . ».

Μαζὶ μὲ τὸ γράμμα αὐτὸ ἔστειλαν στὸν Δ. Ὑψηλάντη καὶ μίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας «ὑπέριμμον τῷ ὄντι καὶ διὰ τὴν σεβαστὴν ἀρχαιότητά της», κατὰ τὸν ἴδιο τὸν Δ. Ὑψηλάντη¹⁰². Συγχρόνως ὁμοῦ οἱ Ἄγιορεῖτες φροντίζουν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἐξασφαλίσουν κατὰ τὸ δυνατόν τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀπὸ ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων. Ἀποφασίζουν δηλ. νὰ ἀνοίξουν τάφρο

¹⁰¹ «Ἐφθασε καὶ πρὸς ἡμᾶς ἡ ταχύτερος, θεόπεμπτος καὶ αἰσία φήμη τῆς πρὸς τὰ ἴδια ἀφίξεως αὐτῆς, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ χαρμονικῶς ὑπεδεξάμεθα ὡς ἥλιον λαμπρὸν ἡμῖν ἀνατείλασαν, καὶ τὸ μέλαν νέφος τῆς δεινῆς ἀθυμίας διαρρήξασαν, καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ γλυκύτερον τῆς ἐρατεινῆς ἐλευθερίας φέγγος τῆ Ἰσχύϊ τοῦ ἀπτήτου ὄπλου τοῦ τιμίου Σταυροῦ παντὶ τῷ εὐσεβεῖ παρεισάξουσαν γένει καὶ τὸ σκότος τῆς δυσσεβείας πόρρῳ ἀποδιώξουσαν. Συγχαίρομεν τοιγαροῦν τῷ γένει παντὶ διὰ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἔλευσιν αὐτῆς, ἣνπερ πανηγυρίζοντες χαρμονικῶς καὶ χεῖρας κροτοῦντες πανευφροσύνῳ τὸν δοτήρα καὶ ἐξαποστείλαντα Κύριον, ὡς ἄλλον Μωϋσῆν, αὐτὴν ἐν φωναῖς ἀσιγήτοις μεγαλύνομεν, «Εὐλόγητός, λέγοντες, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπεσκέψατο τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν ὄκῳ Ὑψηλάντου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς οἴξεως τῶν πάλαι βεβασιλευόντων ἡμῶν Κομνηνῶν, ὧν τὸ εὐσεβὲς Κράτος πάλιν ἀναθάλλει, καὶ ἀναθήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Γένοιτο. (ἔ.δ.).

¹⁰² Ἰδ. Φιλήμων Ἰ., Δοκίμιον κλπ., τόμ. Δ'. σ. 438.

στο στενὸ τοῦ Ἐθνοῦ¹⁰³ καὶ φροντίζουν νὰ συγκεντρώσουν ἐκεῖ ὅσο τὸ δυνατόν περισσοτέρους ἐνόπλους καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ τὴν ἐφοδιασμό τους¹⁰⁴.

Ἀκόμη στὶς 20 Ἰουνίου 1821 κλείνει συμφωνία ἡ ἱερὰ Κοινότης μετὸν Καπετὰν Ἰζοάνε Σβορόνο νὰ πηγαίνει μετὰ καράβι τοῦ στὸν Πρόβλακα ἐνὰ σταθῶ ἐκεῖ πρὸς φύλαξιν τοῦ τόπου, καὶ χρείας τυχοῦσης νὰ πηγαίνω εἰς τὰ πανιά ὅμως, ἕως εἰς τὴν Λαύραν, . . . καὶ νὰ πηγαίνω ἀλλοῦ ὀπίσω, νὰ περιφέρωμαι εἰς τὰς ἄκρας τοῦ Ἁγ. Ὄρους καὶ νὰ περιέρχομαι μετὰ ἀρμόδιον ἀέρα εἰς τὸ βόρειον μέρος». Ὡς ἀμοιβὴ θὰ ἔπαιρνε 4.000 γρόσια τὸν μῆνα καὶ θὰ τοῦ ἔδιδεν ἀκόμη ἡ Ἱ. Κοινότης «καὶ ὅλην τὴν ζωοτροφίαν τοῦ καραβιοῦ»¹⁰⁵. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχαν καὶ ἀρκετὸ μαρουτί, παράγγειλαν στὸν Διονύσιον Πύρρο, ποῦ ἦταν καὶ φαρμακοποιός, νὰ κοιτάξῃ, ἂν θὰ μποροῦσε νὰ τοῖς ἐτοιμάσῃ τέτοιο, ἀλλὰ δὲν βρέθησαν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν παρασκευὴ τοῦ ὀπιοῦ¹⁰⁶. Γι' αὐτὸ ἀποφασίζουν καὶ στέλνουν καὶ ἄλλους ἀνθρώπους τοὺς στὴν Σκόπελο πρῶτα καὶ σὲ ἄλλα νησιά, ποῦ δὲν ἦταν καὶ τόσο μακριά, γιὰ νὰ φροντίσουν νὰ προμηθευθοῦν μαρουτί καὶ νὰ συμφωνήσουν καὶ ἄλλα ἐξωπλισμένα καράβια, ὥστε μαζὶ

¹⁰³ Στὸ γράμμα τῶν Λαυριωτῶν τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1821 πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, (*Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα, ἀρ. 79), μεταξὺ ἄλλων διαβάζομεν: «ἔδεται ὅτι ἡμεῖς θέλομεν νὰ γνωμοδοτῶμεν. ἂν ὅμως εἶχεν οὕτως ἤθελε βέβαια εἶναι τελειωμένον τὸ χανδάκι ἀπὸ τῆς Ἰουνίου».

¹⁰⁴ Στὸ κατάστιχο τῆς καταγραφῆς τοῦ ψωμοῦ κλπ. ποῦ δρῖσκαται στὸ ἀρχεῖο τῆς Μ. Ἐσφιγμένου, (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα, ἀρ. 11), σημειώνεται: «934 ὀκ. ψωμὶ ἔξω εἰς τὴν βίγλαν, ἔξ ὧν αἱ μὲν 403 ὀκ. ἐδόθησαν εἰς τὸ Χανδάκι αἱ δὲ λοιπαὶ διὰ τὴν πότιον ἢ τὰς τῶν ἐκεῖ ἐπιστατῶν ἀποδείξεις ἀπὸ κῆς Ἰουνίου ἄχρι τῆς Ἀυγούστου».

Καὶ σύμφωνα μετὰ τὸ «Κατάστιχον τοῦ Προηγουμένου Καλλινίκου καὶ ἐπιστάτου», ἀπὸ τὴν Μ. Ξηροποτάμου, (*Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα, ἀρ. 43), ὁ ἀρχιμανδρῆτης Ἡσαΐας, ὁ προηγουμένος Μιχαήλιος ὁ Χιλανδαρινός, ὁ Ἀγιοπαυλίτης προηγουμένος Ἀνανίας, ὁ λογιώτατος Γρηγόριος Γρηγοριάτης, ὁ προηγουμένος τοῦ Κουτλουμουσίου Κύριλλος καὶ ὁ Ἰθριώτης Ἀνθίμος, ἔμεναν ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Κοινότητος εἰς τὴν Κούμπτσαν, δηλ. κοντὰ στὸ μέρος, ὅπου ἀνοιγόταν τὸ χαντάκι, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὴν ἐργασία καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ ὅ,τι χρειαζόταν.

¹⁰⁵ Τὸ συμφωνητικὸν μετὰ τὸ Σβορόνο (*Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα, ἀριθ. 25). Ἴσως εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ δύο καράβια, γιὰ τὰ ὁποῖα στὶς 16 Ἰουνίου 1821, ἔγραφεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Κοινότητα, πὼς τοὺς ἔστειλε καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσουν παξμάδι γι' αὐτά. (*Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα, ἀρ. 22).

¹⁰⁶ Ὁ ἴδιος ὁ Δ. Πύρρος γράφει σχετικὰ (ἔ.δ. σ. 101): «Ἐγὼ δὲ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐφώνησον εἰς τοὺς καλογήρους νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τοὺς Τούρκους, νὰ ἐκβάλλωσι καὶ χρήματα, διότι ὁ πόλεμος χρειάζεται χρήματα, πλὴν ποῖοι μετὰ ἡκουσαν εἰς αὐτὴν τὴν Βαβυλωνίαν. Τότε ἡ Κοινότης τοῦ Ὄρους μετὰ προστάζει νὰ κάμω πυρρίτιδα κόνιν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς φαρμακοποιίας μου, πλὴν ποῦ νίτρον καὶ ποῦ θείον; . . .».

μέ τὸ καράβι τοῦ Σβορόνου νὰ ἐξασφαλίζουν τὸ Ὄρος ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ νὰ ἐνισχύουν καὶ αὐτούς, ποὺ φύλαγαν τὸ στενὸ τοῦ Πρόδλακα, μὲ τὰ κανόνια τους σὲ περίπτωση ποὺ θὰ τοὺς ἐπιτίθονταν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ἀπεσταλμένοι τους κατόπιν θὰ συνέχιζαν τὸ ταξίδι τους ὡς τὴν Ὑδρα καὶ τὶς Σπέτσες κλπ. γιὰ νὰ ζητήσουν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐνισχύσεις.

Στὴν Σκόπελο εἶχε στείλει ἡ Ἰ. Κοινότης καὶ τὴν 1η Ἰουνίου 1821 ἀντιπροσώπους της μὲ γράμμα καὶ τοὺς εἶχαν παρακαλέσει νὰ στείλουν καράβια γιὰ νὰ φυλάγουν τὸ Ἄγ. Ὄρος ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας. Καὶ ἐκεῖνοι στὶς 4 Ἰουνίου ἰ.ἔ. τοὺς εἶχαν ἀπαντήσει¹⁰⁷: «... Ὅσον τὸ πρὸς ἡμᾶς ἡμεθα πρόθυμοι νὰ σᾶς βοηθήσωμεν κατὰ τὴν ζήτησίν σας ὅχι μὲ δυὸ ἢ τρία καράβια ἀλλὰ καὶ μὲ τέσσερα, πλὴν τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο τὰ ὑστεροῦμεθα, δηλαδὴ μαρούτι, βόλια καὶ ζωοτροφίας. Ἄν λοιπὸν ἡ ὁσιότης σας βοηθήσετε μὲ ταῦτα τὰ ἀναγκαῖα τὴν προθυμίαν σας, ὅχι μόνον θέλομεν βοηθήσει μὲ τὰ πλοῖα μας καὶ μὲ τὰ σώματά μας τὸ ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ καὶ ἄλλους μας συναδέλφους μας ἔχοντας χρεῖαν... Ἄν οἰκονομήσετε λοιπὸν μαρούτι καὶ μολύβια καὶ ζωοτροφίαν, καὶ ὀλίγον χαρτζίλικι διὰ νὰ ἀφήσουν οἱ ἄνθρωποι τῶν καραβιῶν εἰς τὰ σπίτια των καὶ εἴμεθα πρόθυμοι νὰ σᾶς δουλεύσωμεν εἰς κάθετι ὁποῦ ἤθελε τὸ καλέσει ἡ χρεῖα».

Στὶς 23 Ἰουνίου 1821 λοιπὸν ἀναθέτουν τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ στοὺς 1) ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον Πύρρον, 2) «Κοσμάν ἱατρὸν Βατοπαίδιου», 3) «πνευματικὸν τὸν ἐκ τῆς Καρακάλλου» καὶ 4) «Ἰσίδωρον τὸν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ», δίδοντάς τους καὶ 500 γρόσια γιὰ τὰ ἐξοδά τους¹⁰⁸. Συγχρόνως στέλλουν ἐπανειλημμένα γράμματα μὲ ἀνθρώπους τους στὸν Ἐμ. Παππᾶ καὶ στοὺς ἄλλους, ποὺ βρισκόνταν στὴν Κασσάνδρα, γιὰ νὰ στείλουν μαρούτι καὶ ἄλλες ἐνισχύσεις, ἰδίως σὲ ἄνδρες, στὸ Ἄγ. Ὄρος¹⁰⁹. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τους πρὸς τὸν Ἐμ. Παππᾶ μὲ χρονολογίαν 25 Ἰουνίου 1821 διαβάζομεν¹¹⁰: «Ἡμεῖς καὶ προλαβόντως, εὐγενέστατε ἄρχων, τὴν ἐγράψαμεν

¹⁰⁷ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 19.

¹⁰⁸ Στὸ Ἄρχ. Χιλανδαρίου ὑπάρχει ἀπόδειξη παραλαβῆς τῶν 500 γρ. ὑπογεγραμμένη καὶ ἀπὸ τοὺς 4 ἀπεσταλμένους (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 29) καὶ σημεῖωμα (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 30), ὅπου ἀναγράφουν «Τὰ ὅσα ἐξοδα ἐγίναν ἀπὸ τὸ Ὄρος ἕως Ὑδρα». Καὶ ὁ Πύρρος Δ. διηγεῖται σχετικᾶ (ἔ.δ. σ. 101): «Τότε κοινῇ ψήφω τῶν 24 (εἰς) μοναστηρίων πέμπομαι ἀπὸ μέρος τῆς Λαύρας ὁμοῦ μὲ ἄλλους τρεῖς πατέρας ἀπὸ τὸ Βατοπαίδιον καὶ Ἰδίων (ἐδῶ δὲ θυμᾶται πᾶ καλὰ ἀπὸ ποῦ ἦταν οἱ ἄλλοι τρεῖς) ὥστε ἀπελθόντες εἰς Σκόπελον Ὑδραν καὶ Πέτζαν νὰ στείλωμεν πλοῖα βοηθητικὰ εἰς τὸ Ὄρος».

¹⁰⁹ Πρὸβλ. Νέα Στοιχεῖ ἀρ. 31, ὅπου ὁ Ἐμμ. Παππᾶ γράφει πρὸς τὴν Κοινότητα: «... ἀποκρινόμενοι διὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ... γράμματός σας...».

¹¹⁰ Ἰδ. Φιλήμων Ἰ., Δοκίμιον κλπ., τόμ. Δ' σ. 435-6.

ἐξιστορήσαντες ἅπαντα τὰ διατρέξαντα δυστυχήματα τῶν πέριξ χωρίων καὶ τούτου τοῦ ἀγιωνύμου τόπου τὰ ἤδη ἐξακολουθοῦντα δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα, τὰ ὁποῖα (ὃ μὴ γένοιτο) ἐπαπειλοῦσι τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν τούτου ἡμῶν τοῦ ἁγίου τόπου. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεστείλαμεν πρὸς ἡμερῶν δύο πατέρας... πρὸς τὴν εὐγένειάν σας μὲ γράμματα τῆς κοινότητος καὶ πρὸς τόν... κύριον Ἰωάννην Χριστοδοῦλου... ἰδεάσαντες καὶ τόν... Χαρτοφύλακα κὺρ Νικηφόρον Ἰθρηρίτην, διὰ νὰ συνδράμη εἰς τὰς αἰτήσεις μας. Ἦδη δὲ καὶ αὐθις τυχόντες ὀκαζιῶν τὸν ἐπίτηδες παρὰ τοῦ Καπετὰν Ρήγα ἀποστελλόμενον Στέριον... μὲ γράμματα πρὸς τὴν εὐγένειάν του, διὰ νὰ ἀποκομίση ἱμνίτι εἰς τὰς Βίγλας... τὸ ἀπὸ Ὀλύμπου ἐλθὼν καὶ ἀριθμούμενον ἕως... πεντακοσίους μὲ συμφωνίαν λουφέδων δι' ὃ καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦμεν, ὅσον τάχιστα νὰ προφθάσῃ αὐτὴ ἢ δύναμις... Καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἱμνίτι δὲν ἤθελεν εὑρεθῆ... εἰς Κασσιάνδραν... νὰ εἰδοποιήσητε ἀντίκρου εἰς τὸν Ὀλυμπον διὰ νὰ μᾶς προφθάσωσι μὲ τοὺς ἰδίους αὐτοὺς σταλέντας, ἢ μὲ ἄλλους, ἂν αὐτοὶ ἐμίσεισαν».

Ὅπως βλέπομεν στὸν κίνδυνον ποὺ βρῖσκονται καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ Κασσιάνδρα καὶ μὲ τίς μεγάλες ἐλλείψεις ποὺ ἔχουν ἰδίως σὲ μαρουτί ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα εἶδη, ζητᾶν ἀπ' ὅπου μποροῦν νὰ ἐξοικονομηθοῦν ὅπως ὅπως. Καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Ὄρους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὅμως προθυμοποιοῦνται νὰ στέλνουν ὅ,τι τοὺς ζητᾶ.

Ἔτσι στὶς 26 Ἰουνίου 1821 γράφει ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στοὺς Ἁγιορεῖτες¹¹¹: «...Χθές... σᾶς ἐγράψαμεν, καὶ δι' ὅσα ἐκ ζητήσεώς σας μᾶς ἐγράφετε, δηλοποιοῦντες, ὅτι ἐκρατήσαμεν... τοὺς ἀπεσταλμένους σας, ὅπως ἐρχομένου τοῦ μαρουτιοῦ, ὅπου περιμένομεν ὦρα τῆ ὦρα, ἔχοντες ἀπεσταλμένον πλοῖον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν αἰτησίαν σας». Στὸ ἴδιο ὅμως προσθέτει «...καὶ γράφοντες ὑμῖν νὰ μᾶς ἐξαποστείλητε διὰ τοῦ μενζέλ ἐκείνου καϊκίου καὶ τὰς πεντακοσίας ὀκ. μόλυθδον. Ἦδη δέ... σᾶς γράφομεν νὰ μᾶς προβλέψητε αὐτόθεν δέκα ρέσμια χαρτίου γραψίματος... πρὸς κατασκευὴν φουσεκίων».

Τὴν ἐπομένην—27 Ἰουνίου 1821—ζητᾶ νὰ φροντίσουν γιὰ 1000 ὀκ. μόλυβι «ἀποστέλλοντες τὰς 500 μόνον ὀκάδας διὰ νὰ προφθασθῶμεν ὅσον τάχιστα... τὰς δὲ ἄλλας πεντακοσίας ὀκ. μετὰ ταῦτα θέλομεν σᾶς γράψῃ νὰ μᾶς στείλητε...»¹¹². Στὸ ἴδιο γράμμα ζητᾶ νὰ σταλοῦν καὶ οἱ «τοπιτζίδες» ποὺ εἶχε ζητήσει καὶ ἄλλη φορὰ. Ἀπὸ τὸ ἴδιο φαίνεται ὅτι καὶ πολεμοφόδια, «τζεχανέ», ἔστειλαν ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος στὴν Κασσιάνδρα.

Στὶς 5 Ἰουλίου 1821 εἶχε πάρεσι πιά ὁ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ τίς 500

¹¹¹ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 31.

¹¹² Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33.

ὄκ. τὸ μολύβι, καὶ «δὺὸ ρέσμια χαρτίου»¹¹³. Ἐκεῖνος ὅμως οὔτε μπαρούτι εἶχε μπορέσει νὰ τοὺς στείλει, γιατί δὲν εἶχεν καὶ ἐκεῖνος, ἀλλὰ οὔτε καὶ πολεμιστὲς ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Ὀλύμπου, γιατί δὲν εἶχαν ἔλθει ἄλλοι ἐκτὸς ἀπὸ 150 περίπου, πού τοῦ εἶχαν στείλει στὴν ἀρχή¹¹⁴. Γι' αὐτὸ προθυμοποιεῖται νὰ ικανοποιήσῃ μιὰν ἄλλη παράκλησή τους, δηλ. νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ πάρουν ἀπὸ τὰ μετόχια, πού εἶχαν στὴν Κασσάνδρα, σιτάρι γιὰ τὸ "Αγ. Ὅρος"¹¹⁵.

Ἔτσι χωρὶς μεγάλη δυσκολία κατορθώνουν νὰ κρατηθοῦν καὶ τὰ δυὸ μέτωπα τῶν ἐπαναστατῶν στὸ "Αγ. Ὅρος καὶ στὴν Κασσάνδρα, ἀφοῦ μάλιστα στὸ πρῶτο δὲν παρουσιάζεται καμιά πίεση ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ καὶ στὴν Κασσάνδρα δὲν ἐπιμένουν καὶ τόσο στίς ἐπιθέσεις τους οἱ Τούρκοι, ἂν καὶ ἐκεῖ κινοῦνται συχνὰ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Κατὰ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπίθεση, πού ἔκαμαν οἱ Τούρκοι ἐναντίον τους στίς 26 Ἰουνίου 1821¹¹⁶, καὶ στίς 27 ἱ.μ. οἱ Τούρκοι «ῥωμήσαν πρὸς τὴν Ὀρμήλιαν» καὶ ἐκεῖθεν ὅμως ἐδιώχθησαν ὄχι μὲ ὀλίγην των συντριβὴν καὶ ἀφανισμόν, ὅπου κατεπολεμήθησαν γενναίως παρὰ τῶν ἡμετέρων, διω-

¹¹³ Ἔδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

¹¹⁴ Γιὰ τὶς ἐννοχώσεις μὲ ἄνδρες ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ὁ Κασσομούλης Ν. (ἐ.ἀ. σ. 143) γράφει διὰ τὸ Διαμαντῆς εἶχε στείλει τὸν Λιάκο μὲ 150 ἄνδρες. Τὸν Λιάκο καὶ τὸν Μπίνο ὅμως τοὺς εἶχε στείλει ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου γιὰ νὰ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν, πού εἶχαν πρωτοπάει (ἴδ. ἀν. σ. 26 καὶ σημ. 69). Ἀργότερα περιμένεν ὁ Ἐμμ. ἤρχοντες καὶ ἄλλοι, Παππᾶ, πὼς θὰ μάλιστα τὸ γράφει καὶ ὡς γεγονὸς στίς Ἀγιορείτες στίς 26 Ἰουνίου (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 31). Ἀλλὰ στίς 27 ἱ.μ. σχετικὰ μ' αὐτὸ γράφει: «ἕως αὔριον περιμένομεν καὶ τὰ ἀπὸ Ὀλύμπου στρατεύματα κλπ.» (Νέα Στοιχεῖα ἀριθ. 33), γιὰ νὰ τοὺς ἐπαναλάβῃ στίς 5 Ἰουλίου 1821: (Νέα Στοιχεῖα ἀριθ. 40), «τὸ ἀπὸ Ὀλύμπου στρατεῦμα περιμένομεν ὅσον οὔπω, καὶ ἐρχόμενον θέλομεν στείλει πρὸς τὰ αὐτόθι, ὡς ἐγράφετε».

¹¹⁵ Στίς 27 Ἰουνίου 1821 (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33), σὲ ὑστερόγραφο γράφει ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Ἱερὰ Κοινότητα: «Περὶ τῆς ἐνταῦθα ἐσοδείας σας ὅπου κατὰ μέρος ἐγράψατε εἰς ἄλλον, ἡμεῖς καὶ ἐδώκαμεν ἄδειαν, καὶ ἐσήκωσαν ἐντεῦθεν οἱ ἐδικοί σας μετὰ χαρᾶς μας καὶ πάλιν ὅταν μᾶς ζητοῦν δίδωμεν ἄδειαν διὰ νὰ προφθάσῃτε τροφῆς». Καὶ στίς 5 Ἰουλίου ἐ.ἔ. τοὺς γράφει πάλιν σχετικὰ: (Νέα Στοιχεῖα ἀριθ. 40): «Εἰς ταῦτα τὰ ἀπὸ βίας τοῦ τρέχοντος γράμματα σας εἶδομεν τὴν ζήτησίν σας, εἰς κοινήν παράκλησιν, περὶ διακοσίων μουζουριῶν σίτου διὰ τὴν σὴν ἔχετε ἀνάγκην, καὶ μ' ὄλον ὅπου καὶ εἰς τὰ ἄδε εἶναι ἔλλειψις, καὶ στενοχωρία διὰ τὴν πληθὺν τῶν εἰς ταύτην τὴν νῆσον καταφυγόντων ἀδελφῶν χριστιανῶν ὅμως θέλομεν κάμει τὰ ἀδύνατα δυνατὰ μετ' ἐπιμελείας μας μεγάλης διὰ νὰ κατορθώσωμεν τὴν αἰτησίαν σας νὰ ἀποσταλῇ ὑμῖν ὁ ζητούμενος σίτος μὲ τὰ Διονυσιατικά πλοῖα». Αὕτῃ ἡ προθυμία τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ φύγῃ τόσο σιτάρι ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα, θὰ ἔχῃ πολὺ θλιβερὰς συνέπειες γιὰ τὸν ἀγῶνα στὴν Κασσάνδρα καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ὅπως θὰ δοῦμε πῶς κάτω.

¹¹⁶ Ἔδ. ἀν. σ. 34.

ρισμένων και αὐτοῦ παρ' ἡμῶν ὄντων περί τούτου»¹¹⁷. Στις 5 'Ιουλίου 1821 γράφει πάλιν ὁ 'Εμμ. Παππᾶ¹¹⁸ «σήμερον... εὐρέθηνεν εἰς τὸν πόλεμον αὐθις ὀρησάντων τῶν ἀγαρηνῶν εἰς τὰ ῥῥδε, τοὺς ὁποίους, τῇ θείᾳ βοηθείᾳ καταπολεμήσαντες διὰ ξηρᾶς τε και θαλάσσης, ἀπεβάλομεν μὲ θραυσίν των μεγάλην εἰς τὰ ὀπίσω κατησχυμένους καθὼς και τὴν προχθές, ἐλθόντας σήμερον μὲ ἔπαρσιν περισσοτέραν και δύναμιν μεγαλυτέραν μετὰ κανονίων πλειόνων».

Τὰ στρατεύματα τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ εἶχαν ἀποσυρθῆ πιά για νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Στερεὰ και τὴν Πελοπόννησο¹¹⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΤ'.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους λόγους, ποὺ ἔκαμαν τοὺς Ἀγιορει-
τες νὰ ἀποφασίσουν νὰ συμμετάσχουν στὸν ἀγῶνα, ἦταν και τὸ ὅτι εἶχαν
ἐπαναστατήσει ἀρκετὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου και τὰ καράβια τοὺς ἐκυριαρ-
χοῦσαν πιά ἀπόλυτα σ' αὐτό.

Ἦλπιζαν πὼς μερικὰ ἀπὸ τὰ καράβια αὐτά, ὅπως τοὺς ἐβεβαίωμεν
ὁ 'Εμμ. Παππᾶ¹²⁰, θὰ ἔσπευδαν, μόλις τὰ ἐκαλοῦσαν, στὰ στενὰ τοῦ Ἀγίου
Ὁρους και θὰ τοὺς ἐξασφάλιζαν ἀπὸ κάθε τουρκικὴ ἐπιδρομὴ, ἀφοῦ θὰ
μποροῦσαν μὲ τὰ κανόνια τοὺς νὰ βοηθήσουν στὸ στενὸ τοῦ Ἄθιωνα τῆ

¹¹⁷ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33.

¹¹⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

¹¹⁹ Στις 2 'Ιουλίου 1821 (ν. ἡ.) γράφουν στὸν μουτεσελίμη τοῦ σαν-
τζακίου Θεσσαλονίκης Γιουσούφ μπέη» ἀπὸ τὴν Πόλη. (Ἰδ. 'Ι. Βασδραβέλλη ἔ.ἀ.
σ. 203). «Ἐπειδὴ κατὰ τὰ γραφόμενα αὐτοῦ (τοῦ Μπαϊράμ Πασᾶ) δὲν ἀπέμεινε
ζήτημα πρὸς ἀπασχόλησίν του εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα και ἐπειδὴ ἡ ἐπανάστασις και ὁ
ἀναθρασμὸς τοῦ Μωριά ἔλαβε διαστάσεις, διετάχθη νὰ μεταβῆ ἐκεῖ. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ
Μπαϊράμ πασᾶς σὲ διαταγὴ του περὶ προμηθείας σιτηρῶν» γράφει σχετικὰ μὲ τὴν
ἀναχώρησή του: (Ἰδ. Βασδραβέλλη ἔ.ἀ. σ. 223): «...τὰ δὲ χωρία και τὰ στρατό-
πεδα αὐτῶν παρεδώσαμεν εἰς τὰς φλόγας, διασκορπίσαντες και τὰ χωρία αὐτῶν, εἰς
τρόπον ὥστε τὴν τρίτην τρέχοντος μηνὸς Σεβᾶλ (= 4 'Ιουλίου ν.ἡ.) δὲν ἔμεινε πλέον
οὐδεμία ἀφορμὴ φροντίδων, ἀναχωρήσαντες δὲ ἐκεῖθεν ἐδιπλασιάσαμεν τὸν ρυθμὸν
τῆς πορείας ἡμῶν...». Ἀυστυχῶς στὸ ὑπ' ἀριθ. 14 ἔγγραφο τῆς συλλογῆς 'Ι. Βασ-
δραβέλλη (ἔ.ἀ. σ. 206) δὲν ἀναγράφεται ἡ ἡμέρα τοῦ μηνὸς Σεβᾶλ, ὁπότε θὰ μπο-
ροῦσαμε νὰ ἔχωμεν ἓνα στοιχεῖο ἀκόμη, ὅπου νὰ φαίνεται ὡς πότε ἦταν στὴν Μα-
κεδονία ὁ Μπαϊράμ πασᾶς. Γιατὶ και ἡ διαταγὴ τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ (ἔ.ἀ. ἀρ. 30 σελ.
223-4) δὲν φαίνεται πότε γράφηκε.

¹²⁰ Ἰδ. κατ. σελ. 44 και τὴν ἐπιστολὴ τῆς 14 'Ιουνίου 1821 τῆς 'Ι. Κοινότη-
τος πρὸς τοὺς Ἰδραίους (Λιγνοῦ Ἄ., Ἀρχεῖον Ἰδρας 7, σελ. 224).

φρουρά νὰ μὴν ἀφήσῃ τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ ἔσωτερικό¹²¹.

Ἔτσι εὐθὺς μόλις κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1821 ἐπῆραν τὶς πρῶτες ἀποφάσεις τῶν σχετικὰ μὲ τὴ συμμετοχὴ τους στὸν ἀγῶνα, ἔστελναν καὶ ἀπεσταλμένους στὰ Ψαρά, ζητώντας νὰ ρηθοῦν καράβια στὸ "Αγ. Ὅρος"¹²². Ὅπως εἶδαμε, τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Ἀπριλίου καὶ τὸ πρῶτο τοῦ Μαΐου Ψαριανὰ καράβια ὄχι μονάχα παρουσιάσθηκαν, ἀλλὰ καὶ ἔδρασαν στὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς καὶ γενικὰ τῆς Μακεδονίας. Οἱ ἐνέργειες αὐτὲς τῶν Ψαριανῶν συνετέλεσαν καὶ αὐτὲς ἀρκετά, ὥστε νὰ ἀποφασίσουν οἱ Ἀγιορεῖτες νὰ προχωρήσουν σὲ φανερὴ πιά κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως, περιορίζοντας τὸν μπόσταντζῆ στὴ Μ. Κουτλουμουσίου καὶ κάνοντας ἐπίσημη τελετὴ καὶ δέηση στὸ Πρωτάτο γιὰ τὴν κατευόδωση τοῦ ἀγῶνα¹²³.

Ἀμέσως κατόπιν ἀποφασίζουν καὶ στέλνουν ἀντιπροσώπους τους στὴ Σκόπελο, στὸ ναύαρχο καὶ στοὺς πλοιάρχους τῆς μοίρας τῶν ἐπαναστατικῶν καραβιῶν, πού περιέπλεαν τὰ Θεσσαλικά παράλια, καὶ στὴν "Τῆρα"¹²⁴, «διὰ νὰ ταχύνωσι τὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ πρὸς ἱερὸν τοῦτον τόπον ἀντίληψιν, συναρωγὴν καὶ βοήθειαν... εἰς ἀντιπαράταξιν ἐχθρῶν ἀσπόνδων καὶ ἀλλογενῶν...»¹²⁵.

Ἀπὸ τὴν Σκόπελο ὅμως τοὺς ἀπάντησαν, ὅπως εἶδαμε¹²⁶, στὶς 4 Ἰουνίου 1821, ὅτι, ἂν ἤθελαν καράβια, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναλάβουν τὰ ἔξοδά τους. Γιὰ καμιά ὅμως ἄλλη ἐνέργεια τῶν πλοίων τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων δὲν εἶχαν εἶδηση οἱ Ἀγιορεῖτες ὡς τὶς 14 Ἰουνίου 1821¹²⁷.

Μονάχα ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὶς 26 Ἰουνίου 1821 γράφει στὴν Ἰ. Κοινότητα¹²⁸: «Τὰ... ἀρμαμέντα πρὸ δεκατριῶν ἡμερῶν (δηλ. στὶς 13 Ἰουνίου) ἔφθασαν ἐνταῦθα τὸν ἀριθμὸν δώδεκα καὶ ἕκαμον τὸν ὕρὸν τῶν εἰς τὴν Φούρκην, καὶ ἐνῶ ἔπλεον εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης ἀπῆντησαν ἕν καράβιον φραγκικόν, ἐξερχόμενον ἀπὸ Θεσσαλονίκης, τὸ ὅποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὰ λανθασμένην ἰδέαν, ὅτι οἱ ὁμογενεῖς ἡμῶν εἰσέτι διὰ ξηρᾶς δὲν ἐσηκώθησαν εἰς τὰ ἄρματα, καὶ οὕτω καὶ αὐτά, ἀναχωρήσαντα ἐντεῦθεν, ἐτράβηξαν εἰς τὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν».

Δὲν ἔχουμε ἄλλη πηγὴ, πού νὰ ἐπιβεβαιώσῃ αὐτὰ πού γράφει ὁ Ἐμμ.

¹²¹ Ἰδ. ἀν. σελ. 18 ἔ. καὶ 22 ἔ.

¹²² Ἰδ. ἀν. τευχ. Α', σ. 51

¹²³ Ἰδ. ἀν. 2ο καὶ 3ο κεφάλαιο.

¹²⁴ Ἰδ. ἀν. σ. 18. ἔ. 22 ἔ. καὶ 39 ἔ.

¹²⁵ Ἰδ. Λιγνοῦ Ἀ., Ἀρχεῖον Ἰδρας, 7, σ. 161 ἔ.

¹²⁶ Ἰδ. ἀν. σ. 39.

¹²⁷ Πρὸς τὴν ἐπιστολὴ τῆς Ἰ. Κοινοτήτος πρὸς τοὺς Ἰδραῖους τῆς 14 Ἰουνίου 1821.. (Ἰ. Λιγνοῦ, Ἀρχεῖον Ἰδρας 7, σελ. 223 ἔ.).

¹²⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 31.

Παππᾶ. Ἔτσι δὲν εἶναι βέβαιο, ἂν πραγματικά εἶχαν ἔλθει τὰ πλοῖα, ἢ μονάχα τὰ ἔγραψεν αὐτὰ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ γιὰ νὰ δικαιολογηθῆ, ἐπειδὴ εἶχε πρὶ στούς Ἀγιορεῖτες ὅτι οἱ Ἰδραῖοι εἶχαν «εἰκοσιτέσσερα πλοῖα πολεμικὰ ἔτοιμα τὰ μὲν εἴκοσι διὰ καταστροφὴν Θεσσαλονικέων, τὰ δὲ τέσσαρα πρὸς φύλαξιν τοῦ Ἀγ. Ὄρους καὶ τῶν παραλίων χριστιανῶν Μακεδόνων»¹²⁹.

Καὶ ἐπειδὴ ὡς τὰ μέσα Ἰουνίου 1821 δὲν εἶχαν καμιὰν ἀπάντησιν ἀπὸ τὴν Ἰδρα στὸ Ἀγιον Ὄρος καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τοὺς ἐζητοῦσεν ἐπειγόντως μαρουῖτι, ἔστειλαν στίς 14 Ἰουνίου 1.ἔ. τοὺς προηγουμένους τῆς Λαύρας Θεόκλητο καὶ τοῦ Ξηροποτάμου Ἰωσήφ ἐπειγόντως στὴν Ἰδρα¹³⁰.

Ὅταν ἔφθασαν αὐτοί, βρῆκαν ἐκεῖ καὶ τὸν Δ. Ἰψηλάντη, πὺ τοὺς ἐδάνεισε δυὸ χιλιάδες γρόσια¹³¹, γιὰ νὰ ἀγοράσουν μαρουῖτι μ' αὐτὰ καὶ μὲ ἄλλες δυὸ χιλιάδες γρόσια πὺ εἶχαν ἀπὸ τὴν Κοινότητα. Μὲ αὐτὸ καὶ μὲ τρία γράμματα, 1) τοῦ Δ. Ἰψηλάντη, 2) τῶν Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριωτῶν καὶ 3) τοῦ Κοινοῦ τῆς Ἰδρας ἔσπευσαν νὰ γυρίσουν στὸ Ἀγ. Ὄρος.

Στὸ γράμμα τοῦ ὁ Δημ. Ἰψηλάντης τονίζοντας¹³² τὴ σημασία τοῦ ξεσηκωμοῦ ὀλοκλήρου «τοῦ Γένους τῶν Ὁρθοδόξων» καὶ ὅτι «ὅλα τὰ ἱερὰ μοναστήρια, ἢ δόξα ἢ ἡσυχία, ἢ ζωὴ σας, τὰ πάντα κρέμανται ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τοῦ Γένους, καθὼς καὶ τὰ πάντα συνκινδυνεύουν μὲ τὸ Γένος. ἂν κακῶς συλλογιζόμενοι ἀμελήσωμεν», τοὺς ζητᾶ: «Καὶ αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς κόσμους τῶν ἱερῶν εἰκόνων πρέπει νὰ τοὺς μεταχειρισθῆτε κατὰ τῶν ἀσεβεστάτων εἰκονομάχων», καὶ τοὺς προτρῖπει: «Δείξατε λοιπὸν, τὸν ἱερὸν ζῆλον σας, γενναῖοι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ... καὶ μὲ συνδρομὴν χρημάτων, καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ ὅπλα, ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἡμῶν κληρὸς, δὲν εἶναι καθὼς οἱ ξένοι ἐτόλμουν (sic) νὰ τὸν κατηγορῶσιν, ἀδιάφορος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεως καὶ τοῦ Γένους».

Οἱ Λάζαρος καὶ Γεώργιος Κουντουριῶτες ἐξ ἄλλου¹³³, ἀφοῦ τοὺς συγχαίρουν γιὰ τὸν ζῆλο πὺ ἔδειξαν καὶ δείχνουν «πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ τῶν ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ Ὄρει... μοναστηρίων, καὶ τῶν πέραξ ἀδελφῶν... χριστιανῶν», συνεχίζουν: «Ἰπερελυπήθημεν, μὰ τὴν ὑπὲρ ἄλλο τι ποθητὴν ἀνέγερσιν τῆς δυστυχοῦς ἡμῶν πατρίδος Ἑλλάδος!! βεβαιωθέντες... τὴν ἀνάγκην σας, δὲν εἰμεθα ὅμως εἰς κατὰστασιν νὰ σᾶς βοηθήσωμεν, ἐπειδὴ κατεξοδεύθημεν κινῆσαντες ὑπὲρ τοῦ Γένους, ἰδίᾳ δαπάνῃ, ἥδη τρίτην φορὰν τὰ καρὰβια μας· δὲν εἰμεῖναμεν δὲ ἕως ἐδῶ,

¹²⁹ Ἰδ. Ἀ. Λιγνοῦ, Ἀρχεῖον Ἰδρας 7, σελ. 224.

¹³⁰ Ἰδ. ἂν. σελ. 29.

¹³¹ Πρὸβλ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 24 καὶ 28.

¹³² Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 24.

¹³³ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 26.

ἀλλὰ ἐξακολουθοῦμεν μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον. Εἶναι περιττόν... νὰ ἀναφέρωμεν πόσων χρημάτων ἔχει χρεῖαν ἡ κίνησις τῶν καρabiῶν, ὅταν μάλιστα δίδονται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μισθοὶ ἀδροί, μ' ὅλον ὅτι ὁ ἱερὸς οὗτος ἀγὼν εἶναι ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους».

Τέλος «οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ᾿Υδρας»¹³⁴ «πληροφορηθέντες... ὅτι ἐκινήθητε (Σεῖς οἱ Ἀγιορεῖτες) κατὰ τῶν... τυράννων τοῦ Γένους καὶ τῆς πίστεως ἡμῶν χρήμασι καὶ σώμασι καὶ ὄλαις δυνάμεσι, σᾶς ἐπηνέσαμεν διότι ἐννοήσατε κατὰ βάθος, ὅτι ὁ... παρὼν Ἱερὸς καὶ ἐνδοξὸς ἀγὼν... ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως, ἵνα γενναίως θυσιάζοντες καὶ χρήματα καὶ κτήματα καὶ σώματα, σώσωμεν καὶ ἐλευθερώσωμεν θεία βοηθεῖα τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς γένος καὶ ὀρθόδοξον πίστιν». Γι' αὐτό, συνεχίζουσιν, «εἰς αὐτὸν (τὸν ἀγῶνα) εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποβλέπωμεν ἅπαντες οἱ ὁμογενεῖς· οἷ τε Ἱερωμένοι καὶ μοναχοὶ καὶ κοσμικοί, καθότι ὁ παρὼν καιρὸς δὲν ἀνέχεται οὔτε ἀδιοφορίαν οὔτε κἄν τὴν παραμικρὰν ἀναβολήν».

Καὶ ἀφοῦ τοὺς γράφουσιν γὰ τὸ μαροῦτι πού ἐπρομηθεύτηκαν οἱ ἀπεσταλμένοι μὲ τὰ χρήματα πού τοὺς ἐδάνεισεν ὁ Δ. Ἐψηλάντης, προσθέτουσιν: «εἰ δὲ καὶ χρειάζεσθε καὶ ἄλλο, στέλλετε γρόσια, καὶ ἀγοράζετε· διότι ἡμεῖς ἐδῶ δὲν ἔχομεν καμμίαν κάσσαν οὔτε γενικὴν, οὔτε τοπικὴν, ἀλλ' ἕκαστος οἰκοκύρης δαπανᾷ ἐξ ιδίων του, εἰς τὰς γενομένας καὶ γινομένας ἀποστολὰς τοῦ ἡμετέρου ναυτικοῦ στόλου. Ὅμοίως καὶ καράβια· ἐὰν θέλητε δύο, ἢ καὶ πολλὰ, στέλετε γρόσια καὶ λαμβάνετε, ὅσα θέλετε, πρὸς δώδεκα χιλιάδες γρόσια τὸ καθὲν καράβιον εἰς κάθε μῆνα· καὶ ταῦτα τὰ τῶν δώδεκα χιλιάδων γρόσια μέλλουσι νὰ δίδωνται εἰς μηνιαῖα καὶ ζωοτροφίας τῶν ἐν τῷ πλοίῳ... ἀνδρῶν. Διὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἔξοδα τῶν καρabiῶν δὲν βλέπομεν οὐδὲ ὀβολόν»...».

Πότε ἀκριβῶς γύρισεν ὁ προηγ. Ἰωσήφ μὲ τὸ μαροῦτι καὶ μὲ τις τρεῖς ἀντὲς ἐπιστολὰς καὶ ἂν γύρισε μαζί καὶ ὁ πρ. Θεόκλητος δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα, πού νὰ τὸ βεβαιώσῃ. Ἀπὸ ἐπιστολὴ ὅμως τῆς Ἱ. Κοινοτήτος πρὸς τοὺς Ἱδραίους, γραμμένη στίς 29 Ἰουνίου 1821, φαίνεται, πὸς τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἔστειλαν πάλι πίσω στὴν ᾿Υδρα τὸν προηγ. Ἰωσήφ μὲ χρήματα γὰ νὰ μισθώσῃ δυὸ καράβια. Σ' αὐτὴ γράφουσιν¹³⁵: «Πληροφορηθέντες... τὰ διατρέχοντα, καὶ βλέποντες τὴν ἄκραν προθυμίαν σας εἰς τὸ νὰ ἐκδουλεύσῃτε τὸ γένος μὲ τὴν ταχεῖαν πρὸς τοὺς χρεῖαν ἔχοντας, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀντίληψιν καὶ βοηθειάν σας, καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης βιαζόμενοι, ἐξαποστέλλομεν αὐθις τὸν πρὸ ὀλίγου πρὸς ὑμᾶς ἐκ τῆς

¹³⁴ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 27.

¹³⁵ Ἰδ. Ἱ. Λιγνοῦ, Ἀρχεῖον ᾿Υδρας, 7 σελ. 270 - 271.

καθ' ἡμᾶς κοινότητος ἀποσταλέντα... προηγούμενον... Ἐηροποτάμου κύριον Ἰωσήφ... διὰ νὰ προμηθεύσητε πρὸς φύλαξιν τοῦ... Ὅρους δύο μεγάλα καράβια, ἀρματωμένα μὲ ὄλα τὰ πολεμικὰ ἀναγκαῖα καὶ τὰ πρὸς τροφήν ἐπιτήδεια (ἐπειδὴ ὑστερεῖται ὁ τόπος ἀπὸ αὐτὰ διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ ἔξω χωρία καὶ μετόχιά μας προξενηθέντα ἀφανισμόν, καὶ διότι κατέφυγον ἐνταῦθα ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά ὑπομάζια... ζητοῦντες μὲ παθητικὰς φωνὰς καὶ ἐλεινοτάτην κατάστασιν ἄστον), καὶ μὲ ἀνθρώπους γνωστοὺς εἰς τὴν ὑμετέραν φιλογένειαν, ἐνθουσιασμένους καὶ γνησίους ὑπερασπιστὰς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας».

Χωρὶς νὰ ἀναβάλῃ καθόλου ὁ προηγούμενος Ἰωσήφ, πέτυχεν, ἀφοῦ ἦρθε στὴν Ἔδρα, νὰ συμφωνήσῃ στὶς 5 Ἰουλίου 1821 μὲ τὸν «καπετὰν Δημήτριον Θεοφάνη Βόκου Ἐδραῖον διοικητὴν τῆς ἐλληνικῆς καθωπλισμένης γολέτας ὀνόματι Ἀλκιβιάδης», νὰ ρθῆ μὲ τὸ καράβι του αὐτὸ στὸ Ἄγ. Ὅρος, «ὅπου φθάνοντας εἶναι εἰς χρέος νὰ ἀκούσῃ τὰς ὀρδινίας ὅπου ἤθελε δοθῶσιν αὐτῷ. δηλαδὴ ἢ δυτικὰ ἢ ἀνατολικὰ νὰ περιφερέται μὲ τὴν γολέταν...».

Ἐνῶ ὁμοῦς εἶχαν συμφωνήσει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἔδραν στὶς 7 Ἰουλίου 1821, «ἀφεύκτως», καὶ εἶχε δώσει ὁ πρ. Ἰωσήφ καὶ 5.500 γρόσια ὡς προκαταβολή, «μετὸ νὰ ἐδυσκολεύθῃ ὁ καπ. Δημήτριος ἀπὸ ὑποθέσεις ἰδίας... θέλει ἔχει ἀρχὴν ὁ μήνας ἐκ συμφώνου καὶ τῶν δύο μερῶν εἰς τὰς δέκα τέσσαρας Ἰουλίου καὶ θέλει παύσει εἰς ταῖς δέκα τέσσαραις Ἀυγούστου». Συμπληρωματικὰ ἔδωκεν ἀκόμη ὁ πρ. Ἰωσήφ 500 γρ. στὸν κ. Δημ. Βόκου στὶς 13 Ἰουλίου 1821¹³⁶. Στὶς 14 Ἰουλίου 1821 γράφουν καὶ «οἱ φιλογενεῖς ἀτοικοὶ τῆς νήσου Ἐδρας, πρὸς τὴν Κοινότητα¹³⁷ μεταξὺ ἄλλων ὅτι «μὲ τὸ νὰ παρέστη ἀνάγκη φοβερὰ νὰ καθοπλισώμεν ὅλα μας σχεδὸν τὰ δυνατώτερα καὶ ἐκλεκτότερα πλοῖα μας πολεμικὰ, εἰς ἀπάντησιν τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου... δὲν ἐστάθῃ τρόπος νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ καράβια κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἀπετύχομεν ὀλοτελῶς, διότι εὐρῶντες τὸν κ. δημήτριον Θεοφάνους Βόκου, διοικητὴν τῆς καθωπλισμένης αὐτοῦ γολέτας, καὶ ἀξίου διὰ τὸ ὑπούργημα αὐτό... ἐσφαλίσθη συνδετικὸν ἔγγραφον διὰ γρόσια δώδεκα χιλιάδων εἰς τὸν καθέκαστον μῆνα».

¹³⁶ Ἀντίγραφον τοῦ Συμφωνητικοῦ δημοσιεύεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἐδρας (7, σ. 279 - 280). Τὸ πρωτότυπο βρίσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μονῆς Χιλανδαρίου, Φάκελλος 1821. Σ' αὐτὸ ἀναγράφεται τὸ ποσὸν ποὺ πλήρωσε στὸν Δ. Βόκου (5.500 γρ.) καὶ στὸ τέλος σημειώνεται ὅτι ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησή του ὡς καὶ ἡ συμπληρωματικὴ καταβολὴ τῶν 500 γρ. καὶ γίνεται ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἐξόφλησις στὶς 16 Ἀυγούστου 1821.

¹³⁷ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 44.

Ἔτσι ἐπῆγεν ὁ Δημήτριος Θ. Βώκου στὸ "Αγ. Ὄρος, ὅπου ἔμεινε ὡς τὶς 16 Αὐγούστου 1821, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω. Ἄν ὁ προηγούμενος Ἰωσήφ γύρισε μὲ αὐτὸν στὸ Ὄρος εἶναι ἀμφίβολο, γιατί μονάχα στὶς 24 Αὐγούστου 1821 ἔδωσε λογαριασμὸ στοὺς ἐπιστάτες τῆς Κοινότητος γιὰ τὰ ἔξοδα ποὺ ἔκαμεν στὴν ἀποστολὴ του, ἀπὸ ὅπου φαίνεται πῶς, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Ὄρος, τοῦ εἶχαν δώσει 6673 γρ. μετρητά¹³⁸.

Ἐνῶ ὅμως δὲν θὰ εἶχαν φθάσει καλὰ - καλὰ τὴν πρώτη φορὰ οἱ δυὸ προηγούμενοι Θεόκλητος καὶ Ἰωσήφ στὴν Ἔδρα, οἱ Ἄγιορειῖτες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῆς μάχης τῆς Ρεντίνας καὶ ἐπειδὴ εἶχαν μάθει ἐν τῷ μεταξῶν καὶ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Δ. Ἐψηλάντη στὴν Ἔδρα, τοῦ ἔστειλαν, ὅπως εἶδαμε, στὶς 19 Ἰουνίου 1821 μὲ τὸν ἀρχιμανδρίτη Θεόφιλο Βατοπαϊδινὸ καὶ τὸν ἡγούμενο τῆς Ἱ. Μ. Κωνσταμονίτου Χρῦσανθο μιὰ παλιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἓνα γράμμα, γιὰ νὰ τὸν συγχαροῦν γιὰ τὸν ἐρχομὸ του καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν καὶ τὴν ἐνίσχυσή του¹³⁹.

Δὲν εἶχαν ἔρθει ἀκόμη οἱ τρεῖς ἐπιστολές, ποὺ ἔφεραν ἀργότερα ὁ προηγ. Ἰωσήφ, καὶ γι' αὐτὸ οὐσιαστικὰ δὲν διέφερε τὸ γράμμα τῆς Κοινότητος τῆς 19 Ἰουνίου 1821 ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς 14 ἰ.μ., ἐνῶ στὶς 29 ἰ.μ. εἶναι ἀρκετὰ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις στὸ γράμμα τοῦ τῆς 14 Ἰουνίου. Γι' αὐτὸ καὶ εἶχαν στείλει πίσω τὸν προηγ. Ἰωσήφ μὲ τόσες χιλιάδες γρόσια¹⁴⁰, ἐνῶ στὶς 19 Ἰουνίου ἰ.ἔ. τοὺς ἔστειλαν στὸν Ἐψηλάντη μόνον μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Πέρασαν ἀρκετὸς καιρὸς γιὰ νὰ βροῦν ὁ Θεόφιλος καὶ ὁ ἡγούμενος Χρῦσανθος τὸν Δ. Ἐψηλάντη, γιατί ἐκεῖνος ἀπὸ τὶς 19 Ἰουνίου 1821¹⁴¹ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Ἔδρα, ὅπου τοὺς εἶχαν στείλει γιὰ νὰ τοῦ δώσουν τὸ γράμμα κλπ.

Ἔτσι μόλις στὶς 12 Ἰουλίου 1821 γράφει ὁ Δ. Ἐψηλάντης τὴν ἀπάντησή, ποὺ τοὺς ἔδωκεν ἀπὸ τὸ «Στρατόπεδον Τρικώρφων»¹⁴².

Σ' αὐτὸ τονίζει: «Κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει πλέον περὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου, ὅτι τὸ γένος ὅλον ὠπλίσθη μὲ ἀπόφασιν σταθερὰν τοῦ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ πόλεμος οὗτος ἦτο ἄφρευκτος συνέπεια τῶν περι-

¹³⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 61.

¹³⁹ Ἰδ. ἀν. σελ. 37 ἔ.

¹⁴⁰ Ἰδ. ἀν. σελ. 46 ἔ.

¹⁴¹ Πρὸς τὸ ἐπιστολὴ τῶν προκρίτων ἐτῆς νήσου Σπειζῶν πρὸς τοὺς «Ἐδρωτάς» τῆς 20 Ἰουνίου 1821 (Ἱ. Α. Λιγνοῦ, Ἄρχαιον Ἐδρας 7, σ. 249), ὅπου γράφουν: «Χθὲς τὸ ἔσπερας ἐπέρασεν ἐντεῦθεν διὰ Μωρέαν ὁ σεβαστὸς πρίγκηψ Δημήτριος Ἐψηλάντης».

¹⁴² Ἰδ. Δ. Μισυρλή: Ἡ συμβολὴ τῆς Μακεδονίας εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τοῦ 1821. Θεσσαλονίκη 1937, σελ. 19 - 20.

στάσεων, καθώς και χρέος ιερώτατον τῆς ὑμετέρας φιλελευθερίας νὰ ἐξοπλισθῆτε κατὰ τῶν τυράννων. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ μικροψυχήσητε ποσῶς, ἀλλ' ἀνήκει καὶ πρέπει ν' ἀποδείξητε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι μάχεσθε εἰλικρινῶς καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἱερῶν Μοναστηρίων σας καὶ ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν χριστιανῶν». Καὶ συνεχίζει: «Τὸ ἔθνος ἐκινήθη κατὰ τοῦ τυράννου ὅχι μὲ βασιλικούς θησαυρούς, ἀλλὰ μὲ συνεισφορὰς ἰδιαίτερας. Διὰ τοῦτο καθεὶς δυνάμενος τόπος πρέπει νὰ συνεισφέρῃ οἰκοθεν ὀπλιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Καὶ ἂν πλεονάζῃ εἰς τὰ μέσα, ἀνάγκη καὶ ἄλλους νὰ βοηθῆ, καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ χριστιανικὴ ἀδελφότης, καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον, ὄντα ἅλα συνδεδεμένα ἀναμεταξύ των. Ἡ σωτηρία τοῦ ἑνὸς τόπου συντρέχει εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἐξεναντίας ὁ ὄλεθρος τοῦ ἑνὸς συνεπιφέρει τὸν ἀφανισμόν καὶ εἰς τὸν ἄλλον». Γιὰ νὰ ἐκφράσῃ στὸ τέλος τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν εὐχὴ «ὥστε τὸ Ἁγιώνυμον ὄρος νὰ ἀγωνισθῆ γενναίως, καὶ μὲ σώματα καὶ χρήματα ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀτομικὴν του σωτηρίαν ἀλλὰ καί, εἰ δυνατόν, δι' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὴν ὕπαρξιν του καὶ τὴν δόξαν του καὶ χωρὶς τούτου δὲν ἤμπορεῖ νὰ σωθῆ».

Ἔτσι καὶ πάλιν προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώσῃ νὰ ἐννοήσουν, πόσο ἀλληλένδετα εἶναι ἡ εὐημερία τοῦ Ἁγίου Ὄρους μὲ τὴν ἐλευθερία ὅλου τοῦ γένους, καὶ ὅτι πρέπει καὶ αὐτοὶ νὰ συνεισφέρουν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ κοινου ἁγώνα καὶ νὰ μὴ ζητοῦν καὶ περιμένουν μονάχα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ὁ Δ. Ἐψηφάντης περιορίζεται νὰ δώσῃ σ' αὐτοὺς μονάχα τὴν ἀπάντησιν αὐτή, ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξύ, ὄχι μονάχα ὁ προηγ. Ἰωσήφ εἶχε ξαναγυρίσει ἀπὸ τὸ Ἁγ. Ὄρος καὶ βρισκόταν ἀκόμα στὴν Ἰδρα, περιμένοντας τὸν Δ. Βώκου νὰ φύγῃ μὲ τὴ γολέτα του γιὰ τὰ νερὰ τοῦ Ἁθωνα¹⁴³, ἀλλὰ καὶ νέοι ἀπεσταλμένοι τῆς Κοινότητος βρισκόνταν τὴν ἴδια ἡμέρα κοντὰ στὸν Δ. Ἐψηφάντη.

Ἐξαιρετικὰ ἀνήσυχτοι δηλ. οἱ Ἁγιορεῖτες ἀπὸ τὶς καταστροφές, ποὺ προξενούσαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Χαλκιδικὴ καὶ περιμένοντας, πὼς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἀπαίσιον ἔργον τους καὶ στὴ χερσόνησόν τους, ἐπειδὴ δὲν τοὺς εἶχεν ἔλθει ἀκόμη μπαρούτι καὶ ἄλλη βοήθεια ἀπὸ πουθενά, εἶχαν στείλει στὶς 23 Ἰουνίου τὸ Διον. Πύρρο, τὸν ἱατρὸ Κοσμᾶ τὸν Βατοπαιδινὸ κ.ἄ. γιὰ τὴν Σκόπελο πρῶτα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ τὴν Ἰδρα, γιὰ νὰ φροντίσουν νὰ ρθοῦν, ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ γρήγορα, καράβια καὶ πολεμοφόδια στὸ Ὄρος¹⁴⁴.

Ἐκεῖνοι τότε πηγαίνοντας στὴ Σκόπελο κλείνουν συμφωνία μὲ τοὺς
1) Καπετὰν Ζαχαρίαν Δημητρίου καὶ 2) καπ. Κωνσταντῖνον Γεωργίου,

¹⁴³ Πρὸβλ. ἀνωτέρω.

¹⁴⁴ Ἰδ. ἀνωτέρω.

στις 28 'Ιουνίου 1821¹⁴⁵ και 3) με τὸν καπ. Γιώργη Καμπούρην στις 30 Ι.μ.¹⁴⁶ γιὰ νὰ πᾶν με τὰ καράβια τους στὸ "Αγ. Όρος και νὰ τεθοῦν στὴ διάθεση τῆς 'Ι. Κοινότητος. Κατὰ τὸν ἴδιο τὸν Διον. Πύρρο: «ἐλθόντες... εἰς τὴν Σκόπελον, με συμβουλὰς και με ἀπειλὰς ἐστείλαμεν τρία πλοῖα πολεμικά, ἅτινα πλησιάζοντα ἀπὸ τὸ ἓν και τὸ ἄλλο μέρος τοῦ 'Ισθμοῦ ἠμποδίζον τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὸ "Όρος»¹⁴⁷.

'Απὸ τὴν Σκόπελο, ὅπως συνεχίζει νὰ διηγῆται ὁ Διον. Πύρρος, «πλεύσαντες... με οὖρειον ἄνεμον ἤλθομεν εἰς τὴν Κέα, νῆσον με εὐγενεῖς κατοίκους ἕως 5000· ταύτην καταγράψαντες, ἤλθομεν εἰς τὴν "Όδρα, φέροντες τὰ γράμματα τῆς Κοινότητος τοῦ "Όρους. Τὰ ἐδώκαμεν εἰς τὴν Κοινότητα τῆς "Όδρας, μεταχειριζόμενοι πάλιν τὴν πειθὴ και τὴν ρητορικὴν, πλὴν οὐδὲν ἐποιήσαμεν ἐκεῖ, διότι οἱ "Όδραῖοι, ὄντες και αὐτοὶ ἐν κινήσει, δὲν μᾶς ἔδωκαν κἄν ἀπόκρισιν, μ' ὅλον ὅτι ἐφώναζεν ὁ εὐγενέστατος και ἅγιος Λάξαρὸς ὁ Κουντουριώτης, νὰ μὴ παραβλέψωσι τὸ "Αγιον Όρος... πλὴν εἰς μάτην, διότι ἕκαστος "Όδριώτης τότε ἦτον ἄλλος Κουντουριώτης και βασιλεύς»¹⁴⁸.

'Απὸ τὴν "Όδρα μονάχα ὁ Κοσμάς ὁ Βατοπαιδινὸς πέρασε στὴν Πελοπόννησο και ἤρθε και συνάντησε στὰ Τρίκορφα τὸν Δ. "Όψηλάντη. Τὴν ἴδια μέρα, ποὺ ἔγραψε τὴν ἀπάντησή του ὁ Δ. "Όψηλάντης στὸ γράμμα τῆς 'Ι. Κοινότητος τῆς 19 'Ιουνίου 1821, δηλ. στις 12 'Ιουλίου 1821¹⁴⁹, ἔδιδε και στὸν ἰατρὸ Κοσμά ἄλλη συστατικὴ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἔφορον και τοὺς προκρίτους τῆς "Όδρας, ὅπου τοὺς γράφει¹⁵⁰: «Ό σεβασμιώτατος κύριος Κοσμάς Βατοπαιδινὸς ἐστάλη πρὸς ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς... ἀναφέρῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων· ἤδη δὲ ἐπιστρέφων, ἐζήτησε τὸ παρὸν πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν. Λυπούμεθα ὅτι αἱ ἐδῶ χρειαὶ δὲν μᾶς ἐσυγχώρησαν νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἀνάγκην τῶν ὄθεν πάλιν τοὺς συσταίνομεν εἰς τὴν φιλογενεῖάν σας και παρακαλοῦμεν νὰ τοὺς δώσετε ἀγόρασιν και σίτου και βαρούτης, ὅσον εἶναι δυνατόν, διὰ νὰ μὴν ὑπάγουν παντάπασιν ἀπρομήθευτοι».

Οἱ "Όδραῖοι ἕστερα ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ Δ. "Όψηλάντη ἐφρόντισαν νὰ στείλουν λίγο σιτάρι και ἓνα βαρέλι μπαρούτι στοὺς "Αγιορεῖτες με τὸν ἰατρὸν Κοσμά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴ τους πρὸς τοὺς "Αγιορεῖτες τῆς 18 'Ιουλίου 1821, ὅπου τοὺς γράφουν¹⁵¹: «...Μ' ὅλον ὀπαῦ

¹⁴⁵ "Όδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 32.

¹⁴⁶ "Όδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 34.

¹⁴⁷ Δ. Πύρρου, ἔ.δ. σ. 101 ἔ.

¹⁴⁸ ἔ.δ. σ. 101 ἔ.

¹⁴⁹ "Όδ. ἄνωτέρω.

¹⁵⁰ "Όδ. 'Α. Λιγνοῦ, 'Αρχεῖον "Όδρας 7, σελ. 290 - 291.

¹⁵¹ "Όδ. 'Α. Λιγνοῦ, 'Αρχεῖον "Όδρας, 7 σελ. 298.

ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην μεγίστην τῆς ζωοτροφίας καὶ τῶν ἐφοδίων τοῦ πολέμου ὡς προμηθευταὶ οὐ μόνον τοῦ στόλου μας, ἀλλὰ καὶ τῶν περισσοτέρων τοῦ Γένους μας, οἱ ὅποιοι σωρηδὸν καθ' ἐκάστην προσφεύγουν εἰς τὴν νῆσόν μας, δὲν παρεβλέψαμεν τὴν ἀπαίτησίν σας, καὶ ἐδώσαμεν τῷ ἀπεσταλημένῳ σας Κοσμᾷ Βατοπαιδινῷ ποσότητά τινα σίτου καὶ ἕνα βαρέλι γεμᾶτο μπαρούτι καὶ ἐπανακάμπει.

Ἐνισχύσατε, θεῖοι πατέρες, τοὺς πλησίον σας Χριστιανούς, συναγωνισθῆτε οἱ δυνάμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πίστεως, οἱ δὲ λοιποὶ παρακαλεῖτε τὸν Κύριον τῶν δυνάμεων ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὸν παρόντα ἱερὸν πόλεμον».

Ἀπὸ τὴν ἴδρα ὅμως δὲν θὰ γύρισεν ἀμέσως ὁ ἱατρὸς Κοσμᾶς στὸ Ὄρος, ἀφοῦ ἡ Βουλὴ τῆς νήσου Ψαρῶν τοῦ δίδει γράμμα γιὰ τὴν Ἱ. Κοινότητα στῆς 30 Ἰουλίου 1821, ὅπου εἰλικρινᾶ φαίνονται λυπημένοι, γιατί δὲν μποροῦν νὰ τοὺς ἐφοδιάσουν μὲ μπαρούτι, ἐπειδὴ γιὰ τὴν ὄρα καὶ ἐκείνοι δὲν εἶχαν¹⁵².

Μόλις τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Αὐγούστου θὰ γύρισεν ὁ ἱατρὸς Κοσμᾶς στὸ Ἄγ. Ὄρος, ἀφοῦ στῆς 11 τοῦ μήνα αὐτοῦ ἐξώφλησε στὴν Σκόπελο τὸν καπ. Ἀθανάσιο Ρεῖζη Γιανουλέτα, ποὺ τὸν εἶχε φέρει στὴν ἴδρα, Σπέτζες, Πελοπόννησο κλπ¹⁵³.

Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ εἶχαν φύγει ἀπὸ τὸ Ὄρος ὡς τότε ποὺ γύρισε, πολλὰ εἶχαν συμβῆ ἐκεῖ ἐν τῷ μεταξύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΔΙΧΟΓΝΩΜΙΕΣ ΣΤΟ ΑΓ. ΟΡΟΣ. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ "ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΥ",

Ο ΕΜΜ. ΠΑΠΠΑ ΣΤΙΣ ΚΑΡΥΕΣ. ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΜΑΝΘΟΥ

Τὴν συμμετοχὴ καὶ τοῦ Ἄγ. Ὄρους στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ποὺ τὴν εἶχαν ἀποφασίσει οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν 20 κυριάρχων Μονῶν στὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, τὴν εἶχαν δεχθῆ στὴν ἀρχὴ καὶ οἱ ἄλλοι Ἄγιορειτες, οἱ περισσότεροι μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀδιαμαρτύρητα, καὶ γιὰ τὴν ἄγῶνα τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν ἀλλοπίστων Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἤλιπιζαν ὅλοι, πῶς ὁ πόλεμος θὰ ἐτελείωνε γρήγορα μὲ ἐπικράτηση τῶν ἐπαναστατῶν. Τοῦλάχιστον δὲν ἔβλεπαν νὰ ὑπάρχη τότε κανένας κίνδυνος γιὰ τὸ Ἄγιον Ὄρος, ἐφ' ὅσον τὰ ἐπαναστατικὰ καράβια ἐκυριαρχοῦσαν στὸ Αἰγαῖο καί, μὲ τὶς εἰδήσεις ποὺ ὑπῆρχαν τότε, ὁ Ἀλέξανδρος

¹⁵² Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 48.

¹⁵³ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 54.

Ἐψηλάντης κατέβαινε μὲ πολυάριθμο νικηφόρο στρατιὰ γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἴδια τὴν Πόλιν. Ἄλλὰ καὶ οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες τῶν ἐπαναστατῶν στὴ Χαλκιδική, ποὺ εἶχαν φθάσει ἔξω ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἐνίσχυαν τὶς ἐλπίδες τους γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα.

Μετὰ τὴν ἀποτυχία ὅμως τῆς Ρεντίνας καὶ τὶς φοβερὲς καταστροφές ποὺ τὴν ἀκολούθησαν, καθὼς χιλιάδες ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ζητώντας σωτηρία, προσέτρεξαν στὸ Ἄγ. Ὄρος καὶ καθὼς οἱ δυνάμεις τῶν ἐπαναστατῶν εἶχαν σχεδὸν διαλυθῆ ἀπὸ τὸν τακτικὸ στρατὸ τοῦ Μπαϊράμ πασᾶ, οἱ Ἄγιορειτὲς κάθε μέρα καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀνησυχία περιήρχονταν.

Ἡ Ἰ. Κοινότης τότε, ὅπως εἶδαμεν^{153a}, στέλνοντας βιαστικὰ ἀντιπροσώπους τῆς σὲ διάφορες κατευθύνσεις ζητοῦσε βοήθεια ἀπὸ παντοῦ, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κρατήσουν τοὺς Τούρκους ἔξω ἀπὸ τὸ Ἄγ. Ὄρος. Καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ὅπως εἶδαμεν¹⁵⁴, προτοῦ ἀκόμη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκεῖνος στὴν Κασσάνδρα, εἶχε στείλει τὸ Ρήγα Μάνθου μὲ ἐνόπλους, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσουν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν τὸ στενὸ τοῦ Πρόβλακα καὶ νὰ μποῦν στὴ χερσόνησο τοῦ Ἄθωνα. Συγχρόνως ἤρχονταν καὶ τὰ πρῶτα καράβια, ποὺ θὰ φύλαγαν τὸ Ἄγ. Ὄρος ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ἔτσι δὲ ποὺ ὁ Μπαϊράμ πασᾶς περιορίσθηκε στὸ νὰ καταστρέψῃ τὰ χωριὰ τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ δὲν ἔστειλε στρατὸ γιὰ νὰ μπῆ στὸ Ὄρος, ὁ ἄμεσος κίνδυνος γιὰ τοὺς Ἄγιορειτὲς εἶχε περάσει κάπως. Οἱ μικροεπιτυχίες τοῦ Ρήγα στὸ στενὸ τοῦ Ἄθωνα¹⁵⁵ καὶ ὁ γυρισμὸς τοῦ προηγουμένου Ἰωσήφ μὲ ἀρκετὸ μπαρούτι καὶ μὲ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Δ. Ἐψηλάντη καὶ τῶν Ἐδραίων¹⁵⁶ καὶ ἡ συγκέντρωση ἀρκετῶν караβιῶν στὰ νερὰ τοῦ Ἄγ. Ὄρους τέλη Ἰουνίου καὶ ἀρχὲς Ἰουλίου¹⁵⁷ καὶ ἡ ἐλπίδα ὅτι καὶ νέες ἐνισχύσεις θὰ ἤρχονταν, ὅλα αὐτὰ συνετέλεσαν, ὥστε νὰ πάρουν θάρρος, ἐκείνοι ποὺ διηύθυναν τὴν Ἱερὰν Κοινότητα καὶ νὰ προβοῦν καὶ σὲ ἄλλες ἐνέργειες γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ Ἄγ. Ὄρους ἀπὸ εἰσβολὴ τῶν Τούρκων σ' αὐτό.

Ἔτσι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔστειλαν πάλι στὴν Ἐδρα τὸν προηγ. Ἰωσήφ μὲ ἀρκετὰ χρήματα γιὰ νὰ κλείσῃ συμφωνία μὲ δυὸ ὕδραϊκὰ καράβια¹⁵⁸, ἐπέβαλαν καὶ δέκα γρόσια σὲ κάθε μοναχὸ ὡς κεφαλιάτικο¹⁵⁹, ἐξήτησαν δὲ ἀπὸ τὶς Μονές νὰ καταβάλουν ἀπὸ 13 παράδες γιὰ κάθε αἰλοπρόβατο ποῦ

^{153a} Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁵⁴ Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁵⁵ Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁵⁶ Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁵⁷ Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁵⁸ Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁵⁹ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 35.

είχαν στη χερσόνησο του Ἐθωνα¹⁶⁰, γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸ ταμεῖο τῆς Κοινοῦτος. Συγχρόνως προσπαθοῦν νὰ ἐνισχύσουν τὴ φρουρὰ τοῦ στενοῦ, συγκεντρώνοντας ἐκεῖ ὅσο τὸ δυνατό περισσοτέρους ἄνδρες¹⁶¹ καὶ ἐκδίδοντας στὶς 4 Ἰουλίου 1821 «ἐπιταγὴν εἰς τὸ ἑαυτῆς στρατεύμα» μὲ τὴν ὁποίαν προσπαθοῦν νὰ ἐνισχύσουν τὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν¹⁶².

Στὴν «ἐπιταγὴν» αὐτὴν τῶν προϋσταμένων τῶν εἴκοσι ἱερῶν Μοναστηρίων εἶναι ἀξιοπαρατήρητο ὅτι στὸ πέμπτον ἄρθρο τῆς τονίζουν τὴν καταγωγή ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, «μιμούμενοι τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους Ἕλληνας, τῶν ὁποίων εἴσθε ἀπόγονοι», καὶ ὅτι στὸν Ρήγα δίδουν τὸν τίτλον τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἀρχηγοῦ καὶ ὑπερασπιστοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος, ποὺ δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ Ἑμμ. Παππᾶ, τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ὑπερασπιστοῦ τῆς Μακεδονίας—καὶ ὅτι δὲν γίνεται καθόλου λόγος γιὰ τὸν Ἑμμ. Παππᾶ.

Ἐνῶ ὅμως στὶς Καρυὲς ἐπικρατοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ ζητᾶν νὰ ἐνισχύσουν μὲ κάθε μέσο καὶ τρόπο τὴν ἄμυνα τοῦ Ὄρους καὶ συνεπῶς δὲν σκέπτονται παρὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγῶνα, μεταξὺ τῶν μοναχῶν, ποὺ βρίσκονται στὰ διάφορα Μοναστήρια, ἀκόμη καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ Προεστώτων τῶν Μονῶν, δὲν εἶναι λίγοι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀκόμη ἀπὸ τὸν φόβο ποὺ ἔφεραν ἢ μάχη τῆς Ρεντίνας καὶ ὅσα ἠκολούθησαν ὕστερα ἀπὸ αὐτήν. Ἔτσι ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄρχισαν νὰ ζητᾶν τὰ χρήματα ποὺ εἴτε εἶχαν ἀφήσει στὴν Ἱ. Κοινότητα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν νὰ παίρνουν ἀπὸ διάφορες πόλιτιξες¹⁶³, εἴτε εἶχαν δώσει μὲ δανειστικὲς ὁμολογίες, σύμφωνα μὲ τὶς πρῶτες ἀποφάσεις ποὺ εἶχεν πάρει ἡ Ἱ. Κοινότης κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου¹⁶⁴. Ἄλλοι πάλιν σκέπτονταν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄγ. Ὄρος παίρνοντας μαζί τους καὶ τὰ κειμήλια τῶν Μονῶν καὶ ὅσα χρήματα καὶ ἄλλα πολὺτιμα εἶδη εἶχαν¹⁶⁵. Ἀκόμη δὲν ἔλειπαν καὶ οἱ μεμημοιρίες, ἰδίως μεταξὺ τῶν μοναχῶν τῶν μικροτέρων Μονῶν, γιὰ τὰ βάρη ποὺ τοὺς ἐπιβάλλονταν διαρκῶς, γιὰ νὰ γίνεται δυνατὴ ἡ συνέχιση καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς ἄμυνας. Ἰδίως ἡ ὑποχρέωση τῶν Μονῶν νὰ στέλνουν ὀλοένα καὶ περισσότερο ψωμί καὶ ἄλλα τρόφιμα γιὰ τὴ συντήρηση τῆς φρουρᾶς τοῦ στενοῦ, ποὺ δὲν ἦταν ἴσως καὶ τελείως ἀνάλογη μὲ τὰ τρόφιμα ποὺ εἶχε κάθε Μονὴ στὴ διάθεσή της, συνετέλεσεν ὥστε νὰ καλλιεργηθῆ σὲ μοναχοὺς τῶν μικροτέρων

¹⁶⁰ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 36.

¹⁶¹ Ἐπάρχει διαταγὴ τῆς ἐπιστασίας «πρὸς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Ἐσφιγμένου», γιὰ νὰ δοθῆ κομπάνια κ.λπ. στὸν καπετ. Ἰωάν. Μπουλούμπασσην καὶ τοὺς 16 ἀνθρώπους του», ποὺ ἀπέχεται εἰς τὸ ἡμέτερον ὄρδι». (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 37).

¹⁶² Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 38.

¹⁶³ Πρὸβλ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 39.

¹⁶⁴ Ἰδ. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς Α'. σ. 50.

¹⁶⁵ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 42.

Μονῶν ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ μεγάλες Μονές, πὸν οὐσιαστικά διηύθυναν, τοὺς ἀδικουῦσαν, ρίχνοντας τὰ περισσότερα βάρη τοῦ ἀγῶνα στὶς μικρότερες Μονές¹⁶⁶.

Οἱ διχογνωμίες αὐτές, ὅπως ἦταν φυσικό, σιγά-σιγά ἔφθασαν καὶ ὡς τὴν ἴδια τὴν 'Ι. Κοινότητα, καὶ στὰ μέλη ἀκόμη τῆς ἐπιστασίας. Μάλιστα φαίνεται πὸς ἡ ἀντίδραση πολλῶν ἦταν τέτοια, ὥστε, στὶς 9 'Ιουλίου 1821 ἀναγκάζεται ἡ 'Ι. Κοινότης νὰ στείλῃ ἐγκύκλιο «ἐν βία καὶ ἀμεταβλήτῳ ἀποφάσει», ὅπου γράφουν στὶς διάφορες Μονές ὅτι ἡ 'Ιερὰ Σύναξις, «ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη καὶ ἐβεβαιώθη μὲ ἀξιοχρέως μαρτυρίας ὅτι μερικὰ Μοναστήρια ἐτοιμάζονται διὰ φυγὴν, λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἱερὰ σκευὴ καὶ κειμήλια, καὶ τὸ παρὸν εὐρισκόμενον χρηματικὸν ποσόν. . . , ἀπεφάσισε μὲ ἐγκάρδιον καὶ ἀλλοτριωμένης ψυχῆς φωνήν, καὶ ἀμετάβλητον ψῆφον, δυνάμει φρονήσεως, ἀνάγκης καὶ δυνάμεως νὰ ἔλθῃσι ἐνταῦθα οἱ προκριτώτεροι, καὶ λόγου δύναμιν ἔχοντες προεστῶτες ἐκάστου μοναστηρίου, καὶ νὰ καθήσουν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς κοινότητα πρῶτον μὲν διὰ νὰ διοικήσουν τὰ πράγματα μὲ περισσότερὰν φρόνησιν καὶ εὐκολίαν, ὡς κύριοι καὶ εἰδήμονες τῶν καιριωτάτων ὑποθέσεων, δεύτερον δέ, δι' ἀσφάλειαν καὶ πιστοποίησιν τῶν ἐν ὄπλον (sic) ἀδελφῶν ἡμῶν κελλειωτῶν καὶ ἄλλων, διὰ νὰ πολεμήσουν μὲ περισσότερον θάρρος καὶ θερμότερον ἐνθουσιασμόν, καὶ ἐπομένως νὰ καταβληθῇ ὁ ἐχθρός»¹⁶⁷.

Πότε καὶ ποιοὶ ἐπῆγαν ἀπὸ τὶς διάφορες Μονές στὶς Καρυές, ὅπως καὶ τί συζητήσεις ἢ καὶ διενέξεις ἀκολούθησαν, δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα, πὸν νὰ μᾶς μαρτυροῦν. Μονάχα ἀπὸ ἓνα σημείωμα στὸ ὑπ' ἀριθμ. 22α κατάστιχο τῆς Μονῆς 'Εσφιγμένου φαίνεται ὅτι τρεῖς μέρες μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πρὸ πάνω ἐγκυκλίου, δηλ. στὶς 12 'Ιουλίου 1821, πέρασεν ἀπὸ τὴ Μ. 'Εσφιγμένου γιὰ τὶς Καρυές ὁ καπετὰν Ρήγας καὶ μάλιστα μὲ συνοδεία 50 ἀνδρῶν¹⁶⁸, πράγμα πὸν σὲ ἁμαλὲς συνθῆκες οὔτε ἀναγκαῖο, ἀλλὰ οὔτε καὶ σπῶσιμο διὰ ἦταν. 'Ἐπειδὴ δὲ δυὸ μέρες ἀργότερα, δηλ. στὶς 14 'Ιουλίου 1821, ὁ προηγούμενος τῆς 'Ι. Μονῆς Ξηροποτάμου καὶ ἐπιστάτης Καλ-

¹⁶⁶ Ὁ Λοσιθέας (ἔ.ἀ. σ. 206) γράφει σχετικά: «... τῶν μικρῶν Μοναστηρίων τοὺς Πρωεστῶτες, οἱ μεγάλοι Πρωεστῶτες τῶν μεγάλων Μονῶν κατεφρόνουν καὶ χωρὶς συνείδησιν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκαταστασίας, ὅσα ἔξοδα ἔτρεχον εἰς καρᾶνια, ὅπου ἐπλήρωσαν διὰ νὰ γυλᾶτουν εἰς τὸ χανδάκιον ὅπου ἔκαμναν ἔξω εἰς τὴν 'Ιερυσόν, ὅλα αὐτὰ λέγω τὰ ἔξοδα ἐξίσου καὶ ἐπίσης τὰ ἔρριπτον εἰς ὄλους ὁμοῦ, εἰς πλοσίους δηλαδὴ καὶ πτωχοὺς, χωρὶς διάκρισιν καὶ φόβον Θεοῦ». (*Ιδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 12).

¹⁶⁷ *Ιδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 44.

¹⁶⁸ *Ιδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 11, ὅπου μεταξὺ ἄλλων σημειώνεται: «... Ἐν φαγιῆτι εἰς 50 ἀνθρώπους τοῦ καπετὰν Ρήγα ἐπὶ τῆς εἰς Καρυαῖς ἀνόδου τοῦ τῆ 18ῃ 'Ιουλίου».

λίτικος παραδίδει στους συνεπιστάτες του τὴ διαχείρησιν¹⁶⁹ ποὺ εἶχεν ὡς τότε, δὲν εἶναι τολμηρὸ νομίζω νὰ εἰκάσωμεν, πῶς αὐτό, καθὼς ἔγινεν ἀμέσως μετὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ Ρήγα στὶς Καρυές, ἦταν συνέπεια διαφωνίας τοῦ Καλλινίκου μὲ τὸν Ρήγα καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ποὺ μαζὶ μ' αὐτὸν ἐζητοῦσαν νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς ἀγωνιζομένους στὸν Πρόβλακα, μὲ θυσιῆς μεγάλης μοναχῶν καὶ Μονῶν, πράγμα ποὺ δὲν τὸ ἐδεχόταν ὁ Καλλίνικος.

Ἔτσι μὲ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Ρήγα ἐπικρατοῦν πᾶ ἀπόλυτα ἐκεῖνοι, ποὺ ἤθελαν νὰ συνεχίσουν καὶ νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀποφασίζουσι νὰ ἀνοίξουν τὸ χαντάκι στὸν Πρόβλακα, ποὺ τὸ εἶχαν ἀρχίσει ἀμέσως μετὰ τὴν Ρεντίνα, ἀλλὰ τὸ εἶχαν παραμελήσει ἐν τῷ μεταξύ¹⁷⁰.

Στὶς 17 Ἰουλίου 1821 δηλαδὴ στέλνει ἡ Ἰ. Σύναξις ἐγκύκλιον στὶς διάφορες Μονές, ὅπου τονίζουσι «μὲ ἀμετάβλητον ἀπόφασιν». «Ἐπειδὴ ἀπεφάσισεν αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τὸ σκάψιμον τοῦ χαντακίου καὶ συναπεφάσισε καὶ αὐτὴ ἡ Ἱερά Σύναξις, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταβληθῇ ἄλλη ποσότης τριπλασίᾳ τῆς προτέρας κουμπάνιας. διὰ τοῦτο εὐθὺς ἀποφασίσατε ἀνυπερθέτως καθὼς καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια νὰ στείλη καὶ ἡ Ἱερά σας Μονὴ ἐκτὸς τῆς κοινῆς κουμπάνιας τετρακοσίας ὀκάδας ψωμι μὲ τὰ ἴδια τῆς ζῶα, εἰς τὰς βίβλας»¹⁷¹. Καὶ τὶς 400 αὐτὲς ὀκ. τὸ ψωμὶ ζητοῦν νὰ τὸ στείλη μὴ ἀπὸ τὶς μικρότερες Μονές, ἢ Μ. Παντοκράτορος.

Ἄν τῶρα συνεμορφώθησαν ἀδιαμαρτύρητα στὴν ἐντολὴ αὐτὴ οἱ διάφορες Μονές, δὲν εἶναι γνωστό, μονάχα ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο τῶν Λαυριωτῶν, ποὺ χωρὶς ἀμφιβολία ὑπερεψήφισαν, — ἴσως μάλιστα καὶ νὰ εἰσηγοῦνταν ὅλα τὰ μέτρα ποὺ ἔπαιρναν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀγῶνα —, μαθαίνομεν πῶς «ἡ Ἱερά Σύναξις ἀπεφάσισε (τότε) νὰ ἐξέλθῃ εἰς Κόμιτζαν, καὶ τὸ ψωμὶ ἐφροντίσθη καὶ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν μὲ προθυμίαν»¹⁷².

Τὸ νὰ ἀποφασίσῃ ὅμως ἡ Ἰ. Σύναξις γιὰ νὰ πάη ἡ ἴδια στὸ στενὸ τοῦ Πρόβλακα, δείχνει μᾶλλον, πῶς δὲν ἦταν ἀσθενῆς ἡ ἀντίδραση ἀρκετῶν, ἰδίως ἀπὸ τὶς μικρότερες Μονές. Γιὰ νὰ ἐπιβληθῶν δὲ σ' αὐτούς, ἐπῆ-

¹⁶⁹ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 43.

¹⁷⁰ Εἶναι νομίζω ἀρκετὰ διαφωτιστικὰ γιὰ τὶς διαφορὰς ἀντιλήψεων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὅλη κατάστασιν ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε στὸ Ὄρος, τὰ ἔξῃς ποὺ γράφουσι οἱ Λαυριώτες στὶς 15 Σεπτεμβρίου 1821 πρὸς τὴν Ἰ. Κοινότητα. «Ἄδεται ὅτι ἡμεῖς μόνον θέλομεν νὰ γνωμοδοτῶμεν ἂν ὅμως εἶχεν οἷτος ἤθελε δέβαια εἶναι τελειωμένον τὸ χαντάκι ἀπὸ 15 Ἰουνίου, ἢ τὸ δεύτερον κἂν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐχθρῶν, ὅταν ἡ Σύναξις ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ εἰς Κομιτζαν, καὶ τὸ ψωμὶ ἐφροντίσθη, καὶ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν μὲ προθυμίαν, πλὴν δὲν ἐτελεσφόρησεν ἀπὸ δυσωρέσειαν τῶν γνωμοδοτῶν θελόντων». (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 79).

¹⁷¹ Πρὸβλ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 45. Παρόμοιο θὰ ἐστάλη καὶ στὶς ἄλλες Μονές.

¹⁷² Ἰδ. σημ. 170.

ραν και τὸ ἀσυνήθιστο αὐτὸ μέτρο νὰ ἔλθῃ ὅλη ἡ 'Ι. Σύναξις ὡς τὸ μέτωπο.

Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς φαίνεται, καὶ μ' αὐτὸ ἡ ἀντίδραση δὲν ἐσταματοῦσεν, ἐπροχώρησαν στὴν μεγάλη ἀπόφαση, νὰ ἀναθέσουν τὴν ὅλη διεύθυνση τοῦ 'Αγ. Ὅρους καὶ τὴ διαχείριση τοῦ ἀγῶνα σὲ ἓνα ἐπταμελὲς «Διευθυντήριον». Ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ ἓνα ἔγγραφο τῶν «Προϋσταμένων» τῆς Κοινότητος μὲ χρονολογία 21 Ἰουλίου 1821, ὁ ἀρχιμανδριτῆς τῆς Μ. Χιλανδαρίου Παντελεήμων «... μὲ τὴν ἀγαθὴν του προαίρεσιν ἐψηφίσθη εἰς τῶν ἐπτὰ πληρεξουσίων»¹⁷³.

Ποιοὶ ἦταν οἱ ἄλλοι ἔξι, ποὺ θὰ ἀπήρτιζαν «τὸ Διευθυντήριον» αὐτό, δὲν εἶναι γνωστό. Φαίνεται ὅμως πολὺ πιθανόν, πὼς ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Ρήγας, ποὺ στὴν πραγματικότητά ἐπαιρνε δικτατορικὴν ἐξουσία στὸ 'Αγ. Ὅρος¹⁷⁴. Τρεῖς ἄλλοι θὰ ἦταν ἀπὸ τὶς τρεῖς ἄλλες μεγάλες Μονῆς—Λαύρα, Βατοπαίδι, καὶ Ἰβήρων—καὶ δύο ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν μικροτέρων Μονῶν,—ὁ ἓνας πιθανόν ἀπὸ τὴ Μ. Κουτλουμουσίου,— ὅλοι πάντως «μὲ ἀγαθὴν προαίρεσιν».

Ὀυσιαστικὰ ἀπὸ τότε, ποὺ εἶχε πάει ὁ Ρήγας στὶς Καρυὲς μὲ τοὺς 50 ἄνδρες, ἐκεῖνος διηύθυνε καὶ ὑπέβαλλε στὴν 'Ι. Κοινότητα τί ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσῃ¹⁷⁵. Ἀπὸ μιὰ ἐπιστολή, ποὺ τοῦ στέλνουν ἀπὸ τὸν 'Αγ. Εὐστράτιο στὶς 22 Ἰουλίου 1821¹⁷⁶, φαίνεται ὅτι εἶχε στείλει ἐκεῖ «ἐδικόν» τοῦ ἀνθρώπου «τὸν καπετὰν Σπῦρον» μὲ γράμμα του ξεχωριστό, ποὺ δείχνει, νομίζω, αὐτοτέλεια καὶ ἀνεξαρτησία ἐνεργείας.

Πάντως ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουλίου 1821 οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν 'Αγιορειτῶν,—σ' αὐτοὺς συμπεριλαμβάνεται πιά καὶ ὁ Ρήγας—, καὶ τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ δὲν εἶναι πιά ὅπως προηγουμένως. Μάλιστα ἀπὸ τότε ποὺ ἐκεῖνος τοὺς εἶχε ζητήσει νὰ τοῦ στείλουν ἐπειγόντως ἑκατὸν ὀκτάδες μπαρούτι—τοὺς ἔγραψε σχετικὰ στὶς 5 Ἰουλίου 1821¹⁷⁷—, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ ἔστει-

¹⁷³ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 46.

¹⁷⁴ Τὸ ὅτι ὁ Ρήγας ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ τοῦ διευθυντηρίου, μπορεῖ πιστεῖται νὰ τὸ συμπεράνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐνῶ στὸ ἔγγραφο τῆς ἡ 'Ι. Κοινότητος πρὸς τοὺς Χιλανδαρινοὺς τῆς 21 Ἰουλίου 1821 (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 46) γράφουν δι' ὁ ἀρχ.) τῆς Παντελεήμων... ἐψηφίσθη εἰς τῶν ἐπτὰ πληρεξουσίων, ὁ Ἐμμ. Παπᾶ στίς 29 Αὐγούστου ἰ.ξ., δηλ. ἀφοῦ ἐβγήκεν ἀπὸ τὴ μέση ὁ Ρήγας, γράφει: «Ἐβδόμην προσέτι καὶ ὅσα συμφερότερον κρίναντες κοινῶς περὶ τῆς κοινῆς αὐτόσε ἐπωφελοῦς καταστάσεως τοῦ τόπου, ἀπεφασίσατε, δηλαδή ὅτι ἀπεδοκιμάσατε τὴν προαποφασισθεῖσαν τῶν ἔξι προεδρείαν ὡς μὴ συμφέρουσαν...». (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63).

¹⁷⁵ Τὸ ὅτι ὁ Ρήγας μποροῦσε νὰ καταλήξῃ σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση φαίνεται, νομίζω, καὶ ἀπὸ ὅσα ἔγραψε στὸν Ἐμμ. Παπᾶ στίς 19 Ἰουνίου 1821 σχετικὰ μὲ τὴν ἐντύπωση, ποὺ τοῦ ἔκαμαν οἱ Ἄγιορειτες. Ἰδ. ἀν. σελ. 35 ἔξ.

¹⁷⁶ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 47.

¹⁷⁷ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

λαν μονάχα δέκα, ἐνῶ εἶχαν πιά τὸ μπαρούτι, πού εἶχε φέρει ὁ προηγ. Ἰωσήφ, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχε στενοχωρηθῆ πολὺ ἀπὸ αὐτό. Στὸ γράμμα πού τοὺς στέλνει ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ τοὺς γράφει ἀπάνω - πάνω¹⁷⁸. «Ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ ξης τοῦ τρέχοντος γράμμα σας μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ μπαρουτιοῦ τῶν δέκα ὑκάδων = 10, δὲν ἔπρεπε καὶ αὐτὸ τόσον νὰ μᾶς τὸ στείλιητε».

Δὲν ξέρομεν τί τοῦ ἀπάντησαν οἱ Ἀγιορειῖτες, ἢ καὶ ἂν καθόλου τοῦ ξαναγράψαν, γιατί καὶ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ δὲν βρέθηκεν ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Κοινότητα, ὕστερα ἀπὸ αὐτήν, ἕως τότε, πού πῆγεν ἐκεῖνος στὶς Καρούς καὶ κατόπιν ξαναγύρισε στὴν Κασσάνδρα.

Ἡ σίαση αὐτῆ τῶν Ἀγιορειτῶν ἀπέναντι τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ ἦταν φυσικὸ νὰ τὸν λυπήσῃ πολὺ, καὶ ἢ σιγὴ τους νὰ τὸν ἀνησυχῆσῃ, ἀφοῦ μάλιστα ἀπὸ τίς ἀρχὲς Ἰουλίου 1821 εἶχε πληροφορηθῆ ὅτι εἶχε πάει εἰς γραμματοφόρος... ἀπὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν, φέρων γράμματα, ὅπως τοὺς γράφει ὁ ἴδιος στὶς 5 Ἰουλίου 1821¹⁷⁹.

Ἐνῶ ὅμως ὁ Ρήγας καὶ ἐκεῖνοι, πού συμφωνοῦσαν μ' αὐτὸν καὶ εἶχαν προχωρήσει μαζί του στὴν ἐγκατάσταση «Διευθυντηρίου», ἀγνοοῦσαν σχεδὸν τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, οἱ ἄλλοι πού εἶχαν παραμερισθῆ ὀλότελα καὶ πού ἔνωθιαν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὄχι μονάχα νὰ ἀδικοῦνται, ἀλλὰ καὶ νὰ καταπιέζωνται, φαίνεται πὼς ἔγραψαν στὸν Ἐμμ. Παππᾶ τὰ παράπονά τους καὶ τοῦ ζητοῦσαν νὰ φροντίσῃ, ὥστε νὰ ἀποκατασταθῆ ἡ παλαιὰ τάξι στὸ Ἄγ. Ὄρος. Πιθανότατα μάλιστα ἔρχιχναν στὸν Ρήγα ὅλη τὴν εὐθύνη γιὰ ὅσα ἄτοπα—κατὰ τὴ γνώμη τους—συνέβαιναν στὸ Ὄρος, πού τὸ φοβερώτερο ἦταν, τὸ νὰ παραμερίσουν τὴν ἱερὰ Σύναξη καὶ νὰ ἀναθέσουν σὲ ἑπτὰ, πού ὁ ἕνας δὲν ἦταν καὶ μοναχός, ὅλη τὴ διεύθυνση τῶν ὑποθέσεων τῆς θρησκευτικῆς αὐτῆς πολιτείας.

Τέτοιο γράμμα δὲν ἔχει βέβαια βρεθῆ ὡς τώρα, ἀλλὰ ἔτσι μονάχα, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὶς 27 Ἰουλίου 1821, ἔξι μέρες δηλαδή μετὰ ἀπὸ τὸ διορισμὸ τῶν ἑπτὰ πληρεξουσίων, ἀποβιβαζόταν μὲ ἐξῆντα ἄνδρες καὶ τὸν χαρτοφύλακα Νικηφόρον στὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου, γιὰ νὰ πάη στὶς Καρούς¹⁸⁰. Καὶ «γενομένης Κοινῆς Συνάξεως τῶν εἰκοσι Ἱερῶν Μοναστηρίων... ἦλθε καὶ ὁ Καπετὰν Ρήγας... καὶ ἐπειδὴ τρόπον τινὰ δὲν ἤκουεν εἰς μερικὰς ἀποφάσεις τὸν Ἄρχοντα Μανολάκην, ἐβιάσθη νὰ ἐπιβουλευθῆ τὴν ζωὴν του ὁ Ἄρχων δι' αὐτὴν

¹⁷⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 41.

¹⁷⁹ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

¹⁸⁰ Στὸ ὑπ' ἀριθμ. 22α κατάστιχο τῆς Ἱ. Μ. Ἐσφιγμένου (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 11) σημειώνεται μεταξὺ ἄλλων: «ἔτι εἰς δύο φαγητὰ τοῦ ἄρχοντος καὶ τῶν 60 ἀνθρώπων του, ὅταν ἀνήλθεν εἰς Καρούς κς' Ἰουλίου».

τὴν αἰτίαν, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγεινεν ἕως τὸ ὕστερον», καθὼς μᾶς διηγεῖται ὁ Δοσίθεος¹⁸¹.

Ἐκ τῆς λίγης αὐτῆς γραμμῆς τοῦ Δοσιθέου μποροῦμε νὰ ὀδηγηθοῦμεν κάπως, γιὰ νὰ συμπεράνωμεν, πὼς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ διαφόρων γνωμῶν καὶ ἀντιλογιῶν καὶ στὸ τέλος καὶ φοβερῶν διαπληκτισμῶν, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἔφθασε στὸ σημεῖο, νὰ διατάξῃ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Ρήγα.

Ὅλες αὐτὲς οἱ συζητήσεις καὶ οἱ διαπληκτισμοὶ θὰ ἐκράτησαν μερικὲς μέρες, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς 28 Ἰουλίου 1821, πού θὰ ἐπῆγεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὶς Καρυές, ὡς τῆς ἀρχῆς Αὐγούστου. Πάντως τὴν τρίτην Αὐγούστου ἰ.ἔ. περνοῦσε πιά ἀπὸ τὴ Μ. Ἐσφιγμένου ὁ νέος καπετάνιος Γεωργάκης γιὰ νὰ πάρῃ νὰ πάρῃ τὴ θέση τοῦ Ρήγα ὡς ἀρχηγοῦ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ στενοῦ τοῦ Ἄθω¹⁸².

Ἡ ἐκτέλεση τοῦ Ρήγα ἀπὸ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ λυπηρά, ἴσως ἀπὸ τὰ πιὸ τραγικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα ἀπὸ ἱστορικὴ σημασία, γεγονότα τῆς ἐπανάστασης στὴ Χαλκιδική, καὶ συγχρόνως κάτι τὸ ἀπίστευτο. Ἴσως γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σμυρνάκης, διαβάζοντας τὴ διήγηση τοῦ Δοσιθέου, δὲν πίστευε, πὼς μποροῦσε νὰ εἶχε γίνει ἕνα τέτοιο πρᾶγμα καὶ ἄλλαξε τὴν ἔννοια τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς διήγησης τοῦ Δοσιθέου^{182α}. Ἔτσι κανένας δὲν μιλοῦσεν ἀργότερα γι' αὐτό, ἴσως μάλιστα καὶ νὰ καταστράφηκαν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεση στοιχεῖα. Καὶ ἂν δὲν εἶχαμε τὸν Δοσίθεο καὶ τῆς ἀπλῆς σημειώσεις τοῦ καταστίχου τῆς Ἰ. Μ. Ἐσφιγμένου, δὲν θὰ μπορούσαμεν κι' ἐμεῖς νὰ καταλάβωμεν, πὼς ἔξαφανίζεται ξαφνικὰ ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ κωνίστρα ὁ Ρήγας. Δὲν εἶναι ὅμως τώρα πιά τόσο δύσκολο, μὲ τὰ στοιχεῖα πού ἔχομεν, νὰ φανταστοῦμε, πὼς ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἔφθασε στὴ φοβερὴ αὐτὴ ἀπόφαση, πού δὲν θὰ στοίχισε λίγο καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο.

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ γράφοντας στὸν Δ. Ὑψηλάντη, ἐνῶ ἀκόμη ἦταν στὸ Ἄγ. Ὄρος καὶ ἀκριβῶς τὴν ἡμέρα πού ὁ καπετάν Γεωργάκης περνοῦσεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἐσφιγμένου γιὰ τὸ μέτωπο τοῦ Πρόβλακα, δηλ. στὶς

¹⁸¹ Ἰδ. «Διήγησιν περὶ τοῦ Ἄγ. Ὄρους...» σελ. κώδ. 205.

¹⁸² Στὸ ὑπ' ἀριθμ. 22α κατάστιχο τῆς Ἰ. Μ. Ἐσφιγμένου σημειώνονται καὶ τὰ ἀκόλουθα: «ἔτι ἐν φαγί τοῦ νέου καπετάνιου Γεωργάκη μὲ 30 ἀνθρώπους, ἀπερνώντας διὰ τὸ ὄρει τῆ γῆ Ἀυγούστου».

^{182α} Ὁ Σμυρνάκης δηλ. (ἔ.ἀ. σ. 175) γράφει: «Μετὰ τὸ ἐν ἀγίῳ Ὄρει συμβούλιον πρὸς διώρυξιν τοῦ πρὸ τῆς Ἱερισσοῦ χάνδακος, παρέστη καὶ ὁ καπετάν Ρήγας, εἰς τὸ Ὄρος μεθ' ὅλων τῶν ἐπιτρόπων (μουτεβεληδων), ὅστις μὴ συμφωνῶν εἰς τινὰς ἀποφάσεις μετὰ τοῦ Ἐμμανουήλ, ἐπεβουλεύθη τὴν ζωὴν αὐτοῦ», πού εἶναι δέβια τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ὅ,τι γράφει ὁ Δοσίθεος καὶ φαίνεται καὶ ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα, ὅτι δηλ. ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἐξετέλεσε τὸν Ρήγα.

3 Αὐγούστου 1821¹⁸³, θὰ προσπάθησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τόσο αὐστηρὴ ἐνέργειά του εἰς βάρος τοῦ Ρήγα. Τί ἀκριβῶς ἔγραφε σ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, δὲν εἶναι γνωστό, ἀφοῦ ὡς σήμερα δὲν ἔχει βρεθῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη σ' αὐτὴ φαίνεται καθαρὰ ὅτι ὁ Ἐμμ. Παππᾶ θὰ ἐτόνιζε σ' αὐτὴν ὅλες τὶς προσπάθειές του γιὰ νὰ κρατηθῆ ὁ ἀγώνας στὴ Μακεδονία καὶ θὰ ἐκάκιζε συγχρόνως τὸν Ρήγα γιὰ ἀδιαφορία γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ γιὰ ἀνυπακοὴ στὶς διαταγές του.

Διότι ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἀπαντώντας γράφει:¹⁸⁴

«Ἀνέγγων τὸ ἀπὸ 3 Αὐγούστου γράμμα Σου, χαίρω βλέπων τὰ λαμπρὰ καὶ κοινοφελῆ ἀποτελέσματα τῆς εἰλικρινοῦς καὶ σταθερᾶς φιλογενείας σου. Διὰ νὰ ἐκτελῆς δὲ ἐντονώτερον τοὺς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας καὶ ἀσφαλείας ὀρθοῦς καὶ δικαίους σκοπούς σου, σὲ κατασταίνω δι' ἐνσφραγίστου γράμματος πληρεξούσιον ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν τοῦ Ἁγίου Ὁρους τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, μὴ ἀμφιβάλλων ὅτι θέλεις ἐξομαλύνει πολλὰ ἀντιβαίνοντα καὶ κατορθώσει πολλὰ συμφέροντα ἐνῶντων τὴν φρόνησιν μὲ τὴν δύναμιν». Καὶ στὸ τέλος προσθέτει: «Ἐγγίαινε καὶ γράφε μοι συνεχῶς τὴν ὑγείαν σου καὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων τὴν κατάστασιν».

Καὶ στὸν διορισμό, ποῦ τοῦ ἔστειλε, τονίζει¹⁸⁵: «καθιστῶμεν σε πληρεξούσιον ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὥστε νὰ διατάσῃς αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας καὶ ἀσφαλείας, καὶ ὑπερασπίζεσαι τοὺς ἀδικουμένους καὶ δικαίως νὰ βιάξῃς τοὺς ἀναισθητοῦντας ἢ ἀδιαφροῦντας εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἐθνους καὶ τῆς Πατρίδος των».

Αὐτὰ, νομίζω, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχε γράψει στὸν Δ. Ὑψηλάντη γιὰ τὸν Ρήγα, καὶ πῶς εἶχε ζητήσῃ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐνέργειά του εἰς βάρος τοῦ Ρήγα. Καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης μὲ τὸν διορισμὸ ποῦ στέλνει στὸν Ἐμμ. Παππᾶ προσπαθεῖ νὰ ἐνισχύσῃ τὴ θέσιν τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ στὸ Ἁγ. Ὁρος καὶ στὴ Μακεδονία καθόλου.

*Ἄς ἐλπίσουμε πῶς στὸ μέλλον θὰ βρεθοῦν καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ποῦ θὰ διαλευκάνουν ἀκόμη περισσότερο τὸ τόσο τραγικὸ αὐτὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἀγῶνα στὸ Ἁγ. Ὁρος.

¹⁸³ Τὸ ἴδιον τὸ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ δὲν τὸ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας, ἀλλὰ ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἀπαντώντας σ' αὐτὸ στίς 11 Σεπτεμβρίου 1821 ἀρχίζει: «Ἀνέγγων τὸ ἀπὸ 3 Αὐγούστου γράμμα σου».

¹⁸⁴ Ἰδ. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν. Φάκελλος Ἐμμ. Παππᾶ ἀφ. 3.

¹⁸⁵ Καὶ ὁ διορισμὸς αὐτὸς βρῆσκειται στὴν Ἐθν. Βιβλιοθήκῃ στὸν ἴδιον φάκελλον ὑπ' ἀριθ. 4. Ἐνα μέρος αὐτοῦ δημοσιεύει καὶ ὁ Ἰ. Φιλήμων, ἐ.ἀ. Δ'. σ. 121.

ΝΕΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΊΣΟΒΑΡΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ἡ ἐκτέλεση τοῦ Ρήγα εἶχεν ὡς ἄμεση συνέπεια νὰ παραμερισθοῦν καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ συνεργάζονταν μ' αὐτόν, καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴ διεύθυνση τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος αὐτοί, ποὺ ἀπεδοκίμαζαν τὰ ἀσθηρὰ μέτρα, ποὺ εἶχαν ἀποφασισθῆ μετὴν ἐπιβολὴ τοῦ Ρήγα.

Ἄν καὶ εἶχαν ὅμως συνεργασθῆ αὐτοὶ μετὸν Ἐμμ. Παππᾶ, γιὰ νὰ ἀνατραπῆ ἡ νέα κατάσταση, ποὺ εἶχεν ἐπιβάλει ὁ Ρήγας, δὲν ὑπῆρχεν ἀπόλυτη συμφωνία στὶς ἀπόψεις καὶ ἰδέες αὐτῶν καὶ ἐκείνου, δηλ. τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ. Γιατί, ἐνῶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ κύριο σκοπὸ του εἶχε τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα, ἐκεῖνοι περισσότερο ἐσκέπτονταν ὡς Ἁγιορείτες παρὰ ὡς ἐπασαστάτες, ὅπως θὰ φανῆ πιὸ κάτω.

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχε συμφωνήσει μόνον σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μαζί τους, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνῃ σεβαστὴ ἡ παραδόση, ὥστε νὰ μὴ θίξουν τὴν ὀργάνωση τῆς θρησκευτικῆς πολιτείας τοῦ Ἄθωνα. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἀνατραπῆ ἡ ἀπόφαση τῆς Ἱ. Κοινότητος, ποὺ εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ «Διευθυντήριον» τῶν ἑπτὰ.

Αὐτὸ ὅμως ἔπρεπε νὰ γίνῃ μετὰ νέα ἀπόφαση τῆς ἴδιας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ποὺ θὰ ἀνέτρεπε τὴν παλαιότερὴ τῆς ἀπόφαση, ὅπως καὶ ἔγινεν, ἀφοῦ γύριεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Κασσάνδρα¹⁸⁷. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα ἦταν ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ κάποιος μετὰ ἀρκετὸ κύρος, γιὰ νὰ φροντίξῃ, ὥστε ἡ Ἱερὰ Κοινότης νὰ παίρῃ ἀποφάσεις σύμφωνα μετὸν σκοπὸν αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἦταν ἀναγκασμένος νὰ γυρίσῃ στὴν Κασσάνδρα, ἔφησε στὶς Καρνεὺς τὸν Ἰθρηίτη χαρτοφύλακα Νικηφόρον, ποὺ ὡς τότε εἶχε μαζί του στὴν Κασσάνδρα, ὡς «πληρεξούσιόν» του, γιὰ ἐνὰ παρευρίσκειται αὐτόσε διὰ πάντα, ὥστε νὰ διενεργῶνται αἱ τοῦ κοινοῦ ὑποθέσεις διὰ τῆς πανοσιολογιότητός του, ὡς ἐπέχοντος τὸν ἡμέτερον τόπον τακτικώτερον καὶ νὰ ἐκτελῶνται ταχύτερον». Γι' αὐτὸ καὶ ἐντέλλεται: «Ὅθεν καὶ ὑμεῖς

¹⁸⁷ Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ γράφει σχετικὰ στὴν Ἱ. Κοινότητα στὶς 29 Αὐγούστου 1821 (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63), τὰ ἐξῆς: «Ἐἶδομεν προσέτι καὶ ὅσα συμφερότερον κρίναντες κοινῶς περὶ τῆς κοινῆς αὐτόσε ἐπωφελοῦς καταστάσεως τοῦ τόπου ἀπεφασίσατε, δηλαδὴ ὅτι ἀποδοκιμάσατε τὴν προαποφασισθεῖσαν τῶν ἑξ προεδρίαν ὡς μὴ συμφέρουσαν».

ἅπαντες κοινῶς κατὰ χρέος νὰ τὸν ὑπακούητε, καὶ νὰ διενεργήτε πᾶν ὅ,τι κοινωφελές καὶ συμφέρον τῇ ἀποφάσει τῆς πανοσιολογότητός του, χωρὶς νὰ δύνασθε νὰ ἀποφασίζητε τὸ παραμικρὸν ἄνευ τῆς γνώμης του»¹⁸⁸.

Ἀκόμη, μένοντας ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὸ "Ἀγ. Ὁρος ἐφρόντισεν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Ἀγιορεῖτες νὰ σταλοῦν οἱ Παρθένιος Ξενοφωντινὸς καὶ Γρηγόριος Γρηγοριάτης κ.ἄ. στὰ ἐπαναστατημένα μέρη καὶ νησιά μὲ τὸν «κολοδὸν» τῆς Ἰ. Μ. Ἐσφιγμένου «ἔχων (sic) καρaboκύρην τὸν Γεράσιμον μοναχόν», γιὰ νὰ προμηθευθοῦν πυρομαχικὰ γιὰ τὰ μέτωπα τοῦ Ἀγ. Ὁρους καὶ Κασσάνδρας καὶ τρόφιμα γιὰ τὸ "Ἀγ. Ὁρος καὶ γιὰ νὰ φέρουν καὶ τὸ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ στὸν Δημ. Ὑψηλάντη¹⁸⁹.

Στις 6 Αὐγούστου 1821, ὁπότε ὁ Ἐμμ. Παππᾶ θὰ ἦταν ἀκόμη στὸ "Ἀγ. Ὁρος, πῆραν οἱ Ἀγιορεῖτες στήν ὑπηρεσία τους γιὰ ἓνα μῆνα¹⁹⁰ καὶ

¹⁸⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63. Καὶ ὁ Δοσίθεος (ἔ.ἀ. σ. 205) γράφει σχετικᾶ: «Τότε λοιπὸν μὲ θέλημα τοῦ Ἀρχοντος καὶ τῶν Πατέρων τοῦ Ὁρους, ἐνηφίσθη ὁ κῆρ Νικηφόρος Διοικητὴς καὶ Κριτὴς τοῦ Ἀγ. Ὁρους, τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἀπεφασίσθησαν τὸ δεύτερον ὅταν ἦλθον εἰς τὴν Σεβασμίαν Μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου, ὁ Ἀρχων καὶ ἡ Ἱερά Σύναξις· νὰ εἰσκούεται ὁμοῦς ὁ κῆρ Νικηφόρος μὲ τὴν Κοινὴν Σύναξιν τοῦ Ὁρους, καὶ μὲ τοὺς ἀγίους ἐπιστάτας, νὰ κρίνη δηλαδὴ καὶ νὰ διορθώη τὸν καθένα μὲ φόβον Θεοῦ, καὶ διάκρισιν πολλήν, ὡς ἐπίσταται».

¹⁸⁹ Κατὰ τὸ «κοινοσφράγιστον ἀποδεικτικὸν γράμμα» τῆς Ἰ. Κοινότητος τῆς 8 Αὐγούστου 1821 ("Ἰδ. Ἀρχεῖον Ὑδρας 7 σ. 317), ὁ κολοδὸς τοῦ Ἱεροῦ Κοινοβίου τοῦ Ἐσφιγμένου «Ἐχων τὸν καρaboκύρην του Γεράσιμον μοναχόν καὶ τὸν ποδότα του Ἀνθιμον μοναχόν μὲ πέντε ἀδελφοὺς των... ἀποστέλλεται ἀπὸ μέρους τῆς... Κοινότητος εἰς Ὑδραν καὶ Μωρέαν διὰ ἀναγκαίας κοινὰς ὑποθέσεις τοῦ ἁγιωνύμιου τούτου Ὁρους, μὲ ἀποστολὴν δύο ἀδελφῶν γερόντων Παρθενίου Ξενοφωντινοῦ καὶ Γρηγορίου Γρηγοριάτου μὲ τὰς συνοδείας αὐτῶν».

Καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης γράφοντας στὸν Ἐμμ. Παππᾶ στις 11 Σεπτεμβρίου 1821 κατὰ τὸ τέλος προσθέτει: «Ἐπεδέχθη μὲ πατριωτικὴν χαρὰν τὸν... Γερόντα... Γεράσιμον, ἡ παροῦσα ὁμοῦς κατάστασις τοῦ στρατοπέδου δὲν ἐσυγχώρησε νὰ τοῦ γίνῃ ἡ πρέπουσα περιποίησις κλπ.». (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 75). Ὑπάρχει δὲ καὶ ὁ λογαριασμός, ὅπου καταγράφονται, «Ὅσα μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸ κοινὸν διὰ τοῦ ἀγίου ἐπιστάτου Αὐγούστου ς'»... καί... «Ὅσα ἐλάβομεν ἐκ δεῖνος διὰ νὰ τοῖς δοθῇ σιτᾶρι εἰς Ἀγ. Ὁρος». (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 51). Γιὰ τὸ πόσοι ἦταν στὸ καῖκι αὐτό, στὸ ὑπ' ἀριθμ. 52 τῶν Νέων Στοιχείων σημειώνεται ὅτι ἦταν «ἔξη ἄνθρωποι εἰς τὸ καῖκι καὶ πέντε ἡμεῖς». Πιθανὸν νὰ ἀναφέρονται στὸ ταξίδι αὐτὸ καὶ ἐκεῖνα ποῦ θρῖσκομεν στὸ ὑπ' ἀριθ. 11 τῶν Νέων Στοιχείων, ἀφοῦ σ' αὐτὰ τονίζεται: «Ὅσα ἐδόθησαν εἰς τὸν κολοδὸν μας διὰ τὸ ταξίδι εἰς Ὑδραν κατ' ἐπιταγὴν τῆς Ἱεράς Συνάξεως, ἐκτὸς τοῦ ναύλου ὁποῦ ἤθελεν εὐρεθῆ εὐλογον». Καὶ ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ τῶν ἐφόρων τῶν Τρικέρων (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 55) φαίνεται ὅτι ἐπέρασαν πρῶτα ἀπὸ τὰ Τρίκερα.

¹⁹⁰ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 50 τὸ σχετικὸ συμφωνητικόν. Τὸ ὅτι ὁ Ἐμμ. Παππᾶ θὰ ἦταν ἀκόμη στις 6 Αὐγούστου 1821 στὸ "Ἀγ. Ὁρος μποροῦμε, νομίζω, νὰ

τὸ καράδι τοῦ Ἀναστάση Γαρουφάλου Λημναίου. Συνεφώνησαν ἀκόμη ἡ Ἱ. Κοινότης μὲ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ γιὰ νὰ ἀπαγορευθῆ ἀπὸ αὐτὴν νὰ φεύγουν μοναχοὶ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἂν δὲν θὰ ἔχουν εἰδικὴ ἄδεια γι' αὐτό¹⁹¹.

Ἐξ ἄλλου γιὰ τὸ χανδάκι, πού, κατὰ τὴν γνώμη μου, εἶχε γίνει ἡ κυρία αἰτία γιὰ νὰ ἐγκατασταθῆ τὸ «διευθυντήριο» τῶν ἐπτὰ¹⁹², ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τοὺς ἐτόνισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ φροντίσουν, ὥστε νὰ συμπληρωθῆ τὸ ἄνοιγμά του. Ἄν οἱ Ἀγιορεῖτες συνεφώνησαν σ' αὐτὸ εἶναι ἀμφίβολο. Πιὸ πολὺ πρέπει νὰ δεχθοῦμεν, ὅτι ὡς αἰτία, πού εἶχε διακοπῆ τὸ σκάψιμο τοῦ χανδακιοῦ, τοῦ παρουσίασαν τὴν ἔλλειψη ψωμιοῦ. Τότε ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τοὺς ὑποσχέθηκεν ὅτι, γυρνώντας στὴν Κασσάνδρα, θὰ φρόντιζε νὰ τοὺς σταλῆ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἄλλο σιτάρι¹⁹³.

Ἀφοῦ ἐτακτοποίησεν ἔτσι τὰ διάφορα ζητήματα τοῦ Ἀγ. Ὁρους καὶ ἀφοῦ ἐτονίσθηκεν, ὅτι ἐπεβάλλετο νὰ ἐπαναληφθῆ ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν δύο μετώπων, τῆς Κασσάνδρας καὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὑπὸ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ ὡς γενικὸν ἀρχηγὸν καὶ ὑπερασπιστὴν τῆς Μακεδονίας, ὁ Παππᾶ ἐγύρισεν πάλιν στὴν Κασσάνδραν^{193a}.

Ἄν κατέληξαν σὲ ὠρισμένες συμφωνίες καὶ γιὰ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα, ὅπου ὑπῆρχαν σοβαρὲς διαφορὲς γνώμων μεταξὺ τῶν Ἀγιορειτῶν, ἐφ' ὅσον ὁ Ἐμμ. Παππᾶ βρισκόταν ἀκόμη στὶς Καρυές, εἶναι ἀμφίβολο. Περισσότερο πρέπει νὰ δεχθοῦμεν, ὅτι, ἐπειδὴ ἐπέμεναν, ἰδίως οἱ

τὸ δεχθοῦμεν, ἀφοῦ στὶς 19 ἰ.ε. γράφει στὴ Ἱ. Κοινότητα: «Καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἀργοπορία τῶν ἐδικῶν μας καὶ ἀπὸ Ἵδρας καὶ ἀπὸ Τρίκερα διὰ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ κυρίου Γρηγορίου», ἀφοῦ ὁ τελευταῖος μετὰ τὶς 8 Αὐγούστου 1821 (ἰδ. Ἀρχ. Ἵδρας 7 237) θὰ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὅρος καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ θὰ ἦταν ἀκόμη ἐκεῖ, σύμφωνα μὲ τὰ γραφόμενά του. (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 57).

¹⁹¹ Ἰδ. κατωτέρω.

¹⁹² Ἰδ. ἀνωτέρω.

¹⁹³ Ἰδ. κατωτέρω.

^{193a} Πότε ἀκριθῶς ἔφυγεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὅρος δὲν μαρτυρεῖται ἀπὸ πουθενά. Πάντως δὲν θὰ ἦταν ἐκεῖ στὶς 16 Αὐγούστου ἰ.ε., ὅποτε οἱ Ἀγιορεῖτες ἐξεπλήρωσαν τὸν Δ. Θ. Βώκου καὶ δὲν τὸν ἐκράτησαν καὶ γιὰ δεῦτερο μῆνα, πού ἐλύπησεν πολὺ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ὅταν τὸ ἔμαθεν στὴν Κασσάνδρα (Δὲς τὸ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ πρὸς τὴν Ἱ. Κοινότητα τῆς 29 Αὐγούστου 1821 (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63). Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἦρθε στὶς Καρυές ἡ ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1821 ἐπιστολὴ τῶν ἐφόρων τῶν Τρικέρων, δὲν θὰ ἦταν ἐκεῖ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ του τῆς 19 ἰ.μ. (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 57) ἀφοῦ γράφει σ' αὐτήν: «καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἀργοπορία... καὶ ἀπὸ Τρίκερα...». Σχετικὰ μὲ τὸν γυρισμὸ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Κασσάνδρα πρβλ. καὶ Δοσίθεον (ἔ.α. σ. κώδ. 205) ὅπου ἕστερα ἀπὸ ἄλλα καταλήγει: «Ταῦτα λοιπὸν καλῶς διορθώσας ὁ Ἀρχων Μανολάκης... ἐπέστρεψε εἰς Κασσάνδραν διὰ θαλάσσης».

μικρότερες Μονές, πὼς δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἐξοικονομήσουν τὸν «ζαχαρέν» τους, ἂν δὲν τοὺς ἐξοφλοῦσε τὸ Κοινὸν τὶς «Πόλιτζες», ποὺ τοὺς καθυστεροῦσαν τόσο καιρὸ τὴν πληρωμὴ τους, καὶ ἐπειδὴ θὰ παραπονοῦσαν καὶ οἱ λίγοι, ποὺ εἶχαν δανείσει, σύμφωνα μὲ τὶς πρῶτες ἀποφάσεις τοῦ Ἀπριλίου, τὴν Κοινότητα, ἦταν ὅμως καὶ δύσκολο γιὰ νὰ ἀναλάβῃ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ τὴν εὐθύνη τῆς πληρωμῆς τῶν «Πολιτζῶν» καὶ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν ὁμολογιῶν χωρὶς νὰ βρεθῆ πὺδ μπροστὰ τρόπος νὰ ἐξοικονομηθοῦν ὄχι μονάχα τὰ χρήματα, ποὺ θὰ ἐχρειάζονταν γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγώνα, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ θὰ ἄφησεν στὴν Ἱ. Κοινότητα νὰ μελετήσῃ τὰ ζητήματα αὐτὰ καὶ νὰ πάρῃ τὴν ἀπόφαση, ποὺ θὰ ἔβρισκαν μαζί μὲ τὸν πληρεξούσιό του ὡς συμφερότερη.

Ὅσο ἔμενεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὸ Ἀγ. Ὄρος, κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ ἀντιταχθῆ φανερὰ στὶς ἰδέες του καὶ νὰ δείξουν τὸ τί πραγματικὰ ἐσχέπτονταν γιὰ τὰ διάφορα ζητήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πρόοδο τοῦ ἀγώνα. Ἀποῦ ὅμως ἔφυγεν ἐκεῖνος, ἄρχισαν ἀμέσως νὰ προβαίνουν σὲ ἐνέργειες, ποὺ περισσότερο ἀπέβλεπαν στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν Μονῶν καὶ τῶν μοναχῶν παρὰ στὴ συνέχιση καὶ ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἔτσι στὶς 15 Αὐγούστου 1821 ἐπλήρωσαν ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς Ἱ. Κοινότητος 1161 γρόσια στοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Ἱ. Μ. Γρηγορίου καὶ στὶς 19 ἰ.μ. 2225 γρόσια στὸ Ρωσικὸ, ἔναντι πολιτζῶν, ποὺ εἶχεν ἀνασταλῆ ἀπὸ τόσο καιρὸν ἢ ἐξόφλησῆ τους¹⁹⁴.

Ἀκόμη δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀνανεώσουν τὴ συμφωνία τους μὲ τὸν Ἰδραϊὸ Βώκο, ὥστε νὰ μείνῃ μὲ τὴν γολέτα στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἀγίου Ὄρους γιὰ ἓνα μῆνα ἀκόμη, ποὺ ὄταν τὸ ἔμαθεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἐστενοχωρήθηκεν ἐξαιρετικὰ¹⁹⁵.

Τότε—ἴσως στὶς 20 Αὐγούστου ἰ.ἔ.¹⁹⁶—γιὰ νὰ μποῦν χρήματα στὸ ταμεῖον τῆς Ἱ. Κοινότητος, ἀποφάσισεν ἡ Ἱ. Κοινότης νὰ συνάψῃ ἓνα εἶδος ὑποχρεωτικοῦ δανείου ἀπὸ τὶς Μονές. Κάθε Μονή, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτή, θὰ κατέβαλλε στὸ κοινὸ ταμεῖο τόσα γρόσια, ὅσα θὰ ἐμαζεύονταν, ἂν κάθε μοναχός, ἀπὸ ὅσους ὑπήγονταν σὲ κάθε Μονή, ἐπλήρωνεν 20 γρόσια. Καὶ κάθε Μονή θὰ ἔπαιρνε δανειστικὰς ὁμολογίας, σφραγισμένους μὲ τὶς σφραγίδες καὶ τῶν εἴκοσι Μονῶν ἀνάλογα μὲ τὰ γρόσια ποὺ θὰ ἔδιδαν. Τόκος γιὰ τὰ δάνεια αὐτὰ ὀρίζονταν 10%.

¹⁹⁴ Πρ6. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 6.

¹⁹⁵ Ἰδ. σημ. 193α.

¹⁹⁶ Στὸ γράμμα τῶν Λαυριωτῶν τῆς 24 Αὐγούστου 1821, (Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63), διαβάζομεν: «Τὸ παρελθὸν σάββατον (= 20 Αὐγούστου) ἀπεστείλαμεν καὶ ἐτέρους συναδέλφους..., ἀλλ' ἀποῦ ἦλθον καὶ εὗρον τὰ πράγματα ἀποφασισμένα παρ' ὑμῶν».

Τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τὴν ἐπῆραν, «διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρυνθῶσιν οὔτε τὰ ἱερὰ μοναστήρια (=οἱ μοναχοὶ ποὺ ἔμεναν μέσα στὶς Μονές), οὔτε οἱ πέριξ Κελλιῶται καὶ Σκητιῶται μὲ ἄλλο ἐπὶ κεφαλῆς αὐθις δόσιμον». Ἔτσι θὰ ἐπλήρωναν τὰ ταμεῖα τῶν 20 Μονῶν 59.600 γρόσια στὸ ταμεῖον τῆς Ἱ. Κοινότητος, καθὼς οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγ. Ὁρους ἦταν τότε 2980.

Μὲ τὴν ἀπόφαση ὅμως αὐτὴ ἡ Λαύρα, ποὺ στὴν περιοχὴ τῆς ζοῦσαν 675 μοναχοί, ἔπρεπε νὰ δώσῃ στὴν Κοινότητα 13.500 γρ., ἐνῶ τὸ Βατοπαῖδι μὲ τοὺς 300 μοναχοὺς του θὰ ἔδιδεν 6.000 γρόσια, τὸ Χιλανδάρι 4.500 γρ. γιὰ 225 μοναχοὺς καὶ τῶν Ἰβήρων 7.000 γρ. γιὰ 350 μοναχοὺς. Καὶ ἀπὸ τίς μικρότερες Μονές ἡ Μ. Κουτλουμουσίου θὰ ἐπλήρωνε τὰ περισσότερα, 3.400 γρ. καὶ ἡ Μ. Κωσταμονίτου τὰ λιγότερα, 700 γρόσια¹⁹⁷.

Γι' αὐτὸ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Λαύρας, ποὺ κυρίως ἐθίγονταν μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ, καὶ μάλιστα σὲ μιὰν ἐποχὴ, ποὺ τὰ οἰκονομικά της δὲν ἐπῆγαιναν καὶ τόσον περιφάνεια, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν δέχθησαν τὴν πρόταση αὐτὴ καὶ ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Μονῶν ἐπέμειναν καὶ τὴν ἐψήφισαν, οἱ Λαυριῶτες ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύναξιν¹⁹⁸.

Ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἐν τούτοις ἐκοινοποίησε τὴν ἀπόφασί της αὐτὴ σὲ ὅλες τίς Μονές στὶς 23 Αὐγούστου 1821 καὶ ἔγραψε καὶ στοὺς Προϋσταμένους τῆς Λαύρας, ὅτι «ἦτον ἔξω τῆς εὐταξίας ἢ ἀναχώρησις» τῶν ἀντιπροσώπων τους¹⁹⁹.

Οἱ Λαυριῶτες ὅμως στὶς 24 Αὐγούστου ἰ.ἔ. τοὺς ἀπάντησαν²⁰⁰ «Ἡμεῖς κατὰ ἀλήθειαν μῆτε ἀπὸ τὴν Κοινότητα ἔχομεν σκοπὸν νὰ διαχωρισθῶμεν, μῆτε οἱ συνάδελφοί μας νὰ ἀναχωρήσωσι καὶ ἀπόδειξις σαφεστάτης ὅπου τὸ παρελθὸν σάββατον ἀπεστείλαμεν καὶ ἐτέρους συναδέλφους προεστῶτας διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ἀλλ' ἀφοῦ ἦλθον καὶ εἶρον τὰ πράγματα ἀποφασισμένα παρ' ἡμῶν ἄνευ τῆς γνώμης τῶν αὐτόθι παρευρισκομένων συναδέλφων μας, τί ἄρα ἔπρεπε νὰ γένη;».

Ἐναφέροντας δὲ τὴν ἀπόφαση, ποὺ εἶχαν πάρει μισοτιὰ ἀπὸ τρεῖς μῆνες ὅλοι μαζί γιὰ τὴν ἀναστολὴ τῆς πληρωμῆς τῶν πολιτῶν καὶ τῆ σύναψη ἁμολογιακοῦ δανείου, ἐρωτοῦν: «δὲν ἐνεργήθη μὲ κοινήν γνώμην καὶ ἀπόφασιν τὸ νὰ καταβάλλωσι δάνεια καὶ οἱ . . . δυνάμενοι προεστῶτες τῶν μοναστηρίων καὶ ἄλλοι, διὰ νὰ ἐμβαίνωσιν ἄσπρα εἰς τὴν κοινήν κάσσαν, δὲν ἠμιλήθη ὅπου εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν νὰ βοηθήσωσι περισσότερο οἱ δυνάμενοι . . . ; ποῖος λοιπόν. . . ἐφεῦρε μὲ τοιοῦτον ἀπατηλὸν καὶ δολερὸν τρόπον τὰ ἐπὶ κεφαλῆς δάνεια, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ζητεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπο-

¹⁹⁷ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 59.

¹⁹⁸ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 62.

¹⁹⁹ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 59.

²⁰⁰ Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 62.

θαμμένους...; Βλέπομεν ἀδελφοί τὰ πράγματα πόθεν κινουῦνται, καὶ ποῖον σκοπὸν ἔχουσι, καὶ ποῖον τέλος. διὰ τοῦτο ὅστις ἐνεργεῖ ὅλα αὐτὰ κατὰ τὴν ἀρεσκείαν του, ἴσως εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀναπληρώσῃ καὶ τὸν τύπον μας, ἐπειδὴ, ἂν δύνασθε ὑμεῖς νὰ ἐξοφλήτε χρέη καὶ πόλιτζας παλιάς, τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει εἰς ὄφελος μόνον ἑνός, ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἀποθαμένων, ἐν ταυτῶ νὰ προφθάνετε καὶ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις εἰς μίαν τοιαύτην ἐποχὴν, ἡμεῖς οὐκ δυνάμεθα, στοχαζόμενοι ὅτι μήτε εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀρεστόν, μήτε εἰς τοὺς φιλοθέους ἀνθρώπους, ἀλλὰ μήτε δυνατὸν νὰ γένη».

Προτομή ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλύμπου.

ΠΩΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΙ
ΕΜΙΣΘΩΝΟΝ ΩΣ ΑΝΘΡΑΚΕΙΣ ΣΛΑΥΟΦΩΝΟΥΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΔΙ' ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΝ¹

Πρὸ τοῦ 1900, ὅταν τὴν Βουλγαρίαν κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ μετὰ, διάφοροι ἐπιχειρηματῆαι ἐκ Χαλκιδικῆς (ξυλέμποροι, καρβουνέμποροι κλπ.) ἐπήγαιναν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ μέρη σλαυόφωνα καὶ ἐμίσθωνον ἐργάτας ἰδίως ἀνθρακεῖς «διὰ κάρβουνο», δι' ἐκχερσώσεις κλπ.

Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ εἶχαν ἀντιπροσώπους (δραγουμάνους), οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζον νὰ συγκεντρώσουν τοὺς «μαστόρους». Κατὰ τὸ φθινόπωρον, γύρω στὶς γιορτὲς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ «Τερλῖς», συγκεντρώνονταν οἱ ἐργάται αὐτοὶ καὶ τοὺς παρελάμβαναν οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, ἀφοῦ πρῶτον ἐγίνοντο αἱ συμφωνίαι καὶ ἔκαμαν τὰ σχετικὰ συμβόλαια.

Τὰ συμβόλαια ὑπέγραφον καὶ πρόεδροι τῶν Κοινοτήτων καὶ ἱερεῖς τῶν χωρίων, ἀπὸ τὰ ὅποια οἱ ἐργάται αὐτοὶ κατήγοντο, πρὸς ἀσφάλειαν. Κάθε ἔμπορος ἐμίσθωνε μέχρις ἑκατὸν περίπου ἐργάτας καὶ τοὺς ἔφερνε εἰς τὸν τόπον τῆς ξυλεύσεως, μὲ τὰ ἰδικὰ των ζῶα καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐργασίαν των σύνεργα (σκαπάνες, τσάπες, φτυάρια, ρουχισμὸν κλπ.).

Ἡ ἐργασία των ἤρχιζεν ἀμέσως εἰς τὴν ὠρισμένην περιοχὴν ξυλεύσεως καὶ ἐτελείωνε κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου (τέλος Μαΐου), διότι ἀπηγορεύοντο αἱ ξυλεύσεις καὶ αἱ καμινεύσεις ἀπὸ τὸ Δασαρχεῖον τῶν τούρκων διὰ τὸν φόβον πυρκαϊᾶς.

¹ Τὰς πληροφορίας, αἱ ὅποια ἀκολουθοῦν, ἠρύσθην ἐξ ἀφηγήσεως τοῦ πατρός μου Ἁγγέλου Οἰκονόμου τοῦ Νικολάου ἐκ Νικητῆς Χαλκιδικῆς, ὁ ὅποιος ὡς ἔμπορος πολλάκις μετέβη δι' ἐκμίσθωσιν ἐργατῶν ἀνθρακῶν εἰς τὰ παρά τὴν Βουλγαρίαν μέρη.

Ἡ ἀμοιβή τῶν ἐργατῶν δὲν ἦτο μὲ ἡμερομίσθιον, ἀλλὰ ἐγίνετο σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας καὶ τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα παρήγον. Καί, ἂν ἦτο «καλέμι» (μπαλταλίκι), ἔπαιρναν 1ο ο)ο ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, ἐνῶ, ἂν ἦταν ρίζα, ἔπαιρναν 18-20 ο)ο.

Κατὰ τὴν ὑπογραφήν τῶν συμβολαίων οἱ ἔμποροι ἔδιδον προκαταβολὴν (καπάρο μίαν ἢ δύο λίρες κατὰ ἐργάτην, τὰς ὁποίας ἄφηναν εἰς τὰ οἰκογένειας των. — Ἡ μίσθωσις τῶν ἐργατῶν αὐτῶν εἶχε πολλὰς περιπετείας διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ἐκινδύνευσαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακάτω, νὰ χάσουν καὶ τὴν ζωὴν των. — Ὅταν ἐτελείωνεν ἡ ἐργασία (τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου), ὅλοι οἱ ἐργάται τοῦ κάθε ἐμπόρου συνεκεντρῶνοντο μαζὶ μὲ τοὺς «δραγομάνους» των καὶ ἔκαμαν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαρισμῶν. — Ὅσα ἔξοδα διατροφῆς ἢ ἐνδυμασίας ἔκαμαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς μισθώσεως, ἀφηροῦντο καὶ τὸ ὑπόλοιπον κατεβάλλετο εἰς τοὺς ἐργάτας, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀνεχώρουν ὁμαδικῶς διὰ τὰ χωριά των.

Τὴν ἄλλην χρονιά θὰ ἐπανελαμβάνετο τὸ ἴδιο. Μερικοὶ ὁμως, πολὺ ὀλίγοι, ἀπ' αὐτοὺς, ἰδίως ὅσοι μάθαιναν τὴν ἑλληνικὴν ἢ ἐνυμφεύοντο, δὲν ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ παρέμεναν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἀνελάμβανον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ καλοκαιριοῦ ἄλλας διαφόρους ἐργασίας (θερισμὸν σὲ μετόχια κλπ.).

Ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἐργάτας ἐδόθησαν μερικά, ἐλάχιστα, ὀνομασίαι τοποθεσιῶν τῆς περιοχῆς Χαλκιδικῆς μὲ σλαβικὰς λέξεις ἢ καταλήξεις, διὰ νὰ συνεννοοῦνται μεταξύ των κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας των. Ἔτσι ἐξηγοῦνται τῆς Νικήτης τὰ τοπωνύμια «Βέτρινο», π.χ. καὶ «Καμενίκος». (Ἀπὸ τό: καμίσι, μὲ σλαβικὴ κατάληξη)³.

Ἑλληνες ἐπιχειρηματίαι ἐκ Χαλκιδικῆς (ξυλέμποροι, καρ-

³ Ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἔχομεν καὶ τὸ τουρκοαλβανικὸν τοπωνύμιον «Τσουλνάρ», ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἑλλάδος μισθουμένους ἐργάτας ἐκχερωτὰς, τοὺς λεγομένους «Γκέκηδες».

βουνέμποροι) πού έμισθωνον τακτικά κατά τήν μνημονευθεΐσαν περίοδον βουλγάρους ἢ σλαυοφώνους, ἦσαν οἱ Τσεκουραῖοι ἀπό τόν Ἅγιον Νικόλαον, ὁ Οἰκονόμου ὁ Φιλιππίδης ὁ Ξανθόπουλος καί ὁ Καμπούρης ἀπό τήν Νικήτην, ὁ Χονδρογιάννης ἀπό τήν Συκιά, ὁ Χατζόγλου ἀπό τήν Γαλάτισταν, ὁ Βελίτσικος ἀπό τὸ Βατοπέδιον Ἁγίου Ὁρους κ.ἄ.—Οἱ παραπάνω μέ πολλοὺς κινδύνους, καί περιπετείας μετέβαιναν εἰς τὰς παρὰ τήν βουλγαρίαν περιοχάς, παλαιότερον καί ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας καί έμισθωνον τοὺς ἐργάτας των.

Ὁ πατέρας μου μοῦ διηγήθηκε μίαν περιπέτειαν πού εἶχε μέ ἄλλους ἐμπόρους εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ ταξιδιά των αὐτὰ τὸ τελευταῖον μάλιστα.

Τὸ 1903 ὁ πατέρας μου, Ἁγγελος Οἰκονόμου, ὁ Ι. Φιλιππίδης, ὁ Γ. Τσεκούρας, ἀπὸ τόν Ἅγιον Νικόλαον καί ὁ Ι. Χατζόγλου ἀπὸ τήν Γαλάτισταν, ἐξεκίνησαν καί ἐπῆγαν εἰς τὰς Σέρρας νὰ φροντίσουν καί μισθώσουν ἐργάτας. Καθένας ἀπ' αὐτοὺς εἶχε τὸν δραγουμάνον του (ἀντιπρόσωπον), ὁ ὁποῖος ἐφροντιζε νὰ εὕρη τοὺς καταλλήλους ἐργάτας—«μαστόρους».—Τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁμως εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα περιεφέροντο βούλγαροι κομιτατζῆδες καί δὲν ἄφηναν τοὺς ἐργάτας νὰ κλείσουν συμφωνίας μέ τοὺς ἐμπόρους, πρὶν πληρώσουν φόρον εἰς τὸ κομιτᾶτον.—Οἱ παραπάνω τέσσαρες ἔμποροι, ἀπὸ τὰς Σέρρας ἐπῆγαν εἰς τὸ «Τέρλιζ», ὅπου ἐγίνετο ἐμποροπανήγυρις διαρκείας 15 ἡμερῶν καί κατέλυσαν εἰς ἓνα ξενοδοχεῖον, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ὅτι οἱ βούλγαροι κομιτατζῆδες ἐσχεδίαζαν νὰ τοὺς πιάσουν, διὰ νὰ πληρώσουν τὸν φόρον πρὸς τὸ βουλγαρικὸν κομιτᾶτον. Οἱ δραγουμάνοι των τὸ ἤξευραν αὐτό, ἀλλὰ δὲν τοὺς τὸ ἐφανέρωσαν διότι οἱ κομιτατζῆδες τοὺς ἠπειλήσαν ὅτι θὰ τοὺς ἀποκεφαλίσουν, ἐὰν τὸ ἀνακοινώσουν.—Τὴν νύκτα, κατὰ τήν ὥραν τοῦ δείπνου, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον παρουσιάσθησαν ξαφνικὰ ἐμπροστὰ τους δώδεκα βούλγαροι, ἀξιωματικοὶ τοῦ κομιτᾶτου, καί ἀφοῦ τυπικὰ τοὺς ἐχαιρέτησαν, ἤξιώσαν, μέ τὸν διερμηνέα των νὰ πληρώσουν εἰς τὸ κομιτᾶτον 200 λίρες.

Ὁ πατέρας μου εἶπεν ὅτι: «ἡμεῖς εἴμαστε μικροῦς ἐμποροὶ καὶ δὲν ἔχομεν δυνάμεις νὰ πληρώσουμε τόσα πολλά. Καὶ ἐκεῖνα ποῦ εἶχαμε τὰ ῥηθρανοὶ μαστόροι (ἐργάται)», .. καὶ λέγοντας αὐτὰ ἔβγαλε τὸ κεμερί του (τὴν σακούλα καὶ ἔδωσε 80 λίρες, ὅσες, περιεῖχεν, εἴκοσι, διὰ κάθε ἔμπορον. Οἱ ἀξιωματικοὶ πρὸς ἀσφάλειάν των ἔδωσαν βεβαίωσιν διὰ νὰ μὴ ἐνοχληθοῦν ἀπὸ ἄλλους κομιτατζήδες. . . . Ἀλλοίμονον ἂν ἀνεκάλυπταν, ὅτι ἓνας ἐξ αὐτῶν, ὁ Γ. Τσεκούρας ἔφερε μαζί του 500 τουρκικὲς λίρες! . . . Θὰ τὶς ἔπαιρναν ὅπωςδήποτε καὶ ἀσφαλῶς θὰ τοὺς ἐφόνευαν διὰ τὴν ἀπάτην!

Τὸ πρῶτῃ, μόλις ἐξημέρωσε, συνήντησαν ἓνα τοῦρκον ἀξιωματικὸν (Γιούσμπασην), ὁ ὁποῖος ἐπήγαγε μὲ στρατὸν διὰ τὸν Πολύγυρον καὶ τοὺς συνώδευσε. Τὰ ὑπόλοιπα χρήματα (ὅσα εἶχαν ἀποκρύψει ἀπὸ τοὺς κομιτατζήδες) τὰ ἄφησαν εἰς τὰς Σέρρας εἰς τὸν ἀντιπρόσωπὸν των, διὰ νὰ τὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς ἐργάτας. — Αὐτὸ τὸ ταξίδι ἦτο καὶ τὸ τελευταῖον, διὰ τὸν φόβον τῶν κομιτατζήδων.

ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΑΡΣΕΝΗ

I V

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ἐκθέσεως ὑποβληθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Ἐπικούρου Ἀρσένη, δημοδιδασκάλου καὶ μακεδονομάχου Χαλκιδικῆς, εἰς τὴν Νομαρχίαν Χαλκιδικῆς τὴν 25 Αὐγούστου 1951, κατόπιν παρακλήσεως τῆς Νομαρχίας.

Τὸ ἐπόμενον Σχολικὸν ἔτος 1905 - 1906 τῇ ἀπαιτήσει τοῦ πατρός μου Σπύρου Ἀρσένη, ὅστις ἦτο γενικὸς πράκτωρ τῆς κινήσεως ἀποβιβάσεων τῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων εἰς Χαλκιδικὴν, καὶ ὅστις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1912 ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του παρέμεινα καὶ ἐγὼ ὡς διδάσκαλος εἰς Ἅγιον Νικόλαον καὶ ὡς βοηθὸς καὶ συνεργάτης τοῦ γέροντος πατρός μου.

Ἡ κυρίως ἐργασία τῆς ὑπηρεσίας μας ἦτο νὰ διευκολύνωμεν τὴν ἀ-

ποβίβασιν τῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων ἐν Χαλκιδικῇ συμφώνως ὀδηγῶν καὶ ἐντολῶν, τὰς ὁποίας ἐλαμβάνομεν ἐκ τοῦ Κέντρου Θεσσαλονίκης. Ἐπίσης ἐλαμβάνετο πρόνοια διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ τροφοδοσία τῶν Σωμάτων τούτων καὶ μὲ καταλλήλους ὀδηγούς νὰ ὀδηγῶνται ταῦτα μέχρι τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὸν τόπον τῆς δριάσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ των. Ἦτο γενικῶς ὁ ἐφοδιασμός καὶ ἡ μετόπισθεν ὑπηρεσία τῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων.

Τοιαῦτα σημεῖα ἀποβιβάσεως ἦσαν κυρίως, Σαλονικιοῦ, Ἐλαιώνας Ἁγίου Νικολάου εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Συγγιτικοῦ κόλπου καὶ τὸ μετόχιον Μονῆς Γρηγορίου Ἁγίου Ὄρους «Μπαλαμπάνι», Νέος Μαρμαράς.

Ἐνθυμοῦμαι καλῶς τὰ τῆς ἀποβάσεως τοῦ Σώματος «Νταφώτη» μὲ ἄλλους τρεῖς συναρρηγούς. Τὸ συγκρότημα τοῦτο κατὰ τὰς ἐκ Θεσσαλονίκης ὀδηγίας, τὰς ὁποίας εἶχομεν, θὰ ἀπεβιβάζετο δι' ἐνὸς μικροῦ πολεμικοῦ σκάφους. Εἶχομεν προετοιμάσει ὅλα τὰ συνθηματικά φανάρια, τοὺς ὀδηγούς, τὰς τροφάς, τὰ ὑποζύγια καὶ λοιπὰ χρειώδη, ἵνα, ἀποβιβαζόμενοι οἱ τέσσαρες ὄπλαρχηγοί, μεταβῶσι χωρὶς νὰ γίνωσιν ἀντιληπτοὶ εἰς τὸ χωρίον «Ζάροβα» τῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐστία τοῦ Βουλγαρικοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς κομιτατζηδικῆς δράσεως καὶ νὰ τὸ κάψωσιν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ μετὰ νὰ χωρίσωσι εἰς τέσσαρα τμήματα καὶ ἕκαστον Σῶμα θὰ μετέβαινε εἰς τὸ μέρος, διὰ τὸ ὁποῖον προωρίζετο πρὸς δρᾶσιν. Τοῦτο ἂν ἐπετύγγινε θὰ ἔκαμε γενικὸν θόρυβον καὶ θὰ ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἀτιμόπλοιον δὲν προσήγγισεν εἰς Περγαδίκια, ὅπου τὸ ἀνεμένομεν, ἀλλὰ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Σταυροῦ. Ἡρεύνησαν ἐκεῖ ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους νὰ ἀντιληφθοῦν συνθήματα, ἀλλὰ δὲν εὔρον τίποτε. Ἦθελαν νὰ ἀναχωρήσουν χωρὶς νὰ ἐνεργήσουν ἀποβίβασιν. Ἀλλ' ὁ ὄπλαρχηγὸς Νταφώτης, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τὸ γενικὸν πρόσταγμα ἐπέμενε νὰ γίνῃ ἡ ἀπόβασις παρὰ τὴν ἀντίρρησην τῶν δύο ὄπλαρχηγῶν, οἵτινες καὶ δὲν ἀπεβιβάσθησαν μὲ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ὄπλιτας περὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι.

Ὅταν ἀπεβιβάσθη ὁ Νταφώτης μὲ διακοσίους περίπου ἄνδρας καὶ ἀνάλογον ὕλικὸν ὄπλισμοῦ, τοῦ ἐχρειάσθησαν μεταγωγικά. Ἦναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸ δάσος, ὅπου εἰργάζοντο Βούλγαροι ἀνδρακεῖς, καὶ πῆρε τὰ ὑποζύγια των. Ἀλλὰ τοῦτο τὴν πρωτῆν ἐγνώσθη εἰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς καὶ ἀμέσως ἐκινητοποιήθησαν σοβαραὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἀπὸ Θεσσαλονικὴν - Λαγκαδᾶ Χαλκιδικῆς Σέρρας, καὶ κυκλωτικῶς ἐβάδιζον πρὸς τὸ Σῶμα τοῦ Νταφώτη. Οὗτος φεύγων τὴν συμπλοκὴν κατέφυγεν εἰς τὸν λόφον τῆς Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας εἰς Βασιλικά. Ἐκεῖ περικυκλωθεὶς ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ μάχην καὶ τὸ Σῶμά του μὲν δὲν ὑπέστη μεγάλας ἀπωλείας, ἀλλὰ διελύθη εἰς μικρομάδας, αἱ ὁποῖαι διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς Χαλκιδικῆς καὶ διεσώθησαν ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους πράκτορας μὲ πολὺ ὀλίγας ἀπωλείας, χωρὶς δυστυχῶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκπληρῶσουν τὸν προορισμὸν των, τὴν καταστροφὴν τῆς Ζάροβας.

Αί περισσότεραι δὲ αὐταὶ ομάδες τοῦ Σώματος Νταφώτη, καθὼς καὶ οἱ τραυματαῖαι, εὗρον ἄσυλον καὶ καταφύγιον ἀσφαλὲς εἰς τὸ Μετόχιον Μονῆς Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους «Μπαλαμπάνι» Νέος Μαρομαῆς.

Πολλά, ὡς προείπομεν, ἦσαν ἐν Χαλκιδικῇ τὰ καταφύγια, ἄσυλα καὶ ὀρηκτῆρια τῶν Ἀνταρτικῶν Σωμάτων κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἐτῶν 1903-1909, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μνημοσύνης διὰ τὰς ἐξόχους καὶ λαμπρὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε εἰς τὸν ἔθνικὸν τοῦτον ἀγῶνα, εἶναι τὸ τότε προσωπικὸν τοῦ Μετοχίου τούτου Γρηγορίου Μπαλαμπάνι.

Ὁ Γέρον Στέφανος Γρηγοριάτης, οἱ λοιποὶ βοηθοὶ μοναχοὶ τῆς Ἰδίας Μονῆς, ὁ διάδοχός του Ἀνανίας, ὁ προηγούμενος Γεώργιος καὶ λοιποὶ πατέρες τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Μονῆς Γρηγορίου, οὔτινες καθ' ὄλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν Μακεδονικῶν ἀγῶνων ὑπηρέτησαν ἢ παρευρίσκοντο ἐν τῷ Μετοχίῳ τούτῳ, ἐπεδείξαντο πατριωτικωτάτην καὶ ἔθνικωτάτην διαγωγὴν.

Τὸ Μετόχιον τοῦτο διὰ τὴν ἀκριβολογίαν καθ' ὄλον τὸ διάστημα 1903-1909 καὶ μετέπειτα, ὑπῆρξεν τὸ μοναδικὸν Ὀρηκτῆριον τῶν διαφόρων ἀποβιβαζομένων Σωμάτων καὶ τὸ καταφύγιον καὶ θεραπευτήριον ὄλων τῶν τραυματιῶν καὶ νοσηλευομένων ὀπλιτῶν.

Οἱ ἐκάστοτε οἰκονόμοι καὶ λοιπὸν προσωπικὸν τοῦ Μετοχίου τούτου ἐπαξίως ἀντεπροσώπευσαν τὴν Ἱερὰν αὐτῶν Μονὴν συνειδητοποιήσαντες τόσον τὸν προορισμὸν, δι' ὃν ἐκτίσθησαν τὰ Μετόχια ταῦτα, τὰ καὶ ξενῶνες κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν καλούμενα, ὅσον καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἀνέλαβον περιβληθέντες τὸ βαρὺ τῆς μετανοίας τῶν Σχῆμα ἐν τῷ Ἱερῷ Σκηνώματι, εἰς ὃ ἐτάχθησαν νὰ ἀσκητίσωσι τὸν βίον αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη γενικὴ δρασὶς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γρηγορίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν 1903-1909 καὶ μετέπειτα ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών της πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς μας ἀγῶνας. Λιότι καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια Μονὴ ἐνίσχυσε τὸν τότε διεξαγόμενον ἀγῶνα διὰ χρηματικῆς προσφορᾶς 300 ἢ 500 λιρῶν, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη μου ὡς πρὸς τὸ ποσόν, αἵτινες κατετέθησαν εἰς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ Διεύθυνσιν τοῦ Ἐθνικοῦ μας ἀγῶνος, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ νῦν ἀπόστρατος Στρατηγὸς Κάκαβος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τότε «Ζώης».

Ἐν τῇ ὅλῃ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ὑποπράκτορες εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς Χαλκιδικῆς. Τούτους ὑπεδείκνυν ἐν ἀείμνητος Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος ὅστις ἦτο ὁ γενικὸς Δν)τῆς τῆς ὅλης ἐν Χαλκιδικῇ κινήσεως καὶ τοῦ ὁποίου ἡ πατριωτικὴ δρασὶς ἐγένετο γνωστὴ ἀπανταχοῦ.

Ἐπίσης διατηρούσαμε καὶ ἐμμίσθους ὀπλίτας, οἵτινες ἦσαν ἐκτελεστικά ὄργανα τῶν ὀδηγιῶν τοῦ Κέντρου.

Κατὰ τὰς χειμερινὰς περιόδους μαζί μὲ τὰ παραχειμαζόντα ποίμνια κατήρχοντο καὶ ἄτομα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν πατρίδα των ἦσαν κομιτατζήδες. Τούτους οἱ ὀπλίται μας ἐξεκαθίριζον, συμφώνως πρὸς τὰς ὀδηγίας καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ Κέντρου. Πολλὰ τοιαῦτα καθάρματα ἐξετελέσθησαν εἰς τὴν περιφέρειαν Συκιᾶς κατὰ τὸν χειμερινὸν παραχειμασμόν τῶν ποιμνίων των.

Οἱ ὀπλαρχηγοί, οἵτινες εἰργάσθησαν ἐν Χαλκιδικῇ εἶναι οἱ ἑξῆς:

Τὸ πρῶτον ἀπεβιβάσθη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Ὀρμυλίας εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον μετόχιον τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννης Κουρπένης (Κοσμόπουλος). Ἐκεῖθεν τὸν παρέλαβον ἐγὼ καὶ τὸν ἔφερα μὲ ὄλον τὸ Σῶμα του εἰς Ἅγιον Νικόλαον, διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν ὀδηγιῶν τοῦ Κέντρου, αἵτινες εἶχον σταλῆ εἰς ἡμᾶς.

Μετὰ τοῦτον, ὅστις ἔμεινε ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἦλθεν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἀριστείδης Βάλτσας (Ἀριστόβουλος Κόης). Ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἦτο ἀπαράμιλλος. Ἡ δρᾶσις καὶ ἐν γένει αἱ πράξεις του καὶ δικαιοῦται καὶ λογικαὶ καὶ ἀποδοτικαὶ ἦσαν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὄλαι αἱ Κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς εἶχον ὀργανωθῆ περίξ τοῦ Μητροπολίτου Εἰρηναίου καὶ οὐδεμία πρᾶξις ἐγένετο ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Μητροπόλεως. Ἰδρῦθησαν δὲ καὶ τοπικὰ Δικαστήρια ἀπὸ ἐντίμους πολίτας, τὰ ὁποῖα ἐξεδίκαζον ὅλας τὰς μεταξὺ τῶν κατοίκων διαφορὰς, χωρὶς τὴν ἀνάμειξιν τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν.

Διάδοχος τούτου ὑπῆρξεν ὁ Βασίλειος Παπακώστας, ὅστις ἀκολοθῆσας τὸ γράμμα τῆς ὀργανώσεως τοῦ προκατόχου παρήγαγεν ἐργασίαν καλύτεραν καὶ γονιμωτέραν, διότι ἔμεινε περισσότερον χρονικὸν διάστημα.

Μετὰ τὸν Βασίλειον Παπακώσταν ὀπλαρχηγὸς ἐν Χαλκιδικῇ διετέλεσεν ὁ Γεώργιος Γαλανόπουλος, ὅστις ἐπίσης εὐδοκίμως διώκησε τὸν ὄλον ἀγῶνα.

Καὶ τελικῶς μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος τὰ ἐν Χαλκιδικῇ Σώματα διηύθυνε ὁ κ. Ἡρακλῆς Πατίκας ἐκ Βασιλικῶν Χαλκιδικῆς, ἄλλοτε διδάσκαλος καὶ τελευταίως μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ὁ κ. Μινόπουλος.

Ἄπασα ἡ ἐν γένει δρᾶσις τῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων ἐν Χαλκιδικῇ ὑπῆρξεν πολὺ ὠφέλιμος, διότι ἀφ' ἐνὸς διετήρησεν ἀπρόσβλητον τὴν Χαλκιδικὴν ἀπὸ τὰς Κομιτατζηδικὰς Ὀρδὰς, αἵτινες εἶχον ἐξαπλώσει τὰ δίκτυα τῶν ἐνεργειῶν των καὶ δράσεων μέχρι Σέδες ἐν Χαλκιδικῇ μὲ τὰσιν ἐπεκτατικὴν καὶ περαιτέρω, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἐξεκαθάρισε τὴν Κοινωνίαν τῆς Χαλκιδικῆς ἀπὸ ὅλα τὰ προδοτικὰ καὶ κακοποιὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα πρότερον ὠργίαζον εἰς βᾶρος τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου.

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΖΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Α'. ΩΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ «ἐπίσημος» ἱστορία τοῦ Ἔθνους μας (καὶ μὲ τὴν λέξι: «ἐπίσημος» ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ διδάσκεται στὰ σχολεῖα μας) μὴ καὶ μόνη «ἐξέγερσιν τῆς Χαλκιδικῆς» σημειώνει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, τοῦ 1821. Καὶ αὐτὴν, ἕως πρὸ ὀλίγων χρόνων, μὲ μὴ καὶ μόνη γραμμὴ, ἔτσι πάνω-κάτω: «Ἐξέγερσίς τις ἐσημειώθη καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσονήσον, κατισταλεῖσα ταχέως». Ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα ἐντελὸς ἀσήμαντο καὶ ἀναίμακτο ἐπεισόδιο τοῦ ὅλου τότε ἀγῶνος μας.

Καὶ τὰ ἐλληνόπουλα τῆς Χαλκιδικῆς - ὅπως δὲ καὶ τὰ Μακεδονόπουλα γενικώτερα - μαθαίναμε, μὲ κάθε λεπτομέρεια, τί καλὸ καὶ τί κακὸ εἶχε γίνεῖ σ' ἄλλα μέρη, τῆς μεγάλης μας Πατρίδος - ἀπὸ τοὺς ἔρωτας τοῦ Διὸς καὶ τὶς ἀπιστίες τῆς Ἀφροδίτης ἕως τὰ τρανὰ καὶ τὰ μικρὰ τῶν νεωτέρων χρόνων - ὀλίγα ὅμως, πολὺ ὀλίγα, γιὰ τὰ πράγματα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἑλληνικοῦ τμήματος ποὺ λέγεται Μακεδονία καὶ πολὺ λιγώτερα γιὰ τὸν ἰδιαιτερόν αὐτὸν τόπον, ὅπου βρῖσκονται τὰ κόκκαλα τῶν πατεράδων μας καὶ ὅπου γεννηθήκαμε καὶ ζοῦμε

Γιὰ τὰ ἀρχαῖα χρόνια δὲν ἤξεύραμε, παρὰ τοῦτα σχεδὸν μονάχα: «Ὅτι δηλαδὴ «Εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ὑπῆρχον κάποτε καὶ πόλεις πολλαὶ ἑλληνικαί, αἱ ὁποῖαι κατεστράφησαν ἀπὸ τὸν Φίλιππον τὸν Μακεδόνα» Γιὰ τὰ νεώτερα δὲ χρόνια (ἀπὸ τὸν Φίλιππον ἕως τὰ χρόνια αὐτὰ εἶχαμε καὶ ἔχουμε πλήρη ἄγνοια) οἱ περισσότεροὶ δὲν ἠμπορέσαμε νὰ μάθουμε, παρὰ, ὅ,τι θολὸ καὶ χρονικὰ ἀκαθόριστο λένε αἱ μεταξὺ μας παραδόσεις καὶ τὰ τρυγοῦδια μας. Πάνω κάτω τοῦτα μονάχα: Ὅτι «Σὲ κάποια ἐποχὴ ποὺ λέγονταν «Εἰκοσιένα», ξεσηκώθηκαν οἱ παπποῦδες μας καὶ γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἔκαψαν τὰ χωριά μας, ἔσφαξαν ἀμέτρητους καὶ πῆραν πολλὰ καὶ πολλοὺς σκλάβους στὴν Μπαρμπαριά», ὅτι: «Σὲ κάποιαν ἄλλη πάλι ἐποχὴ, ποὺ λέγονταν: «Τοῦ Τσιάμη ὁ καιρὸς», κάτι ξανάγινε στὸν τόπον μας καὶ ξανασφάχτηκαν κάμποσοι πάλι ἀπὸ τοὺς τούρκους», . . . καὶ κάτι ἄλλα ἀκόμα μπερδεμένα, γιὰ κάποιον Κατσώνη, κάποιον Γιάννη Σταθᾶ, Μπουκουβάλα, Κλέφτες, ἀρβανίτες ποὺ ἦρθαν στὸν Πολύγυρο, μαῦρα κα-

ράβια στην Κασσάνδρα κλπ., πού ἀκούμε στὰ τραγούδια μας. Ἔτσι, ὅπως στὰ παραμύθια: «Μιά φορά κι ἕναν καιρό . . .». Αὐτὰ καὶ τίποτε παραπέρα γιὰ τὸ τί, πῶς, γιατί καὶ πότε

Οἱ παραέξω ἀπὸ ἡμᾶς; Ἔ! Κάτι ἔχουν ἀκούσει κι αὐτοὶ γιὰ τὸν τόπο μας! Καὶ πάντως ξέρουν ὅτι κάπου στὴν Ἑλλάδα καὶ κοντὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος βρίσκεται κάποιο μέρος πού λέγεται Χαλκιδικὴ καὶ Κασσάνδρα

Ποῖς ὅμως φταίει περισσότερο γιὰ τὸν παραγκωνισμό μας καὶ τὴν ἀγνοία αὐτῆ τῶν ἄλλων καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων; Ἐκεῖνοι πού μᾶς ἀγνόησαν ἢ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι;

Β' ΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ 1880 ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ

1. Ὀλίγα γιὰ τὰ πρὶν.

Ὅπως εἶπα, ἡ «ἐπίσημος» ἱστορία μας μιὰ καὶ μόνη «ἐξεγερσὶν τῆς Χαλκιδικῆς» σημειώνει στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Λί «ἐξεγέρσεις» ὅμως τῆς χερσονήσου μας δὲν ἦταν μιὰ καὶ δυό, πρὸ καὶ μετὰ τὸ 1821. Ἦταν πολλές. Μπορεῖ μάλιστα νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι τότε ὁ τόπος μας βρίσκονταν συνεχῶς «ἐν ἐξεγέρσει», γιατί ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ συνωμοτῆ, νὰ ὀπλιζέται καὶ νὰ διοχετεύῃ ὅπλα σ' ἄλλα μέρη, νὰ ἔχη κλέφτες στὰ βουνά του καὶ οἱ κάτοικοί του φανερά νὰ στασιάζουν ἔνοπλα ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ. Μὲ λίγα λόγια ἡ Χαλκιδικὴ ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς «στασιώδεις κοινότητες», ὅπως ἔλεγαν στὴ γλῶσσα τους οἱ Τούρκοι τὶς τέτοιου εἶδους ἐπαρχίες, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες εἶχαν κατατάξει καὶ τὴν χερσονήσὸς μας . . .

Γιατὶ καὶ πῶς οἱ Χαλκιδικιώτες ἀπέκτησαν καὶ διατήρησαν αὐτὸ τὸ ἀνήσυχο καὶ μαχητικὸ πνεῦμα, νὰ εἶναι «τραχεῖς καὶ πολεμικοί», ὅπως τοὺς λέει ὁ γάλλος Πουκεβίλλ, εἶναι ἄλλο θέμα, πού ὁ χῶρος ἐδῶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐξετασθῇ.

Παραλείπω τὸ 21 καὶ τὸ 54 (τοῦ «Τσιάμη τὸν καιρὸ»), γιατί γι' αὐτὲς τὶς δυὸ ἐξεγέρσεις κάτι ἔχει γραφῆ καὶ σημειῶνω μερικὰ γιὰ τὰ προ-
τύτερα.

Δὲν βρέθηκαν ἔως τώρα στοιχεῖα εἰδικὰ γιὰ τὸν τόπο μας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ ὅσα γενικώτερα ὅμως ἔχουν γραφῆ καὶ ἀπὸ συσχετιστῆ τους μὲ κάποια σημείωση, πού, ὅπως ἔγραψεν ὁ Σμυρνάκης, ὑπάρχει σὲ κάποιο «Σλαβικὸ Τετραευάγγελο» (πού βρίσκεται, λέγει στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Παύλου), ὅπου γράφεται ὅτι: «Τὸ ἔτος 1575, ὅποτε Πατριάρχης Κων/πόλεως ἦτο ὁ Ἱερεμίας καὶ ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ ὁ Ἀκάκιος, ἦρθε στὸ Ἅγιον Ὄρος τούρκος ἀγᾶς καὶ κρέμασε πολλούς», δγαίνει τὸ συμπέρασμα

δτι ἡ Χαλκιδικὴ πῆρε μέρος καὶ στὴν πρώτη ἐκείνη ἐπανάστασι τοῦ 1574, μὲ τὸ πολὺ καὶ τότε θλιβερὸ τέλος της.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ πρόωρη καὶ ἀδιοργάνωτη ἐκείνη ἐπανάστασις, ποὺ ἔγινεν ὕστερα ἀπὸ τὴν περιφημὴ ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου καὶ τὴν καταστροφὴν ἐκεῖ τῆς τουρκικῆς ἀρμάδας καὶ ποὺ πρῶτος εἶχε κηρύξει ὁ ἐπίσκοπος Ἐπιδαύρου Μακάριος, γρήγορα εἶχε ξαπλωθῆ στὴν Πελοπόννησο, Στερ. Ἑλλάδα, Νησιὰ καὶ Μακεδονία. Δυστυχῶς ὅμως καταπνίγηκε στὸ αἶμα. Ἔστοίχισε περὶ τὶς 50.000 σκοτωμένους, χωριστὰ τοὺς ὄσους ἐξανδραποδίσθησαν. Καί, ὅπως σημειώνει ὁ Σμυρνάκης, ἀπὸ τὶς 50 χιλιάδες σκοτωμένους οἱ 30.000 ἦταν Νησιῶτες καὶ Μακεδόνες, κἀκηκαν δὲ τότε ζωντανοὶ καὶ δύο Μητροπολίται, ὁ Πατρῶν καὶ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης.

Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὕστερα μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν σημείωσι τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ἀνέφερα, ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες τότε ἐπαναστάτες ἦταν Χαλκιδικιωῆτες. Γιατὶ καὶ φυσικὸ ἦταν νὰ ἀπλωθῆ ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Ἐπίδουρο καὶ τὰ νησιὰ στὴ Χαλκιδικὴ πρῶτα

Ἐνεργὸ μέρος πῆραν οἱ Χαλκιδικιωῆτες καὶ στὰ γεγονότα τοῦ 1770, τὰ λεγόμενα: «Ὁρλωφικά». Δὲν ἔχουμε εἰδήσεις, ἀν ἡ χερσόνησός μας ξεσηκώθηκε καὶ τότε φανερά. Ἄπὸ ὅσα ὅμως γενικὰ ἔχουν γραφῆ γιὰ τὴν περίοδο ἐκείνη καὶ τὶς παραδόσεις ποὺ ἔχουμε, βέβαιον ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ, ὅτι ἀπὸ τὸ 1770 ἕως τὸ 1774 καὶ ἀπὸ τὸ 1787 πάλι ἕως τὸ 1807 καὶ πέρα ἀκόμα ἡ Χαλκιδικὴ βρισκόνταν σὲ διαρκῆ ἐξέγερσι. Κάμποσα μάλιστα χρόνια καὶ ἰδίως τὰ παράλια της, μαζί μὲ τὶς Βόρειες Σποράδες καὶ τὰ ἄλλα Νησιὰ, ἦταν ἐντελῶς ἐλεύθερη.

Κατὰ τὸν Ρωσο-Τουρκικὸ πόλεμον τοῦ 1768-1774 βρισκόνταν ἐξόριστος στὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ πρῶτος Πατριάρχης Κων/πόλεως Σεραφεῖμ Β'. Ὁ Πατριάρχης αὐτὸς ἔνα σχεδὸν χρόνον μετὰ τὴν ἀφίξι τῶν Ρωσικοῦ στόλου στὸ Αἰγαῖο, φεύγει μὲ μερικοὺς ὀπαδούς του ἀπὸ τὸν Ἄθωνα, κατορθώνει νὰ συναντήσῃ τοὺς ἀδελφούς Ὁρλωφ στὴν ναυαρχίδα τους, ἀνάμεσα Πάρο καὶ Νάξο, συνεννοεῖται μαζί τους καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐκδίδει ἐγκύκλιον, παρακινώντας τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν. Στέλνει χιλιάδες ἀντίτυπα τῆς ἐγκυκλίου καὶ στὴ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ προκαλεῖ συναγεμιά. Καί, παρ' ὅλη τὴν ἀντίδρασι τοῦ Πατριάρχου Θεοδοσίου καὶ τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἄθωνα - ποὺ ἐξέδωκαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν ἐπίσημη ἀποκήρυξι τοῦ Σεραφεῖμ Β' καὶ τοῦ κινήματος, συμβουλεύοντας τοὺς χριστιανούς νὰ μείνουν ἡσυχοὶ - πολλοὶ Χαλκιδικιωῆτες καὶ Ἄγιορειτες ἀκόμα, φεύγουν πρὸς τὴ Σκίαθον, Σκόπελον κλπ. καὶ ἐνώνονται μὲ τοὺς ἐκεῖ ἐπαναστάτες

Πολλοί κατατάσσονται τότε και ύστερότερα, πού πολεμοῦσε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς Ρώσους, στὸ στόλο τοῦ Κατσώνη¹. Στὸ δεύτερο τότε Ρωσο-Τουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1787—1807 συνεργάζονται μὲ τὸν διάδοχο τῶν Ὁρλώφ Ρῶσο ναύαρχο Σινιάβιν. . . Ὄταν ὁ Γιάννης Σταθάς, μὲ τοὺς κατόπιν ἥρωας τοῦ 21, Θ. Κολοκοτρώνη, Ἄνδρ. Μιαούλη, ἀκόμα τὸν ἀτρόμητο Νικοτσάρα κλπ. συγκεντρώθηκαν στὴν Σκιάθου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα, προσωρινὰ τότε μόνο κατὰ θάλασσαν, ἐξοπλίζοντας 70 μικρὰ καταδρομικὰ καράβια, βάρφοντας σκαριά καὶ πανιὰ μαῦρα, σὰν σύμβολο τῆς ἀποφάσεώς τους νὰ πολεμήσουν μέχρι θανάτου, καὶ ὕψωσαν, γιὰ πρώτη τότε φορὰ, ἀντὶ τῆς ρωσικῆς τὴν γαλανόλευκη, οἱ Χαλκιδικιώτες σκαρώνουν, ἐξοπλίζουν, καὶ ἐπανδρῶνουν δέκα καράβια. . .². Μὰ εἶναι πολλὰ ἀκόμα πού μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς γιὰ τὰ τότε.

2. Τὰ γύρω ἀπὸ τὸ 1880 γεγονότα.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΚΑΡΠΟΛΑ ¹ «ΠΩΣ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΑΡΕΜΕΙΝΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ» ²

Τὴν ὑπογραφήν «τῆς συνθήκης τοῦ Ἄγ. Στεφάνου»⁴ οἱ Μακεδόνες δὲν ἤκουσαν μὲ τὴν παθητικὴν μακαριότητα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ζῶην καὶ δρᾶσιν. Ἄπ' ἐναντίας ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Μακεδονίας αἱ μᾶζαι συνεταράχθησαν. Ὁ τύπος πρῶτος ὕψωσε σθεναρὰν τὴν φωνὴν κατὰ τῶν ἀδίκων ἀποφάσεων τῆς χριστιανικῆς Ρωσσίας. «Μακεδόνες γρηγορεῖτε», ἦτο τὸ σύνθημα. «Δὲν θὰ παραδοθῶμεν εἰς τοὺς

¹ Ὁ Κατσώνης συχνὰ προσορμιζόνταν τότε στὰ ἐλεύθερα προσωρινὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἐπισιτίζονταν καὶ στρατολογοῦσε ἐθελοντάς. Συχνότερα δέ, ὅπως φαίνεται, πρὸς τὰ παράλια τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος, γιὰ εὐνοήτους λόγους. Στὴν Ἱερισσοῦ ὑπάρχει παράδοσις, ὅτι ὁ Κατσώνης ἐχάρισε στὴν Κοινότητα καὶ ἓνα κανόνι γιὰ τὴν ἀμυνὰ τῆς κατὰ τῶν πειρατῶν. Καὶ ἔχω ἀκούσει ἀπὸ παλαιότερους μου, ὅτι τὸ κανόνι ἐκεῖνο ἐφυλάγονταν, ὡσὰν κειμήλιο, ἕως τὰ χρόνια τους, κρυμμένο στὸ σχολεῖο τῆς Κοινότητος.

² Τὰ «μαῦρα» ἐκεῖνα καράβια, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γιάννη Σταθά, ἦταν διαιρεμένα σὲ 7 μοῖρες ἀπὸ 10 ἢ καθεμιά μοῖρα, πού εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ μέρους ἀρχηγοῦ τῆς ἢ τοῦ τόπου πού συνεισέφερε γιὰ τὴ ναυπήγησί τους, τὸν ἐξοπλισμὸ τους καὶ τὴν ἐπἀνδρῶσή τους. Καὶ ἡ μὰ ἀπὸ τίς μοῖρες ἐκεῖνες λέγονταν: «Κασσάνδρα» (= Χαλκιδική).

³ «Πῶς ἡ Μακεδονία παρέμεινεν Ἑλληνική—Ἱστορ. Σελίδες» τόμ. Α' σελ. 92 - 236.

⁴ Ὁ Συγγραφεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Σοφ. Γκαρμπολά, ἐκδότου τῆς τότε ἐφημερίδος «Φάρος» καὶ στενοῦ συνεργάτου τοῦ τότε προξένου Βατικιῶτη καὶ τοῦ Μητροπολίτου.

⁵ Διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ρῶσοι ἠθέλησαν νὰ δημιουργήσουν τὴν «Μεγάλην Βουλγαρίαν».

Βουλγάρους, ἀλλὰ θὰ σφαγῶμεν μέχρις ἑνός». Οἱ μαθηταί, μαθήτριά, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἔψαλλον εἰς τὰς ὁδοὺς τὸ Μακεδονικὸν ἔμβατήριον: «Τοῦ βουλγαρισμοῦ ἢ ψώρα. . .» Αἱ ἀνακλαδωθεῖσαι ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον εἰς ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν εἰδήσεις περὶ ἀπωλείας πατρίων ἑδαφῶν, διὰ τῆς παραχωρήσεως αὐτῶν εἰς τοὺς βουλγάρους, ἐξῆψαν τὸν φανατισμὸν καὶ τὸ πατριωτικὸν αἰσθημα τῶν Μακεδόνων. Χιλιάδες πολιτῶν, οἰστροηλατουμένων ἀπὸ τὴν ἱερὰν ιδέαν, ὅπως μὴ παραδώσωσιν οὔτε σπιθαμὴν γῆς Μακεδονικῆς εἰς τοὺς βουλγάρους, περιεκύκλουν τὰ ἑλληνικὰ προξενεῖα καὶ ὅπου δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα τὰς ἱερὰς Μητροπόλεις. Τὸ ἐνταῦθα προξενεῖον διένειμεν ὅπλα εἰς τοὺς ἐμπειροτέρους Ἑλληνας, ὁ δὲ τότε πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Κ. Βατικιώτης ἀπέστειλε πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ εἰς τὴν Χαλκιδικήν, Νάουσαν, Κύτρος, Γενιτσᾶ κλπ. εἰδοποιήσας τοὺς προκρίτους καὶ προεστοὺς τῶν χωρίων, ὅτι ὑπέστη ἡ στιγμή διὰ μίαν κοινὴν δρᾶσιν. Οἱ ἀπεσταλμένοι περατώσαντες τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐπανήλθον εἰς Θεσ/νίκην δηλώσαντες τῷ προξένῳ ὅτι πάντες οἱ «πατριῶται» ἦσαν ἕτοιμοι νὰ θυσιάσωσι καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματος αὐτῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ ἀφ' ἑτέρου, ἐκάλεσεν εἰς μυστικὰς συνεδριάς τοὺς κυριωτέρους καὶ ἐπισημοτέρους παράγοντας τοῦ τόπου. Ἐκ τῶν πρώτων προσήλθον εἰς τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν οἱ Ἀλφρέδος Ἀββότ, Νικ. Μπίτσος, Γ. Ἰωάννοβιτς, Ι. Μουσοῦρης, Σωτ. Παπαγεωργίου, Γ. Χαρίσης, Τιμ. Μαυρουδῆς, Ι. Αὐγερινός, Σοφ. Γκαρμπολᾶς, Μιχ. Παπαδόπουλος, Δημοσθ. Ἀγγελάκης, Ι. Λαζαρίδης, Σβορῶνος, Παν. Καλλιδόπουλος, Θεμ. Λεβούνης, Γ. Ἀλεξάνδρου, Ν. Ρογκότης¹. . . Αἱ δύο ἐπιτροπαὶ κατέγιναν εἰς τὴν σύνταξιν καταλόγων τοῦ τί ἡδύνατο ἕκαστος νὰ συνεισφέρει εἰς τὸν ἀγῶνα, κατὰ τάξεις καὶ ἐπαγγέλματα καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀγγελιοφόρων καὶ ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς διαφόρους μεμνημένους ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης μετὰ τοῦ Πρωτοσυγγέλου ἔγραψεν ἐμπιστευτικὰς ἐπιστολάς καὶ ἀπηύθυνεν αὐτάς εἰς τοὺς ἱκανωτέρους ἱεράρχας τῆς Μακεδονίας.

Οὕτω ἀπεστάλησαν τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐσπέραν ταυτόσημοι ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἅγιον Κύτρον Νικόλαον, εἰς τὸν Ἱερισσοῦ Θεόκλητον, τὸν Κασσανδρείας Κωνστάντιον. . . Ὡσαύτως ἡ ἐπιτροπὴ ἀπηύθυνεν ἐπιστολάς πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ εἰς τοὺς πλουάρχους Ἰωάννην Κορωναιῶν, Κουμπῆν καὶ Στράφτην εἰς Χαλκιδικήν.

Τὴν ἐπομένην προσήλθον εἰς τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν πρὸς σύσκεψιν οἱ Τσελεμπῆ Κωστάκης Μεγαβούλης, Ἀθ. Χαϊδευτός, Χρ. Ρήγας, Β. Πα-

¹ Ἀπὸ τοὺς ἐδῶ σημειουμένους οἱ 7 - 8 κατάγονταν ἀπὸ τὴν Χαλκιδικήν.

πάξογλους, Στέφ. Τάττης, Ἄθ. Βλιάτης, (σημειοῦνται ὀνόματα καὶ πολλῶν ἄλλων κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ πάλιν κατήγοντο ἀπὸ τὴν Χαλκιδικήν)

Ἐκ τῶν κοτζιάμπασης τοῦ χωρίου *Χορτιάτη* Χρηστος Κυπαρίσσης καὶ οἱ ἕκ τῶν προκρίτων τοῦ Ἄσβεστοχωρίου Γ. Γιαννάκης, Χρ. Ρώμπης, Δημ. Χ. Ἀστερίου, Ἄν. Οἰκονομίδης, Κων. Γκέλης, Δημ. Πολυζόπουλος καὶ Ἄστ. Πολυζόπουλος. . . . Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην συνεδρίασιν εἶχον ληφθῆ διάφοροι ἀποφάσεις καὶ πάντες συνεισέφερον σημαντικὰ ποσά. Τὴν ἐπομένην ὁ ἅγιος Θεοσ/νίκης Ἰωακείμ μετέβη εἰς Ἄγιον Ὄρος διὰ Χαλκιδικῆς. Διελθὼν διὰ Βάλτας συνεννοήθη μετὰ τῶν προυχόντων Ἄργ. Παρθύρα, Ἀποστ. Ἀστερίου, Ἰω. Οἰκονόμου, Γ. Τριανταφύλλου καὶ Γ. Νικολάου, τὸν ἐκ Καλάνδρας Β. Δ. Χρυσάφην καὶ τοὺς ἐκ Καποχώρας τῆς Κασσάνδρας Ρήγαν Κων/ντίνου, Γ. Νικολάου, Στέργ. Αὐγέριον (Αὐγερινόν), Βασ. Ἰωάννου καὶ τοὺς ἐκ Παλιούρας Δ. Μιχαήλ, Ἄντ. Δημητρίου, Δ. Γεωργίου, Ἄθαν. Εὐαγγέλου καὶ Κων. Ἀναγνώστου, μουχτάρην.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωακείμ ἐξ Ἄγιου Ὄρους οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς συνῆλθον εἰς μυστικὰς συνεδριάσεις. Οὕτω εἰς Ρεβενίκια συνῆλθον οἱ ἐκ τῶν προκρίτων Γεώργ. Βασιλικοῦ, Κων. Ἐμμανουήλ, μουχτάρης, Ἰω. Δημητρίου, Γεώργ. Τσιπινιάς, Γεώργ. Γιουρούκης, Δημ. Παπαμόσχου, Ἄγγ. Πανταζῆς, Γ. Δημητρίου, Στ. Ἰωάννου, Δημ. Χαϊδευτοῦ, Νικ. Γεωργίου καὶ Δημ. Παπαδόπουλος διευθυντῆς τῆς αὐτόθι ἑλληνικῆς σχολῆς. Ἐν Πολυγύρῳ ὁ Ἄναστ. Παπαναστασίου, ἱατρὸς, Ἄθαν. Λασπόπουλος, διδάσκαλος, Ἰω. Μακρόπουλος, Νικ. Χατζηναγνώστης Συκιώτης, Ἰωάν. Παλαμῆδης, Νικ. Μαυρονιώτης (Μαυροβουνιώτης;) καὶ Σταμάτης Κατρῆς ἱατρὸς. Εἰς Διαριγκόβην ὁ Ἰωάννης Μαρίνος (ἀπὸ τὴν Ἰερισσόν), Ἡλ. Ἀλεξάκης, Ἰ. Δημητρίου, Ἰ. Κότσιανος (Κοτσιάνης), Δ. Γεωργίου, Χρ. Παπαδιονυσίου, Γ. Ἰατροῦ, Ν. Ἰωάννου, Ἀλέξ. Ἰωαννίδης, Ἰ. Παπαγεωργίου, Χ. Ἰωάννου καὶ Ἰ. Προίκας. Εἰς Κασσανδρινόν οἱ Ἄ Γιαννάκης, Π. Στεφανῆς, Μιχ. Ἰ. Μουχτάρης, καὶ Δ. Μαργαρίτης. Ἐν Φούρκα Ἄ. Τσαούσης, Κ. Ἀθανασίου, Μ. Νικολάου, Ἄν. Ἰ. Παιονίδης καὶ Τρ. Νικολάου. Εἰς Ἄθυσον οἱ Ἄ. Ἰωάννου, Νικολ. Παπατριανταφύλλου, Ἰ. Χρήστου, Σ. Ἀναγνώστου, Κων. Ἰωάννου, Δημ. Ἰωάννου, Γρ. Παναγιώτου, Γεώργ. Ἀργυρίου, Ἄλ. Ἀθανασίου, Π. Ἀθανασίου, Ἰ. Δημητρίου, Ρ. Δημητρίου, Χρ. Μανώλη, Δημ. Γιάννη, Τρ. Γεωργίου, Ἄλ. Γεωργίου Γ. Πανταζῆς, καὶ Ἰ. Στεριανοῦ. Εἰς Βάλταν οἱ Ρήγας Παπᾶ, Γ. Τριανταφύλλου, Ἰ. Χριστοδοῦλου, Ἄλ. Νικολάου, Δημ. Νικολάου, Νικ. Νικολάου, Κ. Τριανταφύλλου, Ἄ. Τριανταφύλλου, Γ. Ἀθανασίου, Ν. Ἀθανασίου, Εὐ. Χριστοδοῦλου, Γ. Πετροῦδης, Δ. Γεωργίου, Ἄ. Θωμᾶ, Ἄ. Γιαννάκης, Δ. Σπύρου, Κ. Γεωργίου,

Γ. Γεωργίου, Κ. Μηλέτης, Σ. Δήμου, Ζαφ. Ἀθανασίου, Ν. Δημητρίου, Ἀλ. Φωτίου, Γ. καὶ Ν. Ἀντωνίου, Κ. καὶ Σ. Ἐμμανουήλ, Χρ. καὶ Δ. Ἰωάννου, Ἀ. Ζῆκος, Ἀρ. Παναγιώτου, Ν. Σαλαμίτης, Στ. Παπασταύρου καὶ Κων. Κυριακίδης, ἱατρός. Ἐν Βαρβάρα Ἰω. Οἰκονόμου, Ἰω. Πετάρης καὶ Δ. Ἀθανασιάδης. Ἐν Δειβαδίοις ὁ ἱατρός Ἀθ. Ἀστερίου, Ἰ. Παιονίδης, ἱατρός, Ἀστ. Καραθανασιάδης καὶ ὁ ἐκ Ραβινῶν Νανάκος. Εἰς Σεποντίκια ὁ Βάνος Παπαγεωργίου καὶ Μιχαὴλ Χρήστου. Εἰς τὸ ὄρεινὸν Βάβδον οἱ ἐγγώριοι Ἀργ. Ἀλεξίου, Ἰατρόπουλος, Γ. Γιαννάκη, Ἰ. Κωνσταντίνου, Βασιλικὸς Μυλωνᾶς, Δημ. Δαλαθέρας, μουχτάρης, Ἰω. Ζαχαρίας, Ἰ. Γεωργίου, Χριστόδ. Οἰκονόμου, Πέτρ. Διόλιου καὶ ὁ ἱερεὺς τῆς κωμοπόλεως. Ἐπίσης εἶχον εἰδοποιηθῆ ἀρμοδίως οἱ κάτοικοι *Καπουτζήδων* Δημ. Καρτάλης, Βασ. Θεοδώρου, Σπυρ. Καρτάλης, Ἀθ. Παναγιωτίδης, διδάσκαλος, ὁ ἱερεὺς Παπαϊωάννης, Ἰω. Μπενεβᾶς καὶ Μαλιαγκούδης καὶ οἱ ἐν Λαγκαδᾶ Γρόλιος, Ν. Βενέτης, Τριαντ. Σωτηρίου, Ἀστ. Νικολάου, Δημ. Κωνσταντίνου, ἐκ τῶν ἐφόρων τῆς κωμοπόλεως, Δημ. Ἀστεριάδης, διδάσκαλος τοῦ χωρίου Ἀϊβάτιον καὶ Βασ. Παπαδόπουλος ἐκ τοῦ χωρίου Λαϊνᾶ.

«Τὰ ληφθέντα μέτρα καὶ ὁ στρατιωτικὸς νόμος»

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Χαλκιδικῆς, εἴτε ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀκριτομυθίας, εἴτε ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Μητροπολίτου, δὲν ἐξεργάγη τότε (τὸ 1878), διότι οἱ τοῦρκοι, λαβόντες ὑπονοίας ἐκ τούτου ἢ καὶ ἀσφαλεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς σχεδιαζομένης ἐξεγέρσεως, ἀπέστειλαν ἰσχυρὰν δύναμιν στρατοῦ, ἣτις κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν χερσόνησον. Τὰ στρατεύματα ταῦτα, ἀφιχθέντα ἐν Θεσ/νίκη ἐκ Συρίας, ἐπρόκειτο ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὸ μέτωπον, *παρέμειναν δὲ ἐν Χαλκιδικῇ ἐπὶ τρεῖς μῆνας*. Ἐκτὸς τῶν μέτρων τούτων ἀπεστάλη ὅπως περιπολῆ ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Χαλκιδικῆς καὶ Κασσάνδρας ἡ τουρκικὴ κορβέττα «Ἀδριανούπολις», εἶχε διαταχθῆ δὲ αὐστηρὰ ἔρυνα τῶν πλοίων πρὸς πρόληψιν εἰσαγωγῆς πυρίτιδος, ὀπλων καὶ πολεμοφοδίων. Μετὰ τὰ μέτρα ταῦτα ἀμέσως ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος, ἐξεδόθη δὲ τότε ἡ ἐπομένη πρὸς τὸν λαὸν προκήρυξις:

«Ἐπειδὴ τῇ προτροπῇ καὶ εἰσηγήσει ἐχθρῶν καὶ κακοβούλων, παρετηρήθησαν ἐντὸς τῆς νομαρχίας σημεῖα τινα διαταράξεως τῶν καθεστώτων, δυνάμενα νὰ συνεπαγάγωσιν ἐπανάστασιν, ὃ μὴ γένοιτο, ἐκηρύχθη τὸ γε νῦν αὐτοκρατορικῶ διατάγματι ὁ στρατιωτικὸς νόμος εἰς τὸν κατᾶν τῆς Κασσάνδρας μετὰ τῶν ναχιέδων αὐτῆς, εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἰς τὸν κατᾶν τῆς Καβάλλας μετὰ τοῦ Σαρῆ Σαμπάν καὶ τοῦ Καρᾶ Ἀγάτς, εἰς τὸν ναχιγιέν Πραβίστας μεθ' ὄλων τῶν παραρτημάτων αὐτῆς, εἰς τὸν κατᾶν Βερροίας μετὰ τοῦ ναχιγιέ τῆς Ναούσσης, συμπεριλαμ-

βανομένων καὶ τῶν ὄρεων τοῦ Ὀλύμπου, εἰς τὸν καζᾶν Θεσ/νίκης, εἰς τοὺς καζάδες τῶν Βοδενῶν, τῶν Γιαννιτσῶν μετὰ τῶν ναχιέδων αὐτῶν, εἰς τοὺς καζάδες Ἄβρετ Ἰσσάρ καὶ Δοϊράνης, εἰς τοὺς καζάδες Στρωμνίτης, Βελεσσῶν καὶ Τιγκές μετὰ τοῦ ναχιγιέ Μάλες, εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσ/νίκης μετὰ τοῦ ναχιγιέ Αἰκατερίνης, τοῦ Βαρδάρ καὶ τῆς Καλαμαργιάς καὶ ἐν τέλει ἀπὸ τῆς παραλίας τῶν ὄρεων τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Δεδε Ἄγατς, ὁ δὲ στρατιωτικὸς νόμος ἄρχεται ἀπὸ σήμερον, ἡμέραν Παρασκευῆν, 5 Ἰανουαρίου 1878. Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας ταύτης μένουσι προσωρινῶς ἄκυρα τὰ ἄρθρα τοῦ συντάγματος κ.λ.π.

« Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀλύμπου »

Ἦτο ἡ 8η τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου 1878, ἡμέρα Κυριακὴ (μᾶλλον ἡ 7η Ἰανουαρίου) ὅτε ἐξεργράγη ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ὀλύμπου ἡ ἐπανάστασις. Ταύτην εἶχε παρασκευάσει πρὸ πολλοῦ ὁ ἅγιος Κύτρους Νικόλαος, ἔχων ὡς συμβοηθοὺς καὶ διαφόρους καπεταναίους τοῦ Ὀλύμπου, ὡς καὶ τὸν ὁμογενῆ συμπολίτην μας καὶ διερμηνέα τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Νικ. Μπίτσον καὶ ἄλλους. Ἐνταῦθα τῇ ἐκρήξει τοῦ κινήματος πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα κατέλαβον ὀλόκληρον τὴν περιφέρειαν τοῦ Ὀλύμπου, διαπράξαντα πλείστας φρικαλεότητας. Αἱ διάφοροι συμμοριᾶι, αἵτινες εἶχον τὸ κρησφύγετον αὐτῶν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους, ἠναγκάσθησαν πρὸ τοῦ ὄγκου τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς σχεδιασθείσης κυκλώσεως τοῦ Ὀλύμπου, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ἐνδαιτήματα αὐτῶν καὶ νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸν κάμπον τῆς Θεσσαλίας, ληστεύοντες καὶ ἐξεγειροντες τοὺς κατοίκους εἰς ἐπανάστασιν. Ἐξακουστότεροι ἀρχηγοὶ τῶν συμμοριῶν ἦσαν ὁ Καλόγερος, ὁ καπετὰν Νίκος, ὁ τρομερὸς Εὐάγγελος Σπανός, ὁ Ράππος, ὁ Κώστας Πάλας, Τσολάκης, ὁ καπετὰν Χειμῶνας, ὁ Καταραχιᾶς, ὁ Στράτσος, ὁ Νταβέλης, ὁ Ζαρκάδης, ὁ Σπαθοῦλας, ὁ Παπαδῆς, ὁ Τσέλιος, ὁ Κόκκινος, ὁ Σωτήρης, ὁ Μπαλωμένος, ὁ Πήλιος, ὁ Κώτσιος, ὁ Δῆμος Κατζάρας, ὁ Μπρούφας, Ἄθ. Γκανιᾶς, ὁ Λουλούδας, ὁ Γεώργιος Βαβδινός, ὁ Τσιάμης καὶ ἄλλοι. Ἐπίσης ἐκ διαφόρων ἄλλων σημείων τῆς Μακεδονίας εἰσέβαλον εἰς Θεσσαλίαν οἱ ὄπλαρχηγοὶ Νικολαΐδης ἐκ Γενιτσῶν μετὰ ἐξήκοντα ἀνδρῶν, ὁ ἀτρόμητος Κάσσος, ἡγούμενος πολυαριθμοῦ σώματος, καταρτισθέντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Βερροίας καὶ Ναούσης, οἱ Γαρέφης, Βασδέκης, Ἄλεξός, Γίδας, Κατσούδας, Τσέλιος, Τσελιομπίτσαρης, Ἐξαρχος καὶ ἄλλοι, οἵτινες διεδραμάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον¹.

¹ Σημείωσις τοῦ συγγο. Ν. Γκαρμπουλᾶ: Ἐν τῇ Κωνη Βίβλῳ τῆς Ἀγγλίας εἶχε δημοσιευθῆ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Μαΐου 1877 ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν λόρδον Δέρβυν, ἥτις ἔλεγε τὰ ἑξῆς: Οἱ Ρῶσοι πρᾶκτορες προσπαθοῦσι νὰ ὑποκινήσωσιν ἐπανάστασιν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν

Παρ' ὄλα ταῦτα, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἣτις εἶχε πληροφορίας ὅτι ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐξεφορτώνοντο διάφορα πολεμοφόδια καὶ πυρίτις διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, ἣτις, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἐξεργάγη βραδύτερον, καὶ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν σωμάτων, ἅτινα ἀπεστέλλοντο εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, δι' αὐτοκρατορικῷ ἀτμοπλοίου ἀπέστειλε τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐν τῇ ἴψ. Πύλῃ θρησκευτικοῦ γραφείου Ζιβέρ βέην καὶ τὸν μουτεσάρην Θεοσ/νίκης, ἵνα μετὰ τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τοπικῶν ἀρχῶν προβῶσιν εἰς ἀνακρίσεις καὶ πρὸς λήψιν προφυλακτικῶν μέτρων, καθὼς καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν ἐν ταῖς μοναῖς διαμενοντῶν μοναχῶν. Ὁ Πατριάρχης, εἰς γνῶσιν τοῦ ὁποίου περιῆλθεν ἡ ἀποστολὴ αὕτη καὶ ὁ σκοπὸς τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, ἐζήτησεν ὕπως μετ' αὐτῶν ἀναχωρήσωσι καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων. Οὕτω δὲ ἡ Πύλῃ ἐδέχθη τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἁγίου Δέρκων Ἰωακείμ, τοῦ ἁγίου Χίου Ἀμβροσίου καὶ τοῦ Γρεβενῶν Κυρίλλου. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συνέβησαν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ταραχαὶ μεταξὺ ἐλλήνων καὶ ρώσων μοναχῶν, αἵτινες ἠπέιλον νὰ λάβουν σοβαρὰς διαστάσεις.—

Κατόπιν εὐρέων ἀνακρίσεων εἶχον συλληφθῆ ἀρκετοὶ μοναχοί. Καὶ τινες μὲν ἐξ αὐτῶν ἐστάλησαν εἰς ἔξορίαν, ἄλλοι δὲ ἐδραπέτευσαν. Μεταξὺ τῶν συλληφθέντων ἦσαν καὶ ὁ μοναχὸς Χριστόφορος τῆς Μονῆς Σταυροδικήτα, ὅστις τῇ αἰτίσει τοῦ Πατριαρχείου ἀπεστάλη ὅπως ἐκτίσῃ τὴν ποιηὴν τῆς ὑπερορίας, καταδικασθεὶς εἰς ἕν ἔτος, ἐν τῇ περὶ τὰς Σέρρας Σταυροπηγιακῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου, ὁ μετ' αὐτοῦ δὲ συγκατηγορούμενος Δανιὴλ Ξηροποταμινὸς κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ. Ἐκ τῆς ἐνεργηθείσης ἀπογραφῆς ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀθῶν μοναχῶν ἀνῆρχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς πεντακισχιλίους. Κατὰ τὴν ἀφίξιν τῶν πατριαρχικῶν ἀπεσταλμένων ἐδημιουργήθησαν διάφορα οὐσιαστικὰ ζητήματα, διότι τινὲς τῶν ἱερῶν μονῶν οὐδόλως ἔστεργον νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου δικαιοδοσίαν καὶ ἐπομένως ἐθεώρουν τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Πατριαρχείου ὡς παράτυπον.

Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπιστρέψαντες εἰς Κων/πολιν ἐδήλωσαν, ὅτι, ὡς εἶχεν ἀποδειχθῆ ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, πάντα τὰ φημολογηθέντα περὶ ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἱερῶν μονῶν ἦσαν ἀβάσιμα καὶ καθαρὰ συκοφαντία καὶ ὅτι οἱ λαθόντες μέρος εἰς μεμονωμένας ταραχάς, ἄλλοι μὲν ἐξωρίσθησαν ἐξ Ἀγίου Ὄρους τινὲς δὲ ἐδραπέτευσαν. Οὐχ ἦττον παρ' ὄλα ταῦ-

Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, τὰ δὲ ἐπὶ τούτῳ χρήματα προήρχοντο κυρίως ἐκ τῶν ἐλληνικῶν μοναστηρίων τοῦ Ἀθῶ. Εἰς τὰς ραδιοουργίας ταύτας δι' ἐπισήμου ἐγγράφου ἀπῆντησαν ἅπαντες οἱ ἐν τῇ Κοινῇ Συνάξει ἀντιπρόσωποι προϊστάμενοι τῶν εἰκοσιν ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ὅτι αἱ εἰδήσεις αὐτὰ προήρχοντο ἐκ κακοβούλων πρακτόρων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως συκοφαντήσωσι τοὺς ἐν Ἀθῶνι μοναχοὺς».

τα, ἡ Ὑψ. Πύλη ἀποδοῦσα προθέσεις κακοβούλους εἰς τὸ μέσω τῆς Χαλκιδικῆς εἰς Ἅγιον Ὄρος ταξειδίον τοῦ Μητροπολίτου Θεσ/νίκης Ἰωακείμ, ἐξήτησε τὴν παῦσιν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Βοδενῶν Ἱεροθέου, Μοναστηρίου Ματθαίου, Κύτρους Νικολάου καὶ Δεβρῶν Ἀνθίμου, ὡς ἀναμιχθέντων εἰς στασιαστικὰ κινήματα. Τὸ Πατριαρχεῖον ὁμως ἐδήλωσε τότε εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἔδει ἐν πρώτοις νὰ κληθῶσιν ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας πρὸς ἀπολογία ὁ κατηγορηθέντες. Οὕτω δὲ καὶ ἐγένετο, κληθέντες ἐσπευσμένως εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Μετέβησαν δὲ τότε εἰς Κων) πολιν οἱ ἅγιοι Θεσ)νίκης καὶ Βοδενῶν, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Κύτρους, εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου Ν. Μπίτσου, ὅτι κατεξητεῖτο ὅπως συλληφθῆ παρ' ἀξιοματικῶν τοῦ Φρουραρχείου ἵνα παραπεμφθῆ εἰς τὸ στρατοδικεῖον, ἐπὶ ὑποκινήσει τῆς ἐν Ὀλύμπω ἐπαναστάσεως, κατῶρθωσε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Ἀθήνας, ἐνθα τῷ ἐγένετο ἐνθουσιώδης ὑποδοχή. . .

« Ἐπὶ τῇ προβλέψει ἀνωμαλιῶν ».

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880 εἶχεν ἀρχίσει ἐντονωτέρα ἡ δράσις τῶν βουλγάρων. Ἐγκαταλείψαντες οὗτοι πρὸς καιρὸν τὴν ιδέαν τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἶχον στρέψει τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας. Εἰς λόγος κυριώτερος, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ βούλγαροι ἐνέτεινον τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῆς χώρας ἡμῶν ἦτο τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἡ Τουρκία, ὡς εἶπομεν, ἀπέφευγε νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τῆς Βερολινίου συνθήκης σχετικῶς μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἐν Ἀθήναις ἐλάμβανον χώραν καθ' ἐσπέραν διαδηλώσεις. Οἱ Ἡπειρώται διήρχοντο τὰς ὁδοὺς μετὰ μεγάλων σημαίων κραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἡπείρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πολεμικὸν μένος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς ἀοριστίας καὶ τῶν ἀναβολῶν καὶ ὑπεκφυγῶν τῆς Πύλης ἐξήπτετο εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον. Οἱ βούλγαροι, οἵτινες προέβλεπον ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα θὰ ἐλύετο διὰ τῶν ὕπλων καὶ ἐπωφελοῦμενοι τῆς χαώδους καταστάσεως, ἀπέστελλον νέας συμμορίας κομιτατζήδων εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Μακεδονίας. Τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα εὗρισκοντο εἰς πυρετώδη κίνησιν, συνήρχοντο δὲ εἰς μυστικὰ συμβούλια καὶ ἐγύμναζον τοὺς βουλγάρους¹.

Πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν οἱ βούλγαροι λησται ἐτόλμησαν νὰ ἐμφανισθοῦν τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1880 εἰς τὰ χωρία *Μασλάρη* καὶ *Στεφανιά*. Οὗτοι μεταβάντες ἀκολούθως εἰς τὸ χωρίον *Βρασνά* (ὁ Γκαρμπουλᾶς γράφει, λανθασμένα νομίζω :: «Βραστά»), καθ' ἣν στιγμὴν οἱ χριστιανοὶ εὗρι-

¹ Ἀκολουθεῖ ἐξιστόρησις τῆς δράσεως τῶν βουλγάρων σ' ἄλλα μέρη τῆς Μακεδονίας.

σκοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιεκύκλωσαν αὐτήν. Εἶτα καλέσαντες κατ' ὄνομα τοὺς προκρίτους συνέλαβον αὐτούς, δειραντες δὲ καὶ γυμνῶσαντες, ἀπήγαγον εἰς τὰ ὄρη, ὄθεν αὐθις κατελθόντες εἰς Βρασσά τὴν ἐπιούσαν ἀπήγαγον καὶ ἄλλους ἐκ τῶν κατοίκων ὀθωμανοὺς καὶ χριστιανοὺς καὶ ἐκακοποίησαν τοὺς Ν. Στάμιου καὶ Γ. Παπαστεριανοῦ. Εἰς Βρασσά εἶχον συλλάβει οἱ κοιμιτατζήδες καὶ τὸν Ἕλληνα πλοίαρχον Στράφτην, ἰδιοκτήτην βρικίου, τὸν υἱὸν τοῦ προκρίτου Παπαργυρίου καὶ τὸν σούμπασην τοῦ χωρίου Ἰβραήμ . . .

Εἰς Ζαγκλιβέριον ἐφρονεῦθη ὁ ὁμογενὴς Μόσχος Δεληγιάννης. Οἱ λησταὶ ἐπεσεκέφθησαν καὶ πάλιν τὴν Χαλκιδικὴν κατὰ Νοέμβριον. Μεταβάντες δὲ εἰς *Περιστερὰν* τῆς ἐπαρχίας Ἀρδαμερίου κατακρεοῦργησαν τὴν σύζυγον τοῦ προεσιῶτος τοῦ χωρίου¹.

Αἱ ἀρχαὶ εἶχον ἀποστείλει αὐτόθι πολυάριθμα στρατεύματα, ἀλλ' ἐν τῷ ἔργῳ τῆς καταδιώξεως προέβαινον εἰς βανδαλισμοὺς καὶ ἄλλας παρεκτροπὰς, ἐξ ὧν πολλὰ ὑπέφερον οἱ κάτοικοι, πολλοὶ δὲ ὄλως ἀθῶοι κατηγγέλοντο δυστυχῶς ὑπὸ ἀθλιῶν χριστιανῶν ὡς λησταποδόχοι.

Τὰ βαοανιστήρια τῶν ὁμογενῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἦσαν τοσοῦτον σκληρὰ, ὥστε οἱ ἐν Κομισταντινουπόλει πρεσβεῦνται ἠναγκάζοντο νὰ προβαίνοσι πολλάκις εἰς ἐντόνους παραστάσεις πρὸς τὴν Πύλην.

Εἰς Ραβνᾶ ἑτέρα συμμορία ἐκ δώδεκα κακούργων νύκτα τινὰ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συνέλαβεν ἐντὸς τῆς οἰκίας του τὸν ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου ὁμογενῆ Νανάκον, ὃν ἀφοῦ κατεβασάνισαν τραυματίσαντες εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ πελέκεως ἐπέχυσαν ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ ζέον ἔλαιον, μεθ' ὃ ἀρπάσαντες καὶ τὴν νεαρὰν θυγατέρα αὐτοῦ, ἀπῆλθον, ἀπογυμνῶσαντες τὴν οἰκίαν ἀπὸ παντὸς πολυτίμου σκεύους, καθὼς καὶ σεβαστοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ. Ἐπίσης εἰς *Ρεβενίκια* συνέλαβαν τοὺς ὁμογενεῖς Γεώργ. Τσιπινιᾶν καὶ Γ. Γιουροῦκην. . . ²

¹ Βούλγαροι κοιμιτατζήδες δὲν ἐτόλμησαν νὰ ξαναφανοῦν ἀπὸ τότε στὴ Χαλκιδική. Δὲν ἔπαυσαν ὅμως νὰ ἔχουν καὶ ἀργότερα βλέψεις σ' αὐτὴ καὶ μάλιστα στὰ Μαντεμοχώρια, προσπαθώντας μὲ τὸ χρῆμα καὶ τὴν προπαγάνδα νὰ ἀποκτήσουν ἐκεῖ προσηλύτους. Κατὰ τὴν περίοδο 1895 - 1903 παρατηρήθηκε ἐκεῖ κάποια ἐξαιρετικὴ προπαγανδιστικὴ κίνησις τῶν βουλγάρων. Τὸ Κομιτάτο σὲ συνενόησι μὲ τὸ βουλγαρικὸ μοναστήρι τοῦ Ζωγράφου ἔστειλε μερικοὺς πράκτορες, οἱ ὅποιοι προσεπάθησαν νὰ δημιουργήσουν «τυρῆνες» στὸν Ἰσθορο (Στρατονίκη), Νεοχώρι κλπ., καθὼς καὶ στὴν Ἱερισσό, χρησιμοποιώντας ἐκεῖ σὰν «στέκι» τὸ πολὺ κοντὰ στὴν Ἱερισσό μετόχι τοῦ Ζωγράφου.

² Ἀλλά, παρ' ὅλες τίς δελεαστικὰς προτάσεις καὶ τὸ χρῆμα ποὺ διέθεσαν, οὐδὲ ἓνα κἄν ἐντόπιο κατώρθωσαν νὰ προσηλυτήσουν. Ἀπεναντίας μάλιστα, τὰ παιδιὰ 2 - 3 ἀπὸ τοὺς πράκτορας ποὺ εἶχαν στείλει, καὶ ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ παίρνοντας ἐντόπιες γυναῖκες, εἶναι σήμερα λαμπροὶ Ἕλληνες. . .

² Ἐδῶ δυστυχῶς, καθὼς καὶ σὲ πάμπολλες ἄλλες περιπτώσεις, ἀπὸ τότε καὶ

“Όστερα ἀπὸ τὰ παραπάνω ὁ Γκαρμπουλᾶς ἐξιστορεῖ ὅσα γενικώτερα συνέβησαν τὴν περίοδον ἐκείνην. Ἐκθέτει τὴν διεθνή καὶ τὴν κατάστασιν τῆς Βουλγαρίας. Περιγράφει πῶς πραγματοποιήθηκε στὰς 6 Ἰουλίου 1881 ἡ προσάρτησις τῶν τμημάτων τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα κλπ.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι κοντὰ καὶ παράλληλα μὲ τὶς μάταιες προσπάθειες τῶν βουλγάρων, γιὰ νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὴν Χαλκιδική, τὴν ἴδια ἐποχὴ εἶχε προστεθῆ καὶ δυνάμωσε καὶ ἡ περισσότερο ἐπικίνδυνη προπαγάνδα τῶν ρώσων. Αὐτοὶ ἐδῶ, ἀφοῦ μὲ τὸν γνωστὸ τρόπο καὶ . . . ἐκρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος», κατώρθωσαν τὸ 1872 νὰ θάλουν εἰς τὸ χέρι τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος καὶ μὲ τοὺς πολυαριθμοὺς «εὐλαβεῖς» δῆθεν καλογέροντας νὰ δημιουργήσουν τὸ προγεφύρωμά τοὺς εἰς τὸν Ἄθωνα, ἄρχισαν, κάτω ἀπὸ τὸν μαῦρο καὶ ὑπουλο μανδύα τῆς χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, ἀγάπης καὶ «προστασίας», νὰ ἀπλώνουν τὰ πλοκάμια τοὺς καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Κι' αὐτὸ, καθὼς ἀργότερα ἀποκαλύφθηκε, μὲ τὸ σκοπὸν νὰ ἰδρῦσουν εἰς τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς χερσονήσου μας - εἰς τὸν Σιγγιτικὸν καὶ τὸν κόλπον τῆς Ἱερισσοῦ - μεγάλο ναύσταθμον καὶ βάσιν πολεμικήν, ἕνα εἶδος Πόρτ - Ἀρθούρ εἰς τὴν Μεσόγειον . . .

Πέρα ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ τεράστια κτίρια καὶ ἐγκαταστάσεις τοὺς εἰς τὸν Ἄθωνα, κτίζουν εἰς τὰ σύνορα Ἱερισσοῦ καὶ Ἄθωνος τὴν «Χουρμίτσινα» τοὺς, ποὺ δὲν ξέρω πῶς καὶ πότε κατάφεραν νὰ τὴν κατακτήσουν . . . Τὴν ἀρματώνουν μὲ νοσοκομεῖον καὶ τέλειον χειρουργεῖον, μὲ ἔξοχους, καμουφλαρισμένους κάτω ἀπὸ τὸ ράσο, ἐπιστήμονας γιατροὺς καὶ προθυμώτατους παρόμοιους νοσοκόμους καὶ προσφέρουν δωρεὰν νοσηλείαν καὶ φάρμακα εἰς κάθε ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν (γιατὶ ἕως τῆς Χουρμίτσινας ἐπετρέπετο ἡ μετάβασις καὶ γυναικῶν) ποὺ πῆγαινε ἄρρωστος ἐκεῖ.

“Όστερα, βλέπουν ὅτι οἱ γείτονές τοὺς Ἱερισσοῦτες ὑποφέρουν ἀπὸ νε-

ἕως τὸ 1912, πρόκειται . . . μᾶλλον περὶ ἄθλων ἰδικῶν μας ληστῶν, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἔλεγαν ὅτι ἔρχονταν ἐκεῖ γιὰ νὰ μᾶς «προστατεύσουν» ἀπὸ τὶς βιαιοπραγίας τῶν τούρκων καὶ νὰ μᾶς «ἐλευθερώσουν» . . . ἐν τούτοις, δὲν δίσταζαν νὰ κάνουν ληστείες καὶ φοβερὰ κακουργήματα εἰς βάρος καὶ τῶν ὁμογενῶν, εἰς συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν μὲ μερικὸν ἀσυνειδήτουν ντόπιον, γιὰ χρηματισμὸν καὶ πολλὰς φορὰς γιὰ διαφορὰς καὶ ἐκδίκησιν. . . Καὶ ὅστερα «ὡς ἔβλεπαν τὰ σκοῦρα», αὐτοὶ μὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Κάτω Ἑλλάδα μὲ γεμάτα τὰ κεμέρια τοὺς χρυσῆς λίρας καὶ γλεντοκοποῦσαν μὲ τὶς «σειρήνες» εἰς τὰ ὑπόγεια καφέ - σαντὰν τῆς Ὀμοιοῦς τῶν Ἀθηνῶν, διηγῶντας σ' αὐτὰς τοὺς ἄθλους τοὺς εἰς τὸν Τούρκικον, οἱ δὲ χωρικοὶ μας, ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσαν, ἦ καὶ ὄχι, καὶ τοὺς τροφοδοτοῦσαν ἀπὸ ἄδολα ἔθνικα αἰσθήματα κινουμένων, ἀφήνονταν νὰ πληρώσουν ὅστερα μόνοι αὐτοί . . . τὰ σπασμένα, εἰς ταυρικὰ ἀποσπάσματα. Σὲ τρόπο ποὺ, ὅπως ἀπὸ ἴδια ἀντίληψιν ξέρω, οἱ τέτοιου εἶδους «ἐλευθερωταὶ» κατήντησαν νὰ γίνοντες εἰς τὴν συνείδησιν τῶν τίμων πατριωτῶν πρὸς ἐπιφοβοὶ καὶ πρὸς ἀπεχθεῖς ἀπὸ τοὺς τούρκους.

ρό. . . Προσφέρονται νὰ κάνουν ἐκεῖ μὲ ἕξοδά τους ὑδραγωγεῖο. . . Σκέφτονται ὅτι στὴ Βορβουροῦ τῆς Σιθωνίας μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῆ. . . στὸ μέλλον, ἀξιόλογη. . . τουριστικὴ κίνησις, ποὺ θὰ ὠφελήσῃ πολὺ τοὺς κοντινοὺς ἐκεῖ Ἀγιονικολάτες. . . Τρέχουν, λοιπόν, ἐκεῖ. Ἀγοράζουν τὴν κατάλληλη τοποθεσία καὶ ἀρχίζουν νὰ κτίζουν ἕνα τεράστιο καὶ πολυτελές. . . τουριστικὸ ξενοδοχεῖο. Στὸ Παλαιοχώρι. . . Ἄλλ' ὅς ἀκούσουμε τί ἔχει νὰ μᾶς πῆ ἀκόμα ὁ Γκαρμπουλᾶς γιὰ τὴ Χαλκιδική.

«. . . Οἱ χριστιανοί, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν ἐπὶ πλεόν τὰς κακουργίας τῶν βουλγάρων, ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰς σκληρότητας τῶν τουρκικῶν ἰρχῶν, συνήρχοντο εἰς μυστικὰς συσκέψεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀφορήτου καταστάσεως, ὡς αὕτη εἶχε δημιουργηθῆ, καθ' ὅσον οὗτοι ὑφίσταντο τὰς διώξεις διὸ ἀπηγῶν ἐγθρῶν. Συνεπεῖα λοιπόν τῶν καταπιέσεων καὶ τῶν σκληρῶν μέτρων, ἅτινα ἐλάμβανεν ὁ στρατός, ὅστις ἀπεστέλλετο πρὸς καταδίωξιν τῶν κομιτατζήδων, *πρώτη ἐκινήθη ἡ Χαλκιδική, ἣτις ἦτο ἐπαρκῶς ἐφοδιασμένη διὰ μίαν ἐνοπλιον ἐξέγερσιν.*

Ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀκτὰς αὐτῆς, ἀπὸ τῆς Ἐπανωμῆς μέχρι τοῦ Ἀγίου Ὁρους, περιεπόλει πρὸς ἐπιτήρησιν μόνον ἓν τουρκικὸν ἀτμόπλοιο, ἡ κορβέτα «Ἀδριανούπολις», οἱ διάφοροι πλοίαρχοι, παραδοκοῦντες τὴν κατάλληλον στιγμήν, ἐξεφόρτωνον εἰς ὀρισμένα σημεῖα ὄπλα καὶ πυρίτιδα καὶ οὕτω ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε καταστῆ τὸ κέντρον ἐφοδιασμοῦ, ἐκεῖθεν δὲ μετεφέροντο καὶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς Μακεδονίας, καθ' ὅσον ὁ ἐφοδιασμός αὐτῆς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἦτο δυσχερέστατος συνεπεῖα τῆς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα συγκεντρωθείσης στρατιωτικῆς δυνάμεως πρὸς καταδίωξιν καὶ μεταφορὰν τῶν προσκυνησάντων λησιτῶν. Δώδεκα ἀρχιλησται μετὰ 146 λησιτῶν, ἐπωφεληθέντες τῆς δοθείσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀμνηστίας, ἐντὸς μηνὸς εἶχον προσέλθει εἰς τὰς ἀρχὰς Λίκατερίνης, οἱ δὲ μὴ παραδοθέντες κατεδίωκοντο.

Οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν εἰς τὴν Χαλκιδικήν, εἶχον στρέψει τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰ Μαντεριοχώρια, τὰ ὁποῖα καὶ προσεπείθον νὰ ἐκβουλαγίσωσι.

Κατὰ τὸ ἔτος 1871 οἱ κάτοικοι *Λιαριγκόβης* ἐπεχείρησαν νὰ ἀνεγείρωσι σχολεῖον ἑλληνικὸν καὶ νηπιαγωγεῖον. Ἡ ἀνοικοδόμησις εἶχεν ἀρχίσει, ἀλλὰ μόλις ἐφθασεν εἰς τι σημεῖον ἔστη δι' ἔλλειψιν χρημάτων καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ ἡμιτελής, ὅτε παρουσιάσθη καλόγηρός τις τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὅστις ἐπρότεινεν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου ν' ἀποτελειώσῃ τοῦ σχολεῖου τὴν ἀνοικοδόμησιν νὰ καταβάλλῃ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων, οὓς θὰ προσελάμβανεν ἡ κοινότης, ἦρκει μόνον οἱ κάτοικοι εἰς ἀντάλλαγμα νὰ ἐδέχοντο μίαν αἴτησιν μικράν, ἣν παρ' αὐτῶν ἐζήτει. Νὰ διδάσκῃ δηλαδὴ ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ καὶ διδάσκαλός τις τῆς βουλγαρικῆς, ὑπ' αὐτοῦ ἐπίσης διατηρούμενος..

Ἡ αἴτησις ἦτο . . . μικροτάτη καὶ οἱ κάτοικοι, ἐν ὄλῃ των τῇ ἀφελείᾳ ἢ ἀμαθείᾳ, ἠδύναντο νὰ δεχθῶσι καὶ νὰ παραδεχθῶσι τὴν προσφορὰν καὶ ὅταν μάλιστα αὕτη προσεφέρετο ἀπὸ πρόσωπον σεβαστόν. Ἄλλ' οἱ Λιαριγκοβινοί, Ἕλληνες καὶ πλείοτερον ἴσως τινῶν ἐπαγγελομένων τὸ τοιοῦτον, μόλις ἤκουσαν ὅτι ὁ δωρητὴς εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἰσαγάγῃ τὴν βάρβαρον βουλγαρικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ αὐτῶν σχολεῖα, ὅχι μόνον δὲν ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν, ἀλλ' ὑπαγορευόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος, τοῦ ἐμπνέοντος πάντα ἀληθῆ Ἕλληνα, νὰ περιφρονῇ πᾶν ἀντεθνικόν, ἐξεδίωξαν τὸν γενναϊόδωρον καλόγηρον τῆς κωμοπόλεως.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην μοναχοὶ τινες τῆς ρωσικῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, μεταβάντες εἰς *Ρεβενίκια*, ἀπεπειράθησαν ἀντὶ χιλιάδων λιρῶν ὅπως ἀγοράσωσι τὸν αὐτόθι ἱερὸν ναὸν τῆς Παναγίας. Τότε δὲ καὶ πάλιν ἐξηγέρθησαν οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ρῶσοι ἀπέτυχον οἰκτρῶς¹.

Φεύγοντες ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς ἕτερον χωρίον τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ *Παλαιοχώριον* καὶ ἀνωκοδόμησαν οἰκίαν ἐπ' ὀνόματι καλογραίας τινός (ἴσως τῆς ἰδίας πριγκιπέσσης, πού ὁ γράφων ἀναφέρω ἐν ὑποσημείωσει παρακά-

¹ Οἱ ρῶσοι σκέφθησαν νὰ κτίσουν στὰ Ρεβενίκια ἓνα μεγάλο γυναικεῖο μοναστήρι, μὲ «ἀγίαν καθηγουμένην» κάποια πλούσια ρωσίδα «πριγκιπέσση». Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀφοῦ, δυστυχῶς, πῆραν τὴν ἄδεια καὶ τὴν εὐλογία ἀπὸ τὸν τότε ἐπίσκοπο Ἱερισσοῦ (πού ἐλέγετο, νομίζω, Μελέτιος) ἀγόρασαν μὲ ἀφθονες χρυσές τὴν περιοχὴν γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας—ὅπου, καθὼς εἶναι γνωστό, ὑπάρχει θαυματουργῆ εἰκόνα Τῆς καὶ πηγαίνει κάθε χρόνον πλήθος προσκυνητῶν—καὶ ἐγκατέστησαν ἐκεῖ τὴ «πριγκιπέσση» τους, μὲ ἑννέα ἄλλες «ἀδελφές» τῆς, σὲ προσωρινὰ κατ' ἀρχὴν κελλιὰ κοντὰ στὴν ἐκκλησία, ἕως ὅτου θὰ ἐτελείωνε τὸ κτίσιμο τοῦ μοναστηριοῦ, ὅποτε βέβαια θὰ ἔφερναν σ' αὐτὸ ἀπὸ τῆ Ρωσσία στρατιὰ ὀλόκληρη ἄλλων ἀμαζόνων, ἢ καὶ ἴσως θὰ τὸ μετέτρεπαν σ' ἄλλου εἶδους «εὐαγὲς καθίδρυμα»... Ὅταν ὁμως οἱ Ρεβενικιώτες, πού εἰδοποιήθησαν κατάλληλα καὶ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον τῆς Θεσσαλονίκης, ἔμαθαν τοὺς καταθρονίους σκοποὺς τῶν Ρώσων, ξεσηκώθησαν καὶ . . . «σὺν γυναξὶ καὶ τέκνοις ἐκδραμόντες» ἐδίωξαν κακὴν κακῶς ἀπ' ἐκεῖ τὴν ἀγίαν καθηγουμένην καὶ τὴ σινοδοεῖαν τῆς... Σύγχρονα δὲ ἡ Κοινότης τὸν ὑπέβαλε σχετικὸς ἀναφορὸς καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖο καὶ στὴν τουρκικὴ Κυβέρνηση. Τὸ ζήτημα ἤρθε μεγάλως διαστάσεις. Ἀκολούθησαν νότες διπλωματικὲς διαμαρτυρίαι, συμβούλια καὶ διασυμβούλια. Καὶ στὸ τέλος τὸ ζήτημα λύθηκε μὲ ἀπόφασιν τοῦ Ἑπουρχικοῦ Συμβουλίου τῆς Τουρκίας, πού ἐκυρώθηκε καὶ μὲ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα. Μὲ τὸ διάταγμα αὐτό: «Ρητῶς ἀπηγορεύετο ἡ ἐκχώρησις εἰς ξένους, ἢ καὶ ἐντοπίους, ἱερῶν θρησκευτικῶν καθιδρυμάτων παρ' ἱερέων μὴ δικαιουμένων πράξει τοιοῦτό τι». (Αὐτὸ γιὰ τὸν θεοφιλέστατον ἐκεῖνον Μελέτιον, φαίνεται). Καὶ ἔτσι, μὲ τὴν ἀπόφασιν καὶ τὸ διάταγμα αὐτὸ τοῦ Σουλτάνου, πού, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἑπουρχεῖου: «διεβιβάσθη οἷς δεῖ, μετὰ συντόνων διαταγῶν ὅπως ἀστυρεῶς τηρήσῃσι καὶ ἐφαρμόσωσιν αὐτό», ἐπισημοποιήθηκεν ἡ ἀπέλασις τῆς πριγκιπέσσης καὶ ἡ ἐκκλησία μὲ τὴν περιοχὴ τῆς ἀνακτήθηκε ὀριστικὰ ἀπὸ τοὺς Ρεβενικιώτες... (*Ἴδε καὶ Χριστοφ. Κτενᾶ: «Ἄπαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει κλπ.» σελ. 494).

τω) μετὰ θάνατον τῆς ὁποίας θὰ περιήρχετο αὐτὴ εἰς χεῖρας τῶν ρώσων μοναχῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ παρέμεινε τότε καὶ ἐπίτροπος αὐτῶν διὰ τοὺς καταχθονίους σκοπούς των. Ἐτέθη δὲ ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφή ρωσιστί, δι' ἧς ἐδηλοῦτο ὅτι ἡ οἰκία ἀνήκεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος οἰκία, ἣτις ἀγνοοῦμεν ἔαν ἔτι καὶ σήμερον σώζεται, εἶχε καταστῆ ἀληθὲς προξενεῖον τῶν ρώσων, οἵτινες οὐδενὸς ἐφείδοντο κόπου καὶ χρημάτων μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ προσεέλκων τοὺς κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς.

Κατὰ τὰς ταραχὰς οἱ Ρῶσοι διένεμον χρήματα, ἄλευρα καὶ ἀραβόσιτον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς, ἅτινα πλοῖα ἐκ Ρωσσίας ἐκόμιζον, ἐλάμβανον δὲ ἀποδείξεις ἐξ ἐκάστου χωρίου διὰ τὸ Πανσλαβικὸν Κομιτάτον...

Τῆς ἀνωμάλου ταύτης καταστάσεως ἐπωφεληθέντες διάφοροι ἐξακουστοὶ λήσταρχοὶ ἐπέδραμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μετὰ τῶν συμμοριῶν των, πρὸς βοήθειαν τῶν χριστιανῶν, οἵτινες συνεπλέκοντο πρὸς τοὺς τούρκους, τῶν ὁποίων ἡ θηριωδία εἶχεν ἐξαφθῆ εἰς τὸ κατακόρυφον, ἐπειδὴ καὶ εἰς ἄλλα τμήματα τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν Κρήτῃ οἱ κάτοικοι εἶχον ἐξεγερεθῆ καὶ ἐξήτουν τὴν ἔνωσίν των μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Δυστυχῶς ὅμως οἱ λησται εἶχον ἐπιδεινώσει τὸν ἀγῶνα, καθ' ὅσον διέπραττον πολλὰς ἀμότητας καὶ ληστείας, οἱ δὲ τούρκοι συνελάμβανον καὶ ἐφυλάκιζον τοὺς κατοίκους ἐπὶ συννοχῇ καὶ ὑποθάλλει τῶν ληστῶν. Μία τῶν σπουδαιοτέρων ληστειῶν ἦτο καὶ ἡ αἰχμαλωσία τοῦ ἄγγλου μηχανικοῦ Σοῦτερ. Πλησίον τοῦ Ἰσβόρου τῆς Χαλκιδικῆς ὑπάρχει μεταλλεῖον χρωμίου, τὸ ὁποῖον ἐξεμεταλλεύετο ἑταιρία, ἧς διευθυντὴς καὶ ἐπιστάτης ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Σοῦτερ. Τὴν 26 Μαρτίου 1881 συμμορία, συγκεκριμένη ἀπὸ εἴκοσι πέντε ληστὰς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἀρχιληστῶν καπετᾶν Νίκου, Ντετούκα καὶ Κατσαροῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐν Ἰσβόρω οἰκίαν, καθ' ἣν ὥραν ἐκοιμῶντο ὁ ἄγγλος μηχανικὸς μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τοῦ θυγατρίου του. Ὁ Σοῦτερ ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ τῶν πυροβολισμῶν ἠγέρθη, ἀλλ' εἶδε τὴν ἔξω θύραν, παραβιαζομένην καὶ ρηγνυομένην διὰ πελέκειον. Τότε ἔλαβε τὸ ὄπλον του, ἀλλὰ μόνις ἤκουσε τοὺς ληστὰς ἀπειλοῦντας τοὺς ἐν τῷ παρακειμένῳ δωματίῳ τέσσαρας ἀνθρώπους του, ἠννόησε τὸν κίνδυνον, ὅτε εἶδεν αὐτοὺς εἰσερχομένους εἰς τὸν κοιτῶνα του ξιφῆρεις. Πρώτη τῶν ληστῶν αἴτησις ἦτο νὰ εἰδοποιηθῆ τὸ ἐκεῖ πλησίον σταθμεῖον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα νὰ μὴ κινηθῆ ἐναντίον των, διότι ἄλλως θὰ ἐφόνευον τοὺς ἰδίους, ὠδήγησαν δὲ τὸν ἄγγλον εἰς τὸν ἐξώστην ὅπως φωνάξῃ τὸν διοικητήν. Οὕτω δὲ καὶ ἐγένετο, δόντος τοῦ Σοῦτερ ἐγγράφως τὴν παραγγελίαν. Κατόπιν οἱ λησται διέταξαν ἅπαντας νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Οὕτως ἐξεκίνησεν ἡ συνοδεία, ἀλλὰ μεθ' ὁδοπορίαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐσταμάτησε, διότι οἱ λησται εἶδον ὅτι μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἠκολούθουν μήτηρ καὶ τέκνον. Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύθησαν ἐπ' ἀρκετόν, ἐσκέφθησαν τὴν ἀπόλυσιν αὐ-

τῶν καὶ δύο ὑπαλλήλων. Κρατήσαντες δὲ τοὺς ἄλλους δύο ὑπηρετάς καὶ τὸν Σοῦτερ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ γράψῃ εἰς τὸν πρόξενόν του ἐνταῦθα ὅτι ἐὰν δὲν ἀπέστελλε 15 χιλιάδας λίρας θὰ ἐφόνευον τοὺς αἰχμαλώτους καὶ θὰ ἔστελλον τὰς κεφαλὰς εἰς τὸ προξενεῖον. Τὴν ἐπιστολὴν λαβοῦσα ἡ σύζυγος ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς Θεσ/νίκην. Μετὰ 42 ἡμερῶν αἰχμαλωσίαν οἱ λησται εἰδοποιήθησαν ὅτι ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον ἐκόμισε τὰ λύτρα. Τὴν ἐπομένην ἀφίκοντο οἱ συμμορῖται μετὰ τοῦ αἰχμαλώτου των καὶ εὗρον ἐκεῖ τὸν διερμηνέα τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου Ν. Μπίτσον, συνεννοηθέντες μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ τρόπου παραδόσεως αὐτοῦ καὶ τῶν λύτρων. Δηλ. ὁ μὲν Σοῦτερ νὰ παραδοθῆ ἔν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, τὰ δὲ λύτρα ἐν τῷ πλοίῳ. Μετέβησαν τότε δέκα ἐκ τῶν ληστών, ἐν θράσει ἀνεκδιηγῆται, παρέλαβον τὸ ποσὸν ἀκριβὲς κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις των. . . καὶ ἀποχαιρετήσαντες τὸν πλοίαρχον τῆς κορβέττας «Aviso Gyduet» καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἄγγλον πρόξενον Ἰ. Βλούντ, ἀπῆλθον, τὸν δὲ αἰχμάλωτον ἐφύλαττον ἐν τῇ θέσει τῆς παραδόσεως οἱ λοιποὶ δεκαπέντε λησται. Ἄμα παρέλαβον τὰ λύτρα ἐζήτησαν νὰ διαταχθῆ ὅπως ἐπὶ δύο ἡμέρας μὴ κινηθῆ ἔκ τῆς θέσεώς του ὁ στρατός, ὅστις περιεστοίχιζεν αὐτούς, ἄλλως θὰ κατέσφαζον τὸν αἰχμάλωτον. Τῇ διαταγῇ τοῦ ἄγγλου προξένου τὰ στρατεύματα ἐδέησε νὰ ὑπακούσωσι καὶ εἰς τὸν ὄρον τοῦτον ἵνα μὴ ἀπολέσωσι καὶ τὸν αἰχμάλωτον καὶ τὰ χρήματα. Οἱ λησται κομίσαντες τὰ λύτρα ἐφ' ἡμιόνων διέταξαν ὅπως προετοιμάσωσι ψητὰ ἀρνιά, ὀπώρας οἶνον, τυρὸν καὶ μουσικὴν, πρὸς ἀποχαιρετισμὸν τοῦ ἄγγλου. Τὰ πάντα εἶχον ἐτοιμασθῆ πλουσίως καὶ ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ἔπιον ἤρξαντο διασκεδάζοντες καὶ ἄδοντες διάφορα κλέφτικα τραγούδια. Μεθ' ὅ, ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, οἱ λήσταρχοι ἤρξαντο τοῦ χοροῦ παραλαβόντες καὶ τὸν αἰχμάλωτον, διότι μετ' αὐτῶν εἰς τὰ ὄρη ἐχώρευε καὶ αὐτὸς ὁ ἀτυχής. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶχεν ἐκμάθει ἐντελῶς τὸν χορὸν, διότι οἱ λησται ἐφώναζον: «Σὰν λιγάκι ἀκριβὰ τοῦ ἐκόστισε τοῦ κ. Σοῦτερ ὁ τσάμικος ποὺ ἔμαθε νὰ χορεύῃ». Κατόπιν θέσαντες φρουρὰν ἐκ τεσσάρων ἀνδρῶν περὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Σοῦτερ ἀνεχώρησαν. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας, ἐξαφανισθέντων καὶ τῶν σκοπῶν, ἠλευθερώθη οὗτος, διότι νύκτωρ φαίνεται ἐξησφάλισαν τὴν φυγὴν αὐτῶν ἐπινοήσαντες τοῦτο ὡς στρατήγημα. Ὁ στρατὸς ἀμέσως ἐκίνησε πρὸς καταδίωξιν, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, καθ' ὅσον μετὰ δύο ἡμέρας οἱ λησται εὐρέθησαν εἰς Γευγελῆν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὀπίθεν κατὰ τὸν καιρὸν δευτέρας ἀμνηστείας διεπραγματεύθησαν τοὺς ὄρους τῆς ὑποταγῆς των ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως¹.

¹ Καθὼς ἔχω ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα μου καὶ πάππο μου, ποὺ ὑπῆρξαν αὐτόπται μάρτυρες, τόσο μεγάλο ἦταν τὸ θράσος τῶν ἐξαιρετικὰ ριψοκινδύνων ἐκείνων ληστών, ὥστε κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἄγγλου ἐκείνου, δὲν δίσταζαν νὰ κατεβαίνουν, «κάτω ἀπὸ τὰ μάτια καὶ τὴ μύτη» τῶν τούρκων στρατιω-

Ἐτέρα περιβόητος συμμορία ἦτο τοῦ ἀρχιληστοῦ Κόρακα. *Εἰς τὴν Ὀρμύλιαν* συμπλακείσα μετὰ τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀπολέσει πέντε ὀπλίτας. Ἐκεῖθεν διαφυγοῦσα ἐκρύπτετο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Χορτιάτη, ἔνθα ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ στρατοῦ συνῆψε τὴν 17 Μαΐου αἵματηροτάτην συμπλοκὴν διαρκέσασαν πέντε ὥρας καὶ κατὰ τὴν ὁποῖαν εἶχον λάβει μέρος καὶ πολλοὶ ἔνοπλοι ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Χορτιάτου. Κατὰ τὴν σπουδαίαν ἐκείνην μάχην τὸ σῶμα ὑπέστη πανωλεθρίαν. Ἐκ τῶν ληστῶν δέκα ὀκτὼ ἐφονεύθησαν καὶ εἰς συνελήφθη αἰχμάλωτος. Αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν μεταφερθεῖσαι ἐνταῦθα ἐν θριάμβῳ ἐτέθησαν ἐπὶ πασσάλων πρὸ τοῦ διοικητηρίου πρὸς κοινὴν θέαν. Τὴν ἐπομένην τῆς συμπλοκῆς αἱ ἀρχαὶ συνέλαβον δεκατέσσαρας χωρικοὺς ἐκ Χορτιάτου, κατηγορηθέντας ἐπὶ ὑποτάξει τῆς συμμορίας τοῦ Κόρακα, οἵτινες κατεδικάσθησαν εἰς ἑπταετὴ δεσμὰ καὶ ἔξοριαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, προεφύλακισθῆ δὲ τότε καὶ ὁ ἐκ τῶν προκρίτων Δ. Δόσκος.

Οὕτω ἡ ἐξέγερσις τῆς Χαλκιδικῆς εἶχεν ἀπολέσει σχεδὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος, αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲ ἀμφοτέρους, τοὺς τε ἐπαναστάτας καὶ ληστές, ἐδίκαζον μὲ τὴν κατηγορίαν τοῦ ληστοῦ.

«Τὸ σῶμα τοῦ Νταλίπη κλπ.»

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν ἐμφανισθῆ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐκ Καστορίας ὀπλαρχηγοῦ Δημητρίου Νταλίπη, ἀπαρτισθὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Μακεδόνων. Πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ εἶχον ἀποσταλῆ ἰσχυρὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἀλλ' ὁ Νταλίπης, ἀποφεύγων τὴν σύγκρουσιν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον συλληφθεὶς τότε ἐν Λαμῖα, ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ᾔθελε νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκοντα καλῆς γειτονίας μὲ τὴν Τουρκίαν. . . . Δύο ἕτερα ἀνταρτικὰ σώματα εἶχον ἐμφανισθῆ εἰς Χαλκιδικὴν, τοῦ ἐκ Βάβδου καπετὰν Γεώργη καὶ τοῦ Ἀθανασίου Συποτινικιώτου. Ἀμφότεροι ἐπεδείξαντο γενναῖότητα ἀπαράμιλλον. Ὁ καπετὰν Γεώργης εἰς τινα μάχην μετὰ τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος τραυματισθεὶς εἶχε συλληφθῆ, ὁ δὲ Ἀθανάσιος Συποτινικιώτης, τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἁγίου Ἀρδαμερίου, κατέθεσε τὰ ὄπλα ἐνώπιόν του. Παραλαβὼν

τῶν» μὲ ὄλο τὸν ὀπλισμό τους στὸν Ἴσθορο. Νὰ ἐκκλησιαζῶνται μὲ τὴ σειρὰ στὴ κεντρικὴ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ, μὲ περισσὴ εὐλάβεια προσκυνῶντας τὶς ἱερὲς εἰκόνες, ἔχοντας χρεμασμένα στὸ πλευρὸ τὰ γαταγάνια τους καὶ μὲ τὴν ἴδια εὐλάβεια νὰ παρακολουθοῦν τὴν Θεῖα λειτουργία θρονιασμένοι στὰ κοντὰ στὸ «Δεσποτικὸ» τιμητικὰ στασίδια... Μιὰ-δὺο φορές μάλιστα ἔπῃραν μέρος καὶ στὸν κοινὸν χορὸν τοῦ χωριοῦ, στὸ «χοροστάσι», ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χοροῦ, πληρώνοντας γενναῖα τοὺς ὀργανοπαίχτες... Φεύγοντας δὲ ἄφησαν καὶ μερικὲς λίρες στὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Νικολάου ἀπὸ τὰ λύτρα, ποὺ ἄς σημειωθῆ, εἶχε πληρώσει τὸ τουρκικὸ καὶ ὄχι τὸ ἀγγλικὸ θησαυροφυλάκιο...

δὲ τότε αὐτὸν καὶ τοὺς ἄνδρας τοῦ σώματος του ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Χιλμῆ πασσᾶ, ὅστις διέμενεν ἐν Λιαριγκόβη. Ὁ διοικητὴς ἀφοῦ ἐνουθέτησε καταλλήλως τοὺς ἄνδρας τοῦ σώματος ἀπένειμεν αὐτοῖς ἀμνηστειάν. . . .

Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἅπαντα τὰ στρατεύματα τῆς Θεσσαλίας εἶχε μεταφέρει εἰς τὴν Χαλκιδικήν, τὰ τῆς Μητροβίτσης δὲ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας. Ὡσαύτως μία τῶν ἐνταῦθα πολεμικῶν φυλακίδων περιεπέλοι διηνεκῶς ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ Μικροῦ μέχρι τοῦ Μεγάλου Καραβουρνοῦ, ἡ δὲ προσέγγισις πρὸς τὴν ἀκτὴν οἰουδήποτε πλοιαρίου ἐτύγχανεν ἀσπηγῶς ἀπηγορευμένη. Ἐπίσης ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἀπηγορεύετο ἡ ἐντὸς τοῦ λιμένος θαλασσοπλοία. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς καθ' ἑκάστην ἀπεστέλλοντο στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, οὕτω δὲ ἡ χερσόνησος ἀπὸ τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης εὐρίσκετο ἐν στενῇ πολιορκίᾳ. Ἄλλ' αἱ συμμορίαι διαφυγοῦσαι πρὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ διὰ τῶν πυκνῶν δασῶν τῶν μερῶν ἐκείνων εἶχον ἀφίχθῃ εἰς Στεφανιά καὶ διὰ Σωχοῦ διεπεραιώθησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Γευγελῆς. Λεῖψανά τινα φεύγοντα τὴν καταδίωξιν καὶ διελθόντα ἐκ τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Γιεντικλῆ, ἀφοῦ ἐτυράννησαν διὰ ζέοντος ἐλαίου τὰς γυναῖκας, ἐλήστευσαν ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ ἀπήγαγον ἑννέα, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο γυναῖκας.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν ὁ στρατὸς ἐπεδόθη μετὰ πολλῆς ἀσθηρότητος καὶ ἀγριότητος εἰς τὴν καταστολὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Χαλκιδικῆς. Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 1881 οἱ φύλακες τοῦ χωρίου Βάβδου ἐν νυκτὶ ἀγρυπνοῦντες εἶδον στρατιώτας τινὰς μεταβαίνοντας ἀκροποδητεῖ πρὸς τὸ χωρίον, προσκληθέντες δὲ ὕπως ἀπομακρυνθῶσιν ἐκώφευσαν. Τότε οἱ φύλακες πυροβολήσαντες ἕνα μὲν ἐφόνευσαν, ἕτερον δὲ ἀφῆκαν ἡμίθανῆ. Ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον Ἅγιος Νικόλαος χωρικός ἀντάρτης εἶχε φονεῦσαι τὸν αὐτόθι τοῦρκον τελωνοφύλακα. Ταῦτα καὶ ἄλλα τινὰ περιστατικὰ ἦσαν ἀρκετὰ ὥστε νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ σκληρὰ μέτρα εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον. Καίτοι οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς ἦσαν ἐπαρκῶς ἐφωδιασμένοι, οὐχ ἦττον διάφορα πλοιάρια μὴ δυνάμενα ἔνεκα τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ νὰ ἐκφορτώσωσιν ἐκεῖ τὰ ἐπὶ παραγγελίᾳ κομισθέντα ὄπλα ἐξήγαγον ταῦτα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἄθωνος. Ἐπὶ τούτῳ κατεμηνύθη τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ ἀποθηκεύσει ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀμέσως εἶχεν ἐξαποστείλει αὐτόθι ἐπίσημα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνακαλύψωσιν. Ὡσαύτως αἱ ὑπόνοιαι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν εἶχον στραφῆ πρὸς τὴν Ἐπανωμῆν, ἐνθα ἐγένοντο ἔρρυναι εἰς τὰς οἰκίας Ἰω. Μερικοπούλου, Ἄντ. Μπαρῆ, Παν. Ζερβοπούλου, διδασκάλου, Δ. Οἰκονόμου, Ιατροῦ καὶ ἐφονεύθη ὁ ὁμογενὴς Τζέλιος.

Ἐπίσης ἀνακρίσεις ἐγένοντο καὶ εἰς ἄλλα χωρία. Ἐπειδὴ ὁμως ἐκ τῶν

ἐρευνῶν τούτων οὐδὲν εἶχεν ἀνακαλυφθῆ, περὶ τὰς ἀρχάς Ὀκτωβρίου διεβιβάσθη ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀνωνόμως καταγγελία ἐπὶ τῷ ὄτι ἱκανὸς ἀριθμὸς ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων ἐκρύπτετο ἐν Ἀγίῳ Ὁρει καὶ τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ. Ὁ Σουλτάνος ἀμέσως ἀπέστειλε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν καταγγελθέντων τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Σκεντέρ βέην, ἀντισυνταγματάρχην, μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Μεχμέτ βέη, οἵτινες δι' ἐκτάκτου ἀτμοπλοίου ἅμα ἀφικόμενοι αὐτόθι εἶχον ἐντείνει τὰς ἐνεργείας των, ἐρευνήσαντες ἅμα τὸ ἐν Ἀμμουλιανῇ μετόχιον τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς τοῦ Βατοπεδίου¹ καὶ ἐξετάσαντες τὴν ἐν Καραῖς ἀγιορειτικὴν Σύναξιν. Ἐκεῖθεν δ' ἀπελθόντες εἰς Ἱερισοῦν, εἰς πολλὰς εἶχον προβῆ ἐκεῖ συλλήψεις. Τὸ μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων πασσάδων καταπεῦσαν ἐκ Κων/πόλεως ἕτερον ἀτμόπλοιον ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Ἱερισοῦν ἱκανὸν ἀριθμὸν στρατιωτῶν οἵτινες κατεσκήνωσαν εἰς τὰ πέριξ τῆς κωμοπόλεως².

Ἐξήκοντα τέσσαρες κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς συλληφθέντες μετεφέρθησαν τότε εἰς τὰς ἐντύθα φυλακάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἐκ Λεβαδείας ἱατρὸς Ἄ. Παπαναστασίου, ὁ ἐξ Ἱερισοῦ γέρον Μαρίνος μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ τις ἱερεὺς ἐξ Ἰσβόρου Δωρόθεως³.

Οἱ μεταβάντες αὐτόθι στρατιῶται, πάντες ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, προέβαινον ἐναντίον τῶν χριστιανῶν εἰς πολλὰς θηριωδίας καὶ παρεκτροπὰς. Συνεπεία τῶν διαδραματισθειῶν σκηνῶν εἶχον καταπλεύσει ἐσπευσμένως ἐκ Κων/πόλεως δύο πολεμικά, ἓν ἀγγλικὸν καὶ ἓν γαλλικόν, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἐν Ἱερισοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν συμβάντων καὶ μέχρι τῆς εἰ-

¹ Ἀπὸ διηγήσεις παλαιότερων μου Ἱερισοῦτων γνωρίζω, ὅτι στὸ νησάκι Ἀμμουλιανῆ—ὅπως καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τῆς περιοχῆς Ἱερισοῦ—εἶχεν ἀποθηκευθῆ τότε σημαντικὴ ποσότης ὄπλων καὶ πυρομαχικῶν. Τὰ πολεμοφόδια ἐκεῖνα εἶχαν ἀποθηκευθῆ μέσα σ' ἓνα μικρὸ σπήλαιον τῆς Ἀμμουλιανῆς, ἢ καλύτερα, σὲ μιά βαθεῖα ρωγμὴ θράχων κοντὰ στὴ θάλασσα, κατάλληλα συσκευασμένα. Τόσο δὲ ἐπιτήδεια, ὥστε, παρὰ τὶς ἐπίμονες ἐρευνῆς τους, οἱ τοῦρκοι δὲν μπόρεσαν νὰ τὰ ἀνακαλύψουν. Τὴν ἀπόκρυψιν τῶν ὄπλων ἐκεῖ σκέφθηκε καὶ ἔκανε τότε, σὲ συνεννόησιν μὲ τὸν καλόγηρον οἰκονόμον τοῦ ἐκεῖ μετοχίου, ὁ ἀείμνηστος πρόκριτος τῆς Ἱερισοῦ καὶ ὑπέρροχος ἐκεῖνος πατριώτης Ἰωάννης Μαρίνος, πού ἦταν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως—καὶ ὄχι μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ ὕστερα καὶ πάντοτε ἕως στὸν θάνατό του, σὲ κάθε ἐθνικὴ καὶ κοινοτικὴ κίνησι καὶ ἐνεργεία, δυστυχῶς ὅμως, χωρὶς νὰ τιμηθῆ, ὅσο τοῦ ἀξίει, μήτε ὅταν ζῶσε μήτε μετὰ θάνατον, τόσο ἐκ μέρους τοῦ Κράτους μας, ὅσο καὶ ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος Ἱερισοῦ—. Ἀπὸ τὸ γεγονός δὲ ἐκεῖνο τὸ μικρὸ ἐκεῖνο σπήλαιον λέγονταν ἕως πρὸ ἐτῶν (δὲν ξέρω ἂν καὶ σήμερον): Τὸ σπήλαιον τοῦ Μαρίνου».

² Στὴν περιοχὴ τῆς Ἱερισοῦ εἶχαν συγκεντρωθῆ τότε 3.000 περίπου τοῦρκοι.

³ Ὁ Γκαριμπολᾶς γράφει λανθασμένα: «Ἱεροθέος». Ὁ γράφων ὅμως πού τὸν πρόφθασε ἐν ζωῇ καὶ τὸν ἐγνώρισε προσωπικά, ξέρει ὅτι λέγονταν: Δωρόθεος» καὶ ἦταν ἀρχιμαδρίτης, ἀρκετὰ μορφωμένος καὶ ἐξοχος πατριώτης.

ρηγεύσεως τῆς Χερσονήσου. Ἐκ τῶν συλληφθέντων τὸν μὲν ἱερέα Παπᾶ Δωρόθεον τουρκικὸν πολεμικὸν μετέφερον εἰς Κων/πολιν, τοὺς δὲ Νικὸλ. Χ' Ἀναγνώστην Συκιώτην ἐκ Πολυγύρου, Χ' Γεώργιον καὶ Νικ. Βλάχον ἐκ Διαριγκόβης, Ἀστ. Καραθανασιάδην ἀπὸ Δειβάδι καὶ Ἀγαπητὸν ἀπὸ Ὁρμούλιαν, πάντας ἐπαναστάτας, τὸ ἐνταῦθα στρατοδικεῖον κατεδίκασεν εἰς ἔξορίαν καὶ εἶχον ἀποσταλῆ εἰς Ἄδανα. Οἱ ἐξόριστοι μέχρις οὗτου φθάσωσιν εἰς τὸν πρὸς δὴ ὄρον εἶχον ὑποστῆ πολλὰς τλαιπωρίας, αἱ δὲ οἰκογέναι αὐτῶν μὴ λαμβάνουσαι εἰδήσεις περὶ τῆς τύχης αὐτῶν εἶχον διαβιβάσει μέσῳ τῆς Μητροπόλεως πλείστας ἀναφορὰς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον. Ὡσαύτως εἶχον συλληφθῆ κατὰ τὴν τότε ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς μεταφερθέντες εἰς τὰς ἐνταῦθα φυλακὰς ὁ δήμαρχος Πολυγύρου Ἰωάν. Μαρέτης, ὁ ἐκ Γαλατίστης Ζαφειρίου, προσαχθέντες ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου, κατηγορηθέντες ἐπὶ ὑποθάψει τοῦ σώματος Στεργίου Μυριοφυτινοῦ, οἱ ἐκ Κασσάνδρας Ἀγαπητὸς Δημητρίου καὶ Χρ. Γαλανοῦ, Ἰω. Κότσιανος ἐκ Διαριγκόβης, ὡς κακαποιήσας ὀθωμανόν, ὅστις κατῴκει ἐπὶ μισθῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, διότι οὗτος εὐρὼν αὐτόθι ἱερὰν εἰκόνα, ἀφοῦ προηγουμένως κατέστρεψε διὰ μαχαίρας τοὺς ὀφθαλμούς ἐθραυσεν αὐτὴν εἰς μικρὰ τεμάχια, Ἀρ. Αὐξεντιάδης, ἐκ Φούρκας τῆς Κασσάνδρας, Δημ. Παπαδόπουλος ἐκ Ζαγκλιβερίου, Βασ. Γιαννοῦδης, Μιχ. Γιαννακοῦ, Ἀστ. Πατσάλας, Βασ. Ἰωάννου, Κων. Οικονόμου, Ἀθ. Β. Γιαννοῦδης, Δημ. Ἰ. Ζουμπατλῆς, ἀπὸ Ζουμπάτες, Ἀγγελος Γρόλλιος, Ἰω. Χ' Γεωργίου, Ἀντών. Μπαζίκης Ἀγγ. Ράπτου, Ἰω. Πετρίδης, ἐκ Βυσσώκας, Ἀθ. Ζαμπλάκης καὶ Εὐθύμ. Χαλκιοπούλου ἐκ Σωχοῦ καὶ Βασίλ. Χρυσάφης ἐκ Καλάνδρας.

Ἐκ Χαλκιδικῆς πᾶσαι αἱ συμμορίαι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας καὶ περὶ τὸν Ὀλυμπον, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ λήσταρχοι Νῆκος, Κώτσιος, Γκανιᾶς, Ἀργ. Κόκκινος, Γ. Ψαλιτάκης, Κατσαρός, Ρεμαγμός, Πετρωτός, Σπαθοῦλας, Βασ. Λουλούμης, Ἐμμ. Πλευρίτης καὶ Ν. Τζιολίκης ἢ Πολύανος.

Τὸ ἔτος 1881 διωρίσθη Βαλῆς Θεσ/νίκης ὁ Γκαλιπ πασοᾶς, εἰς ἐκ τῶν ἱκανωτέρων ὑπαλλήλων τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν δὲ τῆς διοικήσεώς του συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὸν κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων, τὴν περιστολὴν τῆς ληστείας καὶ τὴν καταδίωξιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, πολλάκις δὲ ἐξήρχετο αὐτοπροσώπως δίδων διαταγὰς εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα καὶ κατευθύνων τὰς ἐνεργείας των

Πρῶτον μέλημα τοῦ νέου διοικητοῦ ἦτο ἡ εἰρήνευσις τῆς Χαλκιδικῆς, αὕτη δὲ κατορθώθη, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεπέλα τῶν ἐκτάκτων στρατιωτικῶν μέτρων, ἄτινα εἶχε λάβει ἡ Κυβέρνησις καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῶν ὑποσχέσεων, αἷτινες εἶχον δοθῆ τοῖς κατοίκοις ὅτι ἡ Πύλη θὰ ἐφήρμοζε δικαίας με-

ταρουθμίσεις και ὅτι θὰ ἀπεσύρευτο ἐκ τῆς Χερσονήσου ἅπας ὁ στρατός. Διηγούνται οἱ παλαιότεροι ὅτι τοσοῦτον μέγας ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ στρατευμάτων ὥστε εἰς ἐκάστην οἰκίαν ἀναλογοῦσαν δεκαπέντε στρατιῶται. . . . »

Αὐτὰ ἔγραψεν ὁ Ν. Γκαρμπουλᾶς γιὰ τὰ γεγονότα στὴ Χαλκιδικὴ κατὰ τὴν περίοδο ἐκείνη. Σ' αὐτὰ θὰ προσθέσω καὶ ὀλίγα ἀκόμα συμπληρωματικά εἰς ὠρισμένα σημεῖα, ἀπὸ ὅσα, ἀπὸ ἄλλες πηγές καὶ διηγήσεις παλαιότερων μου ἔμαθα: *Γιὰ τὴ Ρωσικὴ προπαγάνδα*: Τὸ ἀρχηγεῖο τοῦ, διὰ τὸ "Ἄγιον" Ὄρος καὶ τὴ Χαλκιδικὴ γενικά, κλιμακίου τῆς πανσλαυιστικῆς εταιρείας φαίνεται ὅτι εἶχε τὴν ἔδρα του στὰ τεράστια καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, πολὺ κοντὰ στὶς Καρυές, πού λέγεται ἀλλέως καί: «Σεράγιον» ἢ «Σαράϊ», καὶ ὄχι, ὅπως νομίζεται, στὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, μὲ τὴν διοίκησι τῆς ὁποίας, φυσικά, συνεργάζονταν στενώτατα. Πάντως, οἱ διάφοροι καὶ συχνοὶ ταχυδρομοὶ, ἀγγελιοφόροι καὶ σύνδεσμοι στὸ Σαράϊ παρέδιναν τὰ ἔγγραφα καὶ τὶς ὁδηγίες τοῦ ρωσικοῦ προξενείου τῆς Θεσ(ν)ίκης. . . Εἰς τὸ Σαράϊ εἶχε τὴν ἔδρα του ὁ κεντρικὸς ταμίας τῆς προπαγάνδας «Ἱερομόναχος» Θεοδώρητος καὶ εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον κελλίον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου κατοικοῦνθρονεὺν ὁ ἀρχιπροπαγανδιστὴς στὸν τομέα Χαλκιδικῆς, περιβόητος καὶ ἀκαταπόνητος ἐκεῖνος «Χατζῆ - Πέτρος».

Τὸν ἴδιο περίπου χρόνον πού συνέβαιναν ὅσα ἐσημειώθηκαν παραπάνω στὰ Ρεβενίγια καὶ τὸ Παλαιοχώρι, ὁ «Χατζηπέτρος» ἐκεῖνος παρουσιάζεται, μίαν ὥραϊαν ἡμέραν, στὴν Ἱερισσό, πού διψοῦσε τότε, γιὰτὶ ὑδρεύονταν ἀπὸ 1 - 2 πηγάδια μόνο, καί, ὅπως εἶπεν, «ἀπὸ λόγους χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας ὀρμώμενος», προσφέρει νὰ κατασκευάσῃ ἐκεῖ «μὲ δικὰ του ἔξοδα» ὑδραγωγεῖο, φέροντας ἄφθονο καὶ γάργαρα νερὸ ἀπὸ τὰ δυτικά τῆς κωμόπολης ὑψώματα. . . Προσφορὰ πού, οἱ φτωχοὶ ἐκεῖνοι διάβολοι ἀπόνηρα ἄκουσαν καὶ μὲ εὐγνωμοσύνη δέχτηκαν. Καὶ «ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον», ὁ καλὸς μας ἐκεῖνος Χατζῆς ἐπιστρέφει στὸ Σαράϊ, ἐφοδιάζεται ἀπὸ τὸν συνάδελφό του Θεοδώρητο μὲ 30.000 γρούσια χρυσᾶ, γιὰ πρώτη δόσι, ξαναγυρίζει ἀμέσως στὴν Ἱερισσό μὲ ἐπιτελεῖο ρώσων μηχανικῶν καὶ μαστόρων καὶ μέσα σὲ ὀλίγους μῆνες τὸ ἔργον φέρεται εἰς πέρας. . .

Λίγο ὅμως προτοῦ γίνουσι οἱ ἁγιασμοὶ καὶ τὰ ἐγκαίνια, καταφθάνει ἀπὸ τὸ "Ἄγιον" Ὄρος στὴν Ἱερισσό μιὰ μεγάλη πλάκα καὶ ἄλλες μικρότερες πέτρες μὲ διάφορες ἐπιγραφές στὴ ρωσικὴ γλῶσσα, τὶς ὁποῖες καὶ οἱ ρῶσοι μηχανικοὶ ἀρχίζουν νὰ τοποθετοῦν στὴ δεξαμενὴ καὶ τὶς βρύσεις. . . Ὅπότεν, οἱ καλοὶ σου Ἱερισσῶτες, πού δὲν ἤξευραν βέβαια νὰ διαβάσουν τί ἔλεγαν οἱ ἐπιγραφές, ὑποπτεύθησαν ὅμως ὅτι «κάποιο λάκκον εἶχεν ἢ φάδα», ὄχι

μόνο δὲν ἄφησαν νὰ τοποθετηθοῦν αἱ πλάκες, ὄχι μόνον, «τοῦ Ἰω. Μαρίνου δόντος τὸ σύνθημα» τσακίζουν καὶ λιανίζουν αὐτές, ὄχι μόνο διώχνουν πῦξ καὶ λάξ ἀπ' ἐκεῖ μηχανικούς καὶ ἀθώους μαστόρους. . . ἀλλὰ καὶ καταστρέφουν ἐντελῶς ἕστερα τὸ ὑδραγωγεῖο. Καὶ τοὺς μολυβένιους ὑδροσωλήνες, ποὺ εἶχαν γράμματα ρωσικά, τοὺς κομματιάζουν καὶ τοὺς διαμοιράζονται μεταξὺ τους. . . γιὰ νὰ τοὺς μεταποιήσουν ἀργότερα σὲ βαρίδια γιὰ τοὺς γρίπους, τὰ παραγάδια καὶ τὰ ἀρμύδια τους. . .

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ οἱ μεγαλεπίβουλοι Θεοδώρητοι βλέπουν, ὅτι στὴν τοποθεσίᾳ τῆς Βορβοροῦς, τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, μοροῦσε νὰ ἀναπτυχθῆ. . . μελλοντικά, ἀξιόλογη κίνησης, ποὺ θὰ ὠφελοῦσε πολὺ τοὺς φτωχοὺς χριστιανοὺς τῆς γειτονικῆς κωμοπόλεως «Ἅγιος Νικόλαος». . . Τρέχουν λοιπόν, ἀγοράζουν ἐκεῖ ὅσο - ὅσο τὴν τοποθεσίᾳ καὶ γρήγορα συγκεντρώνουν ἀφθονα οἰκοδομήσιμα ὑλικά καὶ οἱ μηχανικοὶ τοὺς ἀρχίζουν νὰ κτίζουν ἕνα πελώριο. . . τουριστικὸ ξενοδοχεῖο μὲ τὰ παραρτήματά του. Μὰ οἱ ἀχάριστοι καὶ ὀπισθοδρομικοὶ Ἄγιονικολάτες, τοὺς ὁποίους ἐπιτήδεια. . . εἶχε διαθέσει τὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο τῆς Θεσ)νίκης, μὲ τὴ μεσολάβησι τοῦ προκριτοῦ τῆς Θεσ)νίκης καὶ Χαλκιδικιώτη Δημοσθ. Ἀγγελάκη, μόλις ἔμαθαν τοὺς. . . προοδευτικὸς σκοποὺς τῶν Θεοδωρήτων, ἐκστρατεύουν καὶ αὐτοί, «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις» εἰς τὴν Βορβοροῦν, διώχνουν ἀπ' ἐκεῖ μηχανικούς καὶ μαστόρους, γκρεμίζουν ὅ,τι εἶχαν προφθάσει νὰ κτίσουν. . . τὰ δὲ ἐπὶ τόπου σκευὴ καὶ οἰκοδομήσιμα ὑλικά τῶν ρώσων τὰ φορτώνουν στὰ μουλάρια τους καὶ τὰ μεταφέρουν, ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει, στὸ χωριὸ τους, ὅπου καὶ τὰ μοιράζονται μεταξὺ τους «πρὸς ἰδίαν χρῆσιν». Φυσικά, ἀκολούθησαν καὶ ἐδῶ διαμαρτυρίες καὶ νότες. Στὸ τέλος ὅμως οἱ Θεοδώρητοι ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ σχέδιά τους. . .

Σχετικὰ μὲ τίς ἔρευνες, συλλήψεις καὶ ἐξορίες, ποὺ ἔγιναν τότε, σημειῶν τὰ παρακάτω συμπληρωματικά, ὅπως τὰ ἔχω ἀκούσει ἀπὸ παλαιότερους μου:

α') Τὴν ἀπ' εὐθείας στὸ Σουλτάνο Ἄμπτουλ Χαμήτ καταγγελία, στὴν ὁποία ἐγράφετο ὅτι: «Εἶς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Ἄμμουλιανή, Ἰερισσό, Ἰσοβορο κλπ. εἶναι κρυμμένα καὶ καθημερινῶς ξεφορτώνονται πολλὰ ὄπλα καὶ πυρομαχικά ἀπὸ τὸ Ἑλληνικό», φανερώθηκαν δὲ ὠριμένα σημεῖα, ὅπου θὰ μπορούσε νὰ βρεθοῦν, τὴν ἔστειλε ἀνώνυμα «κάποιος Ρεβενικιώτης», μᾶλλον ἀπὸ λόγους προσωπικῆς ἔχθρας καὶ ἐκδικήσεως.

β') Στὴν Ἰερισσό, ὅταν μαθεύθηκε ἡ προδοσία καὶ προτοῦ φθάσουν ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι, ἀρκετὰ ὄπλα, ἐκτὸς ἐκείνων τῆς Ἄμμουλιανῆς, εἶχαν «παρὰχωθῆ» σὲ λάκκους ποὺ ἔσκαψαν νύκτα οἱ κάτοικοι στὴ θέσι «Ζούρβα». Ἐ-

πειδή όμως στη βία τους δὲν τὰ συσκεύασαν καλά, βρέθηκαν σκουριασμένα και ἄχρηστα, ὅταν ἀργότερα ποὺ ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι ἔγινεν ἐκεῖ ἀνασκαφή.

γ') Στὸν Ἰσβορο (Στρατονίκη) τὰ ὄπλα και πυρομαχικά ἀποθήκευαν τότε σὲ κάποια παλαιὰ γαλαρία τοῦ μεταλλείου, ποὺ βρίσκονταν κοντὰ στὸ παρεκκλήσι τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Ἐπειδὴ όμως κι' ἐκεῖ βρέθηκε, δυστυχῶς, κάποιος Ἐφιάλτης ἀπὸ τὸν Μαχαλᾶ (Στάγειρα) και πρόδωσε τὴν κρύπτη στοὺς Τούρκους, ὁ Παπᾶ - Δωρόθεος μὲ πιστοὺς του ἀνθρώπους, ὅταν ἔμαθε τὴν προδοσία, μετέφερε νύκτα και βιαστικά τὰ πολεμοφόδια στὸ δάσος «Ραχώνια» (ὅπου οἱ Ἰσβοριώτικες καλύβες), ὅπου και ἔβαλαν φωτιά, γιὰ νὰ καοῦν και τὰ πολεμοφόδια. Στὴ βία τους όμως ἄφησαν στὴ γαλαρία μερικὲς ἀδειες κάσες πυρομαχικῶν, τίς ὁποῖες και βρῆκαν οἱ Τοῦρκοι. . .

δ') Ὁ Παπᾶ - Δωρόθεος ἔβασανίσθηκε πολὺ γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ ποῦ ἔκρυψε τὰ ὄπλα. Ὅπως διηγούνταν παλαιότεροι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μαρτυριῶν ποὺ ὑπέφερε, ὅταν τὸν ἐπιβίβασαν στὸ βαπόρι, διὰ νὰ τὸν μεταφέρουν στὴν Κων/πολι, «τὸν ἐκρεμοῦσαν ἀνάποδα ἐπάνω ἀπὸ τὰ καζάνια και τὸν ἀτμὸ τοῦ βαποριοῦ, και ἔτσι κρεμασμένον τὸν ἐβασάνιζαν, ξεριζώνοντας και τρίχες ἀπὸ τὰ γένηια του. . .». Εἶχα ἀκούσει και ἄλλα ὀνόματα συλληφθέντων τότε στὸν Ἰσβορο μαζί μὲ τὸν Παπᾶ - Δωρόθεο. Ἀπ' αὐτοὺς όμως, ποῦ, ἀφοῦ ἔβασανίσθηκαν ἐπὶ τόπου, ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι, θυμοῦμαι μόνον τοὺς Ἀθαν. Λιάκραν, Σλούκαν και Ἀθαν. Ματαφτοῦν. Λίγο τὲ ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς συνελήφθη και ἔξωρίσθη στὸ Διαρβερχιρ και ὁ Δημήτριος Ἀποστολίδης.

ε') Ὁ Ἰωάννης Μαρίνος, ἀπὸ τὴν Ἱερισσόν, ἀπέφυγε τὴν ἔξορία, χάρις στὶς ἐνέργειες σημαντικῶν προσώπων ἐδῶ και πρὸ παντὸς τοῦ φίλου του, προκρίτου τῆς Θεσ/νίκης, Μιχαήλ Μπέη. Τὸ στρατοδικεῖο τὸν κατεδίκασε «λιαν ἐπιεικῶς» «εἰς περιορισμὸν ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Θεσ/νίκης». Δηλαδή — ἄγνωστον εἰς ἐμὲ γιὰ πόσα χρόνια — δὲν τοῦ ἐπετρέπετο νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν Θεσ/νίκη και ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ παρουσιάζεται καθημερινῶς στὸ Φρουραρχεῖο και νὰ ὑπογράφῃ σὲ εἰδικὸ βιβλίον παρουσίας.

Ὁ νεώτερος ἀδελφός του Στέργιος Μαρίνος κατῶρθωσε νὰ δραπετεύσῃ στὸ Ἅγιον Ὅρος και ἀπ' ἐκεῖ στὸν Πειραιᾶ.

Ἐν τέλει σημειῶνω και τὰ ἑξῆς: Οἱ ἑξόριστοι, ὅπως διηγούνταν ὅταν ἐπέστρεψαν, βρῆκαν στὰ Ἄδανα μεγάλη προστασία και περίθαλψη ἀπὸ τὸν ἐκεῖ ἐγκατεστημένο τότε ὁμογενῆ «ἐργοστασιάρχη» Μαυρομάτη, καθὼς και ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη (ἢ ἐπίσκοπο) Ταρσοῦ. Καθὼς δὲ οἱ ἴδιοι ἔλεγαν, ὁ περισσότερος τουρκικὸς πληθυσμὸς ἐκεῖ μᾶλλον καλωσύνη, παρὰ ἐχθρικές διαθέσεις ἔδειξε στοὺς ἑξοριστοὺς.

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΠΑΝΑΓ. ΣΤΑΜΟΥ

Γυμνασιάρχου Κασσάνδρας

1. Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΓΕΡΟ-ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ Ἕλληνας ἠσθάνθη μεγάλην πρὸς τὸν ἀθλητισμὸν ἀγάπην. Εἶναι γνωστὰ εἰς πάντα, ἔστω καὶ ἀπλῶς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν φυλλομετρήσαντα, ἡ γυμνασιαρχία καὶ τὰ γυμναστήρια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἔνθα τὰ σώματα αὐτῶν διεπλάσσοντο ἀρμονικῶς, καθίσταντο ὑγιᾶ καὶ εὖρωστα, ὥστε ἐν αὐτοῖς νὰ κατοικήῃ νοῦς ὑγιής, νὰ εἶναι τεῖχος ἀχειρωτον τῆς πατρίδος καὶ ἀκωλύτως νὰ ὑπηρετῶσι «τῇ διανοίᾳ χρηστῇ οὐσῇ» κατὰ τὸν Πλάτωνα.

Ἡ αὐτὴ ἀγάπη πρὸς τὸν ἀθλητισμὸν καὶ τὰ θεάματα διακρίνει καὶ τὸν «Ἑλληνισμὸν τὸν χριστιανισμοῦ προσωπεῖω κρυπτόμενον» (Βασίλειος Σελευκείας) ἤτοι τὸν Βυζαντινὸν ἢ μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν.

Ἡ στροφὴ αὕτη πρὸς τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας, ὁσάκις εἰς ὑπερβολὰς ἔφθανε καὶ δι' εἰδικοὺς λόγους, ἐπέφερε δριμεῖαν κατ' αὐτῶν πολεμικὴν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ τοῦ μεγάλου κοινωνιολόγου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Εἶναι ὁμως δύσκολον μακροχρόνιοι ἔξεις νὰ ἐκριζωθῶσι, διότι ὡς παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἡ συνήθεια εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα ἐν τῷ κόσμῳ δύναμις.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἕλληνας τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ δὴ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν ἐπιδίδεται εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὸν ἀθλητισμὸν πρωτοστατούσης τῆς Ἐκκλησίας δι' ἐπιφανῶν αὐτῆς ἐκπροσώπων. Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἀγῶνες τῶν κλεφτῶν εἰς τὸ ἄρμα, τὴν πάλην, τὸν δρόμον κ.τ.τ. δι' ὧν διεσώζετο ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις, ὡς καὶ ἡ ἀνέγερσις Γυμναστηρίων ὑπὸ Ἱεραρχῶν. Ἐξ (6) Γυμναστήρια ἀνήγειρεν ὁ αείμνηστος Ἐθνομάρτυς Σμύρνης Χρυσόστομος ὦν Μητροπολίτης Δράμας. Ὡς Σμύρνης δὲ «δίδει ὠθησιν εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις μὲ τὴν μέθοδον καὶ τὴν ἐπιμονὴν του, ἀνεγείρων Γυμναστήρια καὶ ἐπιβάλλων εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα ὡς ὑποχρεωτικὸν τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς» (Σ. Λοβέρδου ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος Ἀθῆναι 1929 σελ. 143). Τὸ αὐτὸ ἔπραττε καὶ ὁ Μελενίκου καὶ Κασσανδρείας Εἰρηναῖος.

Ἴδου τί ἀνέγραψαν αἱ ἑλληνικαὶ ἠφemerίδες τῆς Θεσσαλονίκης τῇ 19 Μαρτίου 1906. «Γράφουν ἐκ Μπαρρακλῆ Τζιουμᾶ (Κάτω Τζουμαγιάς) ὅτι ὁ Μητροπολίτης Μελενίκου Εἰρηναῖος, περιοδεύων τὴν ἐπαρχίαν του ἀφίχθη ἐκεῖ καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν. Μετὰ

τὴν θείαν Λειτουργίαν συνεκέντρωσε τοὺς πολίτας εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ ἀναγνωστήριον καὶ συνεζήτησε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως.... Συγχρόνως δὲ διενεργηθέντος ἔράνου εἰς τὸν ὅποιον πρῶτος ὁ Μητροπολίτης εἰσέφερε δέκα λίρας συνεκεντρώθη ποσὸν πενήκοντα (50) λιρῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν γυμναστηρίου».

Καὶ ἡ Χαλκιδικὴ χώρα ἀμιγῶς ἑλληνικὴ ἐπὶ τουρκοκρατίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτελῇ ἐξαιρέσιν. Ἦγάπα τὸν ἀθλητισμὸν, ἀφοῦ μάλιστα οἱ Τοῦρκοι ἀπηγόρευον τὴν διδασκαλίαν τῆς γυμναστικῆς ἐν τοῖς Σχολείοις, καὶ εἰς τὰς τοπικὰς αὐτῶν πανηγύρεις ἐπέδιδοντο εἰς ἀγῶνας. Τοιοῦτοι ἀγῶνες, ἄγνωστον πότε καθιερωθέντες, ἐγένοντο τακτικῶς τῇ 2α Μαΐου ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Μεγ. Ἀθανασίου εἰς τὸ τοιφλικίον Πορταργιάς, ἔχον τότε 70 οἰκογενείας κολλήγων. Ἐκεῖ οἱ ταπεινοὶ τὴν ὄψιν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν παράστημα, ἀλλὰ μὲ ὑψηλὸν φρόνημα Ἕλληνες κολλήγοι, διηγωνίζοντο πρὸς τοὺς κατακτητὰς πεισμόνως διὰ τὴν νίκην.

Ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, ὁ ἀπὸ Μελενίκου, ἀρχιερεὺς περιωπῆς, ὅστις εἶχετο στερρῶς τῶν πατρῶων παραδόσεων καὶ ποικιλοτρόπως ἐνίσχυε τὸ ἔθνικόν τοῦ λαοῦ φρόνημα, ἐπεσκέπτετο τοὺς κολλήγους τούτους, ἱερούργει εἰς τὸ Ἐκκλησιδίον τῶν καὶ παρίστατο εἰς τοὺς ἀγῶνας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1908 ἔλαβε χώραν τὸ ἐξῆς γεγονός. Εἰς σωματῶδης Τοῦρκος ἀθλητῆς, λιαν ἔμπειρος εἰς τὴν πάλην, εἶχε καταβάλει πολλοὺς ἡμετέρους καὶ ἐγαυρία ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τῶν ὁμοφύλων του, ἐνῶ οἱ ἡμέτεροι εὐρίσκοντο ἐν ἀθυμίᾳ. Εἰς τῶν παρισταμένων Γερο-Χαράλαμπος καλούμενος (ἀγνοῶ τὸ ἐπώνυμόν του) ἡλικίας ἄνω τῶν 55 ἐτῶν, βαρέως φέρων τὴν ἡτταν, σηκώνεται ἀπὸ τὴν θέσιν του, πηγαίνει εἰς τὸν Δεσπότην, βάλλει μετάνοια καὶ τοῦ λέγει: «Γέροντα νὰ μοῦ δώσης τὴν εὐχὴ σου νὰ ρίξω κάτω αὐτὸν τὸν Τουρκαλὰ». Ὁ Εἰρηναῖος συγκεκινημένος τὸν εὐλογεῖ καὶ τοῦ λέγει: «Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ νικητῆς».

Ὁ Γερο-Χαράλαμπος ἐμφανίζεται εἰς τὸν στίβον μὲ βεβαιότητα διὰ τὴν νίκην, ἀφοῦ εἶχε τὴν εὐχὴ τοῦ «Γέροντα» καὶ προκαλεῖ τὸν Τοῦρκον νικητὴν. Οὗτος ἀρνεῖται ἀρχικῶς, ἀλλὰ κατόπιν δέχεται τὴν πρόκλησιν. Δίδεται τὸ σύνθημα. Ὁ Γερο-Χαράλαμπος ὀρμᾷ μὲ νεανικὸν σφρῖγος, τὸν ἀρπάζει καὶ τὸν ρίχνει ἀμέσως κάτω. Τὸ τί συνέβη δὲν περιγράφεται. Φρενίτις ἐνθουσιασμοῦ καταλαμβάνει τοὺς τῶς κατεπτοημένους κολλήγους. Ὁ Μητροπολίτης Εἰρηναῖος συγκαίρει θερμῶς τὸν Γεροχαράλαμπον, ὅστις βάνει μετάνοια καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ χερί εὐλαβικά.

Ἡ νίκη τοῦ Γερο-χαράλαμπου ἦτο τὸ προανάκρουσμα τῆς νί-

κης τοῦ Ἔθνους κατὰ τοῦ δυνάστου μετὰ τρία ἔτη καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας καὶ Χαλκιδικῆς. Οἱ Τοῦρκοι ὁμῶς βαρέως φέροντες τὴν ἤτταν ὠργάνωσαν τὴν ἐν Πορταργιά μετὰ ἐν ἔτος δολοφονικὴν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου ἀπόπειραν.

Ὁ ἀείμνηστος Εἰρηναῖος δὲν ἐλησμόνησε τὸν νικητὴν Γερο-χαράλαμπον καὶ ὁσάκις ἐπεσκέπτετο τὴν Πορταργιάν ἐν ἀρχιερατικῇ περιοδείᾳ καὶ κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μετέβαιναν εἰς Νεκροταφεῖον διὰ τρισάγιον, ἐμνημόνευε καὶ τὸν Γεροχαράλαμπον καὶ ἤρχετο ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ ἐν σκηναῖς δικαίων.

Παρόμοιοι ἀγῶνες ἐγένοντο καὶ εἰς τὰ Πετράλωνα, χωρίον ἀπαρτισθὲν ἐκ Ποντίων προσφύγων, τοῦ ἀγίου Χριστοφόρου (9 Μαΐου). Τῷ 1935 παρέστη ὁ Εἰρηναῖος εἰς αὐτοὺς καθορίσας τὸ πρόγραμμα τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ περιοδείας οὕτως ὥστε νὰ εὑρίσκεται ἐκεῖ. Εἰς τοὺς νικητὰς ἔδωκεν ἀνά ἑκατὸν (100) δραχμάς.

Σήμερον ἡ Πορταργιά ἐγένινεν ἡ Ὀλυμπία τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ σημερινοὶ νικηταὶ ἐνθυμοῦνται τὸν πρὸ 53 ἐτῶν νικητὴν Γεροχαράλαμπον καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν στίβον μὲ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας;

Δίκαιον εἶναι νὰ καθιερωθῇ βραβεῖον Εἰρηναῖειον καὶ Χαράλαμπειον, διὰ νὰ ὑπενθυμίζεται ἡ νίκη αὕτη ποῦ ἀνεπτέρωσε τόσον πολὺ τὸ ἔθνικόν φρόνημα τῶν κατεπτοημένων τότε ραγιαδῶν τῆς Πορταργιάς.

ΝΙΚ. ΔΕΑ

2. ΤΑ ΜΑΜΟΥΔΙΑ

Μοσκοβολάει ἡ γῆ. Ὅλα ἀρχίζουν νὰ ντύνονται στὰ πράσινα μὲ τὴν ἀνοιξί ποῦ ἦρθε. Κι' ἡ μάνα μου μέρες τώρα κάνει ἐτοιμασίες γιὰ τὰ μαμούδια. Τὸ κάτω σπῖτι κι' ἡ διπλανὴ καλύβα τοῦ Ντρούγκα καθαρίζονται καλά. Ἀλείφονται μὲ ἀσβέστι καὶ στραφτοκοποῦν. Τὰ μαμούδια θέλουν μεγάλη πάστρα, λέει καὶ ξαναλέει. Ἄλλοιῶς ψοφοῦν.

Τὰ κουτιὰ μὲ τὸ σπόρο, διαλεγμένα κι' ἀγορασμένα ἀπὸ πέρυσι, λίγες μέρες πρὶν ἀνοίξουν τὰ 'βαζε στὸ εἰκόνισμα γιὰ νὰ εὐλογηθοῦν. Μετὰ μπαίνουν σὲ ζεστὸ μέρος καὶ σὲ λίγο ξετρυπώνουν ἀπ' τὶς τρυπίτσες ποῦ ἔχουν στὸ καπάκι, κάτι μικρούτσικα σὰν κεφάλι καρφίτσας σκουληκάκια. Σκορπίζουν πάνω στὰ ἀπλωμένα κατακάθαρα τλουπάνια καὶ ρίχνονται πάνω στὰ ψιλοκομμένα φυλλαράκια τῆς ἀσκαμιναῖς. Ἡ μάνα μὲ

χρόνο τί μάρκα ἀγόρασε και παίρνουν κι αὐτοί κι ὄλο τῆ συμβουλευόνται. Τὰ ξέρει ὄλα. Ποῦ τᾶμαθε δὲν μοῦ εἶπε.

Και τώρα ἀρχίζει τὸ διάλεγμα τῶν κουκουλιῶν. "Ἐνα - ἕνα, τὰ ὁμορφότερα και τὰ πιὸ λαμπερά, τὰ βάζει χωριστά. Αὐτὰ τὰ κρατᾶ ἡ ἴδια γιὰ τὰ μεταξωτὰ πού θὰ ὑφάνη. Τὰ ἄλλα τὰ πουλεῖ. Κι' εἶναι καταχαρούμενη, ὅταν τὸ βράδυ, πού γυρνᾷ ὁ πατέρας ἀπ' τὶς δουλειές στοῦ σπίτι, τοῦ μετρᾷ πόσα μετζίτια και γρόσια ἔπιασε. «Χρυσοχέρα, Κατιρίν'», τῆς λέει και τὴν καμαρώνει.

Σ' ἄλλη δουλειὰ ὅμως ρίχνεται σὲ λίγο. Βράζει τώρα τὰ κουκούλια πού κράτησε και βγάζει μὲ προσοχὴ τὸ μετάξι πάνω στὴ ἀνέμη. Τὸ ξηραίνει κι' ἀρχίζει νὰ τὸ κλώθη. Μέρα - νύχτα, ὅταν δὲν ἔχη ἄλλη δουλειὰ, στριφογυρνᾷ τὸ ἀδράχτι. Μιλᾷει, τραγουδάει και τὸ μάτι τῆς ἐκεῖ, γιὰ τὴ κλωστή πρέπει νὰ γίνη ἴσια, χωρὶς κόμπους. Και τὴ μαζεύει ὕστερα σὲ μασούρια ἢ τὴ τ' λυγαδιάζει, βάζοντάς με νὰ κρατῶ τὰ χέρια τεντωμένα ὠρες, ὥσπου πιαστῶ ἢ βαρεθῶ και μὲ ἕνα «οὔφ! πλιά, μπαῖлт'σα», ξετιναχθῶ και γίνω κουρνιαχτός.

Κι' ἀρχίζει συνέχεια ὁ ἀργαλεὺς και τὸ κελάϊδμά του. Σωστὸ πανηγύρι: Γυρνώντας ἀπ' τὸ σχολειὸ κατεβαίνω πότε - πότε και κάθομαι κοντὰ τῆς.

Ἡ σαῖτα λὲς και πετάει. Εἶναι τὰ χέρια τῆς μάνας λεπτά, σβέλτα, ζωντανὰ και μοιάζουν νὰ βλέπουν και νὰ νιώθουν. Τὸ σπίτι ἀχολογᾷ ἀπ' τὸ τραγούδι.

«Ἐνας, μωρέ, ἕνας ἀητὸς καθότανε . . . ».

Και σὲ λίγο:

«Ἐγὼ εἶμ' ἡ βλά, ἡ βλάχα ἡ ξακουστή, ἡ βλάχα ἡ παινεμένη . . . ».

Κι' οἱ γειτόνισες πού περνοῦν κι' οἱ φιληνάδες πού ἔρχονται νὰ τὴν ἰδοῦν, ἀνεβαίνουν και κάθονται καντὰ τῆς, τραγουδοῦν κι' αὐτὲς μαζί και φωνάζουν:

«Νὰ μᾶς ζή'ης Κατιρίν'». Και δὸς' του τραγούδι και χαρὰ και γέλιο.

«Μάναμ', καλέ μάναμ, μάναμ' σγουρὸς βασιλικός».

Μονάχα ὅταν φανῆ ἡ θειά Σμαραγδὴ κατασιγάξει τὸ τραγούδι και τ' ἀστεῖα και σβῆνει τὸ κέφι. Ψιλή και ξερακιανὴ μὲ τὸ κεφάλι καταμπουμπουλωμένο στοῦ μαῦρο τσεμπέρι, μάτια και στόμα μονάχα, κοιτάζει μιὰ - μιὰ μὲ τὴ γιάλινη ματιά τῆς τὶς φιλενάδες και τσιρίζει:

«Τί μαρῆ, πάλι σόμπουρου ἔχητι;»

Κι' ἀμέσως ἀρχίζει τὰ νέα τοῦ χωριοῦ, τὸ ἕνα πίσω ἀπ' τὸ ἄλλο μὲ τὴ γλώσσα τῆς ροδάνι.. Ποιὸς μάλωσε μὲ τὴ γυναίκα του, ποιὸς μέθυσε, ποιά ἦταν παραστολισμένη στὴν ἐκκλησιά, ποιά τὴν παράτησε ὁ ἀρβρωνιαστικός. "Ὅταν τελειώνη και φεύγη ὕστερα ἀπὸ ὦρα, ἡ μάνα σταυ-

ροκοπιέται κι' όλες φτύνουν στὸ κόρφο τους καὶ παίρνουν βαθειὰ ἀνάσα. Τὴ φοβοῦνται τὴ κυρὰ Σμαραγδὴ. Ἔχει βλέπεις κι' ἐκεῖνο τὸ κακὸ μάτι. Ὡς καὶ τὸ λάδι μας χάλασε πέρυσι, μόλις ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸν κάδο καὶ εἶπε «πῶ, πῶ, τί λάδ' εἶνι αὐτό, βρὲ Γιώρ' ποὺ ἔβγαλεις; Λαμπί-κους!» Ἐόλωσε ἀμέσως τὸ καυμένο, ἔγινε μούντιρ' κι' ἡ μάνα τὸ ἔκανε σαποῦνι.

«Πῶς σὶ φαίνιτι, Γιώρ' οὐ ἀλατζᾶς;» ρωτᾷ σὲ λίγες μέρες τὸν πατέρα καὶ ξεδιπλώνει προσεκτικὰ, ἓνα τόπι ἀλατζιά, ποὺ στραφτοκοπᾷ στὸ ἀπαλὸ ρόδινο χρῶμα του.

«Δὲ ματαγίν' κι' ἄλλους», τῆς λέει καὶ τὸν θαυμάζει.

Εἶνι γιὰ σένα κι' τοῦ Δημήτρη».

Ὁ πατέρας κ.' ὁ ἀδελφός μου ντύνονται πάντοτε μὲ τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ ὑφαντὰ τὰ δικά της. Γιατὶ ξέρεи καὶ ὑφαίνει ἀπ' ὄλα. Κουβέρτες ὀλομέταξες γιὰ τὰ κρεβάτια, λευκές, χλωμές, χρυσοκίτρινες, πράσινες. Μαξιλάρια κοκκινωπὰ μὲ γραμμές μαῦρες, κίτρινες, πράσινες. Μαντήλια μὲ τὸ δικό του σχέδιο καὶ τὴν ὑφανσή του τὸ καθένα, ἀπαλόχρωμα, ὁμορφα, ποὺ στολιζοῦν τοὺς τοίχους. Τραπεζομάντηλα, ποδιές, μαντῆλες μεγάλες καὶ μικρές. Στὶς γιορτές μας οἱ φίλοι μας τὰ βλέπουν, τὰ χαϊδεύουν καὶ ἀποροῦν. Λάμπει τὸ σπίτι, οἱ τοῖχοι, τὰ κρεβάτια καὶ τραπέζια! Καὶ δὲν πιστεύουν, ὅτι ὄλα αὐτὰ βγῆκαν ἀπ' τὰ χέρια τ' ἀδύνατα, τὰ θαυματουργὰ τῆς μάνας.

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΛΛΙΝΟΥ

3. ΘΡΥΛΛΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Παρὰ τὴν κωμόπολιν Βασιλικὰ τῆς Χαλκιδικῆς, εὑρίσκεται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, τὸ παρεκκλήσιον τῆς ἀγίας Παρασκευῆς. Καὶ πλησίον αὐτοῦ, παρὰ τὸν δημόσιον δρόμον τὸ ἅγιασμα τῆς ἀγίας εἰς κοῖλον πέτρωμα. Ἄνωθεν τοῦ ἁγιάσματος, ὑπάρχει ὑψηλὸς βράχος, ὅστις ἀπὸ μακρὰν φαίνεται ὡσεὶ αἰωρούμενος.

Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν βράχον θρυλλεῖται ἀπὸ πολὺ παλαιὰν καὶ ἀρχαίαν παράδοσιν, γνωστὴν εἰς τοὺς κατοίκευς τῆς κωμοπόλεως Βασιλικῶν καὶ ὄλων τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ ἅγιασμα, καθὼς καὶ ἡμῶν τῶν παλαιοτέρων Θεσσαλονικέων, ὅτι ὁ πατὴρ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, πλούσιος καὶ ὀνομαστὸς εἰδωλολάτρης, ἐνῶ ἔκυνηγοῦσε τὴν θυγατέρα του

Παρασκευήν, Χριστιανήν οὔσαν, τὴν κατέφθασε εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, ἔνθα νῦν εὐρίσκεται ὁ φαινομενικῶς αἰωρούμενος ἐκεῖνος βράχος καὶ διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν, τὴν κατέσφαξε. Τὰ δὲ «πιτσιλίσματα» τοῦ αἵματος τῆς σφαγείσης παρὰ τοῦ εἰδωλολάτρου πατρός της, ἐκηλίδωσαν ὅλον ἐκεῖνον τὸν βράχον καὶ τὰ ὅποια εὐρίσκονται ἔτι καὶ νῦν ἀνεξίτηλα καὶ φαίνονται εὐκρινέστατα εἰς τὸν ἐπισκέπτῃν καὶ προσκυνητῇν, καθ' ὅλην τὴν πρόσοψιν καὶ ἐπιφαίνεται τοῦ βράχου.

Κάτωθεν τοῦ βράχου, τρέχει τὸ ἀγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ ἐὰν τὸ παρατηρήσῃ κανεὶς μετὰ προσοχῆς θὰ ἴδῃ ὅτι ἔχει τὸ καθαρῶς λευκὸν χρῶμα ἢ μᾶλλον ἀχρωμον τοῦ κοινοῦ νεροῦ, ἀλλὰ κλῖνον ὀλίγον πρὸς τὸ κοκκινωπὸν μὲ τινὰς ἀντανακλάσεις.

Κάθε χρόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς καὶ πανηγύρεις τῆς ἁγίας, κατὰ τὴν 26ην Ἰουλίου, συρρέουν, τόσον ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία τῆς Χαλκιδικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἵνα ἀσπασθῶσι τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας καὶ πῶσι ἀπὸ τὸ ἱαματικὸν ἁγίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Σταύρου Παπασταύρου

4. Ἡ Πίττα τ' Ἀγαπ' τοῦ

Μιά παρέα γλεντζέδων, ποὺ ἄφησε ἐποχὴ στὸ Βάβδο, ἦταν ἡ παρέα τ' Ἀγαπ' τοῦ.

Μερακλῆδες ὅλοι στὸ πιτό, στὸ τραγούδι, στὸ γλέντι, τὸ χορό, δὲν ἄφηναν γιορτὴ ποὺ νὰ περάσ' «ξερὰ» χωρὶς νὰ βρέξουν τὸ λαρύγγι τους.

Κυρίως τὰ γλέντια, γινόνταν στίς ὀνομαστικές γιορτὲς στὰ σπίτια καὶ καμμιὰ φορὰ κατέληγαν στὰ Καφενεῖα.

Δὲν ἔφτανε τὸ γλέντι, ἀλλὰ σκάρωναν καὶ διάφορες φάρσες.

Ἡ ἐφευρετικότητα τ' Ἀγαπ' τοῦ γιὰ τὰ πειράγματα ἦταν ἀστείρευτη.

Σεβνταλῆς, καθὼς ἦταν, τραγουδοῦσε τὰ παλιὰ τραγούδια, τὰ Βαβδινά, μὲ κέφι ἐξαιρετικό, ὅταν, κατὰ σύμπτωσι, βρισκόταν στὴν παρέα καὶ καμμιὰ λιγνοκορμούσα :

*«Πέριδικα, περδικούλα μου καὶ Βαβδινὴ τρυγὸνα
σ' ὅλον τὸν κόσμον ἡμερῆ, σὲ μένα στέκεις ἄγρια.
Ρίξε τὴν ἀγριοσύνη σου κι' ἔλα κοντά μου κάτσε,
νὰ μὲ κερνᾷς γλυκὸ κρασί, νὰ τραγουδᾷς, νὰ πίνω.
Δὲν ἔρχουμι λεβέντη μου, δὲν ἔρχουμι καλέ μου,*

γιατί θά βγῆς νά παινεθῆς, θά βγῆς νά μὲ γελάσης,
 πῶς φίλησες μιὰ Πέροδικα, μιὰ Βαβδινὴ τρυγόνα,
 πού'ταν σὶὸν κόσμον ξακουστή, σὶὸν κόσμον παινεμένη».

Μιά στεναχώρια μόνον εἶχε. Πού δὲ γιόρταζε κι' αὐτός. Δὲν εἶχε
 ὀνομαστικὴ γιορτή.

Ἄλλὰ κι' αὐτὸ τακτοποιήθηκε.

Τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τὸ βράδυ, πού εἶχαν γλέντι στὸ σπίτι τοῦ
 Ἀντώνη τοῦ φίλου του, γίνηκε πάλι λόγος γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γιορτῆς, κι'
 ὁ Κώτσιος, ἄλλος φίλος, τὸ βρῆκε :

«Πῶς δὲ γιορτάηζ'ς μωρὲ Ἀγαπ'τέ, τὸ διαλαμβάν' ἢ Σύναψ', τὰ
 Φῶτα.

«Ἀγαπητόν σε υἱὸν ὀνομάζουσα».

«Μωρὲ. μπράβο Κώτσιο, ν' ἀγιάσ' ἡ γλώσσα'ς».

«Ὅλοι τὸ δέχτηκαν μὲ ἀλαλαγμοὺς κι' ἀπὸ τότε γιόρταζε ταχτικά
 τὰ Φῶτα.

Ὅπως εἶπαμε, γινόνταν καὶ διάφορες ἀστεῖες φάρσες, πού καμμιά
 φορὰ εἶχαν καὶ συνδυασμοὺς «τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου».

Τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἡ Χαρβάλινα, ἔφκιασε πίττα.

Γιόρταζε ὁ ἄντρας τῆς ὁ μπάρμπα Νικόλας.

Γλεντζῆς καθὼς ἦταν κι' αὐτός, πολλὰς φορές, βρέθηκε μὲ τὴ πα-
 ρέα τ' Ἀγαπ'τοῦ.

Τὴ μέρα κείνη βρέθηκαν τὸ μεσημέρι, στὸ σπίτι ἐνὸς γιορταστῆ Νικόλα.

Ἀπάνω στὸ γλέντι, ὁ Ἀγαπ'τός, σοφίστηκε νά κλέψουν τὴ πίττα
 τῆς Χαρβάλινας, πού εἶδε τὸ πρῶτ' πού τὴν ἔβαζε νά ψῆσῃ στὸ φουρνούδ',
 πού ἦταν στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς τοῦ σπιτιοῦ.

Κρυφὰ τὸ εἶπε σὲ κάποιον ἄλλον καὶ οἱ δύο τους σηκώθηκαν καὶ
 πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Χαρβάλη.

Ὁ ἕνας πῆγε ἐπάνω ν' ἀπασχολήσῃ τὴ νοικοκυρὰ καὶ ὁ Ἀγαπ'τός
 ἔβγαλε τὴ πίττα ἀπ' τὸ φούρνο καὶ τὴν πῆρε.

Τὴν πῆγε στὸ σπίτι πού γλεντοῦσαν κ' ἐκεῖ τὴν φάγαν χωρὶς νά ξέ-
 ρουν τὴν προέλευσι.

Τὸ τί γίνηκε στὸ σπίτι τοῦ Χαρβάλη, ὅταν πῆραν χαμπάρι τὴν κλε-
 ψιά, δὲν περιγράφεται. Ποιὸς εἶδε τὸ λιοντάρι καὶ δὲν τὸ φοβήθηκε.

Ἐξάλλος ὁ μπάρμπα Νικόλας, ἀπειλοῦσε γῆν καὶ οὐρανόν, ἀλλὰ ποιὸν
 νά πιάσῃ; Ποιὸς ἦταν ὁ κλέφτης τέτοια χρονιάρα μέρα;

Δὲν μποροῦσε νά γίνῃ τίποτε καὶ τὸ πρᾶγμα ἀποσιωπήθηκε.

Πέρασε καιρὸς καὶ ἄλλα δυὸ κρούσματα τέτοια παρουσιάστηκαν.

Ἡ ἴδια ἡ παρέα ἔκλεψε τὰ λουκάνικα τῆς Τρυγόνας τῆς Γιώργη-
 νας ἀπ' τὸ καλάμι πού τὰ εἶχε ἀπλωμένα νά στεγνώσουν.

Καὶ ἡ καυμέν' ἡ Κατερίν' Μλάδενα, δὲν τὸ χώνεψε πού τίς κλέψαν

τὸ γλύκισμα ἀπὸ τὸ φούρνο τῆς καὶ μάλιστα τῆ μέρα ποὺ γιόρταζε, τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ σικλέτι τῆς ἔπαθε 'κείνη τῆ μέρα, κάποιο ρεζίλι. Περίμενε ὡς τὸ μεσημέρι φιλενάδες νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦν, ἀλλὰ καμμιὰ δὲν πῆγε κι' ἄρχισε κι' αὐτὴ νὰ πίνῃ καὶ νὰ εὐχεται ἡ ἴδια τὸν ἑαυτὸ τῆς.

«Εἰς ὑγίαν Κατερίν' πουλλά τὰ ἔτ'».

Τὸ ἀπόγευμα ποὺ πῆγαν οἱ φιλενάδες τῆς, τὴ βρῆκαν κατακόκκινη καὶ ἐξαιρετικὰ εὐθυμη.

«Δὲ ξέρω, μαρή, γιατί ντραλίζουμι κι μ' ἔρχιτι νὰ τσακίζου τὰ μπούργια» ἦταν ἡ ἀπάντησι, ποὺ ἔδωκε σ' αὐτὲς ποὺ ρωτοῦσαν.

Οἱ μέρες περνοῦσαν κι' ἔφτασαν τὰ Φῶτα, ποὺ γιόρταζε τῶρα ὁ Ἁγαπ'τός.

Ἐτοιμασία χουβαρδάδικη, γαλόνια κρασιὰ καὶ ρακιά, μεζέδες ποικιλία γαργαλιστικὴ, λουκάνικα, παστὸ καὶ ἡ Ἁγαπ'τίνα, ἡ γυναίκα του, ἔφκιασε καὶ μιὰ ἐκλεκτὴ πίττα, «στοῦ τρανὸ τοῦ σνί, καὶ τὴν ἔβαλε στὸ φούρνο νὰ εἶναι ἔτοιμη νὰ τὴν προσφέρῃ στὸ τραπέζι, ποὺ θὰ καθόνταν οἱ πιὸ στενοὶ φίλοι, οἱ ἀρκαντάσηδες τοῦ Ἁγαπ'τοῦ.

Μὲ τὰ κεράσματα καὶ τὰ τραγούδια συνέχεια, ἔφτασε καὶ ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ.

Στρώθηκε ὁ σουφράς μὲ τὰ φαγητὰ καὶ τὸ ξεφάντωμα ἄρχισε μ' εὐθυμία ἐξαιρετικὴ.

Ἦρθε καὶ ἡ ὥρα γιὰ τὴν πίττα καὶ ἡ Ἁγαπ'τίνα, πῆγε νὰ τὴν φέρῃ γιὰ τὰ εἶναι ζεστή. Ἀλλὰ ἐκεῖ κόντεψε νὰ τῆς ἔλθῃ νταμλάς. Πίττα δὲν βρισκόταν.

Ἐξαλλῆ ἔτρεξε καὶ τὸ ἀνήγγειλε μὲ φωνὲς καὶ τσιρίδες. «Ὅλοι σταμάτησαν.

Ὁ Ἁγαπτός ἀγρίεψε. Ἐβριζε θεοὺς καὶ Δαίμονας. Αὐτὸς νὰ πάθῃ τέτοιο μασκαραλίκι καὶ μάλιστα τῆ μέρα τῆς γιορτῆς του! Τί συνέβη!

Μιὰ ἄλλῃ παρέα, ποὺ εἶχε μάθει ἀπὸ καιρὸ, ὅτι ὅλα τὰ προηγούμενα ποὺ ἔγιναν, προήρχοντο ἀπ' τὴν παρέα τοῦ Ἁγαπ'τοῦ, σκάρωσε τὴν ὑπόθεσι γιὰ ἐκδίκησι.

«Γιὰ νὰ κουποῦν τὰ φτερά ἀπ' τσ' ντερμπετερήδες τ' Ἁγαπ'τοῦ».

Καὶ δὲν ἔφτασε μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ τὸ βγάλαν καὶ τραγούδι κι' αὐτὸ ἦταν ποὺ τὸν πείραξε περισσότερο.

*«Τί» τοῦ κακὸ ποὺ γίνηκε τούτην τὴν ἐβδομάδα
κλέψαν τὴ πίττα τ' Ἁγαπ'τοῦ, ποὺ μέσα ποὺ τὸ φούρνου.
Ἄλλοι τρῶν' κι ἄλλοι χορεύουν,
κι' ἄλλοι χάσκουν κι γυρεύουν».*

5. ΟΙ "ΠΑΥΛΟΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟΙ, ΤΗΣ ΙΕΡΙΣΣΟΥ

Παλαιά τῆς Ἱερισσοῦ μυθοπαράδοσις (τῆς ὁποίας μέρος παραθέτω εἰς τὸ τοπικὸν ἐκεῖ γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὡς δείγμα, διότι τείνει νὰ ἐκλειψῆ πλεόν ἐντελῶς) μᾶς ἀφ'ἑτέρι' τὰ ἐξῆς περιεργα πράγματα :

"Ὄντας ἡ ἄγιους Παύλους, βουήθειά μας, πέρασι ἀπ' τοὺν τόπου μας (ΤΟΥ ΔΟΡΟΥ) γιὰ νὰ κηρύξῃ τοῦ ἁγίου Ἰβραγγέλιου, οἱ δουλουλάτρις τότε ΛΑΔΙΑΒΙΤΙΣ χύμ' ξαν νὰ Τοὺν τσακώσ' ν γιὰ νὰ Τοὺν σκουτώσ' ν. Κι οὐ ἄγιους γιὰ τὰ γλυτώσ' ἀπ' τὰ χέρια τς τόβαλι στ' φιβγάλα.

Παλώνοντας ἔφτασι στοὺ μέρους πὸν χτίσκη ὕστιρα ἡ ἀκκλησιὰ Τ' - κεῖ κουδὰ στοὺ Κουτλουμσιανὸ μιτόχι - κι θέλ' σι νὰ κρυφτῆ πίσ' πὸν μιὰ γιλάδα πὸν βουσκοῦσι στοὺ μέρους ἰκεινού. . . Μὰ οἱ ἀντίχριστ' οἱ Λαδιαβίτις Τοὺν βῆραν χαμπάρι κιούλου κουδουζύγουναν. Γιὰ ταύτου κι οὐ ἄγιους ἦφκι κρυφὰ - κρυφὰ ἀπ' τ' νὰ γιλάδα. . . Μὰ σιαποῦ νὰ πάη; Μπρουστὰ ἦταν τὰ βράχια τοῦ Ζουγραφίτ' κου κι πίσου χωράφια κι γιολός. Μπρουστὰ γκρημὸς κι πίσου ῥέμα, πὸν λέει κι' οὐ λόγους. . . Πλαγιαστὰ τότες κι' κείνους πααῖνι σ' ἕναν ὄχτου ἰκεῖ κουδὰ πὸν τοὺν σκιεπαζαν πουλλές βατσ' νίε. Κάν' τοῦ Σταυρό Τ'. Δίν' μιὰ στοὺν ὄχτου μί τ' πατιρίτσα Τ' . . . κι νὰ τοῦ θάθημα!! Στοὺ μέρους πὸν χτύπ' σι ἄν' ξι μιὰ σπ' λιὰ! Σιβαῖνι μέσα. Κι ματαχτυπώντας πάλι μι τοῦ δικανίκι Τ' ἀνοίγι' μέσ' στοῦ σπῆλαιου ἕνα π' γάδι. . . Μέσ' στοῦ π' γάδι πὸν γιόμουσι νιρό, ἀρχίν' σι νὰ γιένιτι ἕνα μιγάλου πουτάμ' κὰτ' ἀπ' τ' γῆς, πὸν Τοὺν πῆρι κι Τοὺν ἔφιρι ζτ' Κασσάδρα! Ἰ-

¹ Ἄφχιάτι, ἀφχιούμι = ἀφηγοῦμαι (εἰς ἄλλα χωρία τῆς Χαλκιδικῆς προφέρεται : ἀβγιοῦμι).

Ὄντας — Ὄταν.

Τσακώσ' ν (τσακόνου) = συλαμβάνω, πιάνω.

Παλώνοντας (πλαλῶ, πηλαλῶ = τρέχοντας.

Κουδουζύγουναν (κουδουζ' γώνου) = ἐπλησίαζαν (ἄλλως καί : κουδεῖου)

Σιαποῦ = πρὸς ποῖον μέρος.

Ὄχτος = Μικρὸν ὕψωμα γῆς. (Ἰδίως κυματοειδῆς ἔξαφρις γῆς).

Βατσ' νίε = βᾶτοι (καί : βάτσ' να = βατόμουρα).

Σιβαῖνι' = Εἰσβαίνει, ἐμβαίνει (Σιβαῖνου).

Γιρόδς — γιρούτσ' κους = Σῶος (δυνατός) καὶ ἀβλαβής.

καὶ ἄν' ἔτι πάλι ἄλλου σπήλαιου * . . . Ξαναβγῆκι στοὺν ἀπάνου κόσμου κὶ γιρὸς - γιρούτσους ὕστισρα, τράβ' ἔτι κατὰ τ' Σαλουνίκι . . .

Κατ' ἄλλην δὲ ἐκδοχὴν, τὸ ρεῦμα τοῦ ὑπογείου ποταμοῦ :
« Τὸν ἔβγαλει στ' θάλασσα τσ' Κασσάνδρας ».

* Ἀλλά, ἐὰν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσώθηκε τότε ὁ Ἀπόστολος (ὁ μῦθος δὲν μᾶς λέγει τίποτε διὰ τὸν συνοδοιπόρον Του Σύλαν) δὲν ἀπέφυγεν ὅμως τὸν ὄλεθρον καὶ ἢ κακότυχη, ἢ μᾶλλον καλότυχη, ἐκείνη ἀγιάδα !

Λίotti — ἐξακολουθεῖ ὁ μῦθος — οἱ δαιμονισμένοι ἐκείνοι Λαδιαβίται, ἐπειδὴ δὲν εὗρηκαν εἰς τὴν θέσιν τῆς τὸν Ἅγιον καὶ ἐπειδὴ, ὡς φαίνεται, ἐνόμισαν, ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον μαγικὸν ἐκρύφθηκεν . . . ἔντος τῆς ἀγελάδος, ἔκαμαν εἰς τὸ σῶμα τῆς δυστυχησμένης . . . καισαρικὴν τομὴν διὰ νὰ Τὸν ἀνακαλύψουν !!

Καὶ τὸ ἐπιμύθιον : Διὰ ταῦτα — λέγει — καὶ ὁ Ἅγιος, ἐκδικούμενος, κατὰ κάποιον τρόπον, Ἐαυτὸν καὶ τὸ ἀθῶον ἐκεῖνο ἠῦμα, κατηράσθη τοὺς Λαδιαβίτας — ἐξ οὗ οὗτοι καὶ κατ' ἐπέκτασιν, λόγω συμπεριερίων κλπ., οἱ ὄλοι ἡμεῖς Ἐρισσῶται, προσονομαζόμεθα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς περιοίκους καὶ : « Πανλοκαταραμένοι » — ἐκήρυξε δὲ καὶ ἐποίησε . . . « ταμπου » τὸ κρέας τῆς ἀγελάδος διὰ τοὺς Λαδιαβίτας ἐκείνους καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ! Καὶ διὰ ταῦτα, ὅπως λέγεται, οἱ καθαρόαιμοι Λαδιαβίται συμπολιταί μας καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ἠμποροῦν νὰ γενθοῦν τὸ ἡδὺ βωδιὸν σιφάδο, χωρὶς νὰ αἰσθανθοῦν ἐπωδύνους τινὰς γαστρικὰς ἀνωμαλίας !!

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ! Ἀλλά, ζητῶν συγγνώμην ἀπὸ τὸν φίλτατον Λαδιαβίτην συμπολίτην μου, διότι τοῦ ὑπενθύμισα « οἰκεῖα κακά », διερωτῶμαι :

Πῶς ἐπλάσθη εἰς τὴν ἄκραν ἐκείνην τῆς Χαλκιδικῆς — τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐπεσκέφη ὁ ἅγιος Παῦλος — ἡ μυθοπαράδοσις αὐτή ; Πῶς καὶ διατι εἰς τὰ περὶ διώξεως κλπ. ἀνεμείχθη καὶ τὸ ἔθιμον τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς βρώσεως τοῦ βοείου κρέατος ; Καὶ διατι ὁ μῦθος δὲν ὀμιλεῖ περὶ τῶν ὄλων Ἐρισσῶτων, ἀλλὰ μόνον περὶ μερίδος ἐξ αὐτῶν, τῶν Λαδιαβιτῶν ;

* Ἀξίαν σημειώσεως θεωρῶ τὴν σύμπτωσιν, ὅτι, τόσον εἰς τὸ ἐν Ἱερισσῶ μικρὸν σπήλαιον, ὅπου ἐβγῆκεν ὁ ἅγιος Παῦλος - κατὰ τὸν μῦθον - ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐν Κασσάνδρᾳ τοιοῦτον (« τὸ παρὰ τὴν Ἄθυτον παράδοξον λαβυρινθῶδες τοιοῦτον », κατὰ τὸν π Κοσμᾶν Βλάχον), ὅπουθεν, κατὰ τὸν ἴδιον μῦθον, ἐβγῆκεν ὁ Ἅγιος, κατὰ μὲν τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους ὑπῆρξαν μαντεῖα, ἔκτοτε δὲ ναῖσκοι καὶ « Ἀγιάσματα » τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν Ἄκανθον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ περίφημον δὲ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος Διὸς εἰς τὴν Ἄθυτον (Ἄφυτον), ὅπως εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον.

Ἐὰν προτοῦ προσπαθῆσω νὰ διεισδύσω εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο θὰ σημειώσω, διὰ τὸν μὴ γνωρίζοντα, τὰ ἑξῆς:

«ΛΛΙΑΒΙΤΑΙ» εἰς τὴν Ἱερισσὸν καὶ τὰ περὶ ἐδομαζονται σημαντικὸν μέρος τῶν κατοίκων τῆς (τὸ 1)4 σχεδὸν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς) οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς ἐκ τῶν σεισμῶν τοῦ 1932 καταστροφῆς τῆς παλαιᾶς πολίχνης, κατοικοῦσαν, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος των, εἰς ἰδιαιτέραν συνοικίαν, τὴν Λαδιάβαν, ἣ ὁποία ἦτο ἐκτισμένη πρὸς τοὺς βορείους πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀγορᾶς τῆς ἀρχαίας Ἀκάνθου.

Ἦσαν καὶ εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλιεῖς καὶ ναυτικοὶ ἔμπειροι (ἴσως διότι, τῆς πατρικῆς των γῆς περιελθούσης εἰς τοὺς καλογήρους, ἤναγκασθησαν νὰ τραποῦν πρὸς τὴν θάλασσαν).

Μεταξὺ των συνήθως... συμπεθεριάζοντες καὶ ἀποτελοῦντες, τρόπον τινά, ἰδιαιτέραν κοινωνίαν, ἐκεῖ εἰς τὴν τέως συνοικίαν των, διακρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς πολίχνης μας, τόσον κατὰ τὴν σωματικὴν διάπλασιν, ὅσον καὶ τὸν χαρακτήρα. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες — ὅσοι δὲν εἶχον ἔλθει εἰς ἐπιμεξίαν μὲ ἄλλους — εἶχον ἀνάστημα ὑψηλόν, πολλοὶ μάλιστα ὑπερύψηλον. Σωστοὶ «Μακεδνοὶ» καὶ «Τσάμηδες». Ἦσαν δὲ καὶ ἑξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς φιλόξενοι, «Χουβαρντάδες καὶ γλεντζέδες», ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Οὗτοι, καθὼς πιστεύεται καὶ εἶναι ἐξηκριβωμένον ἀπὸ ἐπίσημα ἔγγραφα, μετόκησαν πρὸ χρόνου ἀνεξακριβώτου εἰς τὴν Ἀκάνθον — Ἱερισσὸν ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον μὲ τὴν τέως συνοικίαν των χωρίον, Λαδιάβα, τὸ ὅποιον εὐρίσκειτο πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ, εἰς τοποθεσίαν πού καὶ σήμερον λέγεται Λαδιάβα καὶ ἀπέχει τῆς Ἱερισσοῦ περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα.

Καὶ ἐν παρενθέσει σημειῶνω, ἐκεῖ, ὅπου ὁ γράφων, ἂν καὶ μὴ ἐπιστήμων, τοποθετῶ τὴν «ἀθωακὴν» Ἀπολλωνίαν (καὶ ὄχι εἰς τοὺς Ἀκροθίους), δι' οὗς λόγους ἐκθέτω εἰς ἰδιαιτέραν παρ' ἐμοὶ μελέτην καὶ ὅσους ὀλίγους σχετικῶς ἔγραψα εἰς τὴν «Φωνὴν τῆς Χαλκιδικῆς» (φύλλα τῆς 3/11/57 καὶ 24/7/960).

Ἄς προσπαθῆσωμεν τώρα νὰ ἴδωμεν τί μπορεῖ νὰ κρύπτηται μέσα εἰς τὸν μῦθον.

Οὕτω: 1) Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (Κεφ. ΙΕ' - ΙΤΤ') γράφεται, ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, μεταβαίνων ἀπὸ τοὺς Φιλίππους εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, μετὰ τοῦ Σύλα, διώδενσε τὴν Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν». Τοῦτέστιν ἐπεξορήσεν ἀπὸ τοὺς Φιλίππους εἰς τὸν Στρυμόνα καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Ρεντίνας καὶ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Λαγκαδά ἤλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἠκολούθησε δηλαδὴ τὴν λεγομένην Ἐγνατίαν ὁδὸν ἢ ἄλλως, περίπου τὴν σημερινὴν ἐθνικὴν ὁδὸν Καβάλας - Θεσσαλονίκης.

Ἐπομένως ἡ Ἐπολλωνία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέρασε, δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἦτο ἡ «ἀθωική» τοιαύτη, εἴτε εἰς τὴν θέσιν τῆς Μονῆς Λαύρας (Ἐκροθιάους) εἴτε εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἐκανθίου κόλπου καὶ ἂν εὐρίσκετο αὐτή. Ἐλλὰ ἀναμφισβητήτως ἦτο ἡ μυγδονική Ἐπολλωνία (Ἐπολλωνιάς - Ἐργὸ Μπουτζάκ), ἡ ὁποία ὑφίστατο ἀκόμη τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ἀνθούσε μάλιστα, ὡς πόλις, μαζὺ μὲ τὴν Ἐμφίπολιν.

Διὰ νὰ μετέβαινε τότε ἀπὸ τὴν Ἐμφίπολιν εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἐθωνος καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς, ὄχι μόνον θὰ ἐξέφευγε πολὺ ἀπὸ τὸ δρομολόγιόν του πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ Βέροιαν, πού ἦσαν οἱ κύριοι σκοποὶ τοῦ ταξιδίου Του ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ . . βάρκαν καὶ ὄχι τὰ πόδια Του. Ἐν τοιαύτῃ ὁμως περιπτώσει, ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων θὰ ἔγραφε καὶ : «πλεύσαντες», ὅπως εἰς ἄλλας τοιαύτας περιπτώσεις ἀκριβολογεῖ. Καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ θὰ ἐμνημόνευε καὶ τὴν Ἐκανθον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁπωσδήποτε θὰ ἐπερνοῦσε καὶ ὡς πόλιν κατὰ πολὺ τότε μεγαλυτέραν καὶ ἀξιολογωτέραν τῆς «ἀσήμου» (κατὰ τὸν π. Κοσμᾶν Βλάχον) ἀθωικῆς ἢ προσαθωικῆς Ἐπολλωνιάς.

2) Καθὼς ἱστορεῖται εἰς τὸ ἴδιον μέρος τῶν Πράξεων, ὁ Ἐγιος πολὺ ἐδεινοπάθησεν εἰς τὴν περιοδείαν Του ἐκείνην. Μάλιστα δὲ εἰς τοὺς Φιλίππους. Προῦπληκίσθη, ἐφυλακίσθη καὶ ἐπανειλημμένως ἐροαβδίσθη. Θὰ ἐλυντσαρέτο δὲ ἀπὸ τὸν μαινόμενον ἐκεῖ ὄχλον τῶν Ἐλληνορωμαίων, ἐὰν ὁ τοπικὸς διοικητῆς, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὁ Ἐγιος ἐπεκαλέσθη τὴν ἰδιότητά του ὡς ρωμαίου πολίτου, φοβηθεὶς ἴσως τὰς συνεπειὰς δι' αὐτόν, δὲν ἠναγκάζετο νὰ Τὸν Φρουρήσῃ ἰσχυρῶς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ μὲ φρουρὰν ἴσως νὰ τὸν φυγαδεύσῃ ἔξω τῆς πόλεως.

Καὶ δὲν γράφεται μὲν ἰδιαιτέρως εἰς τὰς Πράξεις, ἐξυπονοεῖται ὁμως, ὅτι δὲν ἀπέφυγε τοὺς προπηλακισμοὺς καὶ τὴν διώξιν καὶ εἰς τὴν Ἐμφίπολιν καὶ εἰς τὴν Ἐπολλωνίαν, ὁπόθεν ἐν συνεχείᾳ διώδευσε καὶ ὅπου, ὡς εἰς γειτονικὰς μὲ τοὺς Φιλίππους πόλεις, ἀναμφιβόλως εἶχε φθιάσει ἢ φήμη τῶν ὄσων εἶχον συμβῆ ἔκει καὶ ὁ ὄχλος τῶν εἰδωλολατρῶν ἦτο προκατειλημμένος καὶ φανατισμένος ἐναντίον τῶν Ἐποστοίων.

3) Εἶναι γνωστόν, ὅτι πολλοὶ λαοί, μερικοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη, διὰ λόγους πού σχετίζονται μὲ τὴν γεωργίαν, ἐθιῶρουν ὡς ἁμαρτίαν τὸ νὰ φάγουν κρέας τῆς ἀγελάδος.

Φαίνεται δέ, ὅτι τὸ ἔθιμον αὐτό, πού καθόσον ἠμπόρεσα νὰ μάθω, δὲν εἶχον οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ ἄλλοι Ἐλληνες — νομίζω δέ, μήτε καὶ οἱ Σλαῦοι — εἰσῆχθῆ καὶ εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τῆς Μακεδονίας. Καὶ πολὺ πιθανῶς ἀπὸ τοὺς Δαλματοὺς καὶ Ἐλλυριοὺς, διὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν πληροφοροῖαι ὅτι εἶχον τὸ ἔθιμον αὐτό.

Ἐὐτι δὲ — προσθέτω — τὸ ἔθιμον αὐτό ὑπῆρξε καὶ εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τῆς Μακεδονίας, ἐνδειξὶν ἀποτελεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ εἰς τοὺς

καθ' ἡμᾶς χρόνους, ἐκτὸς τῶν Λαδιαβιτῶν τῆς Ἱερισσοῦ, πού, καθὼς ἤκουον ἀπὸ παλαιότερους μου, ὄντως ἀπέφευγον νὰ φάγουν ἀγελαδινὸν κρέας, γνωρίζω ὅτι καὶ εἰς τὸ γειτονικὸν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην Ἀσβεστοχώριον ὑπῆρχον μέχρι πρὸ ἑτῶν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιότερους τῆς μερίδος τῶν κατοίκων του, πού λέγονται : «Παίζανοί», οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ἠσθάνοντο ἀποστροφὴν πρὸς τὸ κρέας αὐτό. Ἴσως δὲ νὰ ὑπῆρξαν καὶ νὰ ὑπάρχουν τοιοῦτοι καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τοῦ τύπου μας.

Καὶ εἶναι ἐπίσης γνωστὸν, ὅτι, τόσον ὁ Φίλιππος Β' καὶ οἱ Διαδόχοί του, ὅσον καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀργότερα — καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀκόμη — διὰ λόγους πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς (μὲ τοὺς παλαιμάχους, τοὺς δορυλάκας, τὰ στρατιωτοτόπια κλπ.) ἔφεραν καὶ ἐπέκρισαν καὶ εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τῆς Μακεδονίας στοιχεῖα Δαλματικά καὶ Ἰλλυρικά. Κἀποδοῦς δὲ τέτοιων στοιχείων — «Ἀρβανίτικων», ὅπως τὰ ὠνόμασαν ἀργότερα — εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἔγινε καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, ἐφόσον ἡ μυθοπαράδοσις ἀναφέρεται εἰς πολὺν παλαιότεραν ἐποχὴν.

Καὶ 4) Παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μυθοπαράδοσις δὲν ὀμιλεῖ περὶ τῆς ὅλης Ἱερισσοῦ καὶ Ἱερισσωτῶν, ἀλλὰ περὶ μερίδος μόνον ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξηκριβωμένως προῆλθον ἀλλαχόθεν καὶ συνακρίσθησαν εἰς αὐτὴν ἀργότερα. Καὶ — προσθέτω — ὀπωσδήποτε μετὰ τὸν πρὸς τὰ μέσα τοῦ 9ου αἰῶνος ἀφανισμόν, ὡς πόλεως, τῆς Ἀκάνθου - Ἱερισσοῦ, ἐφόσον ἔχομεν τὸ δεδομένον ὅτι ἡ συνοικία τῶν ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν εἰρημάτων τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς καὶ μέρους τῆς ἀκροπόλεως.

Οὕτως ἐν συνόψει ἔχομεν τὰ ἐξῆς δεδομένα, ἦτοι α') Ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος οὐδέποτε ἐπεσκέφθη τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὴν Ἱερισσοῦ ἢ Λαδιάβαν. β') Ὅτι οὗτος ὄντως ἐδιώχθη καὶ ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν Του εἰς τοὺς Φιλίππους καὶ κατὰ τὴν ἐκεῖθεν μέσῳ τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ μυγδονικῆς Ἀπολλωνίας διόδουσιν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Καὶ γ') Ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ ὡς ἄνω ἐθίμου εἰς τὴν διήγησιν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐκεῖνοι πού τὸν ἐδίωξαν, ἢ μέρος ἀπὸ αὐτούς, ἦσαν ἄνθρωποι πού εἶχον τὸ ἔθιμον αὐτό. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψει, ὅτι, τόσον ἡ πόλις τῶν Φιλίππων, ὅσον καὶ ἡ Ἀμφίπολις — πιθανώτατα δὲ καὶ ἡ μυγδονικὴ Ἀπολλωνία — στάθησαν «σοπουδαῖαι ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι» (καὶ ἐπομένως ὅτι εἰς τὰς περιοχὰς τῶν πρέπει νὰ εἶχον ἐγκατασταθῆ καὶ παλαιάμαχοι Δαλματικῆς καὶ Ἰλλυρικῆς καταγωγῆς) δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποκλεισθῆ τὸ ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε σημαντικὴ ἴσως μερὶς τοιούτων «ἀπεχόντων».

Κατὰ ταῦτα, λοιπόν, νομίζω, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ διατυπωθῆ ἡ ἐξῆς πρότασις, ἦτοι ὅτι :

Οἱ Λαδιαβίται τῆς Ἱερισσοῦ προῆλθον ἀπὸ περιοχὴν, εὐρισκομένην

εις τὸν τομέα μεταξύ τῶν ἄλλοτε πόλεων τῶν Φιλίππων — Ἀμφιπόλεως — μυγδονικῆς Ἀπολλωνίας. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ συνέβη περὶ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα, ὁπότε εἶναι ἐξηκριβωμένον ὅτι αἱ ὡς ἄνω πόλεις καὶ αἱ περιοχαὶ τῶν κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς Οὐννοὺς καὶ ἄλλους βαρβάρους, οἱ δὲ διασωθέντες κάτοικοί των διεσκορπίσθησαν εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Μακεδονίας, μεταξύ τῶν ὁποίων δὲν ἤμποροῦσε νὰ μὴ ἦτο καὶ ἡ περιοχή τῆς Ἀκάνθου, ἡ ὁποία μάλιστα καὶ εὐρίσκετο ἔξω τῶν γραιμιῶν διαβάσεως τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ ἤκμαζε τότε.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ πρόσφυγες ἐκεῖνοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀκανθίου κόλπου (κατ' ἐμέ, εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιότερας ἐκεῖ πρὸς Ἀθῶ Ἀπολλωνίας, ὑφισταμένης ἀκόμη τότε ἢ ἐγκαταλελειμμένης καὶ μετονομασθείσης εἰς «Λαδιάβαν», καθ' ὃν περίπου τρόπον καὶ ἡ Ἀκάνθιος ἔγινεν: Ἐρισσὸς καὶ Ἰερισσός). Μετὰ δὲ τὴν περὶ τὸ 830 μ.Χ. καταστροφὴν τῆς γειτονικῆς πόλεως Ἀκάνθου — πιθανῶς καὶ τῆς ἰδικῆς τῶν πολίτης — ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τὴν ἴδρυσιν εἰς τὴν θέσιν τῆς πρώτης τοῦ βυζαντινοῦ Κάστρου τοῦ Ἐρίσσου, μετέφησαν εἰς τοῦτο, πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειάν των ἀπὸ τῶν πειρατῶν.

Ἔτσι μόνον ἤμποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν ἄλλα τε πολλὰ «μπερδευμένα» ἐκεῖ πράγματα — ὅπως π. χ. ὁ ταυτισμὸς τῆς Ἀκάνθου - Ἐρισσοῦ μὲ τὴν Ἀπολλωνίαν, ταύτης μὲ τὴν «Ἀρχαίαν Καθέδραν τῶν Γερόντων» κλπ. κλπ. — καθὼς καὶ ἡ περὶ τοῦ ἁγίου Παύλου κλπ. διήγησις. Διότι ἤμπορεῖ νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι οἱ πρόσφυγες ἐκεῖνοι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, ὄχι μόνον τὸ ἔθιμον τῆς μὴ βρώσεως τοῦ κρέατος τῆς ἀγγελάδος, ἀλλὰ καὶ κάποιαν παράδοσιν τῆς πρώην πατρίδος των, σχετιζομένην μὲ τὴν ποτε δίωξιν τοῦ Ἀποστόλου ὑπὸ τῶν προγόνων των, ὅπως τοῦτο συνέβη καὶ ἐσχάτως μὲ τοὺς πρόσφυγὰς μας, οἱ ὁποῖοι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οὐκ ὀλίγας παραδόσεις καὶ ἔθιμα τῆς τέως πατρίδος των. Παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ὕστερον οἱ φιλοσκόμιμονες ἄλλοι Ἀκάνθιοι - Ἐρισσῶται διεσκεύασαν κατὰ τὸν ἐκτεθέντα εἰς βάρους τῶν Λαδιαβιτῶν τρόπον, ἀναμείξαντες εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ἔθιμον, ἴσως δέ, συνδυάσαντες αὐτὴν καὶ μὲ κάποιαν παλαιότεραν ἐκεῖ παράδοσιν, πού ἐσχετίζετο μὲ τὸ σπῆλαιον, ὅπου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅπως καὶ ἄλλοτε εἶπον, ὑπῆρχε κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος.

Καθ' ὅσον δ' ἐν τέλει ἀφορᾷ τὴν ἀνάμειξιν καὶ τῆς Κασσάνδρας εἰς τὴν διήγησιν, σημειῶνω, ὅτι τοὺς ἰδίους ἐκείνους χρόνους ἠρημάθη καὶ ἡ Κασσάνδρεια ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Καὶ ἐπομένως δὲν ἀποκλείεται τὸ νὰ ἦλον καὶ ἐξ αὐτῆς πρόσφυγες εἰς τὴν Ἀκάνθου.

Π Ρ Ο Σ Ι Θ Η Κ Η

Τὸ 1956, ἐξ ἀφορμῆς δημοσιεύματός μου, ἀφορῶντος τὴν προέλευσιν

τοῦ ὀνόματος τῆς γενετείρας μου Ἑρισσοῦ - Ἰερισσοῦ, προεκλήθη σχετική συζήτησις ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἑφημερίδος «Μακεδονία» (στηλαὶ «Βορείου»), ἡ ὁποία, ἐπεκταθεῖσα εἰς γενικώτερα, διήρκεσε πλέον τῶν δύο μηνῶν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ρηθέντος ἔτους. Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐκείνην, ποῦ δυστυχῶς ἐξετροπή εἰς ἀντεγκλήσεις, ὁ ἄγνωστός μοι προσωπικῶς, ἀλλὰ πρόθυμος φίλος κ. Σωκράτης Λιάκος, ὅστις, σημειωτέον, εἶναι κάτοχος εἰδικῶν γνώσεων καί, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον βαθεῖς ἐρευνητὰς τῶν γενικωτέρων πραγμάτων ἰδίως τῆς Μακεδονίας, βασιζόμενος εἰς τὸν ἱστορικὸν τοῦ ἔκτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος Ἰωάννην Λυδὸν (ποῦ ἔγραψεν ὅτι πολλοὶ εἰς τὸν τόπον μας, ἄν καὶ Ἕλληνας τὸ γένος καὶ τὸ φρόνημα, ὠμίλησαν διάλεκτον λατινογενῆ), ἄλλους ἰδικούς μας καὶ ξένους συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς προσωπικὰς του παρατηρήσεις καὶ ἐρεῦνας, ἀνέπτυξε γνώμας, αἱ ὁποῖαι δὲν γνωρίζω μὲν καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ κρίνω ἐὰν εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ὀρθαί, πλὴν ὅμως ἀποδεικνύουν ὡς μῦθον τὸν περὶ «ἐκσλαυισμού» κλπ. ἰσχυρισμὸν τῶν καλοθελητῶν μας καὶ ἐδραιώνουν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ πρὸ πάντων ἡ Χαλκιδική, οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ κατοικῆται, κατὰ συντριπτικὴν πλειονότητα τοῦλάχιστον, ἀπὸ γνησίους ἐκ καταγωγῆς Ἕλληνας, παρ' ὅλας τὰς περιπετείας ποῦ ἐπέρασε διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Αὐτὸ δὲ ἦτο καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ρηθέντος ἐρευνητοῦ, πρῶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπορῶ πῶς δὲν ἀντελήφθησαν οἱ τότε δυσφορήσαντες διὰ τὰ γραφόμενά του, καὶ διατὶ παρεξήγησαν ταῦτα.

Τὸ κατ' ἐμέ, ποῦ δὲν εἶμαι ἐπιστήμων καὶ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐκταθῶ ἐδῶ περισσότερον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀρκοῦμαι εἰς τὸ νὰ ἐκφράσω καὶ διὰ τοῦ παρόντος θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸν κ. Σωκρ. Λιάκον, διότι μὲ ὅσα τότε ἔγραψε καὶ εἶχε μάλιστα τὴν καλωσύνην νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς ἐμὲ ἀπὸ 15/3/957 ἐμπεριστατωμένην πολυσέλιδον ἐπιστολήν του, διεφώτισε πολλὰ καὶ ἔλυσε πολλὰς ἀπορίας ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς γενετείρας μου καὶ ἰδίως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέχρι πρὸ ἐτῶν — καὶ σήμερον ἀκόμη — ὑπάρχοντα ἐκεῖ ξενόφωνα ἢ ξενοφανῆ τοπωνύμια, τὰ ὁποῖα, σημειῶνω, καθὼς ἀποδεικνύει ὁ κ. Λιάκος οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μὲ τὸν σλαυισμόν... Καὶ θὰ περιορισθῶ εἰς τὸ νὰ παραθέσω ἐδῶ μερικὰ ἀποσπάσματα τῆς ἀπὸ 15/3/57 ἐπιστολῆς του ποῦ ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς «Παυλοκαταραμένους» Λαδιαβίτας, ὡς ἔξης:

«... γ') Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῆς τοπωνυμίας Λαδιαβία δὲν μπορῶ νὰ ἐκφέρω βásiμη γνώμη, γιὰτὶ δὲν μοῦ καθορίζετε ποῦ ἀκριβῶς βρίσκεται καὶ τί εἶδους περιοχὴ εἶναι... Ἡ κατάληξις -βα ἔχει προέλευσιν Κελτοῖλλυρικὴν. Τὴν κατάληξιν αὐτὴν ποῦ ἡ Νεοελληνικὴ καὶ ἡ Σλαυικὴ τὴν παραποίησε σέ-βό, τὴν νομίζουσιν οἱ ξένοι καὶ οἱ δικοὶ μας λόγιοι γιὰ σλαυικὴν, παραβλέποντας ὅτι, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Σλαύων ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, οἱ Κέλται εἶχαν πό-

λεις με τὸ ὄνομα Γένοβα, Μάντουβα, Κόρδοβα, Βέρναβα, Ὀλιβα, Ἄντεβα κτλ. Ἀκριβῶς Luvena λέγονταν καὶ μιὰ πόλις τῆς Γαλατίας καὶ μάλιστα τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὴν ὁποία ἤρθαν στὴν χερσόνησό μας καὶ στὴν Μικρὰ Ἀσία οἱ Γαλάτες ἐπιδρομεῖς.

δ) Ὡς πρὸς τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὸ βόρειο κρέας πού συνήθιζαν οἱ Λαδιαβίτες τὸ ἔθιμο αὐτὸ τὸ εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καὶ Ἴνδοι (οἱ δεῦτεροι τὸ διατηροῦν καὶ ὡς σήμερα) ἀπὸ θρησκευτικὲς προλήψεις, πού πρέπει νὰ σχετισθοῦν μετὰ τὴν ἀξία πού εἶχαν τὰ βοοειδῆ κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς γεωργίας. Ἀπὸ ὅσα γνωρίζουμε ὅμως, ἀνά τὴν Χερσόνησό μας τὸ ἔθιμο αὐτὸ τὸ εἶχαν μονάχα οἱ Ἰλλυριοί, γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος (4ος αἰὼν) ὅτι ἦτο «βδέλυγμα ἢ βρωμὴ τοῦ βοείου κρέατος». Καὶ ὁ Γάλλος Haquet ὅμως πού περιγράφει τοὺς Μουρλάκους, μόνους γνήσιους ἀπόγονους τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν, λέγει ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τού διατηροῦσαν τὸ ἔθιμο αὐτὸ — *L'illyrie et la Dalmatie* σελ. 143, ἔτος 1815 — καὶ ὅτι ἐπὶ πλέον ἦσαν ἔξαιρετικὰ φιλόξενοι κτλ.

Δὲν ὀφείλεται ὥστε στὴν κατάρα τοῦ ἀποστόλου Παύλου τὸ ἔθιμο τῶν Λαδιαβιτῶν τῆς Ἱερισσοῦ, ἀλλὰ σὲ ἐπίδρασι Ἰλλυρικῆ. Πράγμα πού ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὴν κάθοδο Ἑρκουλιῶν (ἢ Ἑρκυνίων ἢ Ρηχίνων) πού κατοικοῦσαν περὶ τὸ Σίρμιον καὶ λόγῳ τῶν Οὐννικῶν ἐπιδρομῶν κατέβηκαν στὶς μεταξὺ Θεσσαλονίκης - Σταυροῦ περιοχές, ὅπου καὶ ἐμφανίζεται ἡ ἐπισκοπὴ Ἑρκουλιῶν ἢ Ἀρδαμέρεως. Γιὰ τοὺς Ρηχίνους, πού διότι ἦσαν νομαδοκτηνοτρόφοι ἀποκαλοῦνται καὶ βλαχορηχίνοι ξέρουμε ὅτι ξεχειμῶνιαζαν καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἄρα ὅτι ἔζησαν καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Λαδιάβας. Ὁμόφυλές του ἀριστοκρατικὲς οἰκογένειες ἔζησαν ὑποχρεωτικὰ καὶ στὴν Ἀπολλωνία τῆς Μυγδονίας, ἢ ὁποία κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Ἄβαρες. Δὲν ἀποκλείεται ὥστε νὰ κατέβηκαν στὴν Ἱερισσοῦ τέτοιοι πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία, ὅπου πέρασε ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ πρωτοσκαρώθηκε ἴσως ἢ περὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ χριστιανικῆ ἐκδοχῆ.

Τελειώνοντας, κρίνω σκόπιμο νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἐξῆς ἀκόμη σχετικὰ μετὰ τὴν τοπωνυμία Λαδιάβα, τὴν ὁποία ἡ μυθικὴ σας παράδοσις συνάπτει μετὰ σπήλαιον ὅπου κατέφυγεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Στὴν Λατινικὴ γλῶσσα ὑπάρχει τὸ ρῆμα *Lateo* = κρύπτομαι, δμόρριζο μετὰ τὰς λέξεις: *Latebta* = κρύπτη, τόπος ὅπου κρύπτεται κανεὶς καὶ τὴν ταυτῶσημ *Latibulum* πού στὴν Ἱταλικὴ ἔγινε *Latibolo*

Μπορῶ λοιπὸν νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι καὶ μετὰ αὐτὰ ἀποδεικνύεται ἢ

λατινική προέλευσι τῆς τοπωνυμίας Λαδιάβα, ἐφόσον μάλιστα Latebta καὶ Latibulupi σημαίνουν ἐπίσης καὶ τὸν μυχό. Μυχὸς δὲ τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ εἶναι ἢ μεταξὺ Ἁγίου Εὐθυμίου καὶ Μετοχίου Ἰβήρων — παρὰ τὸ ΒΑ στόμιο τῆς διώρυγος — ἀκτὴ, ὅπου, ἂν ἐννόησα καλὰ τὰ γραφόμενά σας βεῖσκεται καὶ ἡ Λαδιάβα. Ἐάν μάλιστα Λαδιάμα εἶναι ἢ μεταξὺ μετοχίου Μονῆς Ἰβήρων καὶ τοιούτου Χιλανδαρίου ἀκτὴ (ὅπως καὶ εἶναι) καὶ ἐπειδὴ στὰ δύο αὐτὰ ἄκρα ὑπάρχουν ἀκρωτηριοειδῆ τμήματα ξηρᾶς, τὸ τμήμα αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν μυχός».

.....

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑ

6. ΕΥΤΡΑΠΕΛΟΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

1. (Ἡ μιὰ γιαγιά πού ἦταν λίγο κρυφὴ ρωτᾷ τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τῆς).
 - Μαρή Λιμουριά, πῶς τοῦ ἴπιτι τοῦ πιδί;
 - Κατιρινίτσα . . .
 - Ἄ, στοὺν μπαππού τ' ἔ.

*

2. Ἄλλη πάλι ρωτᾷ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ πού βάπτισαν.
 - Μαρή, πῶς τοῦ ἴπιτι τοῦ πιδί;
 - Μὴν τὰ ρωτᾶς.
 - Γιατὶ μαρή, πῶς τοῦ ἴπαν.
 - Δὲν εἶνι γιὰ λεγ' σ' μου (γιὰ νὰ τὸ πῆ κανεῖς).
 - Καλὰ πῶς τοῦ ἴπαν;
 - Γαμέμμουν (Ἄγαμέμμων).

*

3. Διηγοῦνται γιὰ τὴ θειά Ἄφ., ὅτι μιὰ μέρα πού ζύμωσε, μέθυσε, καὶ φούρνιζε τὰ «πλαστὰ» ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ δωματίου (καὶ πέταξε ἔτσι ὅλα τὰ πλαστὰ στὸ δρόμο). Τὸ πάθημα τῆς Ἄφ. ἔγινε μῦθος.

*

4. Μιὰ παρέα ἀπὸ τρεῖς ρακατζῆδες ἀφοῦ ἔκλεισαν τὰ καφενεῖα

στις έντεκα τὰ μεσάνυχτα, πήρον στη σειρά τὰ σπίτια πού « έφιγγαν τὰ παράθυρα » και δέν είχαν ακόμη κοιμηθῆ και ανέβαιναν και κερνιούσαν. Βρῆκαν μιὰ πόρτα άνοιχτή σπιτιού, πού είχαν νεκρό. Όταν ανέβηκαν άπάνω και βρέθηκαν μπροστά στο φέρετρο, είχαν τήν έτοιμότητα νά συλλυπηθοῦν και νά φύγουν. Άλλά τὸ πάθημά τους τὸ έμαθε όλο τὸ χωριό και δέν τούς άφήνει ακόμη ήσύχους άπό τὰ πειράγματα.

*

5. Σ' ένα χωριό τῆς Χαλκιδικῆς ὁ παπάς είχε μελίτσια. Άνέθεσε στα παιδιά του, πού δέν ήταν και τόσο ειδικοί « περί τήν μελισσοκομίαν » νά τὰ μεταφέρουν με τὸ ζῶο στο γειτονικό δάσος. Αὐτοί τὰ μετέφεραν και έκαναν τὸ λεγόμενο « μαντρί ». Για νά θυμοῦνται τὸν τόπο πού τὰ έτοποθέτησαν, έβαλαν σημάδι ένα ξερό μεγάλο πεύκο. Μετά καιρόν πήγαν νά έπισκεφθοῦν τὰ μελίτσια και νά ιδοῦν σέ ποιά κατάσταση βρίσκονται, αλλά δέν μπόρεσαν νά τὰ βροῦν και έπέστρεψαν άπρακτοι. Εις έρώτησιν τοῦ πατέρα τους, πῶς πάν τὰ μελίτσια, έπαιαν ὅτι δέν τὰ βρῆκαν, διότι τὸ μεγάλο ξερό πεύκο πού έβαλαν σημάδι τὸ ύλοτόμησαν. Ὁ πατέρας τους τούς έίπε, γιατί δέν άφησαν τὸ μουλάρι νά τούς ὀδηγήσει. Πήγαν τήν άλλη μέρα και τὸ μουλάρι τράβηξε άκριβῶς εις τὸ μέρος πού ήταν τὰ μελίτσια. Ἔτσι τὸ μουλάρι είχε περισσότερο μυαλό άπ' αὐτούς.

*

6. Ρώτησαν κάποτε κάποιον ψαρά τί γίνονταν ὁ μούτσος του, γιατί είχε καιρό νά φανῆ.

— Ἄς τα πιδιά, έβγαλι ένα άπόσπασμα στην πλάτη και ει-
ναι κακά χάλια.

*

7. Γιατί είσαι στεναχωρημένος κύρ Παναγιώτη; — Νά δέν πλήρωσα τὸ άντισήκωμα για τὸ πιδι και τώρα θά ύπηρετήση ὀλόκληρη τῆ φυτεία του.

*

8. Στο Παλιούρι τῆς Κασσάνδρας ύπηρετοῦσε ένας νεαρός δάσκαλος εκ Πολυγύρου. Τήν ίδια έποχή ζωγράφιζε τήν έκκλησία τοῦ χωριού ὁ συνομήλικός του ζωγράφος Σοφοκλῆς εκ Βάλτης. Οι δυό διανοούμενοι αὐτοί συνεδέοντο δια στενῆς φιλίας. Ἐκεί στο χωριό ήταν ένα παιδι μιᾶς χήρας μουγκό σχεδόν, πού μόνον τὸ έννια κατώρθωνε νά άρθρώσει και τίς ὤρες του τίς περνοῦσε παρακολουθώντας τὸ Σοφοκλῆ πού ζωγράφιζε τήν έκκλησία. Ἡ μάνα τοῦ μογκοῦ. ἡ χήρα Μαγδαληνή,

είχε πόθο νά μιλήση τὸ παιδί της καὶ οἱ δυὸ φίλοι σκέφθηκαν, μὲ τὸ τρόπο νά ἔπιναν τὸ ρακὶ τῆς χήρας. Ὁ ζωγράφος Σοφοκλῆς ποῦ ἦταν τετραπέρατος σὲ φιάκες, σοφίστηκε, ἐκμεταλλευόμενος τὸ «ἐννιά» ποῦ ἐπρόφερε ὁ Γιάννης, νά τὸν μάθουν γράμματα. Εἶπαν λοιπὸν στὴ χήρα μητέρα του, ὅτι ὁ δάσκαλος ἄρχισε καὶ μαθαίνει γράμματα τὸ Γιάννη καὶ ὅτι προοδεύει πολὺ. Ὑστερα ἀπὸ δέκα ἡμέρες, παρουσίᾳ καὶ τῆς μητέρας τοῦ Γιάννη, ἔγιναν ἐξετάσεις: Ὁ δάσκαλος ρωτᾷ τὸ μαθητὴ: Πρόσθετε Γιάννη, θὰ κάνουμε τώρα πρόσθεση; $7 + 2$ πόσα, κάνουν; — «Ἰννιά». 6 καὶ 3 πόσο κάνουν — «Ἰννιά» ὁ Γιάννης. Μπράβο ἔλεγε ὁ Σοφοκλῆς. 5 καὶ 4 ἐννιά «μπράβο» ὁ Σοφοκλῆς. Ἡ γριά ἐνθουσιασμένη ἔφερε ἓνα μπουκάλι τσίπουρο καὶ σύκα. Ἡ ἐξέταση συνεχίζεται: Ἀφαίρεση: 12 πλὴν 3 πόσο κάνουν, — «Ἰννιά», 15 πλὴν 6, — «Ἰννιά». «Μπράβο» Γιάννη 10 καὶ στὴν ἀφαίρεση. Τὸ ἴδιο πῆρε δέκα καὶ στὸν πολλαπλασιασμό καὶ τὴ διαίρεση, λέγοντας πάντοτε ὁ Γιάννης «Ἰννιά». Ὑστερα ἐξετάσθηκε στὴν Ἱστορία:

Πόσοι εἶναι οἱ μουσες; Ἀπάντησε ὁ Γιάννης «Ἰννιά». Μπράβο, 10 καὶ στὴν Ἱστορία. Εἰς τὰ θρησκευτικά: Πόσα εἶναι τὰ γράμματα τῶν ἀγγέλων; — Ἰννιά». Μπράβο Γιάννη καὶ στὰ θρησκευτικά 10. Ἐν τῷ μεταξύ συγκινημένη ἡ μητέρα τοῦ Γιάννη ἔφερνε μπουκάλια οὔζο, πιστεύοντας πῶς ὁ Γιάννης ἔμαθε γράμματα.

*

9. Ἕνας παντοπώλης στὴ Βάλτα πῆγε στὸ ζωγράφο καὶ διακοσμητὴ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ ζήτησε νά τοῦ κάνη μιὰ ταμπέλα γιὰ τὸ μαγαζί του, ποῦ νά ἔχη καὶ ἓνα λιοντάρι. Ὁ Σοφοκλῆς τὸν ρώτησε, πῶς τὸ θέλει τὸ λιοντάρι, δεμένο ἢ λυτό; Ὁ παντοπώλης ρωτᾷ: ἔχει διαφορὰ τὸ δεμένο μὲ τὸ λυτό; — Ναι δεμένο 150 δραχμὲς ἐνῶ τὸ λυτὸ μόνον 50 δραχμὲς. Ὁ παντοπώλης εἶπε τί δεμένο τί λυτό, κάνε τὸ λυτό, μὲ 50 δραχμὲς. — Καλά, λέγει ὁ Σοφοκλῆς. ἀλλὰ δὲν εὐθύνομασι, ἂν θὰ σοῦ φύγη τὸ λιοντάρι. Ἐκαμε λοιπὸν τὴν ταμπέλα μὲ νερομποριά. Καρὰδόκησε καὶ παρέδωσε τὴν ταμπέλα ἓνα βράδυ ποῦ εἶχε μπόρα καὶ θὰ ἔβρεχε ἐξάπαντος. Τὴν ἄλλη τὸ πρωὶ δὲν ὑπῆρχε στὴν ταμπέλα οὔτε λιοντάρι οὔτε γράμματα. Σὲ παρατήρηση τοῦ παντοπώλου, ὁ ζωγράφος εἶπε, ὅτι τὸ λιοντάρι ἔφυγε, γιατί ἦταν λυτό (μὲ νερομποριά) τῶν 50 δραχμῶν, τώρα θὰ σοῦ κάνωμε δεμένο τὸ λιοντάρι μὲ 150 δραχμὲς, ὁπότε τὸ λιοντάρι δὲν πρόκειται νά φύγη ποτέ.

*

10. Ὁ συμπέθερος περνώντας τὴν παραμονὴ τῶν γάμων ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ συμπέθερου εἶδε ὅτι ἔσφαξε βόδι γιὰ τὸ γάμο. — Α! Κι σὺ βόδ' σ' μπέθρι; Κι ἰγὼ βόδ'. Ἐ, κι οἱ δυὸ βόδια.

II. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΑΓΓΕΛΑΚΗ

1. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΤΗΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ (ΒΑΛΤΑΣ)¹

Ἄπο τῆ Πέμπτη ἢ τὸ πρῶτὴ τῆς Παρασκευῆς ἕνα κορίτσι τῆς νύφης μοιράζει στὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ, φίλες καὶ γνωστὲς τῆς νύφης, ἀπὸ ἕνα λουλουδί στολισμένο μὲ τρέδα. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρόσκλησι στὸ χορὸ τῶν προικιῶν, ποὺ γίνεται τὸ ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς.

Τὸ εἰδικὸ τραγούδι γιὰ τὸ χορὸ τῶν προικιῶν εἶναι τὸ παρακάτω:

*Γίνιτι γάμους γίνιτι, γίνιτι ἄρχουντουγάμους
ἀρχουντουγιὸς παντρέβιτι κι ἀρχουντουθυγατέρα
ἐκάλισαν Ἰννιὰ χουριὰ κι δικαπέντε κάστρα,
ἐκάλισαν τὸν σταυραῖτὸ νὰ πάη νὰ στεφανώση.
Βάζει στιφάνια ἀπὸ φλουρί, κηριὰ μαλαματένια
κι τὰ στεφανουδέματα ἄγνὸ μαργαριτῆρι.*

Μᾶς δόθηκε καὶ ἡ δεύτερη παραλλαγή του.

*
**

*Γίνιτι γάμους γίνιτι, γίνιτι ἄρχουντουγάμους
ἀρχουντουγιὸς παντρέβιτι κι ἀρχουντουθυγατέρα
ἐκάλεσαν Ἰννιὰ χουριὰ κι δικαπέντε κάστρα
ὄλον τὸν κόσμον τὸν καλνάει τῆς γῆς τὴν οἰκουμένη
τὸν Γιάννη δὲν ἐκάλισι, γιὰτὶ ἦταν μαλωμένοι,
γιὰτὶ σκοτῶνει τοὺς γαμπροὺς κι παίρνει τὶς νυφάδες*

2ο Τραγούδι

Τὴν Κυριακὴ ὅταν στολίζουν τὴ νύφη λέγεται τὸ ἐξῆς τραγούδι, ποὺ κλείνει ἕνα διάλογο:

- *Νύφη μου τί στολίζισι καὶ τί καλὰ ἀρματιώνισι;*
- *Ἡ μάνα μου μὴ στόλισι κι ὁ κύριος μου μ' ἀρμάτωσε.*
- *Σήκων ἀπάνω, Μαρουδιά, συμπεθεροὶ μᾶς ἤρθανε*
- *Κι ἂν ἤρθαν, καλῶς ἤρθανε, βάλτι σκαμνὶ νὰ κάτσουνε
νε θροῦνὶ γιὰ νὰ κουμπίσουνε.*

¹ Ἡ πρώτη παραλλαγή τοῦ πρώτου τραγουδιοῦ μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὴν κυρία Ἐφταλία Ἀλεξοῦ, κάτοικον Βάλτης.

Ἡ δευτέρα παραλλαγή τοῦ πρώτου τραγουδιοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ πεθαμένη πιά γριά Μαρία Τζιντζιοῦ.

Τὸ 2ο 4ο, 5ο καὶ 6ο τραγούδι μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὴν ἴδια κ. Ἐφταλία Ἀλεξοῦ, ἐνῶ τὸ 3ο εἶναι τῆς γριᾶς Μαρίας Τζιντζιοῦ.

3ο Τραγούδι

Όταν φθάνουν οι συμπεθεροί του γαμβρού στο σπίτι της νύφης
τά κορίτσια τραγουδούν:

Κάτω αις μηλιές τις πολυανθοῦσες
παίζουν ὄργανα, λυλοῦν κλαρίνα,
ἔχουν καὶ μιὰ νιά, μιὰ στολισμένη
κι ἀπὸν τᾶρματα καρδιές μαραίνει.

Τρέχουν τὰ νιοῶ τρέχουν οἱ βρύσες
τρέχουν κι ἄρχοντες νὰ δοῦν τὴ νύφη
κι ἄρχοντες νὰ τὴ στολίσουν
κι ἀρχοντοπούλα, γιὰ νὰ τὴ ράνουν

* *

Ἐβγα, μάνα μου, νὰ ράνς τὴ νύφη
θέλεις μάλαμα, θέλεις ἀσήμι
καὶ σπειρί, μανάμ, μαργαριτάρι
στὸ λαιμό μανάμ, καὶ στὸ κεφάλι.

* *

4ο Τραγούδι

Πρὶν ἀναχωρήσουν γιὰ τὴν ἐκκλησία ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς στὴ
μέση τῆς σκάλας ἔλεγαν ἓνα διαλογικὸ τραγούδι ἀποχαιρετιστήριο τῆς πα-
λιᾶς ζωῆς καὶ προοίμιο τῆς νέας ζωῆς τῆς νύφης.

Ἐβγα μάνα μου, νὰ ἰδῆς τὸν ἥλιο
ἂν ἐβράδιασε γιὰ νὰ πααίνω
κι ἂν εἶναι τωρίς νὰ μείνω

Ξένο μου πουλί, ξένο μ ἀηλόγι,
ποῦ ἦσαν ψές καὶ ποῦ θὰ μείνης βράδυ!

Ψές στὴ μάνα μου, ταχιά στὰ ξένα
στὰ πεθερικά τὰ ξεκουρασμένα
στὶ ἀντραδέρφια μου τ' ἀγαπημένα

Τώρα ἤρθαμε, τώρα θὰ πᾶμε
τώρα χόρτασε, γλυκειά μου μάνα,
ἀπ' τὰ σπίτια σου καὶ τίς ἀλλές σου
καὶ τίς σκάλες σου τίς μαομαρένιες

5ο Τραγούδι

Κατεβάζουν τὴ νύφη στὴν ἀλλή καὶ γύρω ἀπὸ τρία μαξιλάρια χορεύουν τὸ « ζερβὸ » μὲ τὸ ἐξῆς τραγούδι ὃ χορὸς λέγεται ζερβός, γιατί ρίχνουν πρῶτα τὸ ἀριστερὸ πόδι.

*Ἄσπρη μου τρουνταφυλλιά, Χαμαϊδὴ μου λεμονιά,
χάρισέ μοι τ' ἄνθη σου, τ' ἄνθη σου τὰ πάνθη σου
καὶ τὸ λουλουδάκι σου
νὰ τὸ βάλω σήμερα, σήμερα τὴ Κυριακὴ
κι αὐριον τὴ Παρασκευὴ
νὰ τριλλάνω τρεῖς, ἔννια, τρεῖς, ἔννια τρεῖς δώδεκα
καὶ τῆς Χήρας τὸ ἰγθιὸ ποῦρθε κι μὴ γέλασι.*

6ο Τραγούδι

Πάνω στὸ γλέντι ἡ νύφη δωρίζει « κάνει νταρό », ὑφαντὰ τοῦ ἀργαλιοῦ στοὺς καλεσμένους. Αὐτὴ τὴ στιγμή τραγουδιέται μὲ μορφὴ διαλογικὴ ἀπὸ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη τὸ παρακάτω τραγούδι.

*Ἄγρια περιστρούλα μου καὶ χαμαηδὴ τρυγόνια,
σ' ὄλον τὸ κόσμος ἡμερη, σὲ μένα στέκεις ἄγρια.
Ρίξε τὴν ἄγριωσύνη σου κι ἔλα στὸ γόνα μ' κάτσε
νὰ μᾶς κερνάς γλυκὸ κρασί, νὰ τραγουδάς, νὰ πίνω.
Δὲν ἔρχομαι, λιβέντη μου, κοντὰ σου νὰ καθίσου,
γιατὶ θὰ βγῆς νὰ παινεθῆς μπροστὰ στὰ παλληκάρια,
πὼς φίλιγες μιὰ ὄμορφη, μιὰ χαμαηδὴ τρυγόνια,
ποῦχι τὸν ἥλιο πρόσωπο κι τοῦ φιγγάρι στήθια
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό ποῦχι καμπανοφόδι.*

2. ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Α. 1. Τραγούδι άρραβώνων

Κόρη μ' κατέβα κι άνοιξε
τήν πόρτα τήν καρένια
έχω δύο λόγια νά σοῦ πῶ
γλυκά και ζαχαρένια.

Ξένε μ' κι αν θέλεις νάρχεσαι
και νά συχνοδιαβαινης
κάτσε κι άράδιασε φλουριά
και κάντα πέντε άράδες
πάρτα και φέρτα μιá βραδυά
ένα Σαββάτο βράδυ.

Θά πάη μάνα μ' στην έκκλησιά
μπαμπά μου στο παζάρι
και τά μικρά άδελφάκια μου
θά πάνε στο Σχολείο

*

2. Τραγούδια γάμου

(Όταν φθάνη ή νύφη στην έκκλησιά)

Άνοιξετε πορτίτσες ανοίξετε
νάρθη ή μορφούλα νά βλογηθῆ
μέ τὸ νιὸ ποὺ θέλει κι ὅπ' άγαπᾶ.

(Όταν φθάνη ή νύφη στο σπίτι τοῦ γαμπροῦ)

Δέχα μάνα μ' τὸ γιό σου
ποὺ σέ φέρνει στην έμορφούλα
μέ τῆ ζάχαρη ζυμωμένη
μέ τὸ μέλι άναπιασμένη
ἴχου χου . . .

Μετά τή στέψη

Σήμερα λάμπει ὁ οὐρανὸς
 σήμερα λάμπ' ἡ μέρα
 σήμερα στεφανώνεται
 ἄητὸς κι περιστέρα.
 *Ἐχεις μαλλιά τετράξανθα
 στὶς πλάτες σου ριχμένα,
 ποὺ τὰ χτενίζουν ἄγγελοι
 μὲ τὰ χρυσᾶ τὰ χτένια.

2. Τραγούδια ἀγάπης

1. Σηκώνομι προῦτῖ προῦτῖ
 ζώνω καὶ τ' ἄρματά μου
 παίρνω τὰ δυὸ σκυλάκια μου
 καὶ πάω νὰ κυνηγήσω
 λαγούς, περδίκια νάβρω
 καὶ λάφια νὰ σκοτώνω
 καὶ σένα ν' ἀνταμώσω
 κορμί μου ἀγγελικό.
 Σηκώσου ἀπὸ τὴν κλίνη
 χρυσό μου καναρίνι
 σήκου καὶ μὴν κοιμᾶσαι
 νὰ δῆς πῶς τραγουδῶ.
2. Σηκώνομι καϋμένος
 σὰν παραπονεμένος
 καὶ τ' ἄρματά μου ζώνου
 πάω νὰ κυνηγῶ.

Σηκώνομι προῦτῖ προῦτῖ
 ζώνου καὶ τ' ἄρματά μου
 παίρνω τὰ δυὸ σκυλάκια μου
 καὶ πάω νὰ κυνηγήσω.

Παίρνω τή στράτα τὸ στρατι
στρατι τὸ μονοπάτι.
τὸ μονοπάτι μ' ἔγβαλε
σ' ἓνα φαρδὺ σοκάκι.

Τηρῶ δεξιά, τηρῶ ζερβά
βλέπω ἓνα κυπαρίσσι,
βλέπω μιὰ κόρη ποῦπλενε
σὲ κρυσταλλένια βρύση

Καλή σου μέρα λυγερή,
καλῶς τὸν κυνηγάρη.
Γιὰ δέσε τὰ σκυλάκια σου
'ποῦ λεμονιάς κλωνάρι.

Ἐμένα τὰ σκυλάκια μου
λαγούς, περδίκες πιάνουν,
μὰ σὰν καὶ σένα λυγερή
ποτέ δὲν σὲ δαγκώνουν.

Τῆς ρίχνει τὸ μαντήλι του,
γιὰ νὰ τοῦ τὸ ξεπλύνη
μὰ κείνη ἀπὸ τὸ φόβο της
ὀπίσω τοῦ τὸ δίνει.

Δὲν ἤμπορῶ βρὲ κυνηγέ
μαντήλι νὰ σοῦ πλύνω,
γιατ' εἶν' ἄργά καὶ μακριὰ
καὶ βιάζομαι νὰ φύγου

Κι' εἶν' ἄργά καὶ μακριὰ
καὶ βιάζισι νὰ φύγης,
ἔλα στὴν κάμαρά μου,
νὰ διῆς λαγούρτα κι ὄργανα
ποῦ παίζουνε κοντά μου.

3. Φίλοι μ' καλωσορίτατε,
 φίλοι μ' κι αγαπημένοι
 ήμεις σᾶς αγαπαπούσαμε
 κι ήρθαμε νά σᾶς δοῦμι

Δέν ήρθαμι γιά φαί γιά πιή
 μον' ήρθαμε νά σᾶς δοῦμε

Βρίσκω τραπέζι άργυρό
 και τάβλες άσημένιες.
 Τρεῖς φραγκοποῦλες μᾶς κερνοῦν
 και τρεῖς μᾶς παραστέκουν

Ή μιὰ κερνᾶ μι τοῦ γυαλι
 κι ή ἄλλ' μι τοῦ ποτήρι
 κι ή τρίτη ή μικρότερη
 μόσχο και καρυοφύλλι.

*

4. Ή γυναίκα τοῦ κοντοῦ

Ένας κοντός κοντούτσικους
 και κοντοχαϊδεμένους.
 Μὲ τήν γυναίκα τ' μαλώνει

Πουσένα σκύλα κι ἄχαρη
 πολὺ χρέος μὲ ρίξαν.

- Ἄν εἶν' ἀπὸ μένα ή ἀφορμή
 βγάλε με στὸ παζάρι.

Τήν πῆρε και τήν πάνι
 και στὸ παζάρ' τήν πάει.
 Κανείς δέν μπιλογήθηκε
 Κανείς δέν μπιλογιέται.

Μόν' ένας Τουρκος 'π τὰ Γιάννενα
 πού μέσα ἀπὸ τήν Πόλι.

- Πόσο κοντέ μ' τήν ξμορφη;
Πόσο τήν μαυρομάτα;
- Τόνα τὸ μάτι τσ', χίλια δυὸ
καὶ τ' ἄλλο τρεῖς χιλιάδες
καὶ τὸ λιγνὸ τῆς τὸ κουρμί
ξαγορασμὸ δὲν ἔχει.

Κατσὲ Τουρκὸς καὶ μέτρησε
κατσὶ τὰ λογαριάζει,
Τὰ πῆρε καὶ τὰ πάαινε
καὶ στὸ κουντὸ τὰ πάει.

Τὴν πῆρε καὶ τὴν πάαινε
καὶ στὸ Σεράγι τὴν πάει.

Πουλάκι πῆγε κι' ἔκατσε
ἐπάνω στὸ καφάσι·
μονολογοῦσε σὰν πουλι
κι ἀνθρωπινὰ σβουρίζει.

- Δερφὸς φυλάει τὴν ἀδελφή
δερφὸς τὴν ἀγκαλιάζει.
Τότε Τοῦρκος τὴν ρώτησε;
- Κόρη μ' ἔπο ποῦ ἔναι ἡ μάνα σου
ἔπο ποῦ ἔναι ὁ μπαμπά σου;
- Π' τὰ Γιάννενα ἡ μάνα μου
π' τὴν Πόλι ὁ μπαμπάς μου,
ἔχω καὶ Τοῦρκον ἀδελφὸ
καὶ Τοῦρκον καπετάνιο.

Τὴν πῆρε καὶ τὴν πάαινε
καὶ στὸν κουντὸ τὴν πάει.

- Πάρε κοντέ μ' τὴν ξμορφη
πάρε τὴν μαυρομάτα τς.

Τὸ χρῆμα ποὺ σοῦ ἔδωσα
προικιὸ στήν ἀδελφή μου.

*

5. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου

Τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Λαζάρου, τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ—
μέχρις ἡλικίας 15 ἐτῶν, (λαντζαρίνες) κατὰ ὁμάδες, στολισμένα μὲ λου-
λούδια στὰ μαλλιά καὶ κρατώντας ἄσπρα μαντήλια στὰ χέρια, γυρί-
ζουν τὰ σπιτία καὶ τραγουδοῦν τὰ παρακάτου τραγούδ.α λαμβάνοντα
διάφορα φιλοδωρήματα καὶ κυρίως αὐγά.

Ἄσπρα περιστέρια, χελιδόνια μου
ἐσεῖς ὄντας περνᾶτι καὶ διαβαίνειτι.
Ἄγιος Λάντζαρους ταχιά ν' τοῦ Βαΐου.
Ζύπνα Λάντζαρη κι μὴν κοιμᾶσαι
τὰ πιδούδια σου σὶ τρῶν τοῦ ρύζ'
τὰ κουρτσούδια σου σὶ τρουγυρίζουν.

Στὸ γέρο-νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ

Μπροστὰ εἰς τὸν Ἄφέντη μας
χρυσῆ καντήλα φέγγει
ὄλου τὸν κόσμου φέγγει
φέγγει καὶ τὸν ἀφέντη μας
νὰ στρώνη νὰ κοιμᾶτι.

Μέσα σὶ τούτις τὶς αὐλές,
τὶς μαρμαρωστρωμένες,
ποὺ διρμουνίζουν τὰ φλουριά,
ποὺ διρμουνίζουν τ' ἄσπρα.
Γιὰ αὐτὰ τὰ διρμουνίσματα
ἱμᾶς νὰ τὰ χαρίσης.

Ἄρχὸς μὲ τὴν ἀρχόντισσα
στὴ σκάλα π' ἀνιβαίνει,
στὴ σκάλα στοῦ περισκαλί
στοῦ πρώτου περισκάλι.

(Στήν ἀγαμη κόρη)

Μάνα μ' τή θυγατέρα σου
 μάνα μ' τήν ἀκριβή σου
 προυξινητάδες καί γαμπροί,
 νύφη γιά νά τήν κάνουν.

“Οντας κίνησι ού νιούτσικους,
 νά πάη νά ἀρραβωνιάση,
 νουΐδῃ στήν τσόχα πού ἔβανι
 νουΐδῃ ζουνάρι ἀπ' ζώσκην,
 νουΐδῃ καί τὰ πουδήματά τ'
 οὔλου μαργαριτάρι.

Κάθητι κόρη κι κιντᾶ
 τοῦ νιούτσικου μαντήλι.
 Μι δάκρυ βάζει βιλουνιά
 μι κόπου τοῦ μετάξι.

Σ' αὐτὸ τοῦ σπίτι πού 'ρθαμι
 πέτρα νά μὴ ραΐση
 κι οὐ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ
 χρόνια πολλὰ νά ζήση.

(Κι ὅταν δέν τοὺς δίνουν αὐγά - λένε)

Σι' αὐτὸ τοῦ σπίτι πού 'ρθαμι
 γιουμάτου καλιακούδια
 τὰ μ' σὰ κλωσσοῦν τὰ μ' σὰ γινοῦν
 τὰ μ' σὰ σᾶς βγάζν τὰ μάτια.

*

Πατῶ τὰ σίδηρα σιβαίνου μέσα
 ρουτῶ τή γειτονιά
 ρουτῶ τοῦ μαχαλά,
 ποῦ πάει ἡ Δούκισσα,
 κι δέν τή βρίσκου.

Πατῶ τὰ σίδηρα σιβαίνου μέσα
 μέσα βρίσκου τῆ δούκισσα
 ἀποὺ κιντοῦσι χρυσὸ μαντήλι
 χρυσὸ μαντήλι.

*

Κοιμάτι τ' ἀρχοντόπουλου
 μεσ' τῆ χρυσῆ τὴν κούνια,
 πέντε βαίτσις τοῦ κουνουῖν
 κι τρεῖς τοῦ παραστέκουν,

Γιὰ βάνει τὸ χεράκι σου
 στὴν ἀργυρῆ τὴν τσέπη
 κι ἂν ἔχης ἄσπρα δόσ' μου τα
 φλουριά μὴν τὰ λυπάσι.

ΜΑΥΡ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

3. Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΣ

Ὁ Καπετάν Δημητράκας ἀπὸ τὴν Ἀρναία, ἔδρασε κατὰ τὸ 1850 - 1860. Τὰ κλέφτικα λημέρια του ἦταν τὰ γύρω βουνὰ τῆς Ἀρναίας ἦτοι ὁ Κάκαβος, τὸ Σουγκλιάνι κι ὁ Χολομώντας. Πιάσθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους μὲ πλεκτάνη κάποιων Γτζιαραίων καὶ μεταφερθεῖς στὴ Θεσσαλονίκη ἀπαγχονίσθηκε.

Πρὸ τοῦ θανάτου του, πείσθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, μὰ προτίμησε τὸν ἀπαγχονισμό. Στους στίχους τοῦ παρακάτω τραγουδιοῦ ἱστορεῖται τὸ τέλος του:

*Ἀφήνου γειὰ βρὲ Κάκαβε
 καὶ σὺ βρὲ Χολομώντα
 κι σὺ Σουγκλιάν' πιρῆφανου
 μὴ τὰ καλὰ σ' λημέρια.
 Μὴ γέλασαν μὴ πλάνιψαν
 αὐτοὶ οἱ σκυλουτζιαραῖοι
 κι γὰ πάω νὰ κριμασιῶ
 σιοῦ Βαρδαριοῦ τὴν πόρτα. (Θεσ)νίκη)
 Σᾶς δίνου ὄμους τοῦ λόγου μου
 κι τοῦ σιγνὸ τζιβάκι, (ὑπόσχεσι)
 πῶς θὰ πιθάνου Χριστιανὸς
 κι Τούρκους δὲ θὰ γένου.*

ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Η ΤΡΟΚΝΙΑ

Στῆ γειτονιά ἀκούεται τὸ χαρωπὸ τραγοῦδι τῆς ὑφάντρας, πού κρατάει τὸ ρυθμὸ μὲ τὸ δυνατὸ «τράκα - τρούκα» τ' ἀργαλειοῦ της. Ἡ ἄμορφη ἢ κοπελιά ὑφαίνει τὰ προικιά της καὶ μαζί μ' αὐτὰ τὸ γλυκὸ τὸ ὄνειρο, νὰ κάνη δικὸν της κείνον πῶχει κλείσει στὴν καρδιά της.

Ὑφαίνει ἓνα ὀρθογώνιο πλουμιστὸ κομμάτι καὶ βάζει τὰ δυνατὰ της, νὰ τὸ φιλοτεχνήσῃ μὲ τὰ πιὸ ἄμορφα σχέδια.

Ὑφαίνει τὴν προικιάρα «Τρόκνια».

Ἡ σαίτα τ' ἀργαλειοῦ πετάει στὰ χέρια της κι ὁ νοῦς της φτερουγίζοντας φτάνει πάνω ἀπὸ μιὰ κούνια καμωμένη μὲ τὴν τρόκνια, κρεμασμένη ἀπ' τὸ ταβάνι καὶ θωρεῖ περίχαρα μέσα σ' αὐτὴ τὸ μικροκαμωμένο ἀγγελουδι, πού τῆς χαμογελάει. Καὶ τὸ χαμόγελο ἀνθίζει καὶ σ' αὐτὴν τὰ χεῖλια. Κλείνει τὰ μάτια της, ἀπλώνει τὸ χέρι της κι ἀφοῦ χαϊδέψῃ ἀπαλὰ τὸ βελούδινο προσωπάκι της δεινὴ ἑλαφρὸ κούνημα στὴν κούνια τοῦ μωροῦ, ἐνῶ ἀπὸ τὸ στόμα της βγαίνει ἤρεμο, ἄργό, γλυκὸ καὶ σιγανὸ τὸ νανούρισμα :

*Ἐλα ὕπνι πάρι του στοὺς μπαχσέδεις βάλι του,
γιὰ νὰ κόψῃ λουλουδάκια μὶ τὰ δυὸ του τὰ χεῖράκια.*

*Ὑπνι πὸν παίρνεις τὰ πουλὰ ἔλα πάρι κι τοῦτου
μικρὸ μικρὸ σὶ τὸ δουκα μὴ γάλο φέρι μοί του*

*Νάνι νάνι νάνα του, τοῦ κοιμίζ' ἢ μάνα του
καὶ τοῦ δίνει γαλατάκι κι κοιμᾶται σὰ τ' ἄρνάκι.*

*Νάνι νάνι νάνι κι ὄπον τοῦ πουνεῖ νὰ γειάνῃ.
Τοῦ πιδοῦδι μου κοιμᾶτι, μὴ σιγᾶτι μὴ βρουντᾶτι.*

Ὅμως προσοχή! Δὲν πρέπει νὰ κουνοῦμε ἄδεια τὴν κούνια - τρόκνια, γιατί ἡ πρόληψη φοβᾶται θάνατο τοῦ βρέφους.

Μὰ ἡ τρόκνια δὲν εἶναι μονάχα λίκνο τοῦ μωροῦ. Εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀνέξοδη ὑπηρεσία τῆς φτωχιᾶς νοικοκυρούλας Χαλκιδικιώτισσας. Τυλίγει τὸ βρέφος μὲ τὸ ζεστὸ ὑφαντὸ χρωματιστὸ κιλιμάκι της, ἔργο κι αὐτὸ τῶν χειρῶν της, τὸ βάζει στὴν κούνια, τὸ ρίχνει στὴν πλάτη της, ἐνῶ δένει σταυρωτὰ στὸ στήθος της τὴν τρόκνια μὲ τὰ τρουκνὸ σ' κνα. Τὸ μωρὸ θὰ ζαρῶσῃ στὴν πρόχειρη αὐτὴ φωλιά. Θὰ τὸ πάρῃ ὁ ὕπνος καὶ ἡ νεαρὴ ἢ μάνα ἀνεμπόδιστη θὰ συγυρίσῃ τὸ νοικοκυριὸ της, θὰ μαγειρέψῃ, θὰ πλύνῃ, θὰ ζυμῶσῃ. Καὶ ἡ ἀγρότισσα μητέρα ξεκινώντας γιὰ τὸ χωράφι της τὴν τρόκνια θὰ πάρῃ πάλι μαζί της. Ἐκεῖ θὰ τῆς παράσχῃ πολὺτιμη τὴ συνδρομὴ. Θὰ τὴν κρεμάσῃ ἀπὸ τὸ δέντρο, τὴν ἀγκορτασιά,

θα βάλῃ μέσα τὸ μωρό της, κι αὐτὴ θὰ πάρῃ τὸ δρεπάνι νὰ θερίσῃ με-
τούς ἄλλους σπιτικούς μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ γινομένο χωράφι.

Ὡς καὶ στὴν καθημερινή μας ὁμιλία τυχαίνει νὰ θυμόμαστε τὴν
τρόκνια.

Εἶμι γιὰ τ' τρόκνια τώρα. Φόρτουσί με στ' τρόκνια,
λέει ὁ ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὴν κούραση.

Κι ὅταν κάποιος θέλῃ νὰ πειράξῃ ἕναν, πῶς ἡ παρουσία του στὸν
κόσμο δὲν ἦταν καὶ τόσο ἀπαραίτητη, θὰ τοῦ εἰπῇ: Δὲ κόβταν τότε
τοῦ τρουκνός κ' νου πού σὶ κνοῦσι!

Αὐτὴ εἶναι ἡ τρόκνια ἡ Χαλκιδικιώτικη.

Νόμισμα ἐξ Ὀλύμπου.

Γ Λ Ω Σ Σ Α

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΚΑΛΟΓΕΡΑ, Δ. Φ.

Β'

'Αρχαῖες ἑλληνικὲς λέξεις εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Γαλατίστῃς¹

Ἡ δευτέρα αὐτῆ συλλογὴ λέξεων ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Γαλατίστῃς, πού ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου καὶ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, καὶ ἀποτελοῦν συνέχεια καὶ συμπλήρωμα τῆς συλλογῆς τοῦ προηγουμένου τεύχους, ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: α) συγκέντρωσε λέξεις καθαρὰ ἰδιωματικές, β) παραθέτει, γιὰ τὴ διασάφηση τῆς σημασίας, καὶ φράσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐξάγεται καθαρώτερο τὸ νόημα καὶ ἡ σημασία τῶν λέξεων καὶ γ) ἀναγκάζεται νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ἐτυμολόγησιν πολλῶν ἀνετυμολογήτων λέξεων ἢ νὰ πάρῃ θέσιν ἀπέναντι παλαιότερων ἐτυμολογήσεων².

Α

ἄβασκαίνου, φιοῦ νὰ μὴν ἄβασκαθῆς, ἀπὸ τὸ ἀρχ. ρ. *βασκαίνω*.

ἄβάσκαμα τό, βύσκαμα, ἀπὸ τὸ ρ. ἄβασκαίνου, μὲ καταλ.—μα.

ἄγανου τοῦ, τὰ ἄγανα=«βελονοειδῆς ἀπόφυσή τοῦ στάχυος», τὰ μουστάκια τοῦ σιταριοῦ, ἀρχ. ἄκανος (ἄκανίζω) < ἀκ—(ἀκή, ἄκανθα).

ἄγανα τὰ=ξύλα σχισμένα γιὰ κάρπισμο (Εὔσταθ. 200, 3) ἀπὸ τὸ ἐπίθ. ἄγανος—νον (ἄγνυμι) (προτειν. ἔτ.).

ἄγλέφαρους οὐ=τὸ μέτωπο τοῦ προσώπου, ἄβλέφαρος, α προθετ.+ βλέφαρον.

ἄδιρμών'στους=ἄκοσκίνιστος, ἀπέραστος ἀπὸ τὸ χοντρὸ κόσκινο, στὸ ὁποῖο κοσκινίζονται τὰ κότσαλα τοῦ ἄλωνιοῦ, ἀπὸ *δερμωνιστός, δερμωνίζω. (Ἰστ. Λεξ. στή λ.)

1. Συνέχεια ἀπὸ τὸ τεῦχος I.

2. Στὶς προτεινόμενες νέες ἐτυμολογίες σημειώνεται, γιὰ εὐκολία τῆς ἐρεύνης, ἢ ἔνδειξη προτειν. ἔτ. (=προτεινομένη ἐτυμολογία).

Ἐπίσης ἐπαναλαμβάνομε καὶ ἐδῶ τὴν χρήσιμη γιὰ τὸν ἐρευνητὴ παρατήρησιν, ὅτι, εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Γαλατίστῃς ἡ γνωστὴ στά βύρεια ἰδιώματα στένωσις ἢ ἐξασθένωσις τῶν ἀτόνων φωνηέντων δὲν εἶναι ἀπόλυτη. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου, τὸ ὅποιο φρόντισα ἐπιτοπίως νὰ ἐλέγξω ἐκ νέου, πιθανὸν νὰ ὀφείλεται σὲ λόγια ἐπίδραση, π. χ. τοῦ σχολείου ἢ καὶ σὲ ἄλλους λόγους.

Οἱ ἐτυμολογίαι, στὶς ὁποῖες δὲν τίθεται παραπομπή, λαμβάνονται ἀπὸ τὸ γνωστὸ Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τοῦ Καθηγητοῦ Ν. Ἀνδριώτη. Βασικὸ βοήθημα γιὰ τὴ γραμματικὴ στάθμη τοῦ Ἀ. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, ἐν Ἀθήναις 1926. Ἐπίσης τὸ Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον, Παράρτημα Ἀθηνᾶς, τόμ. 1 - 6Α.

- ἀκληρους** ἐπίθ. = χωρίς απογόνους, οἱ ὅποιοι νὰ τὸν κληρονομήσουν, ἀπὸ ἀρχ. ἐπίθ. *ἄκληρος* (α στερ. + κληρος).
- ἀπουσιένου** ρ., ἀπόστασα, ἀπουσιταμένους. Ἡ ἔτυμολογία ἀπὸ τὸ ἀφίσιμη ('Ιστ. Λεξ. στή λ.) σημασιολογικά δὲ δικαιολογεῖται. Μήπως ὑπόκειται τὸ ρῆμα *σθένω* μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ (πρβ. *σθένω ποῖ*) ἀποσθένω > ἀπο—σιένω; (πρβ. *ἀσθενής* > *ἀστενής*) (προτειν. ἔτ.).
- ἀπάγκειο** (τοῦ) = ὑπῆνεμο, προστατευόμενο ἀπὸ τὸν ἀνεμο, ἔτυμολογεῖται ἀπὸ τὴν πρόθεση ἀπὸ + ἄγκειος (*ἄγκος*) ('Ιστ. Λεξ. στή λ.)
- ἀπέπυρους** ἐπίθ., οὐ φοῦρρους *εἶνι* ἀπέπυρους (ἐκπέμπει ἀκτινοβολία θερμότητος, κυρίως μετὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ψωμοῦ), ἀπέπυρους φοῦρρους λέγεται μεταφ. ὁ μεθυσμένος, ἀπὸ τὸ ἀπόπυρος (ἀπὸ + πυρᾶ) ('Ιστ. Λεξ. στή λ.).
- ἀπόι** τού = ἀπόγειος αὔρα, φ'άει τ'ἀπόι, τὸ ἀπόγειον, (πρβ. 'Ιστ. Λεξ. στή λ.).
- ἀπουστουλικὰ** ἐπίρρ. = πεζῆ, πῆγα στοῦ χουριὸ ἀπουστουλικὰ, ἀποστολικῶς (ὅπως οἱ Ἀπόστολοι).
- ἀραθύμ'σα**, σ' ἀραθύμ'σα, ἀραθύμ'σα τοῦ βατέρα μ', ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ῥαθυμῶ*... αἰσθάνομαι ἰσχυρὴ ἐπιθυμία νὰ ξαναἰδῶ κάτι. ('Ιστ. Λεξ. στή λ.).
- ἀραχνους** ἐπίθ., μαῆρους *κι* ἀραχνους, ἀπὸ ἀραχινιάζω < ἀράχνη ('Ιστ. Λεξ. στή λ.).
- ἀρια** τά, = εἶδος δρυός, ἀρία δρυς. ('Ιστ. Λεξ. στή λ.).
- ἀστουχῶ** ρ. = ξεχνῶ, λησμονῶ, ἀστόησα νὰ ἔχου' ἀρχ. ἀστοχῶ ('Ιστ. Λεξ. στή λ.).
- ἀτρηδόνα**, ἀτρηδόνες = εἶδος σκώληκος ἐντέρων, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *τερηδῶν* > *τερηδῶν τρέω* (Κοραῆ Ἔτακτα 4, 138) μὲ προθεματικὸ α.
- ἀχούρ'** τού = σιάβλος, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἀχυρός* ἢ *ἄχυρος* (= σίβα ἀχύρων) *ἀχύριον* > *ἀχούριον*, *ἀχούρι* (πρβ. *ἀχυρώνα* ἦ). Τὸ τουρκικὸ *âhîr* μᾶλλον εἶναι δάνειο (βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἔτυμ. Λεξ. στή λ.).

B

- βάζου** ρ. = ἦχῶ, *ἔβαξι* τοῦ τ'φέκ', — ἡ γειτονιά, ἀρχ. *βάζω*, *βαβάζω* (= ὁμιλῶ, λέγω, ἦχῶ).
- βαζουκουπῶ** ρ., *βαζουκόψι* = ἦχησε πολὺ, *βάζω* + *κοπῶ* (Γ. Χατζιδάκη, Ἀθηνᾶ 22 (1910) 246).
- βαῖζου** ρ. = γέρον, *βάϊσι* τοῦ *ντουβάρ'*, ἀπὸ τὸ *βάγιο* > *βάϊον* > *βαῖς*. (βλ. 'Ιστ. Λεξ. *βαγίζω*).
- βλαστ'μῶ**, τοῦν *βλαστίμ'σι* ἢ *μάνα τ'*, ἀρχ. *βλασφημῶ* (*βλάπτω* + *φήμη*).
- βλαστ'μουκουπῶ** = βλαστημῶ πολὺ, βλ. *βλαστ'μῶ*.
- βλαστουλουγῶ**, *βλαστουλόησι* τ'ἀβέλ', ἀρχ. *βλαστολογέω* (προτειν. ἔτ.).

βλαστουλόι, βλαστουλόισμα, παραγ. ἀπὸ τὸ βλαστουλουγῶ, πρβ. βλαστολογία, Θεόφρ.

βλίτου τού, τὰ βλίτα, ἀρχ. βλίτον=εἶδος φυτοῦ, (Ἰστ. Λεξ. στή λ.).

βόθρους οὐ, ἀρχ. βόθρος.

βραχνάδα, ἀπὸ τὸ βραχνός, ἢ ἀπὸ τὸ βραγχάς—άδος.

βραχνός ἐπίθ., μεσν. βραχνός < ἀρχ. βραγχός, κοίτ. καὶ σβραχνός.

Γ

γαλιάγρα=πιεστήριο κρηθηρῶν ἢ ἐλαιῶν, πιθανὸν ἀπὸ ἀρχ. γαλεάγρα ἢ (προτειν. ἔτ.).

γανάδα ἢ =κούρουση, λευκὸ ἐπίχρισμα τῆς γλώσσης, ἀπὸ ἀρχ. γανεῖν=λευκαίνειν (Κοραῖ Ἄτακτα 4,75).

γανιάζου, γάνιασα πουλὺ=κουράστηκε πολὺ, ἀπὸ τὸ *γάνα, > πρβ. γανάδα. *gdā* ρ., μὴ κούδαι (σκουντῶ), ἀπὸ τὸ ἀκοντίζω (Κ. Π. Χατζηϊάννου—Φάβης) ἢ πιθανώτερο ἀπὸ τὸ κοντόν—έω—ῶ τοῦ Κοραῖ (Ἄτακτ. 1,288).

γ(ε)ιανίσκου ρ.=θεραπεύομαι, γίνομαι καλά, ἅμα γειάν' < ἅμα ὡς ὑγιάνη, ἀπὸ τὴν ὑποτ. τοῦ ἀρχ. τοῦ ρ. ὑγιάνω (προτειν. ἔτ.).

γιλούδρου τού=εἶδος ἄνθους, ἀπὸ τὸ *λουλῖς*—ίδος, μὲ μετάθεση τοῦ λ. καὶ ἀνάπτυξη τοῦ ρ, < *λουλος* (προτειν. ἔτ.).

γιώνω ρ., ἐγίωσαν τὰ καζάνια, τὰ ροῦχα=δξειδώνομαι, σκουριάζω, λερώνω, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *λόω* (λόομαι) < *λός* (δηλητήριο, σκουριά).

γκαλιουρίζου ρ.=βλέπω, διακρίνω, πιθανὸν ἀπὸ τὸ γαλερός + ---ίζω πρβ. γαλερ—ωπός (προτειν. ἔτ.).

γκιώνουμι, γκιώθ'κα, μὴ γκιώθ'κι=ἐπιμένω φορτικά, ἐπιτίθεμαι φορτικά, ἴσως ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐγγυιόω=ἐκτείνω τὰ μέλη μου (γυῖα) ἐπὶ τινος (προτειν. ἔτ.).

γλέπου ρ., δὲ γλέπου νὰ μπιλουνιάσου, ἀρχ. βλέπω.

γουρλίζου ρ., γουρλίζ' τοῦ γρούν', πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. γουλλίζω < γροῦ—γροῦ, λ. ἤχοποίητη (πρβ. γροῦλλος=χοῖρος Ἡσύχιος) (προτειν. ἔτ.).

γουργουρίζου, γουργουρίζ' ἢ κοιλάτ', ἀπὸ τὸ βορβορίζω=ἔχω γουργουρίσματα < βορβορυγή, ἢ ἀπευθείας ἀπὸ τὸ χαρακτηριστικὸ ἤχο γούρ-γούρ.

γουρλώνου ρ.=ἀνοίγω πολὺ τὰ μάτια, ὥστε νὰ βγαίνουν ἔξω οἱ βολβοί, γούρλοισι τὰ μάτια, γουρλουμένα μάτια, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπιθ γυρός (στρογγύλος, κυρτός) > γυρόω (γυρώνω) > γουρλώνω, μὲ ἀνάπτυξη τοῦ λ. Μὲ τὸ ἀρχ. γουλλίζω δὲ βλέπω νὰ ἔχη καμιά σημασιολογικὴ σχέση, ὅπως καὶ μὲ τὸ σλαβικὸ Γερλο=λάρρυγας, διότι τὸ γουρλώνω λέγεται μόνον προκειμένου γιὰ τὰ μάτια (προτειν. ἔτ.).

γυαλουκουπάου, **γυαλουκόπ'σα**=γυυιλίζω πολύ, λάμπω, ἀπὸ τὸ γυαλί < ὕαλος + —κόπος —κοπῶ.

Δ

δαυλὸς οὐ=παράσιτο σίτου μὲ μαῦρο σπόρο, ἀρχ. *δαυλὸς* < *δαλός*.

διαγουμίζου, **διαγούμ'σα** = ἀρπάζω καὶ μεταφέρω, ἀπὸ τὸ δια + κομίζω (Κοραῆς Ἔτακτα 4,96 καὶ Χατζιδάκης).

διφιτέρ'σμα=τὸ δεύτερο σκάψιμο, ἀπὸ ρ. *δευτερίζω* < *δευτερός*, πρβ. ἀρχ. ρ. *δευτεριάζω* (προτειν. ἔτ.).

δόλιος ἐπίθ.=δυστυχής, κακόμοιρος, ἀρχ. *δόλιος* (ἢ *δείλαιος*).

δουκιοῦμι, προστ. *δουκήσ'*, δὲ *δουκήθ'κεις*=δὲ θυμήθηκες, προφανῶς ἀπὸ τὸ ἀρχ. *δοκῶ*, μὲ τὴ σημασία συνέλαβα τὴν ἰδέα, θυμήθηκα (πρβ. Μπούτουρας 71).

δουμὴ ἢ, ἢ *ἀλ'πὸν δουμὴ δὲν εἶχι* (ἀφορμὴ), πιθανὸν παράγωγο ἀπὸ ρ. *δίδωμι* (προτειν. ἔτ.).

δόχ' ἢ=τόπος ὅπου δέχεται κανεὶς κάτι, αὐτὸ τοῦ μέρους εἶναι *δόχ'* γιὰ λαγὸ, πιθανὸν παράγωγο ἀπὸ τὸ ἀρχ. *δοχῆ* < *δέχομαι* (προτειν. ἔτ.).

δρουμὶ τοῦ=χειρόβολο ἀπὸ στάχυα, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *δράγμα* (τὸ) > *δραγμίον*, *δραγμὶ* > *δρουμὶ* (Μπούτουρας 84).

δρουμόν' τοῦ=χοντροὸ κόσκινο, στὸ ὁποῖο κοσκινίζουν τὰ κότσαλα γιὰ νὰ πέσει τὸ σιτάρι, πού εἶναι ἀνακατωμένο μ' αἰτά. Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ ἀπὸ τὸ *δρόμων* = «κόσκινον γυριῶδες» (Ἔτακτα 4, 106) εἶναι ἀπίθανη. Ἡ ἔτυμολ. ἀπὸ τὸ *δέρμα* τοῦ κ. Ἀνδριώτη (διότι αὐτὰ τὰ κόσκινα συνήθως κατασκευάζονται ἀπὸ δέρμα) εἶναι νομίζω πειστικὴ (Ν. Ἀνδριώτη Ἔτυμ. Λεξ. στή λ.) πρβ. *δερμωνίζω*.

Ε

ἐξεπίτηδες, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἐξ* + *ἐπίτηδες* (ὄμηρ. *ἐπιτηδές*).

Ζ

ζαμακώνου ρ.=χώνω βαθιά, στοιβάζω, πιθανὸν ἀπὸ ἀρχ. *σάμαξ* (εἶδος βούρλου), τὸ ὁποῖο τὸ χώνουν κατὰ σιβάδες στὰ σάγματα + κατάληξη—ωνω (προτειν. ἔτ.).

ζιγουλατειό, ἀπὸ τὸ *ζευγολατεῖον* < *ζεῦγος* + *ἐλαύνω* (πρβ. Κοραῆς Ἔτακτ. 4, 156),

ζήτ'λας οὐ, κοιν. ζήτουλας, ἀπὸ ἀρχ. ρίζα *ζητῶ* + κατάληξη—ουλας (ἀπὸ ὄνομ. θηλ. σὲ—ούλα + καταλ—ας).

ζούρα ἢ=ἀτροφία, καχεξία, ἀρρώστια. Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ ἀπὸ τὸ

σειριάω (είμαι θερμός, καίω), ἐνῶ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν τύπο ζούρια, πὸν ἀπαντᾷ σὲ ἄλλα μέρη (Κοραῆ *Ατακτα 4, 362), δὲν πείθει ἀπολύτως.

ζουριάζου = ἔχω ζούρα, κοίτ. τὸ προγούμενο.

ζουφιάζου, ζούφιασι, κοίτ. ζούφιος.

ζούφιος, ζούφιου, ἐπίθ., ζούφιου καρύδ*, κουλουκίθ* = αὐτὸ πὸν ἔχει ἀτροφική ψίχα, κούφιο, ἴσως ἐπειδὴ οἱ κούφιοι καρποὶ ἔχουν μέσα ζωύφια > ζούφια > ζούφια (προτειν. ἔτ.).

ζουφός = ζούφιος (κοίτ. τῆ λ.).

ζούδιον τοῦ = μικρὸ ζῶο ἢ ζωύφιο, πιθανώτατα ἀπὸ τὸ ζώδιον < ζωίδιον (βλ. Λεξ. Πρωϊτας στή λ.).

Θ

θαμάζου, θάμαξα τὴν οὐμουρφιά τ*ς, ἀρχ. θανμάζω.

θαραπεύουμι, σὸν ἦπια τοῦ κουνιάκ θαραπαῦκα = ἐνωσα μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀπὸ τὸ θεραπεύω (= ζεσταίνω, γιατρεύω).

Κ

κάλλαιου τοῦ, = τὸ λειρὶ τοῦ πετεινοῦ, ἀρχ. κάλλαιον.

καλήτσες οἱ = εἶδος ἀγρίου λαχάνου, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀκαλήφη (προτειν. ἔτ.).

καρπουλόι τοῦ, φτυάρι ξύλινο, μὲ τὸ ὁποῖο λιχνίζουν, ἀπὸ τὸ καρπός + λέγω (συλλέγω), οἱ ἀρχαῖοι ἔχουν ρ. καρπολογέω, καρπολο-

κάτ'κας οὐ = ὑπόστεγο ὅπου ἀνεβαίνουν καὶ κάθονται οἱ κόττες οἱ κόττες πῆγαν στοὺν κάτ'κα (κάτ'χιασαν), πιθανὸν ἀπὸ τὸ γεύω. (προτειν. ἔτ.).
κατοικᾶς ὄρνις (προτειν. ἔτ.)

κατῶφῶ τοῦ, τὰ κατῶφά = τὰ μισόκλειστα καὶ μὴ βλέποντα κατὰ μάτια, βλ. κατῶφός.

κατῶφός ἐπίθ. = αὐτὸς πὸν ἔχει μισόκλειστα τὰ μάτια καὶ δὲ βλέπει καλά, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. κατωπός, πὸν εἶναι συνώνυμο μὲ τὸ κατηφής, κατῶβλεψ (προτειν. ἔτ.)

κατῶφίζου, κατῶφίζ' τὰ μάτια τ', ἀπὸ τὸ κατῶφός, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ προέρχεται καὶ ἀπὸ τὸ κατωλιάω μὲ καταλ. — ἰζω ἀντί — λάω < κατωφίζω, κατῶφίζω (προτειν. ἔτ.)

καυκαλίθρα ἦ = εἶδος ἀγρίου λαχάνου πὸν μοιάζει μὲ τὸ σέλινο, ἀρχ. καυκαλῖς (προτειν. ἔτ.).

καύκαλο τὸ (τῆς χελώνας), ἀπὸ καυκάλιον < καύκη (καῦκα) εἶδος ποτηρίου (πρβ, Κοραῆ *Ατ. 188).

κηκίδ' τοῦ, ἀρχ. κηκίδιον, ὑποκορ. τοῦ κηκίς *κηκίδιον ὁ καρπός τῆς κυπαρίσσου» (*Ἡρωδιανός) (προτειν. ἔτ.).

κλαρί τοῦ, ἀπὸ τὸ κλαδί, κλαδίων, κλαρίον < κλάδος (πρβ. Γ. Χατζιδάκη

MNE 1, 394 και Α. Παπαδοπούλου 'Αθηνᾶ 46, 256).

κλαρίζου ρ. = κόβω τὰ κλαριά, ἀπὸ τὸ προηγούμενο *κλαρί*.

κλήδουνας οὐ, αὐτὰ τὰ λέν στον κλήδουνα, ἀρχ. *κλήδων* (προγενεστικός ἦχος).

κνώδαλου τού, = τέρας, ἀρχ. *κνώδαλον*.

κοιλουπουνῶ ρ., ἀπὸ τὸ *κοιλιπονω* (Λεόντ. Κυπρ. 1717C) (προτειν. ἔτ.).

κουμάρ τού, μικρὸ πῆλινο ἢ μετάλλινο ἄγγεῖο πλατύστομο. Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ ("Ατακτ. 4, 251) ἀπὸ τὸ *κυμβάριον* (ἅπαντὰ *κυμβιον* = μικρὸ ποτήρι) < *κύμβη*, *κύμβος* (= ποτήριον) φαίνεται πιθανώτερη, ἀπὸ ἔτυμολογικὴ καὶ σημασιολογικὴ ἀποψη, ἀπὸ τοῦ Φιλήντα, ὁ ὁποῖος παράγει τὴ λέξη ἀπὸ τὸ λατινικὸ *cucuta* (= λέβης) (βυζ. *κουκούμιον*), μὲ ἀφαίρεση τῆς πρώτης συλλαβῆς καὶ προσθήκη τῆς ὑποκ. καταλήξεως — *αριον* (Γλωσσογν. 1, 143).

κουπιάζου ρ., κυρίως ἐπὶ κακοῦ, *κόπιασι νὰ δῆς τί ἔκανις*, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κοπιῶ* (*ἐκοπίασα*) (προτειν. ἔτ.).

κόχ ἢ, *ἀκούπ' σ' του στ' γκόχ*, *δταν τὸν κρύβ' ἢ κόχ*, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κόγχη*.

κρόκους οὐ, οὐ κρόκους ἀπὸ τ' αὐτό, ἀρχ. *κρόκος*, ἀπὸ τὸ χρωμα τοῦ *κρόκου* (σαφράνι, εἶδος φυτοῦ κιτρίνης βαφῆς).

κρόσσ τού, ἀπὸ τὸ ὑποκορ. *κροσσίον* < *κροσσός* «τὰ κάτω τῶν ἱματίων τὰ ἑαμματῶδη» ('Ησύχιος).

κουκκάρ τού = σπόρος τῶν κρομμυδιῶν, ἀπὸ τὸ ὑποκορ. *κουκκάριον* < *κόκος* (πρβ. Κοραῆ 'Ατακτ. 4, 237).

κουδλῶ, *κουδλάει ἀπὸ τὸν μεθύσ* (παραπαίει, τρικλίζει). Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ ἀπὸ τὸ *κονδυλίζει* θὰ εἶχε ἀξία, ἂν τὸ «*κόνδυλοι*», ὅπως σημειώνει, σημαίνει «τὰ καλάμια τῶν ποδιῶν». ("Ατακτ. 4, 241). Ἴσως θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ σχετίσουμε μὲ τὸ κωμικὸ ὄνομα μεθύσου, τὸ *κοτύλων*, πού ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ('Ανών. 18) (προτειν. ἔτ.).

κουκουβάγια ἢ, μεσν. *κουκουβάϊα*, ἀπὸ τὴ φωνὴ *κουκουβάου* (ὄνομαιοπ.), πρβ. τὸ ἀρχ. *κοκκοβάρη* = γλαυξ, 'Ησύχιος.

κούτρα ἢ, = κεφάλι, *πρέπει νὰ τόχ' ἢ κούτρα νὰ κατιβάξ' φεῖρις* ἀπὸ τὸ *κούτυλα* < *κότυλα* < *κοτύλη*, μὲ πτώση τοῦ *υ* καὶ τροπὴ τοῦ *λ* σὲ ρ, ὅπως ἀπὸ τὸ *κότυλον* > *κούτελο*. Οἱ ἔτυμολογίες τοῦ Φιλήντα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο *κύτρα* < *χύτρα* (Γλωσσογν. 1, 25) καὶ τοῦ Κ. Foy (Laut, 107) ἀπὸ τὸ λατινικὸ *scuttra* φαίνονται ἀπὸ σημασιολογικὴ ἀποψη ἀπίθανες. (προτειν. ἔτ.).

κουτρῶ ρ. = χτυπῶ τὸ κεφάλι σὲ ἄλλο κεφάλι, κυρίως στὰ κερασφόρα, ἀπὸ τὸ προηγούμενο *κούτρα* (πρβ. *κουτουλῶ*).

κουτρούλ'ς ι, οὐ, ἄς δ'λεύη ι *κουτρούλ'ς*, στ' *Κουτρούλ'* τὸν γάμον, ἀπὸ

τὸ *κου*-*τρούλης* (Φιλήντας) ἢ *κουτσο*-*τρούλης* (Κ. Ἄμαντος, Σ. Ξανθοῦδίδης).

καύτ'λους ι, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κότυλος*=μέτρον ὑγρῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν (βλ. Μπουντώνα 91).

κουρφυλουγῶ ρ.,=κόβω τὶς κορυφῆς τῶν βλαστῶν, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κορυφή*+(-*λέγω*) *λογέω*, πρβ. *βλαστολογέω* (προτειν. ἐτ.).

Λ

λαβώνου ρ., μεσν. *λαβώνω* < οὖσ. *λαβή* (=χτύπημα, τραῦμα) (Γ. Χατζιδάκη ΜΝΕ 1, 145).

λαγιάζου ρ.,=ζαρώνω σὰν τὸ *λαγός*, πιθανὸν ἀπὸ τὸ *λαγός* < *λαγός*. Δὲ μαρτυρεῖται ἀρχ. **λαγιάζω*.

λαμνί τοῦ=ὁ σωρὸς τοῦ ἄλωνισμένου καὶ ἐτοίμου γιὰ λίχνισμα, πιθανὸν ἀπὸ τὸ **ἐλαυνί-ον* (*ἐλαύνω*) (προτειν. ἐτ.).

λιγδα ἦ, ἀρχ. *λίγδος* (ἀλυσίβα ἢ κατασταλαγή) *λίγδα* ('Ησύχιος).

λιγδώνου, *λιγδουμένους* σὰν *πουντίκ'* ἀπὸ τὸ *λίγδα*, κοίτ. τῆ λ.

λισβός, *λισβό* *σιάϋ*=ἀτροφικό, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *λίσφος*, *λίσπος* «*λιζόν*» =*ἐλαττον*» ('Ησύχιος) (προτειν. ἐτ.).

λόρτα λόρτα, ἐπὶ ἐκείνων ποὺ δὲ σκύβουν νὰ ἐργασθοῦν, πιθανὸν ἀπὸ τὸ *δλόρθα* *δλόρθα*, ἀπὸ τὸ *δλος*+*δρθός*.

λοχεύω, τοὺν *λόχιμι* (τὸν χτύπησε πολὺ καὶ ὕπουλα), πιθανὸν ἀπὸ σημασιολογικὸ καὶ ἔτυμολογικὸ συμφυρμὸ τοῦ *λοχεύω* < *λόγχη* καὶ τοῦ (*ἐλ*)*λοχάω*, (*ἐλ*)*λοχέω* μὲ τὴν κατάληξη—*εύω* (προτειν. ἐτ.).

Μ

μέλουρ' ἦ,=ἀσθένεια φυτῶν, πιθανὸν ἀπὸ τὸ *μελέρη* > *μελερός* =μαραντικός, καυστικός ('Ησύχιος) < *μολουρίς* καὶ *μολυρίς* (Σουῖδ.), σημαίνει τὴν φυτοφάγον ἀκρίδα (Μ. Ἐτ.).

μιλουργιάζου ρ., *μιλούργιασι* *τ'αβέλ'*, ἀπὸ τὸ *μέλουρη*.

μιλάν' ἦ, ὑποκορ. *μελάνιον* < ἀρχ. *μελάνη*, θηλ. τοῦ ἐπιθ. *μελανός* (*μέλας*).

μουλουγῶ ρ., ὅπως *μουλουγοῦν* τὰ κ'κιά, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *δμολογῶ*.

μουνοιάζου ρ., *μόνοιασαν* τ' *ἀδέφια*, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν ὄρ. τοῦ ἀρχ. *δμοноέω*, *δμονόησα*, *δμόνιασα*, *δμονοιάζω*, *μονιάζω* καὶ *δχι* ἀπὸ τὸ ἀφηρ. *δμόνοια*, διότι εἶναι δύσκολη ἢ παραγωγή ἀπὸ τὸ *παρασύνθετο* καὶ ἀφηρημένο οὖσ. *δμόνοια*.

μπάλιος, *μπάλια* (γίδα), μὲ γκριζωτὴ βούλα στὸ κεφάλι ἢ ἀλλοῦ, πιθανὸν ἀπὸ μεσν. *μπάλιος* < ἀρχ. *βαλίος* < *βαλιός* (στικτός, ποικίλος, γκριζωπός) ἐπιθ. ἐλάφου, λυγκός, ἐνὸς ἵππου τοῦ Ἀχιλλέως (Α. Παπαδοπούλου Λεξ. Ἄρχ. 5, 131).

μπουμπόλ' τοῦ, *μπουμπόλια*,—*φασόλια*, κ'κιά *μπουμπόλια*=ξεφλουδισμένα.

Ἡ ἔτυμολογία εἶναι δύσκολη. Ὡς ἀπλή ὑπόθεσις σημειώνομε τὴν παραγωγὴν ἀπὸ τὸ ἐν + βωλλίον, ἢ ἐν + βωλάριον ὑποκ. τοῦ βῶλος (προτειν. ἔτ.).

μπροῦμ' τῶ ρ., =πέφτω πρηγῆς, προ + μύτη, πρβ. μπροῦμ'τα, μύτη < μύτις < μυ(κτῆρ) (μύξα). (Βλ. Ν. Ἀνδριώτη Ἐτυμ. Λεξ.).

μυρώνου ρ. = ἰθρηνολογῶ, κλαίου καὶ μυρώνου, ἀπὸ τὸ ὄμηρ. μύρομαι (κλαίουσα μυρομένη τε) (προτειν. ἔτ.).

μυστρί τού, ἀπὸ τὸ ὑποκ. μυστρί—ον < ἀρχ. μύστρον.

Ν

νειάμα τού, ἀνοίγουν νειάματα = καλλιεργῶ γιὰ νέα καλλιέργεια, ὄμηρ. νειός (χωράφιον ἐκ νέου ἀροθῆν) < νέος > νειάω καὶ ρηματ. οὐδ. εἰς—μα νειάμα.

ντένου, μὴν ντέσης μὴ τέτοιουν ἀνθρώπου = νὰ μὴ δέσης, νὰ μὴ συνδεθῆς, νὰ μὴν μπλέξης, Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Μπουντῶνα (96) ἀπὸ τὸ νταίνω < ἀντάω εἶναι μᾶλλον πιθανή.

Ξ

ξυαρίζου, ξυαρ'σι τ' ἀχούρ' = καθαρίζω τὸ στάβλο ἀπὸ τὶς κοπριές καὶ τὰ ἄχυρα. Ἡ παραγωγὴ ἀπὸ τὸ ξυαρίζω εἶναι ἀπίθανη. ἐνῶ ἡ παραγωγὴ ἀπὸ τὸ ξυαρίζω παρουσιάζει δυσκολίες. Νομίζω ἡ ἔτυμολογία ἀπὸ τὸ ξυαρίζω, μὲ πτώση τῆς συλλαβῆς —χυ—καὶ μὲ πιθανὴ ἐπίδραση τοῦ συγγενοῦς ἐκπτυαρίζω, εἶναι πλησιέστερη πρὸς τὰ πράγματα καὶ τῆ σημασία τῆς λέξεως (προτειν. ἔτ.).

ξαστουχῶ ρ., ξαστόησα (λησμονῶ), ἀπὸ τὸ ἐκ + στοχέω, ῶ.

ξιθαρρεύου ρ., ξιθαρομένους = παίρνω θύραρος, ἀπὸ ἀρχ. ἐκ - θαρρέω μὲ καταλ. —εύω.

ξεκληρίζου ρ., ξεκληρίσι κι αὐτὸ τοῦ σπῖτ', ἀπὸ τὸ ἐκ + κληρόω. + —ίζω.

ξιλουγιάζου ρ., τὴν ξιλόγιασι, ξιλουγιασμένους, ἐκ + λογίζω—ομαι.

ξε, **ξι**—**ἐκ**, ἀπὸ ἀορίστους ρημάτων: 1) (ἔξω): ξερονῶ, ξιπέφτου, ξιρορίζου, ξισκουτίζουμι, ξιρουπῶνου, ξιφεύγου. 2) (τελείως): ξιβράζου, ξιγράφου, ξιλιχουνιάζου, ξινηστικῶνου, ξιποδαριάζου, ξιράβου, ξικληδίζου, ξιτ'λίγου, ξιχουρίζου.

ξικοπῆς ἐπίρρ = κατ' ἀποκοπή, ἀπὸ τὸ ξε + ἀπὸ + κοπή < ἐξ ἀποκοπῆς ἢ ἀπὸ τὸ ξέκοψα > ξεκοπῆς, (προτειν. ἔτ.).

ξυστρίζου ρ. = καθαρίζω τὸ ζῶο μὲ ξυστρί, ἀπὸ τὸ ξυστρί < ξυστρί—ον < ξύστρον.

Ο

οἰπ'σιὰ ἡ = τὸ φαρδὺ λουρί, τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ στα ὀπίσθια τοῦ ζώου

τὸ σάγμα, γιὰ νὰ μὴν πέφτη πρὸς τὰ ἔμπρῳς, ἀπὸ τὸ *ὀπισθία* > *οὐπισθία*, *ὀποιά*, *οὐψιό*, κατὰ παράλειψη ἴσως τοῦ οὐσιαστικοῦ *λωρίς*, *ταῖνία* (προτειν. ἔτ.).

οὐργιά ἢ, μιὰ *οὐργιὰ τόπους*, ἀρχ. *δργυιά*.

Π

πανουθιό ἐπίθ. καὶ *ἀπανουθιό* = ἐπάνω, ἀπὸ πάνω, ἀπὸ τὸ *ἐπάνωθεν* > *ἀπάνωθεν* > *πάνουθι* > *πανουθιό*¹.

παραγάγαλον τοῦ = πρήξιμο ἀδένων τοῦ λαιμοῦ, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *παρα* + *γαγγάλιον* < *γίγγλιον* (προτειν. ἔτ.).

παρδαλός ἐπίθ., ἀρχ. *παρδάλειος* < *πάρδαλις*, κατὰ τὰ εἰς —ός ἐπίθετα.

παρακαμινὸ τού = ἡ συντροφιά στὴ δουλειά, ἀπὸ τὸ *παρά* + *κάμνω*.

πατούνα ἢ, ἀπὸ τὸ *πατῶ* (πρβ. ἢ *πατούσα*).

πάχνη ἢ, ἀρχ. *πάχνη*, ἀπὸ τὴ ρίζα *παγ* — τοῦ *πήγνυμι*.

πικρι τοῦ, τὸ ψάρι *πέρκη*, καὶ *πρική*, πληθ. *πρικιά*, ἀπὸ τὸ ὑποκορ. *περκίον* < *πέρκη* (προτειν. ἔτ.).

π'νακουτῆ ἢ = σανίδα μὲ κοῖλα χωρίσματα, στὴν ὁποία βάζουν καὶ μεταφέρουν στὸ φούρνο τὰ ψωμιά, ἀπὸ τὸ ἄχρηστο ἐπίθιτο **πινακωτός* < *πίναξ* + *κατάλ.* — *ωτος* (προτειν. ἔτ.).

πιπιλιὰ ἢ = στάχτη, εἶναι πολὺ πιθανὴ ἢ παραγωγή ἀπὸ τὸ ἀρχ. *παιπάλη* > *πεπάλη* > *πεπελιὰ* > *πιπιλιὰ* (προτειν. ἔτ.).

πικνός ἐπίθ. καὶ οὐσ. *πικνάδες*, ἀρχ. *περκνός*.

προσῆλιον τοῦ, κάτσι στοῦ *προσῆλιου*, ἀρχ. ἐπίθ. *προσῆλιος*.

προσ'λιακὸ = τὸ μέρος ποῦ τὸ βλέπει ὁ ἥλιος, ἀπὸ ἀρχ. ἐπίθ. *προσηλιακός*, πρβ. ρ. *προσηλιάζομαι*.

πικραλίδες — ἰθρες, ἀρχ. *πικρίς* — *ίδος* + *κατάλ.* — *αλις*. (προτειν. ἔτ.).

προξινεύου ρ. = κάνω προξενιά, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *προξενῶ* + *εύω*.

προξενιά, ἀρχ. *προξενία*.

πουδαγριὰ ἢ, τὸν ἔλιασε *πουδαγριά*, ἀρχ. ἢ *ποδάγρα* > κατὰ τὰ σὲ —ια.

πυρώνου ρ., *πυρώνουμι*, *πυρώθ'κα*, ἀρχ. *πυρόω*, *πυροῦμαι* (προτειν. ἔτ.).

Ρ

ρέβουμι ρ., ἀρχ. *ερέυγομαι*.

ρέγουμι ρ. = ἐπιθυμῶ πολὺ, *ρέγεται τὰ πλούτη*, ἀρχ. *δρέγομαι* (προτειν. ἔτ.).

ρείκια τά, ἀρχ. *ερείκη*, *ερείχη* (προτειν. ἔτ.).

Σ

σάμαδι σύνδ. = σάμπως, *σάμαδι κ'μήθ'κι*, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἀμάδης* (= ἄμα)

¹ Πρβ. Α. Α. Παλαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 117.

> *σαμάδεις*, με ἀναβιβασμὸ τοῦ τόνου (βλ. τὴ λ. στὸ 1ο τεῦχος)
(προτειν. ἔτ.).

σβράχνα ἤ, καὶ *βραχνάδα* (κοίτ. τὴ λ.).

σβραχνὸς οὐ, καὶ *βραχνὸς* (κοίτ. τὴ λ.).

σ'γάου ρ., αὐτὸ τοῦ *πιδι* δὲ *σ'γάει* = δὲν ἡσυχάζει, δὲν κἀθεται ἡσυχο, ἀρχ.
ρ. *σιγῶ* — *αω* (σιωπῶ, εἶμαι ἡσυχος) (προτειν. ἔτ.).

σ'γκαλου ρ., *σ'γκάηκι*, *σ'γκαμένους*, ἀρχ. *συγκαίω*.

σ'δουλιζου ρ., *σ'δαύλισι τ'φουτιά*, ἀρχ. *συνδουλίζω*, < *δουλὸς* < *δαλὸς* (πρβ.
Κοραῖ Ἄτακτ. 4, 571) (προτειν. ἔτ.).

σ'δαύλιστρον τοῦ = ξύλο με ἓνα πανί δεμένο στὴν ἄκρη, με τὸ ὁποῖο στρώ-
νομε τὴ φωτιά στὸ φούρνο, ἀπὸ τὸ *σ'δουλιζου* < *συνδουλί-*
ζω + ἀρχ. — *στρον* > *στρον*.

σιάζουμι ρ., *σιάζθηκα*, *σιαγμένους*, ἀρχ. *σιιάζω* < *ἴσιος* < *ἴσοε* (πρβ. Κοραῖ
Ἄτακτ. 4, 186).

σιγάρου ρ, *ποῦ νὰ σιγάρου τοῦ γέν'μα* = ποῦ νὰ συγκεντρώσω τὸ γέννη-
μα, πιθανὸν ἀπὸ ἀρχ. *εἰσαγείρω* > (= συναθροίζω) *σε* — *αγεί-*
ρω > *σιγάρω*, με πτώση τοῦ — *ει* — καὶ μετάθεση τοῦ — *α* —
(προτειν. ἔτ.).

σιμά = κοντά, ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπιθ. *σιμός*.

σκαρβέλ' τοῦ = οὐσ. τὰ προεξέχοντα στὸ σάγμα ἀγκυλωτὰ ξύλα, ὅπου περ-
γάνει τὸ σχοινί κατὰ τὴ φόρτωση, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπιθ.
σκαῦρος (ὃ ἔχων τὰ σφυρὰ προεξέχοντα) ὃ προεξέχων, *σκαῦ-*
ρος > *σκάρβος* + *καταλ.* — *ελ* — *λιον* (προτειν. ἔτ.).

σκάρφ' ἢ οὐσ., ἀρχ. ἢ *σκάρφη* (μέλας ἑλλέβορος).

σκαρφίζουμι ρ., *σκαρφίσ'κα* = πειράζομαι βαθειά, ἀπὸ τὸ *σκάριφος* (μολυβδο-
κόνδυλο, σχέδιο) *σκαριφάομαι* ἢ *σκαριφεύω*.

σκιβρώνου ρ, *σκέβρουσα* = συρρικνοῦμαι, ζαρώνω, ἐπὶ δερμάτων καὶ δερ-
ματίνων εἰδῶν, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *σκευρὸς* < *σκευή* (δερ-
ματίνη ἐνδυμασία) + *καταλ.* — *ρος* (προτειν. ἔτ.).

σκιλλάκια τά, εἶδος λουλουδιοῦ, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *σκίλλα* (= σκιλλο-
κρόμμυον) (προτειν. ἔτ.).

σκιλίδα ἤ, μιὰ *σκιλίδα* *καρύδ'*, — *σκόρδου*, πιθανότατα ἀπὸ τὸ ἀρχ. *σκελῖς*, *σχε-*
λῖς > *σκελίδα* > *σκιλίδα*.

σ'κμιζου ρ., *σ'κμιζει τοῦ γροῦν'* = ἀνασκάπτει με τὸ ρύγχος του γιὰ νὰ βρῇ
τροφή, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *συγκομίζω*. Ἔχομε παράλληλο
τύπο *σ'γκνίζ'* ἢ *σ'γκνάει*, ὃ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται στὴν πε-
ριοχὴ τῶν Γρεβενῶν (προτειν. ἔτ.).

σκνίπα ἤ, ἀρχ. ὃ *σκνίψ*.

σκουνιάπτου ρ., Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει ἀρχ. ρ. *σκονδάπτω*.

σκούζου ρ., *ἔσκουζι* ἀπὸ τὸν *πόνου*, ἀρχ. *σκούζω*.

- σκουλαρίκ'** τό, μεσν. *σκολαρο-ίκιον* (=ένώτιο πού φοροῦσαν οἱ σκολάριοι) (Φ. Κουκουλιέ στην Ἑπετηρίδα Βυζ. Σπουδ. 7, 35). Λιγώτερο πιθανή ἢ ἐρμηνεία τοῦ Κοραῖ ("Ἀτακτ. 4, 520) καί Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 275 ἀπό τὸ ἀρχ. *σκόλλυς* + *κατ.* —*αρικιον*.
- σκουλουμπῶ** ρ. =ἐμποδίζω. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ Κοραῖ ἀπό τὸ *σκολλύπιτω*, παρ' ὅτι εὐφυής, δὲ φαίνεται πιθανή ἀπὸ σημασιολογικὴ ἀποψη. Πιθανώτερη νομίζω τὴν παραγωγὴ ἀπὸ τὸ *σκόλωψ*, *σκόλωπες* (πάσσαλοι πρὸς δχύρωση, χαράκωμα, ἐμπόδιο) + *καταλ.* —*αω* —*εω* > *σκολοπέω*, *σκολοπάω*, *σκολοπῶ*, *σκολομπῶ* (προτειν. ἐτ.).
- σ'νί** τοῦ =στρόγγυλο χάλκινο ταψί' μεταγ. *σιν—ιον'* ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ τουρκικὸ *sipi*.
- σπάραχνα** (τοῦ ψαριοῦ), μεσν. *σπάραχνον* < ἀρχ. *βάρραχος* < *βράγχος* με παρετυμολογία τοῦ *σπαράσσω*.
- σπαρταρῶ** ρ. *σπαρταράει τὸν ψάρ'*, ἀρχ. *ἀσπαίρω* ἢ *σπαράζω*, κατὰ τὸ *λαχιαρῶ* (Μ. Φιλήντα Γλωσσογν. 1, 40 καὶ 97).
- σύβρασμα** τοῦ, *σύβραση* ἢ, ἀπὸ ἀρχ. ρ. *συμβράσσομαι* > *σύν* + (+ *βράζω*) *βράση*, *σύβραση* καὶ κατὰ εἰς —*μα* οὐδ. *σύμβρασμα*.
- σύγκαμα** τοῦ, ἀρχ. *σύγκαυμα* (Κοραῖ Ἑπετηρ. 4, 563).
- συδιμένους** οὐ, ἢ *συδιμέν'* = ὁ ἀρραβωνιασμένος, ἀπὸ τὸ *συνδεδεμένος* (*συνδέομαι*) > *συνδεμένος*—*συδιμένος*.
- στ(ει)λειάρ'** τοῦ, ὑποκορ. *στειλειάρ—ιον* < *στειλειόν*.
- στοιχ'τὸς** = ὁ ἐργαζόμενος καὶ ἔχων ὡς ἀμοιβὴ μόνον τὸ ψωμί του ἢ πληρωνόμενος κατ' ἀποκοπή, ἀπὸ ρ. *στοιχῶ* (=μισθῶ, μισθοῦμαι) (Σκαρλίτου Βυζαντίου) = *στοιχητός*.
- στουπί** τό, ὑποκ. *στυπί—ον* < ἀρχ. *στύπη*.
- συνάμα** ἐπίρρ. = συγχρόνος, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *σύν* + *ἄμα*.
- στ'φὸς** ἐπίθ. = ἐκεῖνος πού ἔχει γεύση *στυφή*, ἀρχ. *στυφός*, (π. χ. τὸ κυδώνι, τὸ ἄγουρο ἀπίδι).
- στ'χει** ὁ τοῦ = φάντασμα, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *στοιχεῖον* (ἀστερισμός, μαγεία ἢ στοιχειωμένη ψυχὴ ζώου ἢ ἀνθρώπου, πού ἐμφανίζεται ὡς φάντασμα) (προτειν. ἐτ.).

T

- τανυοῦμι**, *τανύσκα*, ἀρχ. *τανύομαι* < *τάννυμαι*.
- τατάς** οὐ = ὁ πατέρας, *τώρα θάρτ' οὐ τατάς τ'*, ἀρχ. *τάτα* ἢ *τατά*, ὁμηρ. *τέιτας* (Δ 412).
- τζούφια** τὰ = μάτια, *νά σοῦ βγοῦν τὰ τζούφια*. Πιθανὸν ἀπὸ τὸ *ζόφος*, τὰ *ζόφια*, τὰ *τζούφια* = τὰ σκοτεινά, τὰ τυφλὰ (πρβ. τὰ *στήθεα* —*ια*) (πρβ. *νά σοῦ βγοῦν τὰ γκαβά*, τὰ *στραβά*) (προτειν. ἐτ.).

- τ'γάν** τού, μεσν. *τηγάνιν* < μεταγν. *τηγάνιον*, ύποκορ. τοῦ ἀρχ. *τήγανον* (ἀττ. *τάγνον*) (τήκω).
- τ'γνίζου** ρ., μεταγν. *τηγνίζω*.
- τζίφους** οὐσ. ἢ ἐπίρρ. = ἀποτυχία· ἴσως ἀρχ. *ψῆφος* (πού πῆρε τὴ σημασία μηδέν) (N. Ἀνδριώτης).
- τηγανίτα-ες**, ἀρχ. *τηγανίτης ἄστος*.
- τηλάλ'ς** οὐ = κήρυκας, ἀρχ. *τῆλε + λαλῶ* πρβ. *τηλεβόας*. Ἡ τουρκικὴ λέξη *tellāl* μήπως καὶ αὐτὴ εἶναι ἀντιδάνειο, ὅπως τὰ *τσιμπούσι*, *τεφτέρι*, *καλέμι* κλπ. ;
- τραχ'λιά** ἢ, αὐτὸς εἶναι γὰ *τ'νάλ'ς* ἢ *τραχ'λιά σ'*, μεσν. *τραχηλέα* < (τὰ) *τραχῆλια* < *τοράχλος*.
- τρέβλου** τού, τὰ *τρέβλου* = γλιστρίδα, ἀντράκλα, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίθ. *στρεβλός* < *στρέφω* (προτειν. ἔτ.).
- τσακίζου**, *τσακ'σμένου καράβ'*. Ἡ ἔτυμολογία τοῦ κ. N. Ἀνδριώτη ἀπὸ τὸ *τσάκ* (ἤχοποίητη λ.) εἶναι ἱκανοποιητικὴ, ἐνῶ ἡ ἀπὸ τὸ *διακκίζομαι* (κάνω ἀκκισμούς) τοῦ Φιλήντα (Γλωσσογν. 1, 144) φαίνεται τολμηρὴ, τουλάχιστο ἀπὸ σημασιολογικὴ ἄποψη (πρβ. καὶ Κοραῆ, Ἄτακτ. 1, 224).
- τσαλακῶνου**, *τσαλακουμένους*, ἴσως ἀπὸ τὸ *δι—αυλακῶ* < *διά + αὐλαξ* καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ *δια—λακῶ* (Φιλήντα Γλωσσογν. 1, 144 κξ.), διότι τὸ *λάκκος* εἰς τοὺς ἀρχαίους σημαίνει λίμνη (προτειν. ἔτ.).
- τσάκνου** τού, τὰ *τσάκνα*. Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ ἀπὸ τὸ *κάκνα* > *κίγκανα* (= ξύλα ξηρά, ἑλαφρά. Ἡσύχιος) (Ἄτακτ. 4, 349) σημασιολογικὰ εἶναι πιθανώτερη καὶ πιὸ κοντὰ στὰ πράγματα, ἀπὸ τὴν ἔτυμολογία τοῦ Φιλήντα (Γλωσσογν. 1, 145) ἀπὸ τὸ *τσάκανο* > *τσακίζω*, γιὰ τὸ *τσάκνα* δὲ σημαίνει τσακισμένα, ἀλλὰ ξηρὰ καὶ ἑλαφρὰ κλαδιὰ ἢ ξύλα.
- τσαλαπατιῶ** ρ., *τσαλαπάτῃσα*, *τσαλαπατ'μένους*. Πιθανὸν ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ *διαλακῶ* ἢ *διαλακτίζω + πατιῶ* (= *πατιῶ κλοτσώντας*). Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ ἀπὸ τὸ *λακπατιῶ* (*λακπατήσας*) κατὰ μετάθεση συλλαβῶν (Ἄτακτ. 2, 349) καὶ τοῦ Φιλήντα *ἔξάλα + πατιῶ* (Γλωσσογν. 1, 150) παρουσιάζουν δυσκολίες ἔτυμολογικῆς ἢ σημασιολογικῆς (προτειν. ἔτ.).
- τοιγκριζου** ρ., *τοιγκρισί τ'αὐγό*, τὰ *τοιγκρισαν* = μάλωσαν, ἀπὸ τὸ *τοιγκρῶνω* < ἀρχ. *ιιγρῶ* (A. Παπαδοπούλου στὸ Λεξ. Δελτ. 1, 20).
- τζιβῶ** ρ., τὸν *τζίβῃ* ἢ *μέλ'σσα*, *τσιμπίζω* < *ἐξ—ἐμπίζω* < *ἐμπίζω* < ἀρχ. οὐσ. *ἐμπίς* (μέλισσα) (G. Hatzidakis, Einleitung 422).
- στυτώνου** ρ., *στύτουσι*, *τ'αὐτιά*, *στουτουμένους*, *ἀτούτουτους*. Ἡ παραγωγή ἀπὸ τὸ *τταίνω* τοῦ Κοραῆ (Ἄτακτ. 4, 600) δὲ δικαιολογεῖται ἑπαρκῶς. Νομίζω, ὅτι ὑπόκειται ἡ ρίζα τοῦ *στύω* > *στυτός* > *στυτόω*

τσινάειω, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πλήρως στὴ σημερινή σημασία τοῦ τσιτώνω καὶ ἐξηγεῖται εὐκολώτερα ἐτυμολογικὰ (ποῦ σύμφωνα μὲ τὴν παραγωγή τοῦ αὐτῆ πρόπει νὰ ὀρθογραφῆται μὲ · υ·). (προτειν. ἐτ.).

τ'σινῶ ρ. = κλοτσῶ, τοῦ μ'λαρ τσίν'σι, πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *τινῶ > τινάσσω (πρβ. *ποσὶ λακτίζων ἐτίναξε* Ὁμ. γ 88). (προτειν. ἐτ.).

τ'σινάεικου τοῦ, = αὐτὸ ποῦ τσινάει, κοίτ. προηγούμενη λ.

Υ

ὑποχόνδριους = ὑποχονδριακός, ἀρχ. ὑποχόνδριος.

Φ

φτερουγίζου, φτερούγ'σι < ἀρχ. πτερυγίζω (προτειν. ἐτ.).

φτουρακάει, φτουράκει ἢ κότι, τοῦ π'λλ = χτυπάει δυνατὰ τὰ φτερά, ὥστε νὰ κίνουν κρότο, ἀπὸ τὸ φτερουκουπάει (μὲ συγκοπὴ καὶ προχωρητικὴ ἀφομοίωση ἀπὸ τὸ πτερόν + κοπέω (κόπτω = χτυπῶ) πρβ. *μιθουκουπάει, γυαλουκουπάει*) (προτειν. ἐτ.).

φ'σουκουπάου, φ'σουκουπάει οὐ ἀέρας = φυσάει δυνατὰ, ἀπὸ τὸ φυσῶ + κοπῶ. (Τὸ κοπῶ εἶναι νεώτερο δηλωτικὸ τοῦ πολὺ συχνὰ πβ. — κόπι (N. Andriotis, *Die Ausdrucks-mittel für «ein wenig»* κλπ. σ. 135).

Χ

χαραγῆ ἢ, > χαραυγῆ > χαρουγῆ + ἀργῆ (N. Χατζιδάκη MNE 1,72 καὶ 318).

χάφτου ρ., ἔχαφα < μεσν. χάπτω < ἀρχ. κάπιω.

χαψιδ ἢ, ἀπὸ ρ. χάφτου.

χειρόβουλου τοῦ = δρόγμυ, μεσν. χειρόβουλον, ἀπὸ ἀρχ. ρ. χειροβολέω πρβ. καὶ χειρόβλημα *χειροβλήματα = δρόγματα» ('Ἡσύχιος) (προτειν. ἐτ.).

χέλ' τοῦ = ὑποκ. ἐγγέλι—ον < ἀρχ. ἐγγελις.

χιργιά ἢ, μιὰ χιργιά, μεσν. χερ—έα < χέρ—ιον < χείρ.

χουδραίνου, χόιδρουνα πούλυ, ἀπὸ τὸ ἐπίθ. χουιδρός < χονδρός.

χουδρός, ἀρχ. ἐπίθ. χονδρός.

χουλιακὸ τοῦ = σπυρί, ἄνθραξ, πιθανὸν ἀπὸ ἐπίθ. *χολιακός, ἀρχ. ἐπίθ. χολιακός, ἴσως ἐπειδὴ τὸ κίτρινο χρώμα τοῦ ὀρίμου σπυροῦ νομίστηκε, ὅτι ἔχει σχέση μὲ τὴ χολή, ποῦ ἔχει τὸ ἴδιο χρώμα (προτειν. ἐτ.).

χουχλάκα ἢ, οἱ χουχλάκεις = πέτρα χεροπληθής, λεία, πιθανώτατα ἀπὸ τὸ ἀρχ. κόχλαξ—ακος (πρβ. κάχληξ) (προτειν. ἐτ.).

χ'πῶ, χτυπ'σι d πόρτα, ἀρχ. κτυπῶ.

Ψ

- ψηφῶ** ρ., δὲ ψηφίαι τοῦ κίνητρον=ἄψηφάει, δὲ λογαριάζει, ἀρχ. ψηφίζω < ψῆφος, μὲ καταλλ. —άω, ἴσως γιὰ νὰ διακρίνεται σημασιολογικὰ ἀπὸ τὸ ψηφίζω.
- ψ'χαλίξ'** ρ., ψιχάλ'σι, < ψεκαλίζω < ψεκάδ—ιον < ψεκάς—ψεκάζω < ψακάς (πρβ. καὶ Κοραῖ Ἐτικτ. 4, 222) + κατίλ. —ίξω).
- ψουφουλογῶ** ρ. ψουφουλόγ'σι=ἄφρωσταίνω, ἀπὸ τὸ ἀρχ. ψόφος (κρότος, θάνατος) + λογῶ (Γ. Hatzid. Glotta 2, 293 κξ.).

Εκδοτική
ΜΑΤΙΑΝΔΡΟΣ

Τυπογρ.: Οστρόβου 41 - τηλ. 905.886

Γραφεία: Αγαπηνού 1 - τηλ. 241.675 - fax: 241.675

